

1269
/5

۱۲۹۷۵	دوره پنجم
۳۱ ع	فصل پنجم
۲ ف	موضوع

یا قاضی

بغیر از سر و دستان

و چمن پرانی مین آسان ترین موسم بهار و فصل لاله زار کتاب الجواب سرای انتخاب
آئینه حالات و اوقات شایان گردون و ققاع و امای و الالباب و شعرای نامدار که در حقیقت
جام جمشیدی است و آئینه اسکندری باز و یاد تصاویر مستند و مقدم معروف به تاریخ

دوستان و دو

مؤلفه مستنشین ایوان خوش بیانی تنکی اریکه همه انی تاظم به عدیل تاثر فقیه الثیل
معدن فضل و کمال مغرور چشم و اجلال جناب کنور درگاه پشاد صفا بهاد و تعلقه در شرف بزرگان
و عطیه ارعاده سر و آوازی بری مجسمه و برین عظم شدی صلع هر دو ملک ده القباله با تهاکم ترین احمد علی

در بیان مطبوعی احمد علی

۱۸۹۲

فهرست مضامین بوستان اووده

ردیف	مضامین	ردیف	مضامین	ردیف
۱	دیناچه کتاب -	۱	دیناچه کتاب -	۱
۲	وقر اول ذکر باوشاهان	۲	وقر اول ذکر باوشاهان	۲
۳	ذکر سلطنت راجه دسرتھ و ولادت سری راجندر -	۳	ذکر سلطنت راجه دسرتھ و ولادت سری راجندر -	۳
۴	ذکر آمدن بیوانترزاد پیش راجه دسرتھ و برون راجندر بخت دفع دیوان -	۴	ذکر آمدن بیوانترزاد پیش راجه دسرتھ و برون راجندر بخت دفع دیوان -	۴
۵	ذکر مصلحت کردن راجه دسرتھ به ارکان سلطنت در باب تخت نشینی راجندر و خبر یافتن کیلی رانی دوم ازین ماجرا و عهد گرفتن از راجه دسرتھ برای اخراج راجندر و تخت نشینی بخت و گذاشتن راجندر ملک و مال و بردن شدن بصر -	۵	ذکر مصلحت کردن راجه دسرتھ به ارکان سلطنت در باب تخت نشینی راجندر و خبر یافتن کیلی رانی دوم ازین ماجرا و عهد گرفتن از راجه دسرتھ برای اخراج راجندر و تخت نشینی بخت و گذاشتن راجندر ملک و مال و بردن شدن بصر -	۵
۶	ذکر طاعت کردن راجه دسرتھ از عالم فنا و آمدن بخت و شترکهن از مملکت بنجاب -	۶	ذکر طاعت کردن راجه دسرتھ از عالم فنا و آمدن بخت و شترکهن از مملکت بنجاب -	۶
۷	رسیدن سری رام بمقام پنج بی و آمدن سب نیکها خواهر راون	۷	رسیدن سری رام بمقام پنج بی و آمدن سب نیکها خواهر راون	۷
۸	دفتون شدن بر سری رام و بریدن لکشمی بنی او بکلم برادر عالمقام -	۸	دفتون شدن بر سری رام و بریدن لکشمی بنی او بکلم برادر عالمقام -	۸
۹	ذکر سلطنت راون و آمدن در بافتن مایه بخت گرفتن سینا و رفتن رام بشکار و برون راون سینا را به لنگا ذکر آمدن سری رام بجای قیام و یافتن سینا در ان مقام -	۹	ذکر سلطنت راون و آمدن در بافتن مایه بخت گرفتن سینا و رفتن رام بشکار و برون راون سینا را به لنگا ذکر آمدن سری رام بجای قیام و یافتن سینا در ان مقام -	۹
۱۰	ذکر روانه شدن سری رام بالشکری جزا بخت زرم و پیکار با راون و فتح یافتن در ان زرمگاه -	۱۰	ذکر روانه شدن سری رام بالشکری جزا بخت زرم و پیکار با راون و فتح یافتن در ان زرمگاه -	۱۰
۱۱	داستان اخراج سینا از شکوسه خلافت بصر و بقراری آن گل اندام در شدت غم و الام -	۱۱	داستان اخراج سینا از شکوسه خلافت بصر و بقراری آن گل اندام در شدت غم و الام -	۱۱
۱۲	ذکر آمدن بالیک زاهد نزد سینا و برون سینا را بمعبده گاه خویش و پیدا شدن لو و گش فرزند ان سری راجندر از بیطن سینا -	۱۲	ذکر آمدن بالیک زاهد نزد سینا و برون سینا را بمعبده گاه خویش و پیدا شدن لو و گش فرزند ان سری راجندر از بیطن سینا -	۱۲
۱۳	وقر دوم ذکر فرما و ایان دوم	۱۳	وقر دوم ذکر فرما و ایان دوم	۱۳
۱۴	که بر وزارت شاهان دلی ممتاز بوده بامر حکومت پرواخته -	۱۴	که بر وزارت شاهان دلی ممتاز بوده بامر حکومت پرواخته -	۱۴

صفحہ نمبر	مضامین	صفحہ نمبر	مضامین
	ناظم بنگالہ -	۳۷	ذکر حکومت نواب برہان الملک
۷۳	ذکر صلح کردن نواب وزیر با جماعہ	۴۴	نواب سعادت خان بہادر بہادر جنگ
	انگاشیان -	۴۵	ذکر حکومت نواب وزیر الممالک
۷۵	ذکر اسیر و کچول شدن راجہ پتی بہادر	۴۵	منصور علی خان بہادر - صفدر جنگ
	و موقوف شدن چند رسالہ سواران	۴۶	ذکر حرب و نسب نواب منصور علی خان
	و ملازم گشتی فوج دیپادہ -	۴۷	بہادر - صفدر جنگ -
۷۶	ذکر حرب و نسب راجہ پتی بہادر -	۴۸	ذکر افغانہ علی محمد خانی کہ روہیلہ شاہ
۸۱	ذکر جنگ کردن نواب شجاع الدولہ	۴۹	اندو دار الحکومت ایشان بریلے
	بہادر با افغانان روہیلہ -	۵۱	و اولہ بود -
۸۵	ذکر حکومت وزیر الممالک نواب	۵۱	ذکر جنگ کردن شیخ زادہ ہاسے
	آصف الدولہ - ہربر جنگ -	۵۲	لکھنؤ با افغانان فتح یافتن -
۹۵	ذکر بعضی شعرائی نامی این عہد -	۵۲	ذکر آمدن نواب صفدر جنگ از
۹۷	ذکر نواب وزیر علی خان بہادر -	۵۳	و اہل الخلافت دہلی و جنگ کردن
۹۹	ذکر حکومت نواب وزیر الممالک	۵۴	با احمد خان و فتح یافتن ملک مودہ -
	بیمین الدولہ ناظم الملک نواب	۵۵	ذکر عماد الملک غازی الدین خان
	سعادت علی خان بہادر مبارز جنگ		فیروز جنگ بنیرہ نواب آصف جاہ
۱۰۲	ذکر انتظام نواب بیمین الدولہ بہادر	۵۷	قلیچ خان بہادر صوبہ دار خیر آباد -
	ناظم الملک سعادت علی خان مبارز جنگ	۵۸	ذکر حکومت نواب جلال الدین حیدر
۱۰۳	ذکر تقسیم ممالک محدوسہ فیما بین نواب		المنحاطب بہ نواب وزیر الممالک
	وزیر و صاحبان انگریز بہادر -		شجاع الدولہ بہادر -
۱۰۵	ذکر بندوبست ممالک محدوسہ بعد	۶۶	ذکر لشکر کشیدن نواب شجاع الدولہ
	تقسیم ملک -		بہادر بر سر احمد خان بہ فرخ آباد -
۱۰۹	ذکر شعراے نامی این عہد -	۶۸	ذکر نواب قاسم علی خان عالیجاہ

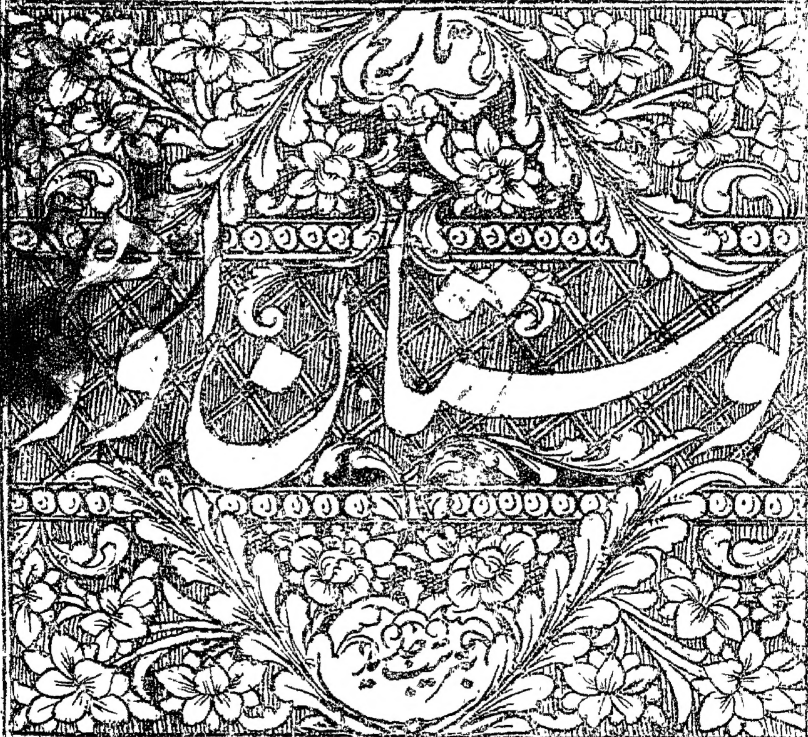
نمبر	مضامین	نمبر	مضامین	نمبر
۳۶	وقف سوم بادشاهان اودو	۱۱۱	سکندر جاہ بادشاہ عادل قیصر زمان محمد واجد علی شاہ -	۱۴۲
۳۷	ذکر نواب رفیع الملک فوت الدولہ	۱۱۲	ذکر درود لشکر ظفر بیکر نواب لارڈ ہیرڈنگ گورنر جنرل کشور ہند بہ کانپور -	۱۴۳
۳۸	غازی الدین حیدر خلف نواب سعادت علیخان بہادر -	۱۱۳	ذکر جلوس فرمودن نواب غازی الدین حیدر بر سر سلطنت و مخاطب شدن بخطاب ابو المنظر مغزی الدین شاہ زمن غازی الدین حیدر بادشاہ -	۱۴۴
۳۹	ذکر بعضی شعرا سے نامی امین عہد	۱۱۴	ذکر انجمن راجہ و منچیت یدر راقم امین سطور -	۱۴۵
۴۰	ذکر سلطنت ابو المنظر قطب الدین	۱۱۵	ذکر برافراشتن رایت اجتمار مولوی امیر علی بر سر شہوان و بقتل رسیدن از قضای ازواج	۱۴۶
۴۱	سلیمان جاہ نصیر الدین حیدر بادشاہ	۱۱۶	ذکر بے انتظامی ہمت ملکیت واحد ال انتزاع سلطنت -	۱۴۷
۴۲	ذکر مغربی نواب وزیر الملک عظیم الدولہ حکیم مہدی علیخان بہادر -	۱۱۷	ذکر توجہ حضرت بادشاہ بجانب حکایتہ بقصد لندن -	۱۴۸
۴۳	و تقرر وزارت بہ نواب روشن الدولہ	۱۱۸	وقف چہارم ہند گامہ عذر بہار بلادہندوستان	۱۴۹
۴۴	ذکر وفات نواب قدسیہ محل	۱۱۹	ذکر کشتہ شدن فرمانروا نامدار یعنی مرجان لاریچہ کشن دین	۱۵۰
۴۵	ذکر مرزا فریدون بخت عارف شاجان -	۱۲۰		
۴۶	ذکر سلطنت ابو الفتح معین الدین محمد علی شاہ بادشاہ اودو -	۱۲۱		
۴۷	ذکر سلطنت ابو المنظر مصلح الدین امجد علی شاہ بادشاہ اودو -	۱۲۲		
۴۸	ذکر سلطنت ابو المنصور ناصر الدین	۱۲۳		

ردیف	مضامین	نمبر	ردیف	مضامین	نمبر
۵۶	ذکر رفتن ایچی باشف و هدا یا ایچی و علی در گاه بهاد بشاه -	۱۴۳	۴۳	و فرستادم در ذکر نسیله و برگزیده گان این خله	۲۵۵
۵۷	ذکر مشقت شدن حضرت بادشاه	۱۴۴	۴۴	ذکر خاندان راقم این شکر خاتمه	۲۵۷
۵۸	به تالیه ولیم فورث کلکتہ -	۱۴۵	۴۵	تمتہ احوال حضرت سلطان عالم	۲۶۳
۵۹	ذکر آمدن ہریر شاد چکھ دار خیر آباد	۱۴۸	۴۶	محمد واجد علی شاہ بادشاہ اودھ	۲۶۴
۶۰	بجمیعت پنجاہ ہزار سوار و پیادہ	۱۴۹	۴۷	ذکر انتقال بادشاہ حجازہ حضرت	۱۶۴
۶۱	ذکر برآمدن حضرت سلطان عالم	۱۸۰	۴۸	محمد واجد علی شاہ ازین جهان فنا	۲۶۵
۶۲	از قلعہ ولیم فورث و داخل شدن بر میا برج -	۱۸۱	۴۹	بہا لہ بقا و خاتمہ واقعات و نام سلطنت اودھ -	۲۶۸
۶۳	ذکر رسیدن جناب عالیہ ملکہ کشور و	۱۸۲	۵۰	اکیت انتظام جامداد بادشاہ اودھ	۲۶۹
۶۴	مرزا ولیم و مرزا سکندر شہمت	۱۸۳	۵۱	فہرست اولاد حضرت سلطان عالم	۲۷۰
۶۵	بر انگلستان و ملاقات نمودن با ملکہ علیہ فرمانرواے انگلینڈ و ہندوستان	۱۸۴	۵۲	محمد واجد علی شاہ بادشاہ اودھ	۲۷۱
۶۶	ذکر بعض شواہد نامی این عہد -	۱۸۵	۵۳	خاتمہ کتاب -	۲۷۲
۶۷	و فرستادم آغاز ذکر نیاکان	۱۸۶	۵۴	تقریظ منظوم -	۲۷۳
۶۸	خاندان مصنف کتاب	۱۸۷	۵۵	قطعہ تاریخ نامہ طبع کتاب -	۲۷۴
۶۹		۱۸۸	۵۶	خاتمہ الطبع -	۲۷۵

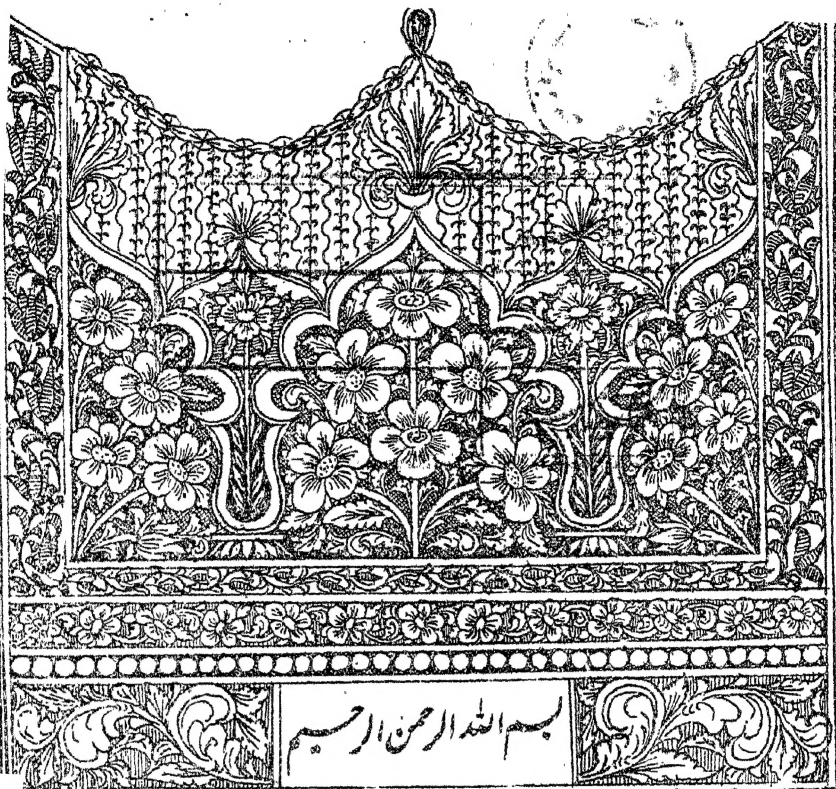
بسم الله الرحمن الرحيم
 بسم الله الرحمن الرحيم
 بسم الله الرحمن الرحيم

درین زمان سرت اقتران کتاب فوائد استای وی حالات و واقعات سلامتی
 گردون و قاره و امرای و الایام و شعرای نامدار مع تصاویر مستند و معتبره و مستقیم

تصفیه لطیفه تالیف کتبه کور و کور و صاحب و در تعلقات و غیرین و کور و کور
 و عطیه و علاقه و سر و آفرین و غیرین و در شین اعظم و در ضلع هر دو و کور و کور

درین زمان سرت اقتران کتاب فوائد استای وی حالات و واقعات سلامتی
 گردون و قاره و امرای و الایام و شعرای نامدار مع تصاویر مستند و معتبره و مستقیم

نغمه سرا لی مطرب خوش نوا سے خامہ در بزم و لہریں سخن بجز و شناسے محمودیت کہ بادشاہان
 آفاق تان و شاہان عظمت نشان سر بر نظرائش نہادہ غبار در گاہش ہر مہم عقیدت سامع
 و ترانہ بنجی عند لیب ہزار داستان زبان در بہار تان سانی بحدت و سپاس محمودیت کہ
 سلاطین جہانگیر و فرمانہ بان با اکیلیں و سر بر طیاسان غلامیش بر دوش انداختہ خاک آستانش
 غارہ و دے ارادت نمودہ اند کہ کی کہ اگر ابر حشش یہ گوہر انسانی در آید کشت آرزو دے
 نامرادان بساختے میراب گشتہ رشک افزاے نہ بہت عذار مہ جہان گرد و دوحی کہ اگر در پیا
 کوشش بکوش رسد نامہ اعمال یہ کاران بہ دومی شست و شو یافتہ روش رخسار حسن رویاں و کرم

نور فزای تمہ و مشرے
 خاص گن عطیہ بقسمہ و مانع
 راندہ قلم بر صفات ربیع
 سفیلہ را دانہ بخیر من کشید
 ز آب و گلے کرد عمارت گری
 بارہ سہر آہی نوشت

صانع بے عیب ز علت برے
 محسوس کش جلوہ بکہ ان باغ
 نقش طہ ازے کہ بطنع بیع
 سبیل تر بر رخ گلشن کشید
 قصر جہ را نہ سیر داوڑے
 دفتر دل را خط شاہی نوشت

نور بصر داد که بنا شدیم	چشم کشاند که شناسا شدیم
گر همه اندیشه بگر خون کنیم	شکر چنین مرتضی چون کنیم
طاعت مانی کرش بیقیاس	واسے بر آنکس که نه گوید سباس
گر چه نیاید ز من خاکسار	ز آنچه شوم بر در نور ستار
هم تو ام هست ایست تمام	کز در تو روزه شوم والسلام

آیا بعد چنین گوید بجزیر چنان کج حج زبان زد لیده بیان هفت ابعاد در گاه پرشادین پناه
و هفت رانی بن راجه پرم و هن واسندیلوی که چون من نادان را از غفلان
آفتاب انوار هوش و خرد و احساس تیز نیک و بد شورے و شفقی از هواے جوانے
چنانکه افتد و دانے در سرم نبود و هواے این سوداے خرد و با اصلا بد مانع گذرے
داشت پس غیر از اکتساب علوم و تحصیل فساد و سخن کار و بارم و دست و کشادم نبود اگر
شایه چون زلف عین سوبان و رشکای است و اگر صبحی چون رخسار غریبه خداران
در جلوه افروزیت بکنارم جز محبوب و لریب کتاب دیگرے بودے و چشم غیر از جهان هوش
رباے سخن جلوه دیگر ضرر و نفع نداده تا بعد تحصیل علوم و تفریح از درس تدریس مخصوص
بجزیر بعد فضل و کمال خزن حشمت و اجلال سندشین ایوان ریاست شکی از ایک دولت
و امارت راجه و هفت رانی پدید آمدن اتفاق اختیار صحبت و موقع احضار خدمت
افتاد از اینجا که این والا جناب بقدر دانی علم و مرتبه شناسی سخن پایه فراتر داشت بنابران
اوقات تشریف پس از انقراض امور دولت بیشتر بهمین اشتغال و از کار میگذاشت و کلامت من
و مخالفین در خدمتش خوانده می شد که چه از اخلاق و سیر و نرم و نرم نبود که مرتبه برتر
بمقتضی آن والا جناب بخواندم بیاد بدین صورت آتش شوقم سر بالا کشید و سوداے چشم از یک
بزار رسید تا بعد تولد حیات آن والا جناب باز جو دستقرار امر ریاست بر ذات خود ترک
این شغل خلیفه که خاطر آشفته در گردان بود اصلا رضی نشدم و مکر محمد بستم که بعد انجاء امور دولت
شفطه جز این پیش بگیرم و خیالے غیر از این در سر نه انگم تا با فضل خواهر بی همتا و داور بی نیاز
نصیم این اراده را فتنی و وسعتی پدید آمد و برین امر طبعی توفیق رفیق و همت بلند رهنما شد
و محض بکرمش بوداے نفسانی و تقاضاے آغاز دولت و کامرانی که مستقل مزار جان و تجربه کار
را از جبار و سلسله لایحه و طاهی گرفتار آورده مظلوم نکود سعادت که هر هرکس نفس را نجات

ابواب راحت کشاوند سلطان بهار با هزاران هزار عظمت و احتشام در هر بوستانه
باطرافت هر گشتانی شاد روان سرت برافراخت - و قسیم عطر آمیز سحر و هوای جان
نواز هر گداز شام اهل روزگار را رشک طبله عطار ساخت - بالخصوص از ظهور وجود
مسعود سمری رام چندر جهانزار و نقتی ناز و زمانه را عشرتی به اندازہ حاصل آمد
زمین بر فلک نازید - کہ چنین گوهری بی بہا بہستش افتاد - فلک بر زمین سرت خورد
کہ علی الرغم او چنین مغرور روزگارے پاوہر جہان گذشت فطلم

لند احمد از پے جاہ و جلال روزگار	گوهرے محمد از محیط عدل آلودگار
طاہر از آشیان جاہ وجود آمد پدید	کو کئی از اوج غرور ناز گردید آشکار
گنجی انگونہ بنمودند در دور چین	لاکہ ز نیگونہ کشود از میان لالہ زار

با بکمال چون آن سر و جوہار سلطنت باز محمد رضاغت بردن نہاد - و در خوش رفتاری از
تدروان کوہسارے کوے تفوق ربود - و در شیرین گفتارے طوطیان شکر خوار اجرت نہاد
طلاقت نمود - پیر نامہ از فلک آفتاب مہمان فطون فطنت - و آدیابان اسطو حکمت پرور
تا در اندک زمانے بہر نفعی کامل - و در ہر علمی عالم و فاضل شد - فطلم

چنان قادر سخن شد در سبایے	کہ بحرے گشت در کوہر نشا سبایے
قصیحی کو سخن چون آب گفتمے	سخن با او در اصطلاب گفتمے
پس از نہ ساگی بازی را کرد	حساب جنگ شیر و آژ و ہا کرد
چہ بر نہ ساگی انگند بنیاد	سیرتسی سالکان بر باد سے واد
بہر تچہ شدی با پنجہ شیر	ستونے را قلم کردے بہ شیر
بہ تیر از موسے بکشادی کردہ	بہ نیزہ حلقہ بر بودے زردہ

ذکر آمدن بہرامترزا بہ پیش راجہ و سرحد و برون رام چندر را بہ پیش فتح
دیوان خونخوار و جنگ کردن را چندر با این جماعت تہہ کردار و فتح

یا فتن بر این طائفہ ناہنجار

گویندہ داستان چنین گفت	در سبک سخن درے چنین گفت
------------------------	-------------------------

که روز کے بسوا ستر نام تراہ کے کہ در خاکفہ حقیقت کیشان از اکل ترین عابدے بود
 بدولت سرے راجہ و ستر تھ رسید و بعض رسایند کہ غفر تیان خوشخوار و دیوان تہہ کردار
 ہنگام عبادت آزار بسیار از بسیارے رسانند چون عمارت رجا و مہارست یہاں پر محبت
 ہمت سلاطین نامہار و شاہان بلند اقتدار واجب و لازم است بنا بران راجہ و فرزند
 و بلند خود را امر کن کہ ہمراہ من رفتہ تدارک اعداء و دفع این جماعہ پر جفا نماید راجہ و ستر
 چون نمی دانست کہ ظہور این نور انکی و بر وزیرین رحمت نامتناہی - بعالم ایجاد محض برآ
 دفع اہل عصیان و فساد است - بنا بران از استعدادے تراہ باتفاقہ محبت فرزند
 عنان اختیار و استقلال از دست داد و ستر رشتہ قرار از کف گذاشت

درین اندیشہ دیرے ماند خاموش	ز نام ترام و ستر گشت بیہوش
مرا پیرانہ سرفہ زند شد برام	جو ایش داد کاے پرنگو نام
کہ طفل است و نہ اند غیب بازے	چہ داند او طریق رزم سازی
کہ از جادو و جادو بازند آب و آتش	خود مگاہک باد و آواز سرکش
مرا در کار او حسد و ریبہار	مرا تا چند گوئی رام بسپار
بجگ و شناسش چون گذارم	کہ از جان عزیزش دوست دارم
بیایم دفع دیوان را کہ کم بیش	اگر فرماند ہی باشکر خویش

در قیوت وزیر باتدبیر کہ از دانش و فراست بہرہ کثیر داشت راجہ را از حالات ہمی
 حال شرف آگے داد و نصائح دہندہ و سخنان جاگیر اور ایشلی کردہ آمادہ برخصت سہری
 نمود تا این دالاکو ہر باباے بدر عالیقدر پادور راہ سفر گذشت لکشمین برادر سونے از
 غایت محبت و عقیدت شرف ہمہری او اختیار ساخت - تا این ہر دو شاہزادگان دالاکو
 ہمراہے تراہ عبادت شمار بعد طے مراحل و قطع منازل با مکن و ساکن دیوان تہہ کردار
 در ریند و با ایشان طرح جنگ انداختند - و آتیر ہاے جہان سوز - و تہہ نگ ہای جگر و روز
 جماعت اعداء را طعمہ دیوان اجل ساختند - نظم

زیر ترام فوج دیو شکست	ز بار انش غبار قفسہ نشست
سیاہ دیو ز او آفرین گشت	لواکے کید ایشان سرگون گشت

بعد اطفائے این ناکرہ فساد - و دفعہ جماعہ دیو زاد - این دالاکو از صبح برادر ہما و ہما

آگاه مر اجبت وطن بود - که ناگاه مقروع سع شد که راجه جنک مر زبان قرهبت که
در غرونی بجاه - و کثرت سپاه سر آمد راجه های فلک بارگاه است - دختر سے دارد که طنطنه
حسن و لغزش از زمین بر گنبد چرخ برین بجمده - و شش آفتاب جلالش به اطراف عالم
رسیده - **نظم**

پری و خنجر پری بگذار ما ہے شب افروز چو قباب جو آنے اشارت ہائے ابرو آفت ہوش تغافل بانگاش غمزہ آمیز شکر شیرین دہان از فوش خندش شکر لفظ و شکر نوش و شکر خند چو غنچہ بالقاب ششم ز اودہ تنش را پیرہن عریان ندیدہ بہر خاک کے کرو سہ فسادہ	بزرگ منقشہ صاحب گما ہے سہ چنچے چو آب زندگانی کمان در چاشنی آورده ناگوش فریب اندودہ نازش قدہ انگیز بسم جانفزاے ہر دو تندش زمین بوس ریش صد چاشنی قدہ بباغ خود صبار ارہ ندادہ چو جان اندرتن دتن جان ندیدہ ہنای سے قبلہ عصمت نہادہ
---	--

راجہ جنک پر آن پری پیکر چش عروسی او مقصد کرده کمانے سخت تر از دلہا سے
سنگین و لالہ در ان اکین نہادہ عقد کرده است - کہ ہر کہ این کمان را بشد دختر را برو
بردارد - چنانچہ سلاطین اطراف - و بادشاہان کناف ہوا سے این تشارین حشون
عروسی جمع آمدہ اند پسو اتمر بہ ناسا سے این جشن آادہ شد و راجہ جنک را بر تختن همراه
خود امر کرد - تا این دالانبار - باتفاق برادر حفیدت شعار - پادشہ راہ سفر گذاشت - و
طے مراحل و منازل در ان اکین جمعی و بزم کعبادی رسید راجہ جنک از آمدن این
سنانان گرامی و مہاب نامی فراوان عشرت اندوخت - و شکر قدم ایشان بجا آورد
تا آنکہ رند مغرورہ بزم عروسی در رسید - شاہان بلند اقتدار - و فرماندانان خجرت از این
کمان یکے بر دیگر سے بوقت کردند - و پیش از طاقت خود با صرف قوت خود - آنگون
از جا سے خود نہ جبیدہ - و بقرق قبالت از جبین ایشان بر زمین چسبیدہ - و برین وقت
راجہ راجہ جنک در ان اکین مرد آزمائندہ وار برخواست - و باقبال عسکروالی
باطالح بیدار نزدیک کمان رسیدہ چون پر گاہ از زمین برواشت - و در اندک

اشاره اور شکستہ بر زمین انداخت فطیم

کمان شکست تیرش بر دهن زد	چون مردان گوی از میدان بدر برد
کمان شکست بر عقد بستن	ز به یقین که رود ادا از شکستن
شکستن کرد نو پیوند را ساز	چه پیوندے که هرگز نشکند باز
که دید است از شکستن شاد و خرم	خبرید از کمان صاحب کمان هم

بوقع این واقعه حیرت افزا شکسته در انجمن افتاد - سلاطین باشکوه و فرمانروایان عظمت
 پشروہ - سترند است بر انوکے خجالت فرو بردند - و ہزار ہا کاچی و باستان حیرت
 و بدنامی راہ خانہ ہائے خود پائیش گرفتند - راجہ جنک ہاندم قاضی سے تیز گام و پریک
 صرصر خرام سوے اودھ فرستادہ راجہ و سرتھہ را ازین مژدہ جانفزا آگئی دادہ استہ عائی
 قدوم نمود راجہ چون از کارنامہ ہائے فرزند سواد تمند آگاہ گردید از غایت مسرت چندان خبرہ
 یالید کہ در پیرہن نگینہ - بہمان ساعت غنیمت انصوب قرار دادہ کرد و فر بسیار و شوکت بجد و
 شمار روانہ قرمت شد فطیم

بروز فسخ و ایام احسن	شمنہ زو قدم بر پشت کوسن
خروش کوس و بانگ نای برخاست	زمین چون آسمان از جای برخاست
سپہداران علم بالا کشیدند	دلیبران رخت بر مہر کشیدند
برون آمد مہین شسواران	پیادہ در رکابش تاجداران
تریک سو دست بستہ پیش فقور	ز دیگر سو سپہ سالار قیصر
نیر جاو شان کو دور شود دور	بر گیتی چشم بدر اگر و مجور
طراق مقررہ بر خاک و بر سنگ	ادب کردہ زمین را چند فرسنگ

بالکل بعد ایامے چند داخل سواد ترمہ بہت گشت راجہ جنک شرائط استقبالی کا اڑہ
 با آئین شایستہ - و طریق بابستہ لوازم هماندارے - و مراتب عقیدت شجاری بتقدیم رسانید
 چون ہنگام ساعت سید و آوان حمید - در رسید عقیدان سرو جہار جوانی - با این نوہنال
 بوستان جہاننامے بر بست و پھر تھ و کشمن و شمشکین را با دیگر دختران پری بیکر خویش
 عقد بستہ ہیرہ آرای کامرانی و کامیابی گشت - تا بلند انفرارغ اینکار راجہ و سرتھہ بانواع
 شادمانی و باصناف کامرانی کوس مراجعت نواخت و بہ دار الخلافہ ابجد و سیار رسیدہ

مجلس های عیش و طرب بر آرد است و جهان را از دست بزدل و کرم نشینی ابراهیم

و کرم مصلحت کردن راجه در سر ته بارکان سلطنت و باب تخت نشینی را میزند
و مقرر شدن ساعت این جشن را میزند و خبر یافتن کیکی رانی دوم ازین ماجرا
پس حضرت و عهد گرفتن از راجه در سر ته بر آرد اخراج را میزند و تخت نشینی بر سر ته
گذشتن را میزند ملک و مال و روان شدن بصبح ایا حال مختل

آورده اند که روزی راجه و سر ته در ایوان شورت نشسته با وزیران دانش آگاه و ندیمان
هواخواه مصلحت کرد که چون لشکر ضعیف و ناتوانی اسباب عسرت و زندگانی مرا بنارت برده
وقت و توانائی از کاشانه تنم رخت بر بسته - بهتر آنست که بزرگ سلطنت گفته بقیه ایام
زندگانی در عبادت الهی بسر برم - و آنور سلطنت و جهاندارم - و کارهای دولت
کا مکاری - بدست را میزند بسیارم - ارکان سلطنت و اعیان مملکت همه بطوع حساط
تفاق کردند - انجم شناسان و قیقه رس و بار یک بیان صبح نفس ساعت سر بر آرد ای این
و نهال بوستان بادشاهی و بهان مجلس قرار دادند پیرایه بندان کارخانه سلطنت با تهاون کار و به
ریش سامان در بار کمرستی میان جان بستند و هر کویچه و بر زن را از آرایش گوناگون
پیرایش بوقلمون بر آرد استند نظم

نشانده مطرب بهر بر ز رن	اغالی سراسر و بر بطن ز رن
غلهها بگردون بر افراختند	جهانرا نو آراشته ساختند
پراز گل شده کوسه و بازارها	و گر گون شده سکه کارها
کلاب صفایان و مشک طراز	سرنافه و شیشه را کرد بازار
کشیدند بر طسره کوسه و بام	شقائق منطها بعباده فام

انجا که فلک ناتوان بین عشرت مردان حقیقت گزین - و فراغت آزاده نشان رشت
ن غنچه اید و مدام بر غم نامردان قدح بجا و در قناری گذارد - بنا بران این
رشت تخت و تاج و مالک باج و خراج را از دولت و مملکت اخراج داد و تفصیل این
ال قیمن این مقال آنکه که کیکی رانی دوم این بادشاه سلیمان جاه چون خبر تخت نشینی

سری رام چندر دریافت نمود خیال محرومی فرزند خود عجب پیچ و تابے بهر ساند۔ و خود را
 بتلائے زنجیر غم و محبوس شمشیر الم گردانید۔ از غایت کید و ریاگریان صبور کے دریدن۔ و
 نعرہ ہائے حزن کشیدن بنیاد نہاد۔ و مجلس عیش و نشاط و آجمن مسرت و انبساط بباد داد۔
 و سر تھمہ بشیدن این حال چون بکاشانہ دولت آمد۔ بزم عشرت بچراغ۔ و نگار دلربا کے
 خورابی و مانغ۔ یافت از بیکہ دل دادہ رو کے و گرفتار سلسلہ بوسے ادب و بکمال بیلافتی
 استفسار مدعا و استکشاف این ماجرا نمود۔ نظم

فسون چا پلو سے خواند بسیار	نیا مد آن پرے لیلیکن بگفتار
برون از ناز فوج عشوه آرست	ورون از حسن و عشق آمد مد فوجت

بالآخر بہزار منت و زاری آن پردہ نشین حجلہ عیاری۔ بزم ہر گفتاری در آمد۔ کہ اگر
 بر عایت عہد پیشین عدے تازہ کنے۔ و سو گندے بمیان آرے۔ پردہ از کار و بند
 از گفتار بردارم۔ این بادشاہ غافل از عیاری این زن عیار۔ و زنجیر بازی
 ملک گچ رفتار۔ باز دیگر قسم یاد کرد و در انوقت کیلکی بکمال شادمانی و غایت کامرانی
 عرض نمود نظم

کہ شاہا این دو خواہش را بمن بخش	مرا دین بدست خوشتن بخش
یکی اقبال بھر تھ از انور را کے	دوم اخراج رام از کشور را کے

و سر تھمہ بشیدن این سخن پر حسرت از تخت بر زمین افتاد۔ و از غایت غم و اندوہ گریان
 و دریدن و نعرہ پرورد کشیدن بنیاد نہاد نظم

نہ صبر آن کز و گرد و جد ارام	نہ تاب آنکہ بد عہد س بود نام
گرہ شد برب از حیرت جو ایش	خیال وز چشمش برد خواہش
حریفش بر و از کف دست مایہ	بنجاک افتاد و بجان ترز سایہ

صبح گاہان کہ خورشید سر از دریکہ مشرق بر آوردہ بر تخت زرین فلک جلوس فرمود و سر کے
 را چنڈر ز بخت تحت نشینی بالباسی شاہانہ و گرد و فر بادشاہانہ۔ از دولترائے خود پیر
 آمدہ با یوان سلطنت توجہ فرمود۔ آراکین سلطنت و اساطین مملکت ہمہ جمع آمدہ منتظر
 قدم راجہ و سر تھمہ نشستن و ہر یکے چشم براہ دیدہ برگذر گاہ و تخت۔ چون توقف
 بسیار شد و حالت منتظرہ انتشار کے بدلہا کے منتظران انفر و سری را چنڈر رخ و اندرون

حرم سرا سے خلافت متوجہ گروید پڑ والا قدر خود را چون ما ہے بی آب پیمان - چون
ابر گہر بار اشک فشان دیدہ - در گرداب حیرت فرو رفت و التماس انجمن مابرا نمود پد
از غایت شرم پیر جو اے او انفرمود - اما گیکم کی بر زبان آورد -

کنون بہر وفا کے وعدہ خویش
ترا ناچار گاہ سال است اخراج

کہ از دستہ و وعدہ داشتہ پیش
بہ فرق پھرتہ باید واد بس تاج

راہم تشنیدن این کلام حسرت انجام - از عقیدت تمام - معروض داشت - کہ اسے پد
والا تبار بخت این کار ہیقتہ و لگیہ و ٹکین مباحث - وسیعہ بے کینہ را از ناخن غم و الم حراشت
کہ مرا فرمان تو بہتر از صد ہزار جان - و این نقد جان و راہ عقیدت و ارادت تو قرار است

کہ صد جانم فدائے عہد تو یاو
اطاعت دائم از طاعت زیادت
بگیرم و نہ فرمائے تو بر سر
شما ہم سوئے صحرا از زمین چاہی

نکو کردے وفا کے عہد خود یاو
بجویم از رضا کے توسعات
اگر رخصت دے ہے رخصت زماور
بسایم سر بر این خاک کف پای

بالآخر از پد رخصت گرفتہ بخدمت ماور آمد و احوال پد اختلال معروض داشتہ و کلمات
تسکین خاطر آشفته اور استی ساخته قدم در راہ سفر گذاشت - کشمن شرارط و قاشغاری
بجا آوردہ سعادت ہمارا ہے او اختیار ساخت سقاہم تاب مدمات مفارقت و شدت
آلام مہاجرت بخود نیافتہ چون سایہ ہمراہ آن بلند پایہ گروید - بالآخر این ہر سہ مصیبت زندگان
و لباس درویشان و سنایان از وطن بر آمدہ بطرف پراگ متوجہ گرویدند و بعد چندے
از دریا کے گنگ در گذشتہ راہ کوہ و صحرا پیش گرفتہ - بطور این ماجرا کے طالع افزا
و وقوع این واقعہ حسرت انتہا طرفہ شوئے در حرکت رو داد و عجب بلا طبعی باطراف عالم افتاد
ہر یک را جابر مجبورے پارہ گشت - و بی آلام و غم از سر پا گذشت -

طوفان غم از زمانہ برخاست
انگشت گزیدہ گل بدندان
چراغ عیش و اثر گون زد
دل را کہ نشاط بکشت
در گلشن نیت لالہ پڑ میرد

زین درد و گزان یگانہ برخاست
ز افسردن این بہار خندان
دوران قدح طرب بخون زد
ایام بکینہ اش کمر بست
در عین بہار چشمہ افسرد

رحلت کردن راجه دسرتھ از عالم فناء بعالم بقا و آمدن بچرتھ دشمن
از مملکت پنجاب بشیندن این واقعه جان گزاد بعد انفرغ از ایام
ماتم روانه شدن با وزیران پدربلاش برادر الاقد و ملاقی شدن بان لاکھ
و برگشتن بے نیل مرام با خاطر مصطر

حاکمان حکایات پیشین در ادیان روایات ویرین باین قصه در دالنگز و این انصافه اثر
فرزندین برشته تخریر کشیده اند که چون سمری را نچند بر از دولت و مملکت قطع نظر کرده و بر
تخت و شوکت بادشاهت پشت باز و در غربت و غربت اختیار فرمود و راجه دسرتھ
تاب صدمات تهاجرت فرزند و لبه رخ آورده ازین جهان غافل رخت زندگانی بعالم
جاودا نغمه کشیده چون بچرتھ دسرتھ کھن به قند حار بودند ارکان سلطنت - سرخان
سربلغ یعبیر فرستاده ایشانرا طلب داشتند بچرتھ چون به دار الحکانت اچو و حسیا
رسید و اقامت ناویدنی دیده - و ماچرا کے ناشینده کی ششده دریا دریا اشک از ویدہ رخت
و دریا و پدر گریه و زاری کے کرده صد ہزار ظلم بقرار - بہ برا بگفت - بالاخر نفس پدر و الاقد
را آتش داد و دمراسم مذہبی بتقدیم رسانید - از غیرت و میرات و این تہمتان داور و اقامت
مالا مال نقد مراد گردانید - بعد انفرغ ایام ماتم ارکان سلطنت و عیان مملکت جمع ہوا بچرتھ
را بخت کنت نشینی تخریب - بکلیت وادزد - آن سعادتمند ازلی از عقیدت ملی - انکار کی نمود
و جوا بے بنجیدہ و پاسخی برگزیدہ چنین ادا فرمود و نظم

مراہر چند دسرتھ واداسر نقرب چون کھن بر من حسرت ہوا ہمان بہتر کہ در صحرا اشتنا بچم بیارم بر سر تختش لٹا نم	وکیل ہست این حق برادر کہ این دولت نصیب بخت رام ہست نہ ہر جا رام را جہنم بسیاریم من اندر خدمت او جان فدا نم
--	---

برین سخن غریب از شما دمرودم برآمد - و کلمہ احسنت و مر جا بلند شد - و پرنس بر خدمت
و حسن عقیدت بچرتھ آفرین نمود بالاخر بچرتھ بتفاق ہر سہ مادران و اہل خانہ ندان
و وزیران سلطنت و اعیان مملکت با ختم و خدم تمام بخت باز آوردن سمری را ہم با پراہ

سفر گذاشت و بعد بچوبی بسیار بہ حیرت کوٹ کہ جائے قیام آن بلند مقام بود۔ در رسید چون نشان
 فوج از دور نمایان گردید لکشمی بر فراز کوه برآمد و نشان فوج خود شناخته با برادر و اطفال
 معروض داشت کہ بچہ تھ از غایت کینہ خواہے بر حالت تباہی مارحم نہ آورده بخت گرفتار
 مانے آید زود بر خیز و تیر و کمان بدست گیر کہ ہنگام جنگ فرار سیدہ آن دانا سے راہ فرما
 و واقعت سرنہانی۔ قسم شدہ بالکشمی گفت کہ اے برادر صورت معاملہ نہ آنچنان است
 کہ تو گفتے بلکہ ظن غالب آنست کہ بچہ تھ بہر عذر نقصات۔ و بخت تلافی مافات سے آید
 و رین گفتگو بچہ تھ از دور نمایان شد۔ بر ہر قدم سجدہ کنان و بر ہر وجہ اشک نشان
 می آید چون نزدیک رسید سر بقدوم برادر مخدوم نہادہ بے اختیار گریہ۔ این سریر
 آراے خلافت و جہان بینی۔ از کمال عاطفت خردانے اور اور آغوش التفات و
 مہربانی جادو و بہر پرش گوناگون و التفات بقلمون مہمی بر خاطر خستہ اش نہادہ۔
 من بعد شرف ملازمت ہر سہ ماہ در آن دریافت۔ و صغیر و کبیر و برنا و پیر را بہ رحمت
 یحید و پایان بنواخت۔ چون حال وفات پدر و الا قدر معلوم کرد۔ از فرط غم و اندوہ جا کھم
 و شگیبائی چاک و خاک بر سر و سر بر خاک زد و نظر

بہودس جامہ تاجا کد گریبان

ضرورت شد و رویدن جامہ جان

ہم از دست و ہم از چشم آب میداد

بر دوش آب وادون آئدہ یاد

بعد از آنکہ خاطر آشفته و دل از دست رفتہ او قدر سے بسیار امید بچہ تھ کمال سحر و
 بعض رسانید کہ اے برادر مکرم و مہربان۔ و اے شاہنشاہ عدلت نشان۔ حالا بہ نظر
 مرحمت و احسان عمان توجہ بجانب حار الخلفاء معلوف گردانی۔ و بر سر ریاست و جہان
 و سند دولت و کامرانی نشستہ مرا بہر مدد و رسانی

بدولت بر سر تاج سر بود

مرا دہم ترا دسر تھ پدر بود

کنون خواہم پدر باشد برادر

برہنہ ماند زان افسر مرا سر

بنشین این کلام آن عالی مقام بچوش و خسر و دش تمام او اے جواب نمود کہ چون با پدر
 و الا قدر عہد سے بستہ ام و در خواب و خیال ہم شکستن آن راضی نبودہ ام تا مدت چارہ
 سال بسر نیاید این رہ نور و صحرا سے نامراوی از جادہ پیمانے بر نیاساید ہر چند بچہ تھ
 دست استبداد و بدامنش ز داما ان شیر بیشہ بہت اصلاً قبول نکرد تا بچہ تھ کمال ناکامی و

ہزاران ہزار اندوہ و تلخ کامی نقد نصحت بکف آورده و نعلین چوبی او بر سر گذاشتہ
 باولی انسودہ و خاطر کے پڑ مرده مراجعت بوطن فرمود و ایام زندگانی بیاو آن سرور اس
 سلطنت و جہانبانی بسر می نمود۔ ہر صباح نعلین چوبی آن ننگ بحر خوبی بر تخت سلطنت
 گذاشتہ و باتفاق ارکان سلطنت و اعیان مملکت حمام دولت سرانجام ساختی۔ و ہنگام خواب
 بالٹے از سنگ و برترے از خاک ترتیب دادے۔ و وقت طعام از اقسام نباتات لقمہ
 چند در وہان نہادے

بدینسان می شدی بود و غوغا	ہزاران آفرین بر ماند و بودش
---------------------------	-----------------------------

رسیدن سری رام بمقام پنج بی و آمدن سپ نیکھا خواہر راون
 منتون شدن بر سری رام و بریدن گلشن بینی او بحکم ہرادر عالی مقام آمد
 کھرو دوشن بقصد انتقام کشتہ شدن او بالشر و خشم و خدم تمام

گویند کہ چون آن چاند ار فلک اقتدار را دران و ما دران و جمیع مستبان دولت و
 برگزیدگان مملکت را مخلص گردانید بسبب تربت ملک اودھ از قیام چتر کوٹ آشفتگی
 تمام بہرسانیدہ بادے لیش و خاطر غم اندیش خست بجانب صحرا کشید درین سفر خطر کہ یک
 اندیشہ راجا سے حذر بود این ہر سہ نوکھالان گلشن شاہی چون نسیم سحر گاہی در ہر گدڑتہ
 گذری و شتند۔ و شاگرد رضا بیازدی۔ و صابر بقضائے سہمی بودہ بر ہر قدمی اداسی می یافتند
 و حیرتم کہ این ناز پروردگان آغوش شاہی۔ کہ تاب ہوا سے تند صبح گاہے نہ اشند چگونه
 و گرد و باد غم و الم و بھم اے پرستم گام رفتار کشادند۔ و در حسرت کہ این مرغ نشینان پادشاه
 اقبال کو وقت رفتار از رک گھما سے تازہ آزار کے بی اندازہ می یافتند چنان قدم ہر
 تار از پایہ بیابان کھسار گذار شتند۔ بجائے کہ میرفتند و بصورتے کہ از رہ میگذاشتند۔ از
 مواد شاہے اند کے پایہ۔ و نہ در تاب آفتاب بر سر کے سایہ۔ نہ تاج شاہے بر سر نہ
 جامہ خمر دلی در بر۔

سبزہ گر فلک از جفا جور تو داد	نفاق پیشہ سپہ از کینہ ات فریاد
-------------------------------	--------------------------------

آخر رفتہ رفتہ با خاطرے آشفتمہ و حالے و گرفتہ بمقام پنج بی رسیدند۔ و دران سرین

پرفضا مقام دکشا افتات برگزیدند - روزی این والایار مصروف حید و شکار بود
 سب نیکیا خواهر راون فرماز و اسے لکا - بطریق اخلا دران دشت پر قضا و
 چون نظر بر جمال جهان آراے این کشور کشاے در افتاد و آل و مفتون گردید و شط
 خوب و صورتی مرغوب و جمالی و فریب و مخنی غارت گر صبر و شکیب برآمد و خود را پیش او
 حاضر نمود و اظهار نیاز مندی و بیطاعتی کرده استدعاے وصل فرمود - آن متقی روزگار
 چشم اتفاقات بر رویش نکشاده - و جوابی ظرافت آمیز داده بطرف برادر خود اشاره ساخت
 تا آیین گرفتار زنجیر هوس - بطلب جنود نفس بطرف کشش شتافت او ہم جوابے از انکار
 داده - و حرفے از اغراض در میان نباده - او را از پیش خود دور ساخت چون آن
 شکار تبه کردار بیقین دانست که تارانی سیتا در آغوش آن گوهر مکتا جلوہ فرماست
 حصول مقصود و وصول مطلوب بیرون از چنبر امکان است - پس بشکلی غیب و صورتی
 حبیب خود را اظهار ساخته و سجدی بر آن جلالت کشین کا شانه بکف آغا ز نهاده - و او دید
 این بیباکی کشمن و غضب آمده بینی که واسطه خود بینی او خود از روی او جدا ساخت
 و در صورت آن عفریة خونخوار با جالتی تباد - و زخمی مرعوبه راه فرار داد و بار پیش گرفت
 و پیش کمر و دوشن بر اوران خود آمده زمین و آسمان بر ہم زد - تا این هر دو بر اوران
 تبه کردار با خونج بجد و شملہ بقصد انتقام برآمد جنگ در انداختند رام چند رخن
 دید که دشمن بر سر آمده و هنگام مرد آزماے در رسیده با اتفاق برادر بجان برابر زخما
 حمله ساخت - و از تیرهای بخیلا و خدنگ باسے با نگر او هر دو برادر را کشته به خاک پاک
 انداخت - خواهر عفریت چون از ناسازگاری روزگار باز جهان آتش در کانه دید خود
 را بمجنون راون رسانید - و به التماس حال زار و اظهار ماجر اسے کشته شدن برادران
 تبه کردار آن بلاے روزگار را بر غضب گردانید - اکنون بحجت سیرابی ریاض سخن برسنے
 از حالات راون بقلم پیروہ سے آید تا ناظرین ادراک را سہمائے آگهی افزاید

و ذکر سلطنت راوان و آمدن او با اتفاق مایچ بحجت گرفتن سیتا و رفتن رام
 شکار آہو و یزدن راون سیتا را بہ لکا -

آورده اند کہ در جماعہ عفرتیان بادشاہ بود خدا روشا ہشاہے خونخوار - جمیع عفرتیان

چین نیاز بر خاک آوی سودند و خوش و بطور دین و ملک فرمان بری او می نمودند

عناصر تاج فرمان او بود به بخوردی چاشت بعد از جام جمید بناش ماه بود که شمع ایوان چنین دولت مرا و را و آتی بود عجب نبود ز بخشش های یزدان	اجل مجوس در زندان او بود طعامی پنجه از گرسنه خورشید ببخش مهر زرین گوی چو گان نه طبع شاعری را کار فرمود که دیوان را در ملک سلیمان
--	--

این جمله نعمتها که غیر مترقبه - و آیین دولت غیر مترصده و همین عبادت های شاقه دریافت
بود - اما چون باین دولت غلظی و موهبت کبری در رسید - گو و دیگر بد بخش پیچید - تجاده
ظلم و ستم گام نهاد - و ابواب تعدی بر روی عالم کشاد - و زینوقت که خواهر او با و نه
خسته و خاطر که برشته بخور او رسید - و احوال زار و کیفیت پر اضطرابانها را در آوید
تقصه حسن و جمال سیتا برض رسانید - را و ن نا دیده گرفتار زنجیر عشق آن پر پیکر گردید
و آتش شوقش زبانه کشید

نه تنها عشق از دیدار حسند در آید جلوه حسن از ره گوش ز دیدن هیچ اثری در میان نه	با کین دولت از گفتار خیزد ز جان آرام بر باید ز دل هوش کند عاشق کسان را خاکبانه
--	--

هماندم را و ن با اتفاق ماریج برگردون با در قنار و آریه مبارک و آریه مبارک و آریه مبارک
مستقر دولت روان شد - چون قریب رسید ماریج بصورت آهوسه زرین پیش سیتا
آمده شوقی و شگلی آغاز نهاد

طلسی کرد خود را ساخت آهوسه بافون گشت از جالی بجال چو ماه یک شبه یکجا و دشاخش	نقش سینہ از نقش جادو چو شاه چین شده زرین غافل گهر با عقد با بسته بشاخش
--	--

چون آن مه چین اینچنین غزالی زرین و آهوسه نازنین مشاهده نمود خیلی بی تاب گردید
بجست صید کردن او از شوهر و الا قدر استبداد سے فرمود تا این والا تبار بخت نشاء
خاطر دلدار لشکار او راغب گشت - و برادر بجان برابر را به محافظت آن بانوی عصمت تاکید
فرموده بایر و کمانه بصحرای روان شد - رفته رفته در نقب آهوسه و نسلا از منزل دور افتاد

بالآخر از تیر بے خطا و خدنگ جان گرا آن دیو آں بوسورت را بر خاک ہلاک انداخت ہنگام
انتقال آن دیو از غایت مکر در یو باد از زمین نام لکشمین بر زبان آورد۔ چون این صدا
نی ہنگام مقروع سمع آن گل اندام شد بہ لکشمین فرمود کہ ازین صدای درد انگیز خاطر سخت وحشت
انگیز است کہ بباد اچشم زخمی جز لطف رسیدہ و گزندے بر پیکر آن مجستہ آخر نشست زدہ
بر خیز و غمان سمنہ غریت تہلش آن بحر ہمت بر انگیز لکشمین بجاوب فرمود کہ اے بانو سے
سر را وہ حصمت۔ وای جملہ نشین سراوق عزت انچنین خیالی محال و شکلہ آشکال را بخاطر عاظر
راہ نباید داد کہ کسی درین عالم ایجاد دست تسلط و قساد بران قدسی نہاد نمی تواند کشاد۔
چون بکلمہ برادر خدومہ بار محافظت شما سورم۔ پس بتقدیم ارشاد و تمیل امر فیض بنیاد محبوب
معدوم تمیتما با حکام قضا بقبول اثبانی پند و نخت و بکلمات لخی آمیز و سخنان درد انگیز اورا
بی اختیار ساخت لکشمین شنیدن ہچو کلمات و لشکر بادی آرزوہ و خاطرے افسردہ پا بجادہ
منزل مقصود نہاد۔ بر ہر قدمی از فرط غم دیاس و از شدت غم و ہراس بر زمین می نہاد
القصہ بعد رفتن لکشمین آن سرمایہ فساد و فتن یعنی را و ان از زمین بیرون آمد۔ و آین
لوکل بوستان بنانی را در جام تنہائی یافتہ بشکل برہمنی بید خوان خود را پیش او ظاہر
ساخت آن عقیقہ روزگار تعظیم آن تہہ کرد و بتقدیم رسانیدہ جگر ہم تمام پیش خود جاداد
را و ان چون از یادوری طالع یاد رہہ قریب بیا ط آن سرمایہ نشاط جاباقت اظہار و مفاخر
دعائی خود کردہ باو گفت نظم

کہ مہ بر آسمان زبید نہ بر خاک
ترا قصر ارم می شاید ایوان
نہ گل بر بستر نئے بادہ ورجام
چو گل تاکہ کنی از خار بستر
بزرین شہر لنگا بادشاہم
بیالے مہ بہ شہ کن مہربانے
کنیزانت دہم اختہ زادان
بر دفرمانت از مہ تا بہما سے

چہ می مانی درین دشت خطرناک
پرے رویا مشو غول بیابان
ہزار افسوس این عمر تو از رام
نہ رنگین کوتاہ نئے زیب و زیور
نہ من چون رام تو طالع سیاہم
چہ ضائع باگدا سازے جو آنے
بر ستارت دہم از حور زادان
بہ سخت گوہرین کن بادشاہے

ستیتا شنیدن این سخن وحشت افزا ہمت برہم شد و گفت کہ ہرگز ہرگز بہ پیرامون این آرزو

مرد و دست از زندگانی و نشاط جوانی مشو - زن را بر این شکار بدست تو نه افتد و این همای دوست
 بدام تو در نیاید را و آن ازین جواب با صواب بر آشفته - و صورت اصلی خویش ظاهر
 ساخته - دست جردی بر آن محذره عصمت نمود و او را به اربابه خود نشانیده روان
 درین حال بر خلال سیتا باولی بقرار و جانے زار و نزار باناله و فغان از کوه و بیابان
 می گذشت - و هر برگ و بار و دشت و کسار را با عانت طلب میکرد و نظم

تالان غمش پراه می سوخت	وزناله او گیاه می سوخت
میرفت و سخن بسا می کرد	فر همسر خورشید یار می کرد
می یافت بناله رشته آه	کر تاب سنگند رشته کوتاه
پیوند نبود حسرت بیادش	پیغام نبود حسرت بیادش

درین حالت چنانی نام کرکس که را و آن پیش قوت و توانائی او پیش از کس نبود کجست
 را کرد و سیتا بنگ آمد سوچند آن جنگ رستمانه و تلاش مردانه کرد که را و آن چشم
 زخمی عظیم یافت و گزندگی تمام برداشت - بالاخر از خنجر هاسه جالستان و خدنگ هاسه
 شر نشان آن مرغ و فاشار راکشته برخاک هلاک انداخت - و این پری پیکر را با نیم جانے
 و خاطر پشیمانے در آغوش گرفته به لنگار سید و در بوستانی بهار آگین که تانا آنموز جی او بهشت
 برین بود آن دگر گرفته را گرفتار بلا گردانید

نوکر آمدن سیرام بجای قیام و نیافتن سیتا را و آن مقام و گریه کردن بجوش و
 خروش تمام و روان شدن تبلاش آن همای اوج خرام و طاقی شدن
 با سگریون کشتن بال و روانه کردن نهونت را تبلاش آن خورشید جمال سید
 نهونت در لنگا و بعد دیدن سیتا آتش زدن در شهر و کشا و باز آمدن بحضور
 سیرام مع مژده جانفزا

آورده اند که چون آن فرمانرواے فلک احتشام بعد از کشتن مایه کج پنهان فتح و ظفر متوجه مقام قیام
 شد در آتناسه راه کشمن با او ملاقات نمود و احوال بقراری سیتا و بے اختیاری خود را

فرمود۔ آئین والا جناب از سیما سے حالت صورت معاشرت دریافتہ باد لے حزمین و خاطرے
 حکمین بالفاق برادر نیکو سیر باضطراب تمام قدم بر راہ گذاشت۔ چون بمنزل رسید دید کہ بہار
 از چمن شمع از انجمن بیرون رفته۔ و آن چمنگہ کو عشرت از دست برد و مرمر خزان بر باد گشته
 بشاہدہ انجال پر اختلال از غایت لال و کلال بر زمین افتاد۔ و سر رشته صبر و شکیب از
 دست داوگاہی نعرہ ہائے جگر سوز۔ و نالہ ہائے غم آید و زبر کشیدے۔ و گاہی بھنون این ایبات
 دلی خالی کر دے فقط

منزل آئین بیت عاشق کش و عیار کجاست
 آتش نکور کجا وعدہ دیدار کجاست
 عیش بے یار میانشود یار کجاست

اے نسیم سحر آگاہ یار کجاست
 شب تار است و رہ واوی این دیریش
 بادہ و مطرب و گل جملہ میاست و سلیے

پس باحالے پریشان و خاطرے حیران نہ بس آن شمع شبستان سرے بکوہ و بیابان نہادند
 اما از یوسف گم گشتہ خویش جائے نشانے نیافتند۔ تا رفتہ رفتہ در گوشہ صحرائے رسیدند و چٹائی را
 نیم گشتہ و بنجاک و خون آغشته دیدند۔ چون از چٹائی شنیدند کہ راون گرگے نمود و آگن یوسف
 تقاربا بدزدی رہ بود۔ بمنزل خود برگشتند و در فکر سرانجام کار نشینند و بعد چندے بہ ترک این
 مقام بد انجام بطرف کسندہ رو نہادند۔ در آن مملکت مال نام سیونے بصد جاہ و جلال فرزند
 کردے۔ و از غایت قوت کوہ را گاہ پنداشتے۔ اورا با سکر لیون برادر کتہ شش مخلفی رودادہ
 تا از غایت بھری اورا از مملکت خود اخراج داد و بدین صورت سکر لیون بہ رگھ موکھ نام
 کو بے قیام دہشتے و ہزاران ہزار ناکامی ایام زندگانی بسر آوردے ہنونت نام جوئے
 کہ بقوت و توانائی و بوفور خسر و دوانائی در خدمت او رسانی داشت دوام گردان شان چہرہ
 طال او بودی و مہر ہی بر خاطر خستہ آتش نہادے۔ و ترین ہنگام خستہ فرجام کہ این ہر دو
 شاہزدگان فلک آفتاب بقربت آن مقام رسیدند۔ سکر لیون ہنونت را بحبت ہند را کہ
 حال بخد مت ایشان فرستاد۔ چون از حسب و نسب و کوائف پر لقب آگاہی یافت مقدم ایشان
 گرامی داشتہ دل و جان را فدائے قدم ساخت۔ و بعضی پرداخت۔ کہ برادر ناظر بان
 من مرا از دولت و مملکت اخراج دادہ و از تہ کاری زن مرا در تصرف خود آوردہ۔ اگر
 نسیم توجہ و التفات بہ جنبش آید غنیمت مرا دین نامراد بہ شکستنی گراید۔ بہ جنب این مرحبت شاہی
 عرض میدارم کہ ہمہ غاشیہ اطاعت بردوش گذارم و سیتا را تو عیالہ و نام تو نام شخص

و جس نمود بحضور فیض کجور در آرم باستماع این معروضات آن جماندار قوی صفات اورا بزمید
عنایت و عاطفت شاہی مطمئن و متکی فرمودہ بجنگ ہدایت نمود تا سگر یون از یک دل
ہزار دل گردیدہ بجنگ برادر متوجہ شد بال کہ سگر یون را پیش از مرغی بے پرواہاں نمی دست
بغور و نخواست تمام بجنگ برآمد و جنگاے سخت و زرمہاے صعب کردہ از قوت خدا داد اورا
نہایت داد و در وقت این شیریشہ شجاعت چنان تیرے جیٹا از کمان خوش سردا و کہ
بال ازان زخم جانستان شکستہ بال گردیدہ برخاک ہلاک افتاد و سگر یون بحصول
این فتح و ظفر جبین نیاز برخاک راہش سود و از ہر موئے تن ستایش این والا جناب ادا
نمود۔ بعد این واقعہ آن خدیو صوری و مضوی بر سر آن مسافر منزل عدم رسیدہ و بنوید مغفرت
اور اتسلی کردہ و وصایاے چند از و شنیدہ برگشت و سگر یون را ہزاران ہزار شوکت
و شمت تمکن بر سر سلطنت ساختہ انکد را بہ ولعیدی او مقرر کرد۔ مقرر انجال ایام بر کال
در رسید۔ آرتن موسم عشرت آگین و ہواے دلنشین خاطر خزین۔ آساند و کین شد۔ ہر قطرہ
آب رحمتی کہ از ابر بچکید خاطر این دل گرفتہ چون ماہی بے آب برخاک میطپید و ہر تپسی کہ از
بوستان عشرت سے وزیدہ بچو خار سے بر خاطر این دارفتہ سے خلیلہ نظم

ای بادشہ خوبان درد از غم تنہاے	دل بے توب جان آمد وقت است کہ باز آئی
مشتاقی و مجوری دور از تو چنانم کرد	کردست بخوابد شد و امان شکیبائی
اسی درد تو ام درمان بر لبہر نا کاے	وی یاقوام مولس در گوشہ تنہائی
ساقی چمن گل را بے روی تو رنگے نیست	شمشاد خرامان کن تا باغ بیارائی

بالاخر این ایام بعد ہزار آلام با تمام رسیدند۔ تا روزے آن والا جناب عظمت انساب
از شدت اضطراب بجان آمدہ برادر خورد را پیش سگر یون فرستاد و پیغام داد کہ اگر
قدر خیایات شاہی نمودہ از اعانت ایفاے وعدہ کردے خود را بر منزل مراد رسانیدے
والا و صورت اغاض از خنجر جانتان و خدنگ شہر نشان کارت با تمام رسانم و دمار از
روزگار ت بر آرم سگر یون باستماع این عتاب مضحل و سرا سیمہ گشتہ بنایت بیتاب گردید و
ہماندم ہمراہ این دلا حشم بحضور فیض معمور رسیدہ بعرض رسانید کہ تا حال با اجتماع افواج
بھراموج خود را مشغول میداشتم و انتظار ایام رستان سے ساختم سدا الحمد کہ کارمٹ نمودہ
و بسیارے میمونان کوہ پیکر و خرسائی شیر جگر کہ اکثر ایشان از تخم دیوان خوشخوار و عفر تیان ہلاک کرد

لوکشایش و فتح لنکا منحصر بر ایشان است و ظل رایت خود جمع آوردم - حالا باوان سید و زمان
حمید علم نهضت بفتح اعدا برافرازد و گوئوس نصرت و بهر وزی نبوازند و جہانت بکام و فلک
یار باد و جهان آفریت مد و کار باد و پیش از آنکہ موکب ہمایون ب حرکت آید چند میمونان را کہ
بر قوت و توانائی خود تم و رسائی - ایشان اعتماد کلی داشتہ ام بتلاش مطلوب و بہ تجسس محبوب
روان دارم - آئین شہنشاہ خورشید بارگاہ باستماع معروضہ آن ہوا خواہ مطمئن و متسکلی
گردیدہ - بنیائیت خسروانی اورا بنوخت و پایہ قدرش برافراخت تا این و فادار عقیدت شعار
مقربان و منتبان خود را بہ تہجو سے آن خورشید رو و مولیوروان دہشت - ایشان بہر کویہ
بیابان و بہر باغ و بوستان در رسیدند تا آنکہ بوسے ازان نوگل گلشن رعنائی نشیدند و بہر
منزل مقصود و مقام مطلوب نرسیدند تا آنکہ مہنوت از غایت اخلاص ارادت بار این ہم
بروشش بہت خود گرفتہ مردانہ وار درین جادہ و شوار گدار قدم نہادہ و عرض دریا سے شور
بیک گام پیودہ بہ لنکا رسید - و بسیارے دیوان خوشخوار را کہ بجا فطرت حد و متعین بودند
کشتہ و بجاک و خون انداختہ داخل قہر گردید - و در باغے کہ سیتا ہا و لے حزن و خاطر
اند و بکین مے بود و در رسیدہ و بر سر درختے نشستہ منتظر فرصت گردید - گویند کہ پیش از دو
روز راجہ اندر فرما ز و اسے عالم ملکوت آن خدہ عصمت را آگاہی دادہ بود کہ ایام مفارقت
جانان و مصائب درد انگیز ہجران پایان رسیدہ اند و مہنوت قاصد آن شہنشاہ دارین
عاجل بقطع منازل و متعجل بہ طے مراحل است بدیت

ہی نہ بصور باش خورشع کہ عاقبت :- | این شام جمع گرد و دین شب سحر شود :-
در صورت آن خدہ عصمت و بانوبے سرار و غت و لے بے اختیار و خاطرے بقرار
داشت - ہر دم نالہ ہا سے حزن براگینتے و از غم ہا سے شور انگیز نمک بر زخمهای بیدلان

رخنی غزل

چو خیال آب روشن کہ تشنگان نما لے	مہرت خراب ترک و جہراحت جد اے
چہ ازان بہ ارمنائے کہ تو خوشن بیائی	تو چہ ارمنائے آرے کہ بدوستان رفتی
شب و روز در خیالے و نہانت کجائے	بشنی و دل بہر وی و بدست غم سپردی
تو ہر آن ستم کہ خواہے کہنی کہ باوشائی	چہ کشتہ اگر چہ ز پر وستان

مہنوت بشاہدہ این حال زارت بقرار شد - فی الغر از بالا لے و رخت فرو آمدہ

سر نقد دم گذاشت - و خاتم انگشت آن سلیمان بدست این بلقیس دوران در واد - آن عفت
 مآب چون باین عطیہ عظمی و موهبت کبرے رسید - تو گوئی مرده صد ساله جانے تازه یافت
 یا پیرے نو ده ساله جوانے از سر گرفت - دم بدم از حالے بجایے دیگر می شد و از فرط نسیان
 بمضمون این ابیات رطب اللسان میگردد **قطعه**

مرحبا ای پیک مشتاقان بده پیغام دوست واله و شیده است و ایم همچو بلبل در چمن گر دپد و ستم کشم و دیده همچون طوطیا سیل من سوئے وصال و قصد او سوی فراق	تا کنم جان از سر رغبت فدای نام دوست طوطی طبعم ز شوق شکو و بادام دوست خاک راهی کان شرف گردد از اقدام دوست ترک کام خود گرفتار آید کام دوست
--	---

آخر کار هنونت جمله احوال از سزنا پا بمعرض بیان در آورده عرض نمود که سری را بخند
 با فوجی جرار و لشکرے بشمار آماده کارزار است خنق سبب این همه ایام آلام پایان می شود
 و دشمنان خو خوار و عفریتان زشت کردار طعمه تیغ اجل می شوند - بعد این سر وضات هنونت
 مرخص شد وقت رخصت آن عیفه دوران علی گران بهار جبهه شکیمن خود بر کشاد و این
 بدین خوش بخت آن دلریش بدست هنونت داد تا او باده شادان و خاطرے فرحان
 کام رفتار کشاد در اشناے راه بخاطرش رسید که مرادین طریقی خفا در لنگا آمدن و نامردانه
 باز رفتن خیلے از آئین شجاعت و مردانگی بعید است باید که دست بر روی به را و ن نمایم
 و از کار نامه هاسے خود یادگارے تا قیامت درین دیار بگذارم - بدین غمیت درست در باغ
 را و ن آمد و درختان را از بنج ورن بر کنده برخاک افکند - و ایوانات و کشتا و منازل
 دلربا را بر هم زده بنجاک برابر کرد - چون به را و ن خبر رسید پاره لشکرے تبارک او فرستاد
 هنونت همه را کشته - بنجاک و خون انداخت - تا پس خود را بنجاک فرستاد او هم از دست
 او هلاک گردیده بر زمین افتاد - بالاخر اندر رحبت پسرکان خود را با نو و لک عفریتان خو خوار
 بر زمین پیکار گیس کرد جنگ عظیم روداد - و زرے سخت رو نمود آخر همه عفریتان هریت یافتند و
 از میدان بر تافتند - اندر رحبت پاسے ثبات و رمیدان ررم افشود کشته که از برهما
 یافتند بود برگردن هنونت را کرد و در انوقت هنونت از غایت تقطیم سر بر خط فرمان نهاده
 خود را گرفتار نموده بدست دشمن داد چون پیش را و ن بودند حکم بوزانیدن او در داد
 فرمان بران تبعیل حکم برداختند و بر دشمن پارچه هاسے بجه و کشتار بسته آتش در دادند

در آنوقت هنوز نشت خود را از دست دشمن رها نکرده تیل شعله جفت در ایوانات و لر با و تصور
و لشکر در رسیده تمامی لشکر را آتش در داد و نقصانی بجد و شمار و سختی بسیار بر او نرسید
مردانه وار قدم بر جفت گذاشت و در وریای شور آتش دم خود را سرد کرده با فتح و غیر در
و همنان نصرت به روزی پیش سری را میچند رسیده فرود دیدار جانان دارغا نسته
از آن ماه تا بان بحضور آن شهنشاه زمین و زمان رسانیده

برید باد صبا شب آگهی آورد ببطر پان جوجی مدیم جامه چاک چه ناکمان که رسید این دم بفرگه ماه	که روز محنت و غم رو به کوتاهی آورد بدین نوید که باد عسکری آورد چو یاد عارض آن ماه خرگه آورد
--	---

تو کر وانه شدن سری رام چندر بالشکرے جز از بخت نرم و سپیکار و رسیدن
به لشکر و جنگ کردن بار او و فتح یافتن در آن روز نگاه مرد آزما و محنت
نمودن بسوے اودم ببار در آن هزاران هزار شادمانی و جلوس فرمودن بر سر

سلطنت و جهان بینی

سخن سرایان شیرین سخن و نکته پردازان جادو من چنین روایت کرده اند که چون هنوز نشت
فرود جان فزا و نوید راحت افزا بسع عالی رسانید هم از روز حکم نصرت اعلام نصرت
فرجام بطرف لشکر نافذ گردید و بعد و حکم اشرف و اعلا هزاران هزار میمونان دیو کردار
و خراسان خوشخوار بظلمت رایت شاهی جمیع آمدند و اظهار اطاعت و بندگی کردند تا این
شاهنشاه زمین و زمان و فرزند هفت آسمان بوقت سعید و آوان حمید علم نصرت بران

بزم نرم و روز و سه سه سیاه آگینه شیرے قوی جنگ هر اول پیش فوج خاص او تیل گند و گند آون شد برانکار قراول کیسی و کله عسکرم شده خرس و برادر جانب راست	روان شد آفتاب شیر زهره نیمونان و خسران شد جهان تنگ که لشکر را بود آه ایش از چیل چنان چون پیر میمون شد انار گوای و سرب چند اول به لشکر در گجراج و سکن میمون چپ و راست
--	---

برای مصلحت ز آغاز و انجام بدنبال سپه کج بود سردار سپاهی را شمار از حد فزون بود همه خضم تن آسانی بلا دست ننگا ننگ بخشک و تربیک حال غریوان نعره زن رویه تن شیر	روان هونت و انگه همه رام که از پس ماندگان باشد خبر وار که پیل و شیر پیش او زبون بود همه چون گر گدن بر آخوان پست پنگا ننگ زمین و آسمان بال ز دندان خنجر از ناخن چو شمشیر
---	--

چون بعد طے منازل و مراحل بر دریا کے شور رسیدند۔ دریا بصورت برہمنہ برآمدہ مقدم
والا را گرامی داشت و برائے جبرستن اجازتے دادہ انہما را اطاعت و عودیت سخت
تا آسمان کے خراسان و میمنہ جمع آمدہ فی الفور جبر کے بران دریا کے زخار و بحسہ کے
تا پیدائش کنار بر بستند و بعد اتمام انیکار بجوش و خروش تمام از دریا عبور کردند چون سواد
لنگا خیمہ سادات دولت شد۔ سری را مجندہ برائے دفع و حل انگدہ رایش را اول
بر سالت فرستاد تا بہ نصائح و موعظت آن گم گشتہ را برہ آرد و از جنگ و پیکار باز دارد
چنانچہ انگدہ پیش را اول رسیدہ بزبانے فصیح و بیانی بلخ او کرامت نمود اما آن مست
بادہ بندار گوش بسیم آن نداد و قدم بجادہ رستی نہ نهاد

انکہ غافل را نصیحت میکنہ دیوانہ است | خواب اغفلت بروہ را طبل و خیال آسانہ است
تا آنکہ انگدہ انہما را شجاعت و قوت کردہ و تاج از فرق او گرفتہ بانج و نصرت با بجادہ صحت
نہاد و احوال بد اعمالی آن رشت خصال پیش این شہنشاہ بلند اقبال معروض داشت
اکہون این قصہ را ہمین جا گذارشتہ بر سر حالات روان سے ایم کہ بعد مراجعت انگدہ
سر مایہ فتنہ و فساد و زورائے دانش نہاد و پرادوان فراست بنیاد را طلب داشتہ
مشورت در میان نہاد و از ہر کس را کئے و انتہا بے طلب ساخت کھنار و دربار
بخوف آن تہ کار ہمہ بکوت ساقی کھن برادر خرد او از غایت دردمندی و
منتہای ہوشمندی معروض داشت کہ در را کے ناقص این بندہ کہتر برائے زنی جنگ
کو دین و خود را و تمامی ملک را در آشوب انداختن بہتر نیست

شہنشاہ را برائے عشق یک نون ترا چندین جان اندر شبستان	چہ گیر می بخون یک عالم بہ گردن چہ حرص است این چہ حرص است این
---	---

که آوردی پذیروی دلبر آرام بچندین زن چنانگیی احسن شدی زین حرص نام اور زبشتی مرا دے کان ترا حاصل نگرود منوش آن می که ذوقش گم کند کنون هم صلح باید کرد با آرام و یا از زندگانی دست بر شوے	ندانستی که وارد دانه اش دام زن معصومه را بفریبی احسن کنون بدرد هر آنچه آن تخم کشتی همان بهتر که گرد و دل نگرود منوش آن در که بارش بشکند گوش زندان به پیش او دل آرام هرگز خوشی تنبش و سمن جوی
--	--

راون بشیند این سخن همچو مار بر خود پیچید و بیکس را بدلت و خواری تمام ایش
خود دور کرد آن مرد خدا یعنی را از تاید تخت رسانید آشته مردانه از در پله بدر آمد
خیل و چشم و مال و مال را بهما بخاکداشته با اتفاق مصاحبان از موده کار و متبیلان عقیدت
شمار برهنائی تخت بیدار تنبای حضوری این شهنشاه فلک اقتدار روان شد و بحضور
فیض معور رسیده بوسایل حاشیه نشینان بساط فیض مناط شرف زمین بوس حاصل نمود
و به نوید عطای سلطنت انکاشمول عواطف بادشاهی و محفوف انفات شانهشاهی گردید
آخر از طرفین قرار بر کارزار یافت و بهادران تیغ زن و دلاوران صف شکن از جانبین
بمیدان جمع آمده هر یک از ان رایت کارزار برافراشت کظم

و لشکر هم بر کشیدند کوس به تدبیر خون ریختن تا خستند بهرض و و میدان دران تنگ جا شنگ خدنگ از کین کسان کمند از دهاے مسل شکنج روار و در آبد بگردان مرد زمین گفته از یکدگر بردید ز بس گرد بر تارک و ترک وزین چنان گرم گشت آتش کارزار جگر ناب شد نرسد با س بلند	چو شطرنجی از عاج و از انبوس بهم تیغ و رایت بر افراختند نفر و ند چون کوه پولاد پاس نیاسود بر یک زمین یک زمان دهن باز کرده تاراج گنج هزاره در آمد بگردان گرد سرافیل صور قیامت دید زمین آسمان آسمان شد زمین که از نعل اسبان بر آمد شرار گلو گیر شد حلقه با س کمنده
--	--

مهر بس تیغ در گرون انداختن	نیارست کس گردن افراختن
ستون علم جامه در خون زده	نجات از جهان خمیه بیرون زده
انقصه بعد کارزار بسیار و گداز بسیار شکست اشکر را و انقاد و تمامی فرزندان گرامی و پهلوانان نامی مرتبه بمرتبه جنگ کرده قتل رسیدند بالاخر روان باجوش و خروش تمام بمیدان آمده هنگامه رزم و یکار بر آراست و انواع علوم و فنون جنگ بکار برده هنگام رستخیز ظاهر ساخت - آخر از دست آیین خدایوزمین و زمان و خداوند هر دو جهان بر خاک هلاک افتاد و وزیرکت دست مبارک از عالم فانی به بهشت جادوایی شتافت و نسیم فتح و ظفر بر ریایات عالیات وزید - و زمانه باد که خورشید در جام کشید - نظم	
بهار گل طرب انگیز گشت و تو به شکن	بشادی رخ گل بهیج غم زد دل بر کن
رسید باد صبا غنچه در هوا دار	ز خود برون شد و بر خود درید پیراهن
صفیر بلبلی شوریده و نفیر هزار	برای وصل گل آمد برون زبست خزن
هماندم مقربان بساط دولت و حاشیه نشینان سر سلطنت چون برق و باد و دیده آن هودج نشین جمله عزت و محدره سراق عصمت را بهزاران هزار جاده و جلال پیش این سجاد امج اقبال در آوروند - چون نظر این شنبه لب وادی تنابا آن سر حشیه محفت و جاس دو چار شد بر ترقی بر خرمن صبر افتاد و سر رشته اختیار و غمان استقلال از دست شد نظم	
چه خوش است بوی عشق از نفس نیازمند	دل از انتظار غوغین و دهن از امید خندان
اگر از کمند عشقت بروم کجا گر زرم	که خلاص بیه تو بند است و حیات بی تو نران
نظری سبلح کردند و هزار خون معطل	دل عارفانه برونند و قرار هوشمند ان
نفسه بیاد نشین نخه بگو و بشنود	که قیامت است چندین سخن از دوان بخندان
اما بنا بر آن که چندین مدت اتفاق قیام - آن گل اندام در دولت کده را و ان افتاده و انیمینی موجب بدگمانی خلایق بود - این شهنشاه یگانه آفاق با و بود التهاب نوایر اشتیاق بدان طرف توحی نفر موقظم	
بصد جان گر چه عاشق بود شتاق	ندیده روئے آن خورشید آفاق
دلش را کارگر شد تیغ غیرت	سرا پا گشت غرق کعبه حیرت
نه روی آنکه از پیشش برآمد	نه تابانی آنکه بر بستر نشاند

کشاکش در امید و بیم افتاد	ز شرم نطق غیرت یافت امداد
مقارن انجمن را به اندر فرما ز واسطه عالم ملکوت یا جمیع ملائکه بجبت ادا سے مراسم تنبیت آمد و او دست و شادمانی داد و مراسم مبارکبادی بتقدیم رسانید - چون صورت واقعہ سیتماچین دید با اتفاق جمیع ملائکہ بر عصمت و عفت آن کرمه تمسبایا کرد - اما آن خدیو بزرگ و معنوی بر آن گفتا که دو بجبت رعایت مراسم ظاہری امر فرمود که سہ بار آن مخذره را اور آتش اندازند - اگر جان بسلامت بر و جایش بر چشم است - و اگر آسبہ یافت بسزای اعمال خود رسید - تا آن عفت آب عصمت قباب بجز دشنیدن این فرمان واجباً دکان سہ بار خود را در آتش انداخت و ہر بار جان بسلامت بر و نظم	
برون آمد سلامت آن سمن در برآمد ز آتش آب زندگانے جهان پر عصمت او آفرین کرد نشاط دل ریشانی بروقت یافت	برنگ شعله ز آتش سرخ رو تر گر و بر و از پری در پاک جانی دل عاشق فدای عقل و دین کرد تو گوئی جم گین گم شدہ یافت
بعد اتمام ایسکار جمعی کہن ز ابر سیر سلطنت لنگا نشاندہ با اتفاق سیتما و برادر با وفا و بطرف وطن نہاد و بفاصلہ دو فرسخ از وطن فرود آمدہ خبر بشرفرستاد - چون این مشرکہ جان فرا سموع سمع ساکنان او وہ گردید جانے نازہ بقالب افسردہ رسید نظم	
بیا که رایت شاه فلک کلاه رسید جمال بخت ز روی ظفر نقاب آمد سپهر و درخش اکنون زند کہ ماہ آمد	تو بدینج و بشارت بھر و ماہ رسید کمال عدل بفرما و داد خواہ رسید جهان بکام دل اکنون رسد کہ شاہ آمد
بچہ تختہ دشت کھن برادران گرامی نہاد و ذرا سے دانش نیاد و جمیع سرداران و کشیان باستقبال آمدند - چون نظر بر جمال جان آرا سے این کشور کشا سے گیتی آرا سے واقفانہ عزو از نہاد ایشان بر خاست و ہر یکے نشاطے نازہ و انبساطے بے اندازہ دریافت شام امید جانیان بصبح مراد رسید و چراغ آرزو سے عالمیان بکاشانہ امید روشن گردید بچہ تختہ و شتر کھن سر بر قدم سینت لزوم نہادہ دریا و دریا در آسے اشک نثار کردند و دیگر سپہ داران و سپہ کشان درجہ بدرجہ مراتب بمراتب شرف زمین بوس دریافتہ سعادت ابدی آمد و خند - این خداوند عدو بند کشور کشا بہر یکے بعد مراتب	

و در جات همزبانی فرموده و به کلمات پرش و التفات اظهار همزبانی فرموده - من بعد
 بهزاران هزار شوکت و شمت بادشاه و فرشا بنشاه و داخل شهر گردیده - و زیارت
 قدوم مادران حاصل نموده با عتی سعید و آدانه حمید بر سر سلطنت پاکداشت - خدا
 کوس شادمانی و کامرانی از هر طرف بلند شد - و توای خوشدلی و مسرت از آسمان
 در گذشت - بهر طرفی بساط نشاط و انبساط گسترده - و هر جا که انجمنی از شادمانین برآرشد
 روز دوم امور مملکت و مام سلطنت به برادران گرامی نهاد و وزیر را به خدمت بنیاد و
 تدوین عقیدت کیش و خدنگذاران خیر اندیش تقیم فرموده بهر یک منصب و جای داد و
 در سه و درگاه براسه ایشان برافراخت - خرس خرس زر سرخ و سفید بدامن اهل
 روزگار رخت - و دامن دامن جواهر آبدار و لالی شاهوار به حاجت مندان و ساداش
 نیک طرف زرد از یک طرف گهر میرخت - و گهر طبق طبق و زر بر سر میرخت - و بعد اقسام این جشن
 مسرت سوی امور سلطنت و مملکت تو جمعی فرمود - و آنقدر نیکوئی بخلق نمود که صدای اجنت
 و آفرین از سبحان ملا و اسطی بلند گردید - و عالمی و مردم امن و امان جاگزید -

بعد و داد و زانسان سده که باید	به لطف و خاص صد چندان که شاید
رعایا را چنان سیداشت خورند	که مادر بر ندارد و ناز سرزند
سپاهی را برادر خوانده میخواند	فزون از بهر هر کس لطف میراند
چنان خوش داشت جان هر برادر	که صد بار از پدر شد مهربان تر
بخویشان چون نباشد لطف او بیش	که هر بیگانه بپنداشته خویش

و اتان اخرج سیتا از مشکوی خلافت بصحرای سرپا داشت و ایلان گشتمن
 از ان مقام خدمت برادر فلک احتشام و پیروی آن گل ندام از شدت
 غم و آلام نظم

نظم غمت ز مرمه خویش چنان دهد	کز خواب طریح از سر ورق و اتان دهد
فریاد از ان بهر که بر خوان آشتی	نخون بسگر تان غرض میمان دهد
زین هفت درد داد که هر روزان بید	و او ستم به شمعکی خنک ان دهد

پیش ب صورت و گرامین دیو هفت سیر | از محبت به مرد راه درین هفت خوان

مقصود از شنیدن این معانی و مطلوب از شنیدن این میانی آنکه چون این بادشاه خورشید کلاه
از نجات و دولت گوئی کامرانی ربود - دور ایوان عشرت و شبتان سرت بر آسود - فلک
تا توان بین باز بر سر نیرنگی آمد و زمانه جفا گوش باز سر آواز بازی نمود - گویند که شبی این
بادشاه حقیقت کیش با یگانہ دلرباے خویش مشغول عیش و نشاط بود - و جبام رقیق لاکه گون
عشرت پیاپی می چو دور عین نشاط و هنگام اختلاط آن گل اندام معروض داشت که چون ایام
وضع حمل مرا نزد یک رسید - و خورشید مراد از مطلع اسید بر میدید - میخواستیم که چندین ایام
بخدمت عابدان عالی مقام بسر آریم - و تحصیل این مطلوب سر رشته مراد بکف گذاریم -
آن وانا سے راز نهانی و واقف سر نهانی انگشت اقبال بر دیده گذاشته آن شب را
بعیش و نشاط بسر آوردم - و روز دوم بخلوت نشسته از مصاحبان و مساز و انیسان تکتہ پر واز
چنین فرمود که شما هر یک خیر اندیش این دولت و از فدویان عقیدت کیش این ملک است
بوده اید باید که آنچه در حق بالنسبت حالات گذشته سخنی یا جبرائیل گوش هوش شنیده باشد
از صدق ولی معروض گذارش در آید و سخنی ناگفته نگذارد - همه اراکین دولت تنفق اللفظ
معروض داشتند که جمهور انام و خواص و عوام به صفات شاهی و خاندانات شاهنشاهی
رطب اللسان و عذب البیان اند - و هر کس ذکر کارنامه باے حضور فیض گنجی و زبان
داشته هر دم موقوف و عالے دولت ابد مدت می باشد - آری جواب با صواب خاطر آن
والا جناب مستملی شد تا آنکه بجانب چمد رافسر جاسوسان مخاطب شده اظهار مافی الضمیر فرمود
او از غایت خام کارے و سفاهت و نادانی معروض داشت - که دمی شب از رگمزرے
گذرے و دیشتم تا بر خانه گذرے رسیدم و دیدم که شوهرش با زن خود در جنگ و جدال
است و بدنیسان با او گرم تعال که چون در محبت من از خانه قدم بیرون گذاشته و در خان
اغیار شتافتی حالا ترا پیش من راهی و بجای نیت - قطع

چو تنها دسے قدم از خانه بیرون	ترا در خانه ام جایست اکنون
بژ و هر جب که میخواهی بعلالم	شوے کشته اگر بیرون زنی و دم
بژ و نانا ناید از ناموس نامم	که نئے بے غیرت و رسوا چو نامم
که آن بعزت و نادان و گربار	دوان از خانه دیوے نمکون

بخانه برد آرزو بعد شش ماه	بوسه نبشت خوش چرب و نخواه
چرا بعیر نه را کار فرمود	نه آخر در جهان تخطو زان بود

چون این سخن شنیدم او را نفرین و تادیب کرده برگشتم سر می را همچو ریشیه ن
 این حال سراپا اخلال از غیرت و انفعال آب آب شد - هماندم برادران خود را طلب
 نموده انکشاف این راز نموده با ایشان فرمود که چون از معامله سیتا شک بدنا می
 بر آگینه احوال من رسید و در میان ظالم کارم بر سوا کی کشیده بهتر است که او را از
 شبتان فرحت آگیز به بیابان بلاخیز در اندازند و بعد از آن نامش بر زبان نیارند

بر اندر بیابانش از اینجا	را کن در دود و دوش بھمرا
غزال مشک را کن طعمه شیر	اگر او دیدار او گشتم بجان سیر

همه برادران بشنیدن این سخن سراپا سخن نهایت مکر کرد و دیدند - و چون مقول بقیه صوی
 آن محذومه جهان بر آن شنشاه زمین و زمان ظالم فرمودند اما آن شنشاه غیرت نداد
 اصلاً تبرک این غیرت رهنی نشد تا آنکه لشکری فعیل فرمان واجب الاذعان پیش سیتا
 رفته معروض داشت که چون شما بزیارت معا بد و عسا بدان استدعائے کرده بودید
 حالا اجازه تے برائے شما حاصل کرده ام باید که همراه من بیایند و از صحبت این جابجی بهره
 فیض ربایند سیتا غافل از نیرنگی زمانه یونفا با دله شاد و خاطرے آزاد همراه آن بسته
 نهاد و روان شد - چون بصرائے زخار و خوشی سراپا زخار در رسید لشکری از غایت غم
 و اندوه بی طاقت شده آغاز گریه نمود - سیتا بمشاهده این حالات حیرت افزا در اضطراب
 شد که باعث این گریه چیست و موجب درد و آزار او چیست لشکری احوال بدگمانے
 برادر و الا مقام و حکم احسن آن گل اندام هزاران هزار درد و آلام برو ظالم هر غول غم

چو سیتا شد آگه ازین با خبر	ز بطن فتنه کرد کم دست و پا چ
خواستن بیکبار شد منتشر	تو گوئی نمائندش ز بهستی خبر
بچشمین چنین گفت کاسی کامگار	ترا در جهان بینگوئی با دیار
نه انهم چه واقع شد از من گناه	که شد آرام بر من چنین کینه خواه
مرا بگینه کرد اول خیال	که آورد با خود بسے کمال
کنون دست برداشت ازین چرا	که بگذاشت تنها بدشت بلا

زن خویش را بچ شوهر خین
به لنگا چو بودم اسیر الم
کنون در بیابان وحشت فزا
لباسم چه باشد غذایم چه چیز
بپرستد از من ریاضت کشان
چرا آرام بگذاشت اینجا ترا
بفرما که آخر چه گویم جواب
ازین عفت بر ساحل آب گنگ
و هم جان خود بیدنگ این زمان
چشم پس از مرد غم نسل آرام
توان کنین از اینجا برویش او

گذارد و بچوای آفت قدسین
بجسکین من داشت بذل و کرم
بگو تا که تنها بنامم کجا
و می فکر من کن ز روئے تمیز
که بارے چه شد از تو زشته عیان
به تنهائی و بیکی و بلا
چه گیرم ز خود و از بدی با حساب
سر خود زدن لازم آمد بنگ
که بر من بود وقت تنگ این زمان
شود منقطع همچو عزم تمام
که با من ترا نیست صفت بگو

لکشمین را از شنیدن این کلام حالت بچون انجامید و نوبت بر جان و کار و بر استخوان رسید
ناچار بر خاطر سپه اختیار جبر کرده بادی نشزند و خاطرے در دمنده قدم بر مراجعت گذاشت - بر
هر قدمی سری بنگ زدوی - و هر گامی جامه بر تن و دیدے - تا باین حال کثیر الاقتال بدار الحکمت
آجو و عیار رسید و بچو و قدوم برادر گرامی مشرف گردید - و چون بعضی احوال پر داحت خاطر
آن و التبار را زیاده از خود بقدر ساخت نظم

زبان خامه ندر و سر بیان فراق
کنون چه چاره که در بجز غم بگردا بے
چگونه و حوس و صلت کنم بجان کشته
بے نمائند که کشتی عمر غرقه شود

و گرنه شج و هم با تو داستان فراق
فتاو ز ورق صبرم ز بادبان فراق
تخم وکیل مضاد و لم صفای فراق
ز موج شوق تو در بر بیکر ان فراق

و گز آمدن بالیک را بد نزد ستیا و برون ستیا را بعد گاه خویش باغ از تمام
و پیدا شدن کو و کس فرزندان سیرام از بطون آن گل اندام و جگ اسمید
کردن سیرام و رسیدن بالیک با کو و کس در مقام و شما خشن سیرام فرزندان

خود را و طلب نمودن ستیاد و فروتن ستیاد و زمین و انجام کار این شاه

زمان در زمین

گویند که چون گلشن آن مخدره بصحت را در آن دشت بلاخیز و محراب آفت انگیز بگذشت
و خود با و سینه بریشان و خاطری حیران قدم بر جاوه مراجعت نهاد و بیتی که این آوار که
دشت بکسی را پیش آمد و حالتی که برین گشته و ادوی ناکامی بگذشت نه خامه را بارای تحریر
است و نه زبان را طاعت تقریر نظر

دل او بود و وقت نامر او که	روان شد کوشش اتالی به و او که
ز سوز دل بهر جا گرد و فریاد	ز آتش در میان آتش آفت او
چو آه و چشیش از سرمه رسید	گرفته خوابگاهش آب و دیده
گرشته زان شره مجبور ماند	شکر خند از دواش دور ماند
شکسته رنگ سرخی لبانش	دل تبدیل خون شد در دواش

از اتفاقات همدان زوکی باملیک نام زاهدی که در خرق عادات و کثرت عبادات
مشهور آفاق بود و پیش از ظهور سرخی را میخند و اتعانت آن قدسی صفات دین بیان
سنگرت برشته نظر و کشیده بود نوای توحید و ناری و صدای فریاد و بقراری این کجین
حرم خلافت جهاندارلی بسج خود رسانیده باد لے بقرار - و خاطر بے اختیار رسید
و آن بصحت نهاد را با طافت و شفقت تمام بجا و تشاخه خود آورده مسکنی برای او مقرر فرمود
و تمامی زن های مردان و مقتدان خود را بخدمت آن کمره متعین ساخته هدایت با طاعت
و فرمان بر واری نمود تا آنکه بعد ایام معینه وقت وضع حمل در رسید و طفل توأم از آن
خسته شیم بوجود آمدند زاهد یکی را گو دیگر را کس نام نهاد و پدر و پدرش در پناهت ایشان
قدم بر جاوه می گذشت تا آنکه رفته رفته از مهر رضاعت بکوز بلوغیت رسیدند و از نفیس
تعلیم و تربیت زاهد در اندک زمانی بعلوم گوناگون و فنون و علوم بهره وانی را بودند
مقارن انجال این بادشاه غور شید کلاه و شاهنشاه فلک بارگاه سرخی را میخند متوجه
جگ امید شمر - سلاطین نامدار و فرماندهان غلظت شمار ورین در بار جمع آمدند زاهد
باملیک - گو و کس را همراه گرفته و ران بزم جمعی در رسید و بخاندان را ماین که

از پیشتر با ایشان تعلیم داده بود - امر فرمود تا این هر دو برادران با او از سه خوش و لجه و
 دلکش بخواندن آن معروف شدند و هر یک را دل داده خوش ادائی خود کردند تا فرقه
 رفته خبر به سر می را چندی رسید بشوق تمام ایشان اطلب داشته مشرف ببلایست خود کرده
 قصه خود را از زبان ایشان شنید تا بهمان حالت شناخت که این هر دو فرزندان اوینا
 با خوش عاطفت جاداد و دریا دریا اشک از دیده ریخته دریافت حال سیتا پرداخت
 چون معلوم شد که سیتا بقید حیات است و ریای محبت بخوش آمد و پدیدار جمال جانان و
 نظاره روی آن مایه تابان مشتاق گردید و با حضار آن محل رخسار فرمان داد هر چند که
 آن مخدوم عصمت را منی بخنوری نبود اما از نصیحت دلچازان پانچین بهار چمن و شمع با چمن در ده
 چون نظر این کشته تیغ انتظار از نگاه آن گلخوار دو چار شد از فرط شوق و تمنای عنان اختیار
 بدست نماند و رشته شکیب از دست افتاد از جلوت بجلوت شستند و دریا شکیبایت و
 حکایت باز کردند

چشم محنت با که دید از تو دل ریش	صنم گفت ای دل آزار و جفاکش
بمشتوق این همه خوار سه نمودن	نکو بود دل آزاری نمودن
بفرما تا چه نام او را نه کسی	چه بود آن بے سبب رنجاندن و بس

بجواب آن این کلام آن سخت نشین عظمت و احتشام اظهار ندانست کرده باو گفت که از غیبت
 و تنگ که مردان را از آن گویند - وقوع این واقعات گردیده و هنوز هم بسبب ولادت
 این فرزندان خاطر از بدگمانی بر نیاموده - شنیدن این سخن نمک انه نماند و بر خوش
 افتاد و خاطرش از فرط غم و الم و غم شسته

تشنه از مثل قویزه زبان بسته	تشنه در هر خدیجه آن شکر خنده
ملک شد باره چون دوزخ دگر	چکوبید با چنین بهتان کس اندر
شد آتش خوش گواه این دل ریش	از آن تهمت که میکروی دل ریش
قسم کردند بهر عصمت یار	فرشته آدمی دیو و پری را و چه
همان بهتر که نام سوی دادار	گواه خود کرا آرم دیگر بار
روم و روسی ز تو گیرم کنار	که تا سازد زمین از هیچ دوپاره

بجهد و این سخن شکر زمین دوپاره گردید - و آن گوهر شایهوار - و جواهر آیدار به درج فلکی رسید

<p>پری زادی پری بیکریدی وار هم تن روح گشت آن جوهر پاک مگر شخص زمین لب تشنه سے فرد</p>	<p>ریش دیده غائب شد به بیکار به نقل روح شد در بیکر خاک که آب زندگانی را نسو برد</p>
<p>بشاه که این واقعه عورت انما و سوانح شکفت افزا آن والا جناب غرق گرداب غم و الم گردید و از غایت بیابانی جامه بر تن درید تن بعد و غضب و جلال آمده و بر عظمت و قدرت خوش نظر انداخته خواست که از خندنگ با س شررا ملکن و شیر با س آتش زن سطح خاک بر هم زند و دوجو زمین راه و بالا کند بالمیک دست آن والا جناب بگرفت و مرض و نوبط</p>	<p>نضای آسمانی این چنین بود تلف گردند مخلوقات بسیار شود خون شان و بال گردن آرام</p>
<p>که می دانی نه این جرم زمین بود مکن کاری چنین که این چنین کار بزرش یک جهان دارند آرام</p>	<p>نضای آسمانی این چنین بود تلف گردند مخلوقات بسیار شود خون شان و بال گردن آرام</p>
<p>ازین نصایح و پندیر آن والا جناب ترک اراده خود فرموده بر جاوه صبر و رضا خراش مخود و بهر نوع حکم و انت و توانست جگ را ختم ساخته بادی آزرده و خاطرے پتر موده فکر ترک طلاق توجه فرمود و چون عمر این شهنشاه معدلت شمار به یازده هزار سال رسید روزی کال بجهت ملازمت این شهنشاه بلند اقبال حاضر شده معروفی داشت که میخواهم چیزی از سخنان را از با آن والا جناب عرض دارم بشرطیکه در آن خلوت کسی را راه نباشد و اگر اچانا کسی در آن مقام قدم بگذارد قتل و آید این بادشاه والا جابه با جابت معروفات او خلوت کرد و کشمن را بدر بانی بنشاند و با کال سخنا آغاز کرد و همدین اشنا و بر با س نام زاده که آثار جلالت و عظمت از نقش جنبش پیدا و شعاع نور عبادت از چهره پر نور او پدید آید بجهت ملازمت این خداوند زمین و زمان در رسید کشمن به حالت پیش آمد زاهد و غضب آمده گفت که اگر مرا بر فتن اندرون اجازت نمیده بی بد عا س بد تمامی خانواد و شمار ازیر و بر سیکم کشمن از خشم و غضب او ترسیده فی الفور اندون حرم سرا س خلافت رفت و ازین قیوم خبر داد سوسری را و چنانچه زاهد را به طلبیده و با غراز و اکرام تمام او را دید بعد رفتن او کال بعض رسانید که چون از کشمن خلافت عهده بطور رسید و در عین خلوت موجود گردید حالا واجب القتل است آن والا جناب از شست شورت فرمود او سجا س قتل با خراج بلد فرمان داد کشمن از غایت فرمان پذیر می تن بدان در داده نئے الفور سر بقدم</p>	<p>نضای آسمانی این چنین بود تلف گردند مخلوقات بسیار شود خون شان و بال گردن آرام</p>

برادر محمد مگذشت و از انجا با ولی شادمان و خاطری نرغان بیرون آمده بر دریا سر جو سیده تویج
 حیات نمود و در صورت سر را چندی تا بنفارت برادر بجان برابر نه آورده ترک سلطنت و علق کزده
 باتفاق بچهره و شتر کهن قدم در راه سفر آنجهان نهاد و تمامی متوطنان شهر اچو و حیا از االی و
 موالی و از اعالی و ادالی تبرک بقیة زندگانی همراه آن سیاح عالم لامکانی روان شدند این بادشاه
 کونین و شاهنشاه دارین باتفاق ایشان آهسته آهسته از کنار دریا سسر جو میرفت تا همه
 تن نور شد و در وقت از زمین بر آسمان صعود نمود و بچهره و شتر کهن نیز پیروی آن والا خباب
 فرموده و دوع عالم فنا نمود و تمامی ساکنان اچو و حیا از صغیر و کبیر و بر ناد و پیر از عالم فانی
 بظلم جاودانی شتافتند - بعد این واقعات امر سلطنت بر راجه کس قرار یافت تا دوازده
 کس حسب تفصیل ذیل از نسل او بامر فرماندهی پرور شدند

نمبر	نام راجه	ولایت	کیفیت	نمبر	نام راجه	ولایت	کیفیت
۱	راجه پیرایم چند	راجه سر سخته		۹	راجه بوندرک	راجه کله	
۲	راجه کشن	راجه پیرایم چند		۱۰	راجه دیو کس	راجه بوندرک	
۳	راجه چوندار	راجه کشن		۱۱	راجه کس	راجه دیو کس	
۴	راجه بود	راجه چوندار		۱۲	راجه ناتق	راجه کس	
۵	راجه اشک	راجه بود		۱۳	راجه کن	راجه ناتق	
۶	راجه دهر	راجه اشک					
۷	راجه است	راجه دهر					
۸	راجه کله	راجه است					

من بعد امر سلطنت ازین خانواده که او بیرون نیت و دیگر خاندان رسید که جانش بسلسله و ترتیب
 و تاریخنامه هند که یافته نمی شود بنابران از ان در گذشته مذکور حالات فرماندهی
 فرمانروایان اسلام که اجداد ایشان از نواب مساوات خان برهان الملک و استانیان تا حضرت
 سلطان عالم محمد راجه بنی شاه بادشاه است که بر دوازده

در ذکر فرمانروایان اوده که بر وزارت شاهیان ملی تراز بوده با حکومت پرور
 نوکر حکومت نواب برهان الملک سید سعادت خان بهادر بهادر جنگ
 نواب سعادت خان برهان الملک در ابتدا حال محالین نام شصت پدرش مزار نصیر از اولاد امام موسی کاظم
 بود و محمد بهادر شاه بن اوزنگ زیب عالمگیر از ولایت بهند آمد و به سرکار نواب سرکنده خان صوبه دار
 گجرات بنحمت میرمنزلی ملازم گردید و در وی نواب بجای امتیاض الویة نصرت نمود از اتفاقات خیمه در جنگ
 ماهماور نصب شد و شبانه روز شدت بارش آنقدر دست بهم داد که نواب همه شب بجاالت غیظ و کج ز ته ببرد
 چون شاه صبح سر از در بیکم مغرب بر آورد و نواب مغربی الیه سعادت خان را طلبید شکایت بشنید آغاز نهاد و آثار
 غیظ ظاهر ساخت نواب سعادت خان ازین ترش رویی کد شده جوابی مقبول در برابر آن داد و خود خواب گفت که شما
 مزاج هفت هزاره دارید مشکل است که صحبت ما و شما درست نشیند سعادت خان سلام کرد و گفت
 که زبان مبارک را بشارت می میداوم میروم تا بنصب بقعته هزاری نخواهم رسید و نخواهم نمود هماندم
 برهنه نیت بخت بیدار و دستگیری همت استوار غرت و کربت اختیار فرمود و بوجه قطع منازل
 و فراحل بدار الخلافت ملی رسید و رفته رفته بار اچهر رتن چند دیوان عبداللہ خان
 قطب الملک وزیر فرخ سیر طرح تلاف و تعارف افکند و از قدر دانست و مردم شناسی او حکومت
 هندون بیانه حاصل نمود و تسمه حکومت دران سرزمین بچلان در آورد و هنگامیکه حضرت
 محمد شاه متکون سیر سلطنت شدند و امیرالامرا حسین علی خان برادر عبداللہ خان قطب
 الملک با سایر اعتماد الدوله محمد امین خان از دست حیدر علی خان گشته گردید و عورت خان
 همیشه زاده امیرالامرا با فوج کثیر و جمیع سادات بار به بر حضرت بادشاه یورش نمود و در آنوقت
 سعادت خان با پنجاه هزار سوار خنجر که از خود را بمو کب سلطانی رسانیده تزدات نمایان بجا آورد
 بطور انجندست شایسته و انیکار بالیة از پیشگاه حضرت بادشاه ب خطاب سعادت خان بهادر در خطاب
 گردید و بعد چند ساعه بصوبه داره اکبر آباد امتیاز یافت مقارن انحال کیفیت بد نظمی صوبه اوده
 معروف ملک ان پائیه سیر خلافت گردید آنحضرت در خور انجندست سعادت خان بهادر را و البته
 بصوبه داره اوده امتیاز بخشیدند سعادت خان با فوج هزار و سیاه خنجر گذار به اوده آمد
 شیخ زاده هاسه که خود که فرکرده بغاوت و شرارت بودند و سر آمد ایشان شیخ مجاهد الدین احمد خان
 بود همان مسلک ویرینه اختیار کردند و تن بسر گشته و طغیان پرورند سعادت خان از داناتی و بهوشی

عنان خاطر بدست خطراب سپرده و بخدمه غضب در نیامده بیرون شهر خیمه زد و دستخط امضا
و اکتاف بدل توچه فرمود و با شیخ زاده طبع دوستی افکند و از غایت خفقت و عاطفت ایشانرا
بدام خود آورد و خوف و هراس و اندیشه و وسوس از دلها ایثار از اکل ساخت از در
په بانه دعوت همه بار اطلب فرموده وقت فرصت غنیمت شمرده یکبار از هم گذرانید و حساب کرد
و طائف و احوال و اجناس ایشانرا با تمام ضبط فرمود به صورت این ولایت از خسر خاشاک
فقه پاک گردید و صورت انتظام شایسته جلوه ظهور گرفت و از منتهی اوق خراج این ولایت
بیش از هفتاد لک روپیه بود و سیادت خان و رسال اول یک کرور نیت لک روپیه تحصیل فرمود
و در سال دوم و سوم جمع و گردور روپیه تحصیل نمود بطور این خدمت خطاب نواب برهان الملک
مقرر گردید و پایتقدش بجمع برین رسید و رسال یکم از و یکصد و چهل و هشت هجری باقی ماند
پس بر بالاجی بشو نا تهر پیشوا و کن بجمیت شهاد هزار سوار بجمیت و محول زد چو تهر که از عدد او رنگ زیب
عالمگه و تمام هند و ستان ملا و حق و تسکمی مقرر بود و متوجه ملی شد و در زیره در دار الخلافت رسید
کا لکا بحال گرفت و بانبوه بود و رسیده دست قتل و تاراج بر رعایا و دار الخلافت و را نمود
سکنای ملی که از بدنی و در عهد امن و امان بمرسعه بودند بطور این معامله بسایه و هوای
افتادند و حضرت باو شاه را با و بود و موجودی سپاه که از چهار لک سوار کمتر بود وقت مدافعت
جرات تدارک این واقعه حاصل نشد ناچار ملتمسات باجی را و سب استغنا و منظور معول
ساخته بعد خرابی بهره رهنی بر مراجعت ساختند و در صورت پیشوا و مذکور که گوشه تکریم کج
نهاد و با هزاران هزار کلمه رانی کوس معاد و تاخت اما طریق غارت و تاراج از دست
ند او شهر یک محل نزول او میشد دست خوش تاراج میگردد چون انیمینی مقروع سمع نواب
برهان الملک شد رگ حمیت بخوش آورده بجاک پیشوا و کن متوجه گردید و مسافت
چهل کرده شب شب قطع نموده دفعه خود را بر غنیم زدو مخالف که ازین آفت ناکامی و ازین بلا و
آسمانی آگاهی مدیشت مضحل شده قرار بر فرار داد و نواب مراتب تعقب بجای آورده غنیم را
ضیف تر نمود تا باجی را و جان بری از دست او محال دید و تمجی مصاحبت و مدعی موافقت
شد و در ضمن خاندوران خان امیر الامرا که سرایه محل و عقد معاملات سلطنت بود ازین جرأت
و شجاعت نواب سعادت خان در مقام صد درآمد شقه عتاب آمو و از جانب حضرت باو شاه بنام
نواب برهان الملک فرستاد که در میان مابعد دولت و باجی را و بجهه و جوه مصاحبت و موافقت

بعل آمده بو شما بغیر ایما سے اقدس واسطی چار بر باجی را وقتا ختید باید که خود را بحضور رسانید
از عهده جواب آن بدر آید نواب برهان الملک که بجلد و سکه این چنین خدمت اسید بارگانی
فراخ داشت منعم و ملول گردیده صلح از غنیمت دانست باجی را و که از جان به تنگ آمده
بود از نواب بستاند اگر گروست اول آنکه حق کوتیج در ملک اوده تا اید بر ماحرام خواهد بود دوم
هرگاه شما را با حریف مقابله رود و سپاه جنگ آرنموده بحد و خواهم فرستاد و سوم بغیر اجازت و
استصواب شما غم نهد و ستان نخواهم کرد بعد استقرار این معامله باجی را و دیگر کنشتانت و نواب
برهان الملک بطرف اوده مراجعت فرمود و رسال الله بجوی ناد و شاه تهران ایران
پهنده آمد و بعد فتح کابل و پشاور و لاهور در یانی پست کرنا که محل نزول محمد شاه بود رسیده
جنگ انداخت در آنوقت نواب برهان الملک بحیثیت کثیر بافانت بادشاه رسیده شریک جنگ
گردید با وجودیکه دینچه بر پا سکه او بر آمده بود و مسلار و اسه آن نکرده اختیار مقابل و مجاهد نمود
از اتفاقات فیلی که بر نواب محمود و سوار بود و با نیل سوار سکه شریک برادر زاده اش در سخت
و جنگ کنان در لشکر ناد و شاه اتقاد و تلباشان انجمنی از تائیدات غشی و عطیات لاریه
شمرده از هر سو هجوم آوردند و نواب برهان الملک را گرفتار نمودند شاه مجاهد نواب برهان الملک را طلبید و
خبر دانی بدولت حاش فرمود و در کیم و پیش بدلیعت نمود نواب برهان الملک ناد و شاه را برود و کرد و
رو پیر رهنی ساخته آماده مراجعت ساخت و به بادشاه اطلاع داد و آصف جاه استقرار این
معاملت از سعی خود و انموده بجلد وی این حسن خدمت عهده امیرالامرا که از بادشاه خود حاصل
فرمود و روز دوم ملاقات محمد شاه با ناد و شاه حسب قرار داد مصاحبت بنظر آمد چون حال
وفات امیرالامرا و ترقی آصف جاه به گوش نواب برهان الملک رسید از قدر دانی بادشاه
خود منعم گردیده از معالمت مصاحبت کناره گزید و ناد و شاه را از کفالت معالمت جواب داد
ناتجاه مجاهد از سر عهد و پیمان برخاسته آصف جاه را مقید نمود و محمد شاه را هم بطائف اخیل
طلبیده در خیمه خود جاداد و بعد دو سر روز محمد شاه با همراه گرفته بطرف دارالخلافه دلی علم
نصرت برافراشت و قطع منازل و مراحل کرده داخل شهبان آباد شد شیشه که فرادای آن
واقع قتل دلی بنظر خواهد آمد ناد و شاه نظام الملک را پیش خود طلبید و گفت که اس
پیر کی تو در زندان نوشته بودی که اگر ملازمان شاهی انطرف توجیه خواهند شد پنجاه کرد و رویم
در شهر سرانجام کرده خواهیم او و هر چه از امر اید دست خواهد آمد علاوه است حالا آن زر کجاست

بر و امرو ز و فساد دیگر فرصت است اگر زرمی آری جاسے تو بر چشم و الا ترا به انتقام خواهم کشید نظام الملک مخلص شده بخت مستقیم پیش برهان الملک آمد و ما هر گشت داین سخن بر زبان آور که امرو ز این آفت براسے من است و فساد براسے شما صواب دید همین است که پیا لند هر بنوشیم و تا قیامت سر بر نداریم برهان الملک که مغل ساده بود قبول نمود و پیا لند شریک زهر آمیز خورد و سفر عالم باقی اختیار کرد و نظام الملک در ایوان خود آمده به آرام خوابید وقت صبح خبر وفات برهان الملک شنیده بظاهر شاسف و باطن سرگشت و الله اعلم بالصواب و در بعضی تواریخ مسطور است که ببار صند و نبل و تب محرقه و وفات یافت بر و و حال این واقعه در راه دیکچر سه مکنزار و دیکشه و پنجاه و یک پجری فیله بود

ذکر حکومت نواب زیر المملکت منصور علیخان بهادر صفدر جنگ

چون از جفاکاری این پسر عذار و تم شارسے این دیر ناپایدار نواب برهان الملک شربت خفا نوشید و جهانے در ماتم آن رکن رکن سلطنت و اعتقاد دولت و مملکت حسانه سیاه پوشید شیر جنگ برادر زاده اش که خیالات خام و کاسه و مانع سے بخت و خود راستی این دولت و عظمت پیدا است توسط طهماسب خان جلار و دعوی خود پیش نمود و راجه چچمین نیر این دیوان برهان الملک که بهی خواه این دولت و خیر اندیش آقا و تحت بود بدریه باقی خان زکیه بحضور پادشاه معروف شد که صفدر جنگ همیشه زاده و برهان الملک است و نواب مغفور بجایشینی خود او را برگزیده تخت بگر خود را به او داده بود پس بوجبه شرح شریف و هم نظر لیاقت صفدر جنگ مستحق مراحم پادشاه است بوجض آن دو کرد و روپیه پیش بارگاه فلک اشتباه خواهد نمود پادشاه حجابا متمسک او را بفر قبول جا داده خلعت صوبه داری اوده از طرف محمد شاه به صفدر جنگ عطا فرمود و چند سوار و قریب اش همراه راجه چچمین نیر این نمود تا بعهده چند زرد و کرد و روپیه داخل خزانه نادری شد بدینصورت صفدر جنگ بفرماندهی این ولایت استقلال یافت و شیر جنگ هزاران هزاران نامی بکنج نامرادی در ساخت اکنون بنا بر سربازی ریاض سخن برنخه از حالات حسب و نسب نواب صفدر جنگ بقل می سپارم

ذکر حسب و نسب نواب منصور علیخان بهادر صفدر جنگ

در نقره اترک ایلست مشهور موسوم به بیات و بیات بدو قسم است اول قونیلو و دوم
 قرا قونیلو و ترکان تیره نامند از کتب اخبار کشف است که از تیره ترانند قرا یوسف
 ترکمان در عهد امیر تیمور گورکان صاحبقران مکر فرماندهی بست و بلک گری و جهانگشا
 سند همت را جو لال داد ازین سبب او را چند بار عیار بات صعب با حضرت تیمور و نمود
 گاهی نصرت و گاهی نهیمت یافت چون امیر تیمور جهان فانی را بدو فرمود جلال الدین
 میران شاه سیر آراند قرا یوسف لشکری جمع آورده بر ویورش نمود میران شاه بعد
 کوشش و کشتن بسیار ثمرت شهاوت چشید و فتح و نصرت نصیب ایشان گردید من بعد شایخ مرزا
 ابن امیر تیمور بر سر بر فرماندهی برآمد و با لشکر تازه و جمعی بے اندازه از قرا یوسف
 بر کمان اختیار مقابل نمود از قضاے الهی همان شب قرا یوسف بیضه کرد و بچند ساعت سفر
 عالم باقی اختیار ساخت خاقان عادل از راه قوت جلی پیرش جهان شاه را بباد شاهی
 تبریز برداشت و نظر عاطفت و شفقت بر او برگماشت جهان شاه نیز بعد چندی و دوست
 حیات نمود و در زاده اش شاه بدیع خان بر سر سلطنت نشست و پس از آن حسن علی مرزا
 سیر آراند جهان بانی گشت چون ایشان را نیز جنگام حیات سر آمد شاهزاده منصور
 تاج فرماندهی بر سر نهاد و مقارن انجبال شاه عباس صفوی بادشاه ایران همت بر ملک
 گیری و جهانگشایی برگماشت و تمامی بادشاهان اطراف را بزور شمشیر و قوت تدبیر مطیع و فرمان
 و اطاعت پذیر و خراج گذار نمود منصور مرزا را هم بدست آورده ولایت تبریز را تصرف نمود
 و شیونالی و نجاه برایش مقرر نمود از منصور مرزا محمد قلیخان بیگ و از محمد قلی بیگ جعفر علیخان بیگ
 و از جعفر علیخان بیگ محمد قلیخان بیگ - بوجود آمدند محمد قلیخان بیگ و دو پسر داشت یکی
 محمد شجاع خان بیگ - و دیگری جعفر خان بیگ از انجبا جعفر خان بیگ با همشیره نواب سعاد خان
 برهان الملک ازدواج یافت از دو پسر بوجود آمدند یکی مرزا حسن دوم مرزا محمد سعاد خان
 در عهد دولت خویش مرزا مقیم همشیره زاده خود را از ولایت طلب داشت و آنرا کشید و کافر
 از نامه او یافته دختر تحت جگر خود را با دو تارفته رفته بعد وفات نواب برهان الملک
 چنانکه مذکور شد بصوبه واری او و خطاب منصور علیخان صفدر جنگ مخاطب شد نهایت
 احوال صفدر جنگ بر سیل انحصار اکنون باز بر سر مدعای آیم که چون از فضل ب
 قدیر و باوری تقدیر صفدر جنگ بصوبه دارکی او و ده افتخار یافت این ولایت او و ده از داد و دهی

و معدلت پر و ہی انجناب در اندک مدت چینی آراسته و کشتی پیراسته گردید بلکه بهار بخمران و
 مشت جاودان شد و راو ا خرایام سلطنت محمد شاه احمد شاه ابدالی که یک شت شدن نامور
 بر ملک کابل و قندھار و هرات و غیره متصرف شده بود متوجه هندوستان گشت حضرت بادشاه
 شاهزاده احمد شاه را به سپه سالاری صفدر جنگ و قهر الدین خان وزیر را با افواج جرار
 و سپاه خنجر گذار گیل فرمود بمقام سرسبز تالائی فریقین اتفاق افتاد و قهر الدین خان وزیر سلطنت
 بضرب گولہ توپ شربت شہادت نوشید و نواب صفدر جنگ وادشجاعت داده و کار نامہ
 رستم و صفدر یار بجای آورده علم فتح و ظفر برافراشت و ہزاران ہزار کاروانی با شاہزادہ کامگار
 کوس مراجعت خواست چون مقام پانی پت کرناٹل خیمہ سراوقات اقبال گردید خبر واقعه
 چاناکاہ حضرت بادشاہ سمیع سمیع خاص و عام شد صفدر جنگ اقبال آنجاں تخی و چتر کے ترتیب داده
 شاہزادہ احمد شاہ را بہان مقام تنگن سیر سلطنت فرمود و با اعیان حکمت و ماضین خدمت
 مبارکباد گفت بہان روز صفدر جنگ بخلعت وزارت استیاد یافت و ازین منصب جلیل
 و خدمت رفیع قامت افتخار برآراست مقارن انحال نظام الملک آصف جاہ بملک و کن
 و رگدشت امیر الامرا غازی الدین خان بہادر فیروز جنگ پسر کانش نیز کہ بدکن رفتہ بود
 رزمیق طریق پدر گردید پسر شہاب الدین خان از دستگیری نواب صفدر جنگ خدمت
 امیر الامرائی و خطاب پدر یافتہ بجہاد الملک مشہور گشت و جاوید خان غیاث سرکار مقرب
 خدمت ملکہ نہ مانیدہ والدہ بادشاہ بود و خطاب نواب جاوید خان بہادر اتیانہ گرفت و
 رفتہ رفتہ در جزو مدت مرجع خواص و عوام و سرانہ حمل و عقدہ ہات انام شد از انجا کہ بہت
 فطرت و فرومایہ بود بے بر نیاید کہ از غایت تنگ نظری سرست بادہ چنار گردیدہ در پلے
 استیصال کاغ دولت نواب صفدر جنگ در افتاد و بعضی شرارت پیشگان را بقتل و ہلاکت
 این والا جناب متعین فرمود تا روزی سوار سوار سوار سوار سوار سوار سوار سوار سوار سوار
 گذشت کہ وہی از ناسپاسان و فتنہ پردازان کہ در کینگاہ مخفی و متوارے بودند ماننا سے
 آتشین بر آجناب سر کردند اما تا نید ایزد سے کہ ہمہ حال حافظ و ناصر بود پیر این خدنگ بلا گردید
 تا آبیہ بر ذات مقدس رسید امام مردم جلو زخمبار داشتند و سائبان بازار ہمہ سوختہ خاکستر شدند
 نواب صفدر جنگ ظہور این بے عبدالی با یاساے نواب جاوید خان نمیدہ آمد و رفت
 در بار موقوف کرد و ملال خاطر ظاہر ساخت تا ملکہ نہ مانیدہ والدہ حضرت بادشاہ بمنزل نواب

صفر جنگ تشریف ارزانی داشتہ عذر خواہے نمودند در نصیحت کہ ورت مزاج صفر جنگ
فی الجملہ رفع گردید مقارن انجال راجہ نول رائے حاکم اودھ از دست افغانہ گشتہ گردید و تمانی
انیولایت اودھ بقبض و تصرف افغانہ در آمد چنانچہ تفصیل این واقعہ و تشریح این ماجرا حال قلم
سوانح نگار میسر شد

و کرا افغانہ علی محمد خانی کہ پڑوسیہ شوراند و دار الحکومت ایشان بریلی و آنولہ بود

شہاب الدین خان نامی از قوم روہیلہ بریج است در ولایت ماہین پشاور و کابل می بود
اورا از یک لطن و دلبر بود آمدند بہر بزرگ حسن خان و بہر کوہیک شاہ عالم خان از حسن خان
ووند می خان است و از شاہ عالم خان حافظ الملک حافظ رحمت خان علاوہ ایشان
شہاب الدین را متہناتے بود موسوم بہ داؤد خان در عالم جوانی از پدر مجازی شخصت
گرفتہ بہ ہند آمد ہر چند دست و بازو کہ صورت سعادت پیدا کنند و فریوہ مدتی حاصل سازد
بہ بجائے ہند و مقارن انجال شہاب الدین خان یکہزار روپیہ برائے خرید مادیان بہ
داؤد خان فرستاد و یا زودہ مادیان بہفت صد روپیہ خریدہ و و تبارائے خود نگاہداشت
و بالقی پیش شہاب الدین خان پدر مجازی خود فرستاد و چند روہیلہ را کہ افلاس زدہ این طرف
و آن طرف می گشتند رفیق خود ساخت روزی نماجنی شولن بریلی کہ از غسل گنگا فرغت کردہ باز
متوجہ وطن بودہ با داؤد خان دو چار شد زہر و جواہر بسیار داشت داؤد خان باتفاق رنقا
خویش اورا بدست آوردہ قتل نمود و مال و متاع اورا بہصرف آورد و ازین سرمایہ کثیر استقلالے
بہر سائیدہ ہشتاد و سوار ملازم کرد و قلعہ مختصرے از گل ولای تریب دادہ دران سکونت اختیار
نمود و بنواقعہ در عمد او رنگ زیب عالمگیر بطور آذر روزے داؤد خان را بصحرائے
گذرافتاد و دید کہ زنی قوم برہمن از غایت افلاس و گرنگی مردہ بنیر درختے اضافہ است
و طفلی یک نیم سالہ برابر آن نشہ مصروف بازیست و بیچ گرگ محافظت اومی نمایندہ داؤد خان
بودید انجال تیغ شدہ خیال نمود کہ این پسر خیلے باقبال بہرگز یہ روزگار خواہد بود چون پسر
نداشت طفل مذکور را بخانہ آورد و بفرزند می برداشت علی محمد خان نام نداد و قینک خان مذکور
چارہ سالہ شد داؤد خان و ولایت میات نمود علی محمد خان بانکہ نقد و استغور ریاست
او گردید مقارن انجال حسن خان پدر ووند می خان و شاہ عالم پدر حافظ الملک

حافظ رحمت خان بنده علی محمد خان آندند زبانی و او و خان نام ایشان شنیده بود
تغیض و کرم ایشان بسیار نمود و کمال عزت پیش خود جاه او حسن خان کلاه داسیان و
شاه عالم را چایمان میگفت بعد دوسه روز شاه عالم خان به علی محمد خان گفت که تو او من
غلام پدر منی بودی و بنابر آن هر چه متروکه است همه از آن من است باید که بقدر بسزنی و پیش
خود نگاه داشته باشی من به علی محمد خان گفتم که هر چه مال من است همه از آن آن قبله است
هر قدر که مطلوب باشد بگیرد و اینقدر بوضع من نفرایند شاه عالم نیز شنیده و زیاده
از سابق برافروخت و گفت که کوچه عزت داری که گفته بودی و اجبی بعزت خواهی شد بهتر است که همه
متروکه پدر خود بمن بسیار آرسه و بی ملکن علی محمد خان بوا دید احوال بهاران رود سیله
که قریب هفت صد کس ملازم او بودند اشاره کرد و ایشان شاه عالم خان راتنه شب کشیدند
بالجمله علی محمد خان زیاده از پدر قوی میسایند و هر طرف ماخت و تاراج شروع نمود و اوها را سکه
حاکم بریلی سب فرمان شاهی در صندوق فتن او شده و روزه او را بمعالج پیش خود طلبه داشت
و بعد ساعتی خواست که خان مذکور را در خیمه گذاشته خود به بهانه رفع حاجت بیرون آید تا مردم
سپاهش که پس پرده بکین بودند او را گرفتار نمایند علی محمد خان از تائید غیبی فشار او دریافته
دامن را او مذکور مضبوط گرفت و گفت که تا دقتیکه بنده از خیمه جناب بیرون نمی رود و رفتن
ملازمان جناب هم ممکن نیست را و مغزی الیه چون دانست که پرده ناش شد و پشت از بام
افتاد با خان مذکور طریق مصاحبت پیش گرفت و دستار بدل نمود علی محمد خان بار او مغزی الیه
عهد بست که اگر خداوند تعالی ما را صاحب ملک و مال کند با شما سلوک برادرانه خواهیم نمود و خان
مذکور مع الحذر داخل اوتاق خود شد و را و مغزی الیه بعد چند روز از حکومت بریلی عزول
گردید و بجای او خواجه سرائی از پیشگاه اقدس و اعلی تفاخر یافت و به بریلی آمده با نظام
اشتغال و وزیر چندان استقلال بهم رسانیده بود که علی محمد خان بحسبیت رود سیله را خود را
برخیمه او زد و او را بقتل آورده تمامی اسباب شوکت و شمت او که از کردار استیجاز بود پیش
تاراج نمود و تمام ملک بریلی را قبضه خود در آورده سمند حکومت را جولان نمود و بصورت
علی محمد خان صاحب ملک و مال و یک از اعظم امرایه با اقتدار شد بعد چند سال
که اگر کسی نام مرا بجهت تقدیم لفظ نواب بر زبان خواهد آورد مستوجب عقوبت خواهد گردید اگر آن
روز به نواب علی محمد خان مشورت آفاق شد ملا سردار کمال زنی بعد از بخشگیری فتح خان

بنحانسانی و حافظ الملک حافظ حجت خان به یوانی در اجدهان راسی کایت پیشکاری امتیاز یافت
 مقارن انحال نهر سند بر عینی حکم مراد آباد که در شجاعت و بسالت گوئی تفوق از سایر بهادران عهد
 ربوده بود جنگ علی محمد خان شورش و جنگ صعب نمود و خود به نفس نفیس صفها دریده خود را به بی محمد خان
 رسانید و ستان بر سینه او حواله کرد علی محمد خان سناش رو کرد و همیشه بر کمرش زد که شل خیار بریده
 بوقع این واقعه لشکر او چون بنات انش از هم باشد و تمامی احوال و افعال او که از و هم و قیاس
 افزون بود بدست علی محمد خان اتمام این فتح ثانی موجب مرید شوکت و وفور استقلال او گردید حالا
 هر طرف که چشم می افتاد فتح رو بهایه بنظر می آید و دیگر هیچ چون شورش علی محمد خان از حد تجاوز نمود
 حضرت فردوس نزل محمد شاه با فتح مغرب و شجاعت و تدبیر و تنبیه علی محمد خان شد که خان مذکور
 تاب مقابله آنحضرت نیاورده و رنپناه نیتان محسن شد حضرت بادشاه بهر لوازم محاصره پرداخت
 آمد و رفت آذوقه بر او مسدود فرمودند و جنگ و راندافتند چون مدت محاصره بکشد ماه کشید
 ناچار علی محمد خان بدریه نواب قمر الدین خان وزیر السلطنت استدعا می نمود عفو و غفرانات
 نمود و بادشاه با حضور فرمان داد علی محمد خان که از جان به تنگ آمده بود بپای و پیش حاضر
 بارگاه ملک اشتباه گردید بهجت حجت دیگر بندگان ناسپاس علی محمد خان را بر زندان ستان
 و بعد چندی بوغور عاقلقت راهی کشیده بکومت سهند مغرور فرمودند حافظ الملک حافظ
 رحمت خان و دیگر رو بهایه باز با دستگیر شدند و علی محمد خان یک سال در سهند ماند
 از راه هر دو از باز بهمان نیتان که به بنی گده موسوم بود داخل شد آن ایام بر کسی و دیگر
 برگشت اینجا بعد رفتن علی محمد خان به سید هدایت علی خان سنار پوری که از غلام آباد
 همراه رکاب نواب صفدر جنگ آمده بود تعلق داشت شازلیه از آمد آمد نواب علی محمد خان
 مغلوب هراس گردیده از اینجا برآمد و راه دارالخلافه پیش گرفت و آن ملک وسیع به جنگ
 و جمل بقبض و تصرف علی محمد خان باز در رسید مقارن انحال خبر آمد احمد شاه ابدالی
 بعد از کشیدن نادر شاه به هندوستان انتشار یافت در صورت بادشاه را فرصت مدافعه
 این فتنه حاصل نگردید علی محمد خان درین فرصت وسیع استقلال کامل بهرسانید و بجایست خود را
 مصروف بر آن نمود که چون حضرت بادشاه از بهمان غانی رخت بپوشاود و آتی کشد خود را بسلطنت
 برداشته تمامی هندوستان را تصرف شود درین اثنا علی محمد خان مبارزه قانع نباشد و از
 نشست و برخاست جس و حرکت باز ماند و در نجات خبر وفات محمد شاه بگوشش اور رسید

سازم کرده بسوی آسمان دید و آب در دیده گردانید مطلب او این بود که در نیفت چه
می توانم کرد اگر مجمع البدن می بودم که بهت می بستم قصه علی محمد خان قبل از وفات و شتر
خود را بر سر حافظ الملک نهاد و حافظ الملک بگریه درآمد و جهان و ستار را بر سر عهد الملک
که کوچک ترین فرزندان علی محمد خان بود گذشت و قتی که خان مذکور جهان را بدیده و خود
سعد الملک خان بر سر حکومت نشست تمامی در وسیله طریق اطاعت پیوسته بپایان بیاورید
بقتدر و بصیقلیت و صفائی باطن آماده جان نشایست شدند مقارن انجمن نواب
قائم جنگ بگشای فرخ آبادی سند حکومت ملک برین بسی نواب صفدر جنگ از حضرت
باشاه اجل کرده سعد الملک خان و حافظ رحمت خان پیغام فرستاد که حال حکومت این
ملک به بنده تعلق شد و باید که از ملایک محروسه بادشاهی بهت تصرف کوتاه نمایند تا براس
شمار و طیفه که کنایت به گذر اوقات کند مقرر سازیم و چند بیری برای نصب کردن که نشان حکومت
است به برین فرستاد سعد الملک خان و حافظ رحمت خان بر تمامی قائم جنگ را سرنگون
ساخته جوابی سخت و درشت نوشتند قائم جنگ بدیافت انحال غضب و آلهه با شتا و هزار
سوار متوجه دفعه این فتنه گردید و از انظر در وسیله باجمیت چهل هزار سوار بمقابله برآمدند
جنگی صعب از جانین بطور آمد از انجا که در وسیله با بمقابله نواب قائم جنگ شل موضعیت بودند
نه آنقدر زرداشتند و نه اینقدر سپاه اما محقق بنایند از وی چند آن لاش رستانه و کارهای
مردانه کردند که ملک جمعیت افغانه بگشای از هم پاشید و قائم جنگ بفریب گلوله توپ شربت
شهادت چشید غنیمت بسیار بدست در وسیله درآمد و چنین متخی عظیم که در وهم خیال هم نمی گنجید
نصیب روزگار ایشان شد بن بعد در وسیله با همت و جرات بران کردند که به مقابله افغانه
بگشای ناخنه و از گنگا عبور کرده تمامی ملک مقبوضه در تصرف ایشان بگنجید و آخر آنکه حافظ رحمت خان
که مرد جهانگیر بود ایشان را زین اراده باز داشته و این فتح خدا و ادرا انقضا نیت داشته
بملک خود مراجعت فرمود و نواب صفدر جنگ چون از اخبارات متواتره اوده استدارک
این واقعه نمود بر جناح اشجبال و کوچای طوفانی از دوازده گشت در پی داخل فرخ آباد گردید
و بلاصله اوده کرده از شهر خمیره زده بوالده قائم جنگ نوشت که قائم جنگ برادر ایمانی دیکه
ز دوستان جانی من بود از گشته شدن او غمی که پیرامون خاطر من افتاد که فتنه است در تحریر و تقریر
است نمی آید چون برای تدارک این فتنه استصواب از شما ضرورت باید که براس ملاقات

من تشریف آورنده الله قائم جناب بفریب آمده مع هفت غلامان نوی یکی براسے
 دیدن نواب محمد احمد نواب و ااجانب غلامان را زیر تیغ کشید و الله قائم جناب را بقید
 ساخت و تمامی ملک او را بتصرف در آورده عمال و حکام متعین نمود و حکومت و کشیت این
 ملک تازه تفویض به راجه نول را سی ناب خود که حاکم او ده بود و فرمودد احمد خان برادر
 قائم جناب و دیگر اعزاز او را مجوس ساخت و بعد ایامی چند که تسلط تمام برکاتال افغانه
 بنگش بخوبی تمام او را حاصل گردید و الله قائم جناب را رخصت خانه داد و بعضی گویند که بفریب
 ربانی یافت بالجمله بعد این واقعه روزی زنی از قوم افغان در قصبه کورشته چند بست هندوی
 فروخت و قیمت آن گرفته صرف قوت لامیوت نمود و هندوی مذکور رشتہ های مسطور را بوجهی
 ناقابل و بدیده بدهاست خواست که واپس کند و ز قیمت که داده بود بتان زن مذکور جواب داد
 که حال از پیش من کجاست که قیمت نشا واپس کرده رشتہ های خود را بستانم و علاوه آن بدهاست
 استر و او شے فروخته بهیچ حدات جائز نیست هندوی مذکور نیز زنند شده سخت و سست گفت
 و برانهم گفتا فزیده چند گفتش زده او را بی آبر و ساخت زن مذکور گریان گریان پیش احمد خان
 آمد و گفت که حالا بروی افغانی بر باد رخت که بار بار بر سر باز آید و تصور بے آبر و نمودن کاش
 اگر بجای تو محمد خان بنش را در خترے می زاید خوب بود و لغت بر این دستار بستن
 که آبروے افغانی بر باد شود و حمایت قوم خود نمایی گویند که احمد خان درین رنج و اندوه
 تا بنجر و بیج نخورد ستم خان آفریدی که یکے از دوستان و خیر اندیشان او بود گفت
 که حالا بیایم و با اتفاق یکدیگر کمر برفع نهد ابر بنیدیم تا خدا مدد دهد احمد خان گفت که ز رنج است
 من یک خر مهره و در ساد بقاعث ندارم و انجام چنین کار با بغیر زجر چگونہ ممکن دارد ستم خان
 گفت که من اثاث البیت خود را فروخته هر چه بدست می آید می آورم چنانچه روز دوم پنجشنبه
 از فروخت جامداد خانه خود آورده حاضر کرد از هزار و نگار هشت سپاه با خفاے تمام عمل آمد
 چون بحیث چهار صد مردم بهر سید تاخت و تاراج مصروف شد و در قصبه بمو مضمی بود
 که در اینجا حاجتی تو من و هفت بیامر و متعول و صاحب زر بود و وزیر سرکار راجه نول را
 اکثر اوقات هانجا و داخل می شد روزی هفتاد هزار روپیہ و دیگر از اشرفی از لکنؤ داخل کوخی
 او گشت احمد خان صورت احوال و دریافته با اتفاق ستم خان آفریدی بحیث نول از م
 روانه آنطرف شد بمبای که مهاجرن حسب عادت ستمو بر اکی رفع حاجت و غسل و غیره دریانجیم

متصل مکان برآمده سواک می نمود و فقه احمد خان برورسیده آن بگناه رازی رتیغ کشیده و در
که در کوتهی او مجتمع بود و آنچه اثبات البیت در خانه او بدست آمد بقبض و تصرف خود در آورد و
گو تو اول آن قصه را گرفته برز سوار کرد و تشنه نمود و او دید اینحال بسیاری افغانان در ظل رایت او
فرایم آمدند تا نهاد و حبیب او پیشش هزار کس رسید روزی ازین واقعه به فریخ آباد درآمد و حال حکام
را به قول رای را گشته قبض و دخل خود نمود و قلعهم هم بسبب آنکه محافظانش افغانه بودند بی ضرر است
بمحیط تصرف ایشان درآمد راجه نول رای با دراک اینحال کثیر الاختلال ازجا بجا طلب فرج
نمود و تدارک این قسسه بحسب کثیر کوچ کرده در کنار کالی فی که متصل فریخ آباد است پر تو درود
انداخت همایان شقه نواب صفیر جنگ بدیضمون برسد کرای راجه نول رای را
و ضمن را کم نباید گرفت ایما افغان اند تمام ملک از ایشان است جنگ خواهی کرد و بر کن باتو جنگ
سن بیایم راجه نول رای مصمون شقه ملاحظه نموده بدیخیال که هنوز دهن این قسسه خندان و شیوات
چنان نشود که بدیجندی پنج این قسسه زمین را بگیرد تا انقطاعش از حیرامکان بیرون کرده و گفته اند

نقطه

دستی که اکنون گرفت است پای	به پیروی شخصی برآید ز جا
و اگر همچنان روزگار سهیلی	بگردنش از پنج بر سنگلی

خود را مرده انداده جنگ کرد و از کالی لے عبور ساخت در آنوقت جمعیت پنجاه هزار
سوار همراه داشت اندانجام بست هزار سوار همراه او عبور کرده بودند و سی هزار سوار ظرف
دریا مانده انداده عبور داشتند که درین اثنا در میان فریقین آتش جنگ و جدال باشتعال درآمد
و هنگام کارزار صدای گرو در از هر چهار طرف بلند شد رستم خان آفریدی و محمد خان
آفریدی بجنگ راجه نول رای متوجه شدند چون راجه قطعه زمینی تحب کرده جمعیت سه چهار
مهد سوار که بر آنجا اعتماد تمام داشت ایستاده بود ایشان راه گم کرده بتلاش راجه نول رای
بطرف افغانه درین اثنا افغانی بدششت از طنانان راجه نول رای حقوق ملی نعمت
باز داده بمقتضای کورنگی ایستاده اوست مصمون آن بزبان پشتو این بود که اے گم کردگان
راه کجای رویید چرا این طرف نمی آید که سردار ما درین جامع است رستم خان آفریدی
و محمد خان آفریدی بشنیدن اینجانب فیل راجه متوجه شدند و یکبار خندند و قهقهه بر جا میزدند
راجه نول رای بود خالی کرد و بسیار مردم گرد و پیش بگلوله های تفنگ ایشان بجا

و خون چکیدند راجه نول را می و غضب آمده نفس نفس خود بک شمع شروع نمود و چند تیر بر
ایشان انداخت و هر بار ضرب خالی رفت درین اثنا میر محمد صلح که از اسادات باره بود
باراجه دست بسته عرض نمود که اے هراج من از پیشتر بمغضور عرض میکردم که تخم رو سبزه با بزرگ
نباید گذاشت حالا هر چه دیدند از دست خود دیدند هنوز این کلمه از زبان میر میزد که تمام شود
که از تخم تفنگ کارش نیز تمام شد تقارن اینجالی راجه نول را می هم بگلوله تفنگ در هوج
باقتاد و جان داد و تاملی عظیم از چهار طرف برخواست مردم لشکر آگاهی ولی نعمت را کشته بافت
راه فرار اختیار نمودند و ناغنه نیز تر گردیده دست غارت و تاراج دراز کردند و بعد چند
ساعت منادی زدند که حالا دور دور نواب احمد خان است هر کس به طاعت تمام نشیند
چنگ میکه ناغنه بتاراج خیام راجه نول را می مصرف بودند چند بقالان ملازم راجه
متعنه خزانه که در خیمه کلانی تار می باختند و از دین و دنیا خبر می شنیدند فتح راجه نول را می
خیال کرده از رو سبزه می پرسند که ناغنه که بخت یا هنوز جنگ میکنند یک ناغنه نسیب زد
که اے نابکاران نمی دانید که نول را می کشته شد حالا دور دور احمد خان است
بر ریانت اینجالی رنگ روی ایشان متغیر گردید ناغنه قصد کشتن کردند ایشان بعجز و زاری
در آمد و عرض نمودند که پیشتر نارعبیت صفدر جنگ بودیم حالا رعایا اے احمد خان ستم
چرا قتل با یگنایان رو ایدارند ز خزانه هر چه هست بگیرند و جان بخشی با غلامان کنند
ناغنه طاعت عادت نمود بر ایشان رحم آورده همه را بگذاشتند و تماشای نذر و جواهر راجه
بصرف در آورند با بخله این واقعه بان سرعت و عجلت واقع شد که تماشا لیان و موانع
روزگار را حیرت دست داد چون این خبر فشت اثر بر احوالات رسید نواب صفدر جنگ
قرین غم و الم گردیده بچوش و خروش تمام با سپاه جوار و بملوانان پنج گنار و امرایان نامدار و
راجه های با اقتدار و جمعیت و دو نیم لک سوار بر اے تدارک ناغنه نخوت شعار عازم انیطرف
گردید و بکوچه طولانی بمقابل حریف رسید درین معرکه که از سرداران و امیرزادگان ملی
سوا می چند کس احد نبود که بر فاق نواب صفدر جنگ نیامده باشد بلکه راجه
سوسج مل جاٹ هم همراه رکاب بود الغرض احمد خان چون خبر آمد نواب
صفدر جنگ شنید بغایت مضطرب و سراسیمه گردید و جوار و ناچار دل بزرگ نهاده اختیار
مقابله و مقابله نمود چون جنگ از طرفین صورت ظهور گرفت از کثرت فوج و گرمی جنگ همه حال

قتال نمونہ حشر نمایان گشت و آثار رتخیز ظاہر شد نواب صفدر جنگ بغور کثرت جوانان
جانب فروش و مردان جنگ کوش پر و اسے ترتیب فوج نکرده و وقعت این جنگ را بپای حباب
نیاورده خود با چند فیل نشینان قریب پلاس زاری بر اسے تماشائے جنگ ایستاد و درین
آشنا پنہزار افغانہ بموجب ایامے احمد خان از عقب پلاس زارہ آمدہ و فتنہ خود را بر فیل
نواب ممدوح زدند و یکبار بندوق خود با برین جماعت خالی کردند بسیارے مردم گرد و پیش
سواری و از فیل نشینان نامی بجاک و خون طپیدند فیلبان نواب صفدر جنگ ہم گلولہ
تفنگ خورده جان داد و متقارن اینحال گلولہ بندوق پوست مال بلا زمان خباب ہم رسید
حالت غش طاری شد جلالت نرائن برادر حسد راجہ چھین نرائن از اسب نرود آمدہ و خود را
بر فیل رسانید و بجاسے فیلبان نشسته کمال جرات و مردانگی بندگان عالی را از ان
محرکہ جانتان بیرون آورد و بسیارے سرداران نامدار و خوانین ذمی اقتدار درین
سحر کہ غررت شہادت چشیدند از انجملہ انجم الدولہ محمد اسمعیل خان بہادر زخمی برداشتہ
جہان فانی را بدرود نمود احمد خان بھکول جنین فتحی عظیم کہ طراز فتوحات تواند بود کلمہ گوشہ
افتخار بر آسمان شکست و شادمانہ فتح و رشک خود بلند آوازہ کرد انقضی بعد انچنین فتح و ظفر
کہ در وہم خیال ہم نمیکنجید تمامی ملک اودہ تائبہ الہ آباد و بنارس ایچہ بہ تحت فرمان نواب
صفدر جنگ بود ہمہ تقبض و تصرف احمد خان در آمد حالا ہر طرف کہ نگاہ مے افتاد
بجز افغانہ دیگر نظر نمیرسید اکنون اینحالہ راتا بہ اینجا گذاشتہ برخی از احوال کثیر الاختلال
نواب صفدر جنگ بنجامہ می سپارم کہ چون بندگان خباب از جان نثاری جلالت نرائن
از ان مملکہ جانستان ہمدوش غایت و سلامت برآمدہ متوجہ دہلی شدند ہنوز ورنیمہ راہ
بودند کہ عرضی راجہ چھین نرائن مشعر فرودہ ولادت نواب آصف الدولہ ولہ بنظر اقدس
گذشت ہر چہ کہ انتخاب را در نیالیم زندگانی بہ ازین شادمانی دیگر نبود لیکن نسبت ظہور
انچنین شکست و برہمی معاملات ملک مسرتے کہ در غور این فرودہ فرحت افزا تواند بود
حاصل نکشت تا آنکہ نواب ممدوح بعد قطع منازل و مراحل داخل دارالخلافہ شدند
استظام الدولہ سپہ قمر الدین خان چون کہ ورتے از بندگان فانی داشت آباد شاہ عرض
نمود کہ حالا آمدن نواب صفدر جنگ بحضور غیب نیست چرا کہ وزیر بادشاہ از افغانی بے
برو بال شکست خورده تنگ فرار بر خود گیر و دواغ بدناسے بر چہرہ حال خود کشاید ملک مقرون

مواب آنست که ضبطی خانه اوجعل آید تا موجب عبرت دیگرندگان گردد حضرت نعل سجانے
 و اب انیمینی برشور که والدہ خود ملکہ ز ماینہ اودہیم بائی و شتمہ بجل تشریف شریف ارزانے
 داشتند و حقیقت حال از ما در مہربان معروض داشتہ استصواب گرفتند ملکہ ممدوحہ فریاد زد
 کہ زینہا زینہا بگفتہ بداندیشان خانہ خود خراب کن و خود را در ورطہ حیرانی و معرض پریشانی
 مینداز پدر تو از دست این تورانیان بکزد و آرام نیافت حالا ترا ہم میخواستند کہ مثل پدر
 گرفتار بلا سازند صفدر جنگ با تو بیج بدی نکرده است فتح و شکست با اختیار خداست
 ہر کرا خواہد بدہد براسے خدا ازین ارادہ بجا بگذر بادشاہ راسے والدہ خود تسکین و شہادت
 و بدل و جان منظور و مقبول فرمودہ از ان ارادہ در گذشت و خانخانان را بطاعت و
 رخصت نمود

ذکر جنگ کردن شیخ زاده با افغانان و فتح یافتن بفضل نیرو سجان

چون تمامی ملک اودہ بقوتہ نواب صفدر جنگ بقبض و تصرف احمد خان رسید روزی
 یکی از شیخ زاده با بقصد خریدن اسبہ در جاعت افغانان درآمد افغانہ بسبب اینچنین
 تفریحی عظیم با ہم لاف و گزاف می زدند نواب صفدر جنگ را بد شناسم غلیظ یاو میکردند
 شیخ مذکور کتاب شنیدن این کلمات نیاوردہ بہ آہستگی گفت کہ شمار نمی زید کہ اینچنین ہزار
 را با این کلمات ناسزا خطاب کنید خود احمد خان کہ سردار شناسا پیش صفدر جنگ
 چہ حقیقت دارد مثل او ہزار ہا کس ملازم سکرار او ہستند افغانان با سماع این سخن از غایت
 کبر و نخوت یا بیچارہ شیخ در آویختند شیخ ہم کہ مرد سپاہی بود شمشیر از نیام کشید و کوس
 کشید خود ہم کشتہ گردید شامگان چون خبر این واقعہ بجائہ شیخ آمد سی نفر شیخ زادہ از اقربان
 او برخاستہ خود را بر جاعت افغانان زدند و قاتل شیخ را سہ دیگر افغانان زیر تیغ کشیدہ
 برگشتند و نزد معز الدین خان کہ در شیخ زادہ ہائے کشو خیلہ جمعیت و شوکت ممتاز بود
 رفتہ عرض حال کردند و گفتند کہ این قوم افغانست اگر مایان بجنگ ایشان مکر نخواہم بہت شہان
 بموضع آن تخم شیخ زادہ ہا بر زمین نخواہند گذاشت پیش از وقوع واقعہ علاج آن باید نمود
 معز الدین خان بر معنی ہمدستان شدہ در فکر جمعیت افتاد تمامی شیخ زادہ ہائے
 کشو در نعل رایت او فراہم آمدند و از اطراف جہانب اودہ و دیگر بلاد دہلی بہ کشو سیرہ

داخل جمعیت شدند از آنجمله مولوی محمد الله سندیلوی اگر چه خود دنیا مد لیکن بسیاری شیخ زاده ها
از سندیله بدو فرستاد و آن قصه جمعیت پنج شش هزار کس بهر سید از انطرف افغانه هم بانوه
کثیر جمع غفیر مقابلہ برآمدند و جنگ صعب و مقابلہ ہا سے سخت کردند اما شیخ زاده ہا کمال داد
مردانگی دادہ ہر بار غالب آمدند آخر نوبت بآں رسید کہ شکستے فاش نصیب حال افغانان نخت
شعار گشت و ایشان را جز فرار قرار نہاد شیخ زاده ہا مراتب تعاقب بجا آورده افغانان
را زود زودہ از ملک اودوہ بدر کردند تنفسی از ایشان در ملک اودوہ نہاد تمام ایولایت
بمحمودہ تصرف ایشان در آمد شیخ زاده ہا ایالت این ولایت بہ شیخ معز الدین خان
قرار دادہ بہجت مسند نشینی ترغیب و تحریص دادند و از غایت مردمی ابا نمود و گفت
کہ این فتح محض بتائید اقبال صفدر جنگ حاصل شدہ مرا نمی زید کہ با آقا نہمت طریق
بیونانی سپارم ہر چند شیخ زادہ ہا بدولت کردہ او پہنچ وجہ قبول ساخت و عریضہ باطلاع
حال دستدہای تقدم بہ نواب صفدر جنگ فرستاد

و ذکر آمدن نواب صفدر جنگ از دار الحکومت دہلی و جنگ کردن با محمد خان
و فتح یافتن و نواختن کوس حکومت ہماک و دودہ

گویند کہ چون نواب صفدر جنگ از افغانہ شکست یافتہ اسباب شوکت و شمت و درخت
از غایت غم و الم ترک آمد و رفت در بار نمود و بچہ حسرت و اندوہ زندگانی میکرد و روزے
نواب ممدوح بخواب رفت و تا دیر بیدار نہ شد بیک صا جہ زو جہ عقیقہ انتخاب را بیدار کردہ عرض
کرد کہ اینقدر منسوب خواب بودن و از کار و دنیا بخیستن بردان نمی زید نواب گفت کہ چون
مرا بپہنچ چیز کارے نماندہ است پس بیدارے و خواب من ہر دو برابر بیکم فرمود کہ ازین سر
بگریبان کشیدن و خون جگر خوردن چہ می شود اکثر مردان نہمت یافتہ اند و باز دست دبا
زودہ مخالف زیر کردہ اند چرا بیدار کہ کمر نمی بندند نواب گفت کہ براے سرانجام ہچہ مہمات
نزدیکتر در کار است و من یک خرہ در بساط بضاعت خود ندارم بیکم گفت کہ یا زود کای پیر
نقد و ہمار لک اشرفی چشم موجود است از ان سرانجام این ہم فرمایند نواب صفدر جنگ
بدر یافت اینمخی لغایت مسرور شد و از دھو رشاداتی ہمہ شب شغلت مباح آن بدر باراشت

دراجہ سورج مل جاٹ دراجہ ناگر مل و اسماعیل خان کابلی و راجہ چھین نرائن را
 طلبہ اشتر قمر مشورت انداخت یکے میگفت کہ افغانہ علی محمد خانی را مددگار خود باید کرد و دیگر
 راے میزد کہ از احمد شاہ ابدالی مدد باید گرفت درین موقع راجہ چھین نرائن عرض نمود
 کہ نزدیک بندہ بہتر ازین صلاحی دیگر نیست کہ ملحمہ را و مرہٹہ را طلبہ اشتر مددگار خود
 کنیم اغلب کہ باستعانت او بر افغانہ فتح یابیم چہ افغانہ اگر مرہٹہ ہمارا در خواب ہم بیند راہ
 صد سالہ بگریزند نواب وزارت تاب راے اور آئین دہشتہ راجہ رام نرائن را استقامت
 اعانت پیش ملحمہ را و مرہٹہ فرستاد راجہ مذکور از خدمت نواب والا جناب رخصت گرفتہ
 بعد طے منازل و مراحل بہ لشکر مرہٹہ رسید و ملاقات کرد و خط نواب پیش نمود ملحمہ را و بعد
 دریافت مضمون خط گفت اگر دو کرد و رو بہ بعد فتح نواب سپہر جناب ہما مرت سارند با بقا
 حاضر ایم راجہ رام نرائن بجاہ آب آن بجاہ لک رو بہ گفت آخر بعد رود قلعہ بر یک
 کرد و معاملہ ختم گردید ہا وقت ملحمہ را و با جمیعت کثیر عارضت بر افراشت راجہ رام نرائن
 از پیشتر آمدہ اطلاع حال نمود از طرف نواب وزیر ہم با فوج نو طازم بر آمدہ با اتفاق ملحمہ را و
 جانب فتح آباد اعلام نصرت مرتفع ساخت معارف انجبال عریضہ شیخ معزال دین خان
 از لکھنؤ مستلمہ فرودہ فتح ملک اودھ و استدعاے قدوم بنظر ندگان عالی گذشت انیمنی موجب
 مزید تقویت و جمیعت خاطر مبارک گشت چون انجمن وحشت اثر گوش نواب احمد خان رسید
 در ورطہ اضطراب افتادہ بر دہلیہ ہاے علی محمد خانی رجوع آورد حافظ الملک در جواب
 گفت کہ اگر خط معافی خون نواب قاکم جنگ نوشتہ پیش ما بفرستد مادر بندگی و جانفشانی
 حاضر ایم احمد خان نے الفور کانہ معافی خون نوشتہ بجا حافظ رحمت خان فرستاد
 تا حافظ الملک با جمیعت کثیر و جمعی غفیر از جاے خود بر آمدہ ملحق فوج احمد خان گردید و نہایت
 جمیعت یک نیم لک سوار بطرف احمد خان ہم رسید چون تقابل فوجین جلوہ پذیر طور گردید جنگ
 بلوقع آمد آثار رستخیز نمایان گشت

درا آمد و لشکر بہ جنبش چو کوہ	کران جنبش آمد جانے ستوہ
دو صف را مسافت چو نزدیک شد	ازان چشم خورشید تار یک شد
تلوے دو لشکر نہایت نہ داشت	درازی صف نیز نہایت نہ داشت
زہر و طرف آرزوے ستیز	نہ راے مدار اند فک گر یز

<p>دیران بیدان خروشان شدند دواوه برآمد ز مردان جنگ جهانے شد از کشته بالا و زیر</p>	<p>ز غیرت چو دریای جوشان شدند شیا شاپ از تیرهای خدنگ گشاده ز گشتن غنای گشت سیر</p>
<p>بالجمله افغانان تاب جنگ مرهه نیاورده راه گریز پیش گرفتند و تاسی اسباب شوکت و جنت در باخند بهادران عرصه جنگ و یلان با نام دنگ بتقابیر پرداخته عرصه برخالف تنگ نمودند و سعد الله خان رئیس روپیه را حلف تیغ بیدریغ ساختند در نیصورت افغانان کبیل کنور پور که در پاسه کوه واقع است پناه گرفتند نواب والا جناب چون برق و باد عقب ایشان رسیده مراسم محاصره و انسداد آذوقه بعمل آورد و بتفصیل محصورین سعی موفور ظاهر شد تا آنکه روپیه از جان تنگ آمده بذریعہ ملحمہ کراؤ مرهه استه ماسے غفوزلات نمودند نواب صفدر جنگ از غایت مروتی ملتقات ایشان را بسع قبول جاودا قرار یافت که اگر چنانچه ملک افغانه علی محمد خانی بدستور تصرف ایشان ماند بالجملة نواب والا جناب باین طور معامله جنگ ختم فرموده بانفج و نفرت کوس مراجعت نواخت و ملحمہ کراؤ مرهه یک کرد روپیه نقد بموجب قرار واد و پنجاه لک روپیه بطریق انعام از سرکار نواب وزیر یافت و پنجاه لک روپیه از افغانه گرفت و هزاران هزار کارمایابی برگشت اینوائفه در سنه یک هزار و یکصد و شصت و دو و هجری بظهور آمد بعد این معامله نواب والا جناب محمد قلیخان برادر زاده خود را بنیابت در صوبه اوده گذاشته خود به دارالخلافه دلی آمد و کمال شغفگی خاطر چین ارادت بر آستان شاهی سوده خلعت پوشید و زمام سلطنت بکف افتد از خود گرفت و مختصر چون از تائید نصیبی انجمن تخی عظیم او را حاصل گردید و آب رفته باز بجو آمد دیگر اراکین سلطنت را حسرت و اندوه افزد و بالمخصوص نواب جاوید خان زیاده از دیگران منسوب حد شده و ز فکر امانت و خفت بندگانه ای افتاد تا آنکه نواب پسر جناب بی بر کمون ضمیر او برده روزی به بهانه دعوت بنجانه خود طلبید و فرصت وقت را ضمنت شمرده او را بقتل رسانید چون متوسل و دست برداشته ملکه ز مانیه بود بنا بران شورشی عظیم برخاست ملکه ز مانیه از غایت غضب زمین و آسمان بر هم زد و حضرت بادشاه هم بنایت ملول و اندوه گشته از صفدر جنگ کمرشخص شدند نواب پسر جناب و او دید این شورش و فساد بنظره</p>	<p>بالجمله افغانان تاب جنگ مرهه نیاورده راه گریز پیش گرفتند و تاسی اسباب شوکت و جنت در باخند بهادران عرصه جنگ و یلان با نام دنگ بتقابیر پرداخته عرصه برخالف تنگ نمودند و سعد الله خان رئیس روپیه را حلف تیغ بیدریغ ساختند در نیصورت افغانان کبیل کنور پور که در پاسه کوه واقع است پناه گرفتند نواب والا جناب چون برق و باد عقب ایشان رسیده مراسم محاصره و انسداد آذوقه بعمل آورد و بتفصیل محصورین سعی موفور ظاهر شد تا آنکه روپیه از جان تنگ آمده بذریعہ ملحمہ کراؤ مرهه استه ماسے غفوزلات نمودند نواب صفدر جنگ از غایت مروتی ملتقات ایشان را بسع قبول جاودا قرار یافت که اگر چنانچه ملک افغانه علی محمد خانی بدستور تصرف ایشان ماند بالجملة نواب والا جناب باین طور معامله جنگ ختم فرموده بانفج و نفرت کوس مراجعت نواخت و ملحمہ کراؤ مرهه یک کرد روپیه نقد بموجب قرار واد و پنجاه لک روپیه بطریق انعام از سرکار نواب وزیر یافت و پنجاه لک روپیه از افغانه گرفت و هزاران هزار کارمایابی برگشت اینوائفه در سنه یک هزار و یکصد و شصت و دو و هجری بظهور آمد بعد این معامله نواب والا جناب محمد قلیخان برادر زاده خود را بنیابت در صوبه اوده گذاشته خود به دارالخلافه دلی آمد و کمال شغفگی خاطر چین ارادت بر آستان شاهی سوده خلعت پوشید و زمام سلطنت بکف افتد از خود گرفت و مختصر چون از تائید نصیبی انجمن تخی عظیم او را حاصل گردید و آب رفته باز بجو آمد دیگر اراکین سلطنت را حسرت و اندوه افزد و بالمخصوص نواب جاوید خان زیاده از دیگران منسوب حد شده و ز فکر امانت و خفت بندگانه ای افتاد تا آنکه نواب پسر جناب بی بر کمون ضمیر او برده روزی به بهانه دعوت بنجانه خود طلبید و فرصت وقت را ضمنت شمرده او را بقتل رسانید چون متوسل و دست برداشته ملکه ز مانیه بود بنا بران شورشی عظیم برخاست ملکه ز مانیه از غایت غضب زمین و آسمان بر هم زد و حضرت بادشاه هم بنایت ملول و اندوه گشته از صفدر جنگ کمرشخص شدند نواب پسر جناب و او دید این شورش و فساد بنظره</p>

جملات

حفاظت جان و مال خود از شر برآمدہ بیرون خمیہ زد و با جمیعی کہ داشت بخود و ارسے نشست اما خیالش آن بود کہ حضرت بادشاہ با سمالت او خواهند پرداخت و او را رخصی نمودند
خواهند ساخت چون نقشہ پردازان معاملہ را طول دادہ اسباب کہ ورت میاد آمادہ کردہ
پس ظہور انہی معنی گردید منقول است کہ عماد الملک زیادہ از ہمہ بہ تخریب وزیر الممالک آمادہ بود
ہر دم روغنی بر آتش سوزان میگذاشت اکنون مختصری از حسب نسب عماد الملک گوید

ذکر عماد الملک غازی الدین خان فیروز جنگ نبیرہ نواب آصف جاہ صحن
قلیچ خان بہادر صوبہ و ارچیدر آباد

نواب نظام الملک آصف جاہ بین قلیچ خان بہادر چند پسر داشت از بچہ غازی الدین خان
فیروز جنگ فرزند کلانش بود کہ بعدہ امیر الامرائی اقتدار می داشت و اختیاری گئی داشت مرد سخنی
و صاحب ہمت بلکہ در بعضی صفات ببیدل و بے نظیر بود ہنگامیکہ نواب نظام الملک آصف جاہ
در دکن و ولایت جیات نمود پسر دوم او نظام علی خان بر سر ریاست پدید آمدن گردید غازی الدین خان
فیروز جنگ بخدمت امیر الامرائی قناعت نمود بچہ چند سے نظام علی خان در دکن گمشدہ گردید
و فقور سے عظیم دران خلعت راہ یافت غازی الدین خان فیروز جنگ جہت تدارک ابن نقشہ
و تسلط بر ریاست امور دکن عازم دکن شد او پسر سے داشت موسوم بہ میر شہاب الدین خان بیگم
نقشہ دکن دست پسر خود بدست نواب وزیر الممالک صفدر جنگ پسر دہ خور و اندہ منزل مقصود
شد از مشیت ایزدی بدکن رسیدہ با قرب اوقات پمانہ اجل در کشید میر شہاب الدین خان
پسرش ازین واقعہ بغایت مخموم شدہ با نواع بیماری در ساختن مقارن انحال از پیشکامہ حضرت
نعلبجانی حکم ضبطی خانہ پدرش غازی الدین خان فیروز جنگ شرف اصدار یافت محمود خان کشمیری کہ
اتالیق میر نکور بود بدربانت انحال اور اگر فتنہ زد را چہ چہمین نمرائے دیوان وزیر الممالک اردو
او صلاح داد کہ شاہ بخود وزیر الممالک صفدر جنگ رفقہ عرض حال کنند یقین کہ در حق شاہ شہ
میر نکور ہمراہ اتالیق خود پیش نواب وزیر آمد نواب والا جناب اول عذر رسیدن خود در تعزیت
شروع نمود میر گفت کہ من خود براے تادیبہ مرا سم تعزیت بحضور بندگا نعالی آمدم ام زیرا کہ برادر
جناب قضا کردہ است بندہ را سوا سے اینکہ عم من مردہ است بیج غمی نیست پدر بندہ انجناب اندر خدمت

نگاہدار و نواب والا جناب باستماع این سخن آب و چشم گردانیده باسالت او پروا خست و خود بدار آمد و از حضرت طلبیائی عرض نمود کہ حقوق خدمت آصف جاہ برین بارگاہ فلک اشتباہ غامض عام ظاہر اند عجب کہ باوجود چندین حسن خدمات دیروز او وفات یافتہ و امروز مضطبی خانہ او میشود و میر شہاب الدین انیرہ اش خاگر آستان دولت است امید کہ بر جاسے پدر خلعت امیرالامرائی باد مروت گردد حضرت فرمودند کہ این طائفہ تورانیان سلطنت مارا خراب کردند اکنون بچگونہ رعایت بحال ایشان منظور نیست نواب صفدر جنگ باز جبارت کردہ باصرار و استبداد انیعی مبادرت نمود و حضرت بادشاہ برعایت نواب سپہر جناب خدمت امیرالامرائی و خطاب امیرالامراء عمادالملک نواب غازی الدین خان فیروز جنگ مرحمت فرمودند و از مضطبی جاگیر معاف داشتند عمادالملک گرانبار منت گردیدہ شکر یہ نواب صفدر جنگ ادا نمود و زبان بدعا و ثنا کشودانیت احوال عمادالملک از بخار باب انصاف ملاحظہ فرمائید کہ صفدر جنگ با عمادالملک چگونہ نیکی نمود و عمادالملک بواسطہ آن چہ بدہا کہ نکرد و گویند شبے کہ فردا سے آن در میان بادشاہ و وزیر محاربہ رو خواہد نمود عمادالملک در لشکر صفدر جنگ بود و بظاہر دم موافقت و اطاعت مینمود و باطن فکر تحریش میکرد ہمانشب بہ بہانہ آوردن بعضی اسباب ضروری از لشکر صفدر جنگ جدا شد و بدار الخلافت آمد و بادشاہ و ملکہ زما نیہ را ترغیب و تحریص دادہ آمادہ جنگ ساخت و خود سپہ سالار این فوج گردیدہ قلعہ انداخت کہ این جنگ نہ جنگ طور دیگر است بلکہ جنگ با رافضی است پس ہر کہ با خلفا سے راشدین محبتی داشته باشد شریک جنگ شود باین صورت بیار سے مردم از لشکر نواب وزیرالملک جدا شدہ بطرف بادشاہ رجوع آوردند و دو کور و روپیہ براسے این جنگ از حضرت بادشاہ گرفت و جنگ شروع کرد و دو ماہ بن الفریقین آتش جدال و قتال مشعل بود و ہنگامہ حرب و ضرب گرجی داشت تا آنکہ نواب صفدر جنگ عرضداشت بحضور بادشاہ بدینضمون دستاؤ کہ غلام را رادہ و دیگر بخاطر نیست با انیہمہ خدمات و جانفشانی ما غلام را با انجمہ قومی کہ حالات شان منقوش لوحہ باطن اشراق موطن است دشمن سلطنت قرار داد و انیہ از انصاف است بعد چند سے حال این صاحبان دریافت خواہد شد حضرت بادشاہ عرضداشت او بدینصورت مزین بدستخط خاص فرمودند کہ ہر چہ آن امارت و ایالت مرتبت معروضداشت مقرون بصدق است لیکن مناسب انیت کہ آنفردوی مراجعت بہ اودہ نماید پس نواب والا جناب بارشاد بندگان اشرف عمل نمودہ خلعت رخصت پوشیدہ و بطرف ملک اودہ علم تمتت برافراشت ہمدین وقت

راے مکھن لال جد جہام این نامہ نگار کردار دار الخلافت مصدر عواطف بادشاہے بنو مال
توسل بجناب نواب وزارت آب داشت سعادت ہمرکابی اختیار کردہ بہ اودھ آمد و مورد
عنایات بنیایات شد ازینجا بزرگان راقم الطور را قطع تعلق از سلطنت دہلی و تقرب بسرکار
نواب وزیر بخوبی تمام دست داد بالکل بعد مراجعت نواب والا جناب بطرف اودھ انتظام الذلہ
خانخانان بجلت وزارت سرعت برافراخت من بعد میان خانخانان و عہدالملک
صحبت بہ کرد ورت انجامید تا وزارت بر عہد الملک قرار گرفت او از غایت ناپاسی بہ کفران
نعمتی مکربت و با حضرت طلبیائے طریق بے اعتدالی گرفت آنحضرت از جان بہ تنگ آمدہ و صورت
جان بری ندیدہ نشو عنایت بطلب نواب صفدر جنگ فرستادند ورنہ وقت کہ نشو عنایت
عز صہ دریافت آنجناب دانہ بزرگی بر آورده از شدت در دہیابی داشتند نواب والا جناب
بعد ملاحظہ شدہ عمدت کہ چون بیماریش رو با مخطوطات ہند عازم دار الخلافت گردیدہ تدارک این
فتنہ نماید اما عیش و فاکر و اجل امان نداد تا آنکہ در سال یکہ از یکصد و شصت و ہفت ہجری دریا گھاٹ
کہ سہ منزل از لکھنؤ فاصلہ دارد و دایع حیات فرمود و فیض آباد بہ گلاب باڑی امانت نگاہ شدند
بعد چند سہ و رشا ہجہان آباد بردہ بروضہ تعمیر کردہ آنجناب مدفون ساختند گویند کہ این عمارت
بصفت سی لک روپیہ تیار شدہ بود تا سرخ

چو آن صفدر عرصہ مردے	زوار فنا گشت رحلت گزین
چنین سال تاریخ او شد رقم	کہ باد اقیم بہشت برین

بعد وفات صفدر جنگ نواب عماد الملک بادشاہ را از تخت برداشتہ میل و چشم کشید و
ملکہ زمانیہ را ہم بکھول ساخت و عزیز الدین عالمگیر ثانی را بر سر سلطنت داد

ذکر حکومت نواب جلال الدین حیدر الخاٹب نواب وزیر الممالک
شجاع الدولہ بہادر خلف نواب ابو المنصور خان بہادر صفدر جنگ

بعد وفات وزیر الممالک نواب ابو المنصور خان صفدر جنگ فرزا جلال الدین حیدر الخاٹب بہ
شجاع الدولہ خلف نواب مغفور کہ تاریخ ولادت او ازین بیت مستفاد میگردد تا سرخ
برآمد آفتاب از مطلع نور

بدلتخار	نواب منصور
---------	------------

در سنہ یکہزار و یکصد و شصت و ہفت ہجری در دار الخلافت فیض آباد بر سر ریاست نشست
در نیوقت اسمعیل خان کابلی راتق وفاق امور مملکت بود و سرداران مغلیہ تسلط تمام داشتند
و ہمہ دولتخواہ محمد قلی خان براہہ زراہہ نواب مخفور بودند و میخواستند کہ او را بر سر نہ نشاندہ چہ
از قبیل جاگیر براسے شجاع الدولہ بہادر و دیگر متعلقانش مقرر کنند چون نیز اقبال بندگان
جناب با اعتلا بود تدبیرات ایشان را اثر سے نگرید و مخیلہ انبان بطور زریسہ کہ گفتہ اند ع
دشمن چہ کند چہ مہربان باشد دوست در آغاز مسند آرا کی روز سے نواب والا جناب
ہواری نیل از او گذشت و ختری ہجده سالہ کہ بہ تناسب اعضا و حسن در باہیم المثال
و بدیع الجمال بود منظر اقدس در افتاد ہمین کہ نگاہ چار شد مرغ دل بدام نقش گذار آمد و متاع
مہر و شکیب و سبر و حضرت سلطان عشق گردید لفظ

جمالے دید از حد بشر دور	ندیدہ از پر سے تشنیدہ از حور
ز حسن صورت و ز بیا شمشائل	ایسرش شد بصد دل نہ بیکدل
گرفت از قانتش در دل خیالے	نشانہ از دوستی در جان نہالے
وزان عنبر نشان گیسو سے موبند	بہر سورشہ جان کرد پیوند

نے الفوز محض ان رکاب حکم فرمودند کہ خانہ اور تحقیق کردہ و نام ماور و پدر را در یافتہ بعض
رسانند بندگان آستان بہ امثال فرمان واجب الاذعان زد و بہر چہ تا مہر تحقیق نمودہ عرض
داشتند کہ آن پری پیکر از قوم کھتری ویکے از شرفای مغزین این شہر است و نگران جاسکوتہ
دارد بندگان عالی راجہ ہمت بہادر را کہ سردار فوج ننگہ و خیلہ بصفہ تور و شجاعت ممتاز و
در عہد نواب مقدر رخسار مصد ر خدمات شایستہ بود درین روز ہا بتقریب خدمت اختصاص
داشت امر فرمودند کہ بہر طور یکہ داند آن دختر پری پیکر را حاضر سازد ہمت بہاور بہ نالنگہ ہا
فرمان داد و تا در نصف شب آن دختر را کہ بخواب رفته بود مع پلنگ طلبہ آشتہ بخدمت بندگان
رسانیدند نواب والا جناب شب بعیش با او بسر بردہ صباح آن دختر را بعد عطاسے عقدی از
گوہر شاہوار رخصت فرمود و دختر مذکور بجانہ آمدہ ہوارشان عروا نکشافت حال نمود و از انش نزد
راجہ رام تران کھتری کہ دیوان انتخاب بود آمدہ دستار خود ہا بر زمین زدند و صورت
واقعہ ظاہر نمودہ ہنگامہ قیامت بر پا ساختند راجہ رام تران و راجہ جگت تران ہر دو
براہر تمام کھتریان فریادی را کہ زیادہ از دو ہزار بودند گرفتہ پیش اسمعیل خان کابلی آمدند

و حقیقت دایمی اظهار نمودند اسماعیل خان ازین ماجرا برآشفته و تمامی سرداران مغلیه را با خود
 ساخته پیغام طلب همت بهماورد به بندگان عالی فرستاد بجناب بجاواب فرمودند که درین قضیه
 همت بهماور تصور می ندارد هر چه کرده بحکم حضور کرده پس شمارا هر چه گفتنی باشد با من بگویند آنچه
 کردنی باشد با من کنند ممکن نیست که همت بهماور را بشا بدیم اگر بحجیت خود ما حقیقت خود
 فراموش کرده اراده دیگر بخاطر دارند من هم باین جمعیت که بظاہر دلیل و باطن کثیر است تدارک
 و تنبیه شما تیارام انشاء الله تعالی و ما را از روزگار شما خواهم برآورد و سرداران مغلیه بدرست
 این جواب با هم مشوره کرده قرار دادند که بندگان عالی را از امر حکومت معزول ساخته محمد قلیخان
 بر سمندر ریاست جاوهند چنانچه خط طلب بنام محمد قلیخان روانه کردند نواب عالیہ والدہ ماجدہ
 بندگان عالی برین معامله وقوف یافتہ راجہ رام نرائن را بدر وازه طلب کرد و بیفادات یک
 پرده نشاندہ گفت کہ آفرین صد آفرین کارنجیب زادگان همین است کہ با آقا و آقا زادہ خود آنچه
 فعل آورده اند صعد رخسار شما را برآسین روز بروزش کرده بود کہ شریک مخالفان برین
 شوند رام نرائن عرض کرد کہ اگر جان من بکار نواب شجاع الدولہ بہاورد بیاید ہرگز دریغ
 ندارم لیکن ازین حرکات کہ نواب صاحب پیش گرفته اند شہر ویران میشود دوست بدمنی کم نمی بند
 مایانکہ این قدر زشورش انگیزی کردم برآسین بود کہ نواب والا جناب باز چنین حرکت نفرمایند
 نمیدانستم کہ اینقدر مقدمہ طول نخواہد کشید اکنون صلاح است کہ نوعیکہ از بندہ ارشاد شدہ است
 اسماعیل خان را ہم طلبہ ششہ ارشاد فرمایند بیک صاحبہ راے اورا پسندیدہ اسماعیل خان
 دو دیگر سرداران مغلیہ را طلبیدہ چنانکہ بارام نرائن ارشاد فرمودہ بود همچنان با ایشان
 ہم کلمات شکایت بزربان آورده تا ایشان بنظر حقوق پرورش نواب صعد رخسار نادم
 و منفعل شدہ از ارادہ ہاے فاسد و گنگہ شدند و ہما وقت خطا مانفت در باب آمدن لکھنؤ
 محمد قلیخان فرستاد محمد قلیخان حسب الطلب ایشان در نیمہ راہ بود کہ خطا مانفت باورید
 کمال منتحل و سر اسیمہ گشت ناچار بہت رنج بہ گمانی آمدن خود برآسین حصول ملازمت و گذرانیدہ
 اند ظاہر ساختہ داخل لکھنؤ شدہ بموجب ارشاد والا بعضی سرداران باستقبال شتافتہ بحضور
 آوردند تا بحسب معمول این دولت مشرف بملازمت گردیدہ مذکور گذرانیدہ از آنجا کہ معاملہ او
 طشت از بام شدہ بود پس ہر چند کہ سامان رنج بہ گمانی نمود سودی و فنی نہ بخشید بکہ ورت
 مزاج اقدس بر طرف نگردید بعد فروشن این ہنگامہ فتنہ خیز بندگان عالی بمقتضای

عقل خدا داد چندی خود را به پرده بی پروائی در انداخته بطا بهر شغل گوی تر باز و کاغذ باری
مصرف شد و در باطن تماشای اوضاع اراکین دولت و ملاحظه اطوار اعیان مملکت
و فکر حصول استقلال شغال نمودند معماران اینحال در سال یک هزار و یکصد و پنجاه و نهم جری نواب والا
جناب بالشکر قیامت اثر به تدارک بلوند شکله را بجهت نارس نهضت فرمود و را به مزبور تباب
جنگ نیارده بلطف گدازد و باریک و بار سال تحف و هدایا و پیشکش لاک آفالا جناب را بر خود
مهربان ساخت و درین اثنا خبر آمد آمد شاهزاده عالی گوهر مخاطب به شاه عالم بن عالمگرنانی
بادشاه دلی از خوف عمار و الملک مسعود سمع شریف گردید نواب بهر جناب بمقتضای تدبیر
مراسم استقبال بجا آورده حصول ملازمت نمود و بهت کاک رویه نقد و هتو کران بهایشکش
ساخت شاهزاده بعد فراغت ازین طرف بهم بنگاله علم نهضت افراشت و حمز قلیخان برادر
زاده نواب صفدر جنگ را معمود وزارت ساخته همراه گرفت شجاع الدوله شوهیم شده
حاضر کور را بعد چندی طلب نموده او باندیشه اسیری زن و فرزند هم بنگاله را گذارشته طوعاً
و کرهاً بر جراح استیصال شبها شب قطع مسافت نموده بحضور رسید تا نواب والا جناب بیاس
سر رشته حرم و احتیاط او را در قلعه جلال آباد که بیرون شهر کهنه آباد کرده صفدر جنگ از
نام جلال الدین حیدر شجاع الدوله با در دست مقید فرمود و در حبس گذارینده و تنگی
نواب والا جناب به هم و کنیان میرفت محافظانش حبس الحکم او را بقتل رسانیدند تا بهما سخن
نه فون شد معماران اینحال رگهنا تهر را و مرثه عن را گھوجی پس کوچک باجی را و جو
ایمای پدر خود از دکن بند آمد و لاہور را مقرب شد و تا پیشل و جنگوچی سیند صیه با جاز
رگھونا تهر را و و نجیب الدوله را در سکر تال محاصره کردند و رگھونا تهر را و چندی لاہور را
بهرت داشت تا احمد شاه ابدالی جهت تدارک او عازم لاہور شد رگھونا تهر را و دست با
تدبیر گم کرده در فکر فرار افتاد و در زمین سکران لاہور با ایما کے آدنیہ بنگان که بانی مبانی طلب
مرثه بود و در نیوقت بسبب تقاضای بست و دو ملک رویه از مرثه غبار کے بخاطر داشت
با مرثه را و نختند ناچار رگھونا تهر را و استقامت آنجا مناسب حال خود ندیده بخیطه تقیم
دکن شد و تا پیشل و جنگوچی سیند صیه که هنوز محاصره سکر تال داشتند چندان کار بخیطه تقیم
تنگ کردند که خان مذکور دست از جان شسته اراده نمود که زن و بچه خود را بقتل رسانیده
خود جنگ کرده کشته شود و درین اثنا نواب والا جناب شجاع الدوله بهادر بدر یافت

حال کثیرا اختلال نجیب الدوله بحجیت بخت نرسوا بطریق المینا بجا و انت او و خل سکر مال شد
 نجیب الدوله بسبب رسیدن نواب وزیر از یکدل بنزار دل گردید و از غایت مسرت
 نمیدانست که این در خواب است یا در حقیقت بعالم بیدار است و بدگر طرف مرثیه چون لشکر
 نواب سپهر خباب راشل مور و ملخ مقابل خود یافت متعجب و سر اسیمه شد و بذریعہ ایلیان کاوان
 امید های فراخ داده التجا به ترک اعانت نمود اما نواب مدوح از اقبال انجمنی انگار کلی
 فرموده با اتفاق نجیب الدوله با ایشان جنگ در انداخت و محاربات سخت و معرکه
 صعب نمود تا مرثیه تاب مقابلہ و مجادله نیامد و درده پاسے انتقامت از جاد او و راه فرار
 اختیار نمود و نجیب الدوله ازین فیروزی و بهروزی سپاس بجناب ایزدی بجا آورد
 و از بار منت نواب سپهر خباب پشت خم نموده زبان بتائش و نیایش کشاد و خلل این
 احوال نواب عماد الملک غازی الدین خان فیروز جنگ حضرت باوشاه عالمگیر ثانی
 را از غایت ناپاسی و بیایکی زیر تیغ کشید و یک را از فرزندان کام بخش بن عالمگیر را بر سر
 سلطنت نشاند و طبق به شاه جهان ثانی ساخت بطور این اجرائے عبرت نیز و وقوع این
 سانحه حسرت انگیز دیگر از اکنین سلطنت را دل بهم برآمد و هر یک تشنه خون عماد الملک شد
 و بسیار سے از ایشان اختیار مفارقت و اخراج از فرموده به نجیب الدوله پیوستند و بایک
 ایشان رساله داغ سین بطلب تنخواه با عماد الملک در آنخت تقارن انجال رد و هیله
 نیز بجهت تنخواه هجوم کردند عماد الملک نجیب الدوله را باعث این شورش و یورش دانسته
 و رجوش غضب با دلوشت که اگر از یک مادر پدر بوجود آمده بیاد خانه اراتاراج کن مراد
 عماد الملک ازین تحریر آن بود که نجیب الدوله عذرخواهی نموده تدارک این نقصه با
 خواهد ساخت برخلاف آن تنجیب الدوله بر و هیله حکم کرد تا خانه اراتاراج کردند و هر چه
 اسباب شوکت و شمت بود همه بفارت بردند عماد الملک بکمال حسرت و انبیس از آن خلقت
 قطع امید کرده به راجه سورج مل جاٹ پیوست او بمردمی پیش آمده پیش خود جاد و حال نواب
 عماد الملک باستصواب سورج مل جاٹ مرثیه را بجهت انتیصال نجیب الدوله طلب
 نمود در بنصورت مرثیه انجمنی را از فوز عظیم دانسته بالشکر کے گران و سپاهی پیکران بطرف
 دہلی متوجه شد نجیب الدوله بود دید شورش مرثیه بمقام ضطراب و آمده عرضد شمت بجنور
 احمد شاه ابدالی بابتدعائے قدوم فرستاد تا شاه مجاہد بہت بادشاہانہ و صولت خسروانہ

بطرف هندوستان انتفاض الویة نصرت نمود نجیب الدوله دحافظ رحمت خان دود
 خان و احمد خان تمامی سرداران هند چند شانزل برسم استقبال شتافته اند را که ملازمت
 نمودند و از انطرف بسواس را کوپرسه سوارے دکن باتفاق سد اشیمورا و بجای و عم خود
 بحیثیت کثیر از راه متحرک آباد داخل شاهجهان آباد و ملی شده در قلعه محل و دخل نمود و با
 محمود خان کشمیری اتالیق عظام الملک شاهجهان ثانی را از سرسلطنت بر داشته
 مرزا جوان بخت جهاندار شاه پیر شاه عالم بادشاه غازی ابوالیعدی بدینکن سرسلطنت ساخت
 چون هر دو لشکر مقابل خیمه زدند شاه شاهان که مراد ار احمد شاه ابدالی است نجیب الدوله
 بطلب نواب سپهر جناب شجاع الدوله فرستاد خان مذکور بمقام پانگهاٹ اوراک
 ملازمت نموده شقه بادشاه گذرانید و زبانی هم ادا سے پیغام کرده استد غای قدوم ساخت
 چون کمکون ضمیرندگان جناب آن بود که خود را ازین معرکه بر کران داشته تماشا سے نیزنگی
 روزگار کند تا ایز و کرانغ دهد علاوه آن از شاه شاهان اطمینان هم نداشت چرا که نواب
 صفدر جنگ در عهد محمد شاه بمقام سرهند بنیمیت سخت با و داده بود پس خیل اندیشه داشت
 که مبادا به فریب طلبه داشته باشد تا که نفعی و امانتی رساند اندر نیصورت از رفتن ابا نمود و عذر
 فرمود نجیب الدوله بجواب آن سخنان تسکین افزا از جناب شاه شاهان معروض داشت و
 بکمت انتفاض الویة نصرت غایت استبداد بکار برد و ناچار نواب سپهر جناب از غایت مردت
 و نفوت اصرار او را بدل قبول داشته با جود نصرت و توفد بطرف شاهجهان آباد ملی غنیمت
 بر افراشت چون خبر قرب وصول نواب والا جناب بحضور فیض گنجور معروض گشت شاه شاهان
 شاهزاده بلند اقبال مرزا تیمور را بکمت استقبال فرستاد تا نواب سپهر جناب با هزاران هزار
 شوکت و حشمت در لشکر فخر پیکر داخل گردیده استدراک ملازمت نمود یک لک روپیه نذر
 گذرانیدن بجهت خلعت زخمت پوشیده داخل اوتاق گردید بالجمعه بعد رسیدن بندگان جناب
 مقابل هر دو لشکر دست بهم داد و تلافی نقیصین بر روی روز آید یلان جنگ کوش و بهادران
 جانفروش دست کشش و کوشش کشاوند و پهلوانان خجگر گذار و دلاوران نامدار کارنامه ما
 بجای آوردند بطرف مرسته و تاپشل و جکوجی و علی بهادر و شمشیر بهادر و ابراهیم خان
 کار دی بمقابل اوج بادشاهی که سرگردگان آن نجیب الدوله و دوندے خان
 دحافظ رحمت خان و احمد خان و اشرف النور شاه پستند خان بودند شتافته پایی استقلال

ایشان از چار بوند قریب بود که علم نصرت و فیوضی در میدان جرات برافرازند و عودل
 فتح و ظفر را با غوش مراد و در آرد از آنجا که امر تقدیر بران زلفه و کاست ازل خط ناکامی بر پیشانی
 تقدیر ایشان کاشته بود پس با وجود کوشش و کوشش بسیار و با وجود بجا آوردن کارنامه های رستم
 و اسفندیار و نتیجه جز ناکامی نیافتند و غیر نامزادی از نمل تناسلی نه برداشتند تا آنکه شاه پشان
 که در قلب جا داشت بجا خطه برهی فوج کمک تازه بسواران مسوق الذکر فرستاد و عقبتان خود هم
 سوار با دولت و اقبال شده و سمنند نیز گام جهان نور در آواز بانه هست کرده بمقابل اعدا آما از
 رسیدن فوج کمک و ورود و موکب شاهنشاهی بهادوران عرصه جنگ و دلاوران بانام و تنگ
 از یکدل بهزار دل گردیده و قدم هست به زمین نبات افشوده آمار رستخیز بر پا نمودند و یکی با دیگری
 دست و گریبان شدند **نظم**

و دوریا سکه آتش بجوش آمدند
 ز چشم جهان دور شد روشن
 پرانگنده کردند مغنیه سران
 کتاره گذار آفت روزگار
 نه بر قامت ترک شد جامه تنگ
 میان تن و جان جدائی شده
 محابا شده مهر بر خاسته

یلان از دو سو در خردش آمدند
 سیاست در آمد بگردن زلفه
 دلیران هندی بگزر گران
 کتاره در آورده هندو بکار
 نه هند و غمان تافت از کار جنگ
 اجل را بجان آشنائی شده
 پسر با پدر کین بر آراسته

درین اثنا تیره از شست تضار پیشانی بسواس را و خورد با آنکه زخمی خفیف بود اما
 از غایت نزاکت تاب صدمه آن نیاورده از اسپ در افتاد و جان داد و مقارن اینحال
 سدا شیورا و هم زخم کلوله تنگ رفاقت برادر زاده خود اختیار نمود و بطور این واقعه
 حیرت انگیز جمعی چون نبات النش از هم باشد و از کثرت گشتگان سیل خون بهر طرف روان
 گردید جنگجوی سینه صیاد و ابراهیم خان گاروی و دیگر امرایان مره به دست قزلباشان
 گرفتار آمدند و غنیمت بسیار بدست ایشان افتاد از اینک پنجاه هزار اسپ و دو ملک گاؤ و
 چند هزار شتر و با نفد نبل بود و تعداد دیگر غنایم از بخایتیاس باید نمود و درینوقت که این روز
 سیاه نصیب مره گردید وکیل ایشان بخدمت شجاع الدوله بهادر آمده عرض نمود که آنچه
 شیت ایزدی بود از من بطون بصره شود خراسان حال امید از عاطفت و شفقت جناب

آند ارم کہ نقش لبواس راو کہ در دست قزلباشان است بکترین مرجع گردد و نواب
 سپہر خاب بمقتضای مردمی پیش حضرت بادشاہ آمد و استدعا کے نفس خود قزلباشان
 از ہر سو ہجوم آوردہ ہنگامہ نمودند و گفتند کہ از برادران و عزیزان و پسران و خوشیان میں
 جنگ بسیار کے تن بکار آمدہ اند بعض خون شان نقش اورا خشاک کردہ بولایت خواہیم برد
 دزنیہا رکبسی نخواہیم داد اگر کسے دعوی شجاعت دارد از ما بزور خود بگیرد و نواب والا جناب
 باستماع این کلمات تیز و تند شد قریب بود کہ فساد می عظیم صورت ظهور گیرد و اشرف الوزرا
 بواوید انحال در میان افتاد بعد کوشش بلین نقش لبواس راو از درانیان گرفتہ
 تفعیض بندگان عالی نمود تا نواب شہر خاب حوالہ وکیل مرہٹہ فرمود من بعد معاملہ ابراہیم خان
 گاروی پیش آمد و یکی از سرداران غلطہ انشان فوج مرہٹہ بود و شجاعت و تہور علم کلمات کے
 می افراشت درین محرکہ جنگ کا زگامہ ہا بجاء آوردہ و شمشیر ہاے نمایان زدہ بدست
 مردم نواب وزیر گرفتار آمدہ بود جمیع قزلباشان و درانیان خبرش دریافتہ و قتیکہ نواب
 والا جناب پیش حضرت بادشاہ تشریف میداشتند ہجوم آوردہ طلب ابراہیم خان نمودند
 و گفتند کہ اگر بندگان عالی بدادون او دروغ و اغماض خواهند نمود ما بزور خود ہم گرفتار نواب
 والا جناب تاب ابن سخن نیاوردہ دست بقضہ شمشیر نہاد و بروے سرداران و درانی کمال
 غصہ و غضب بر زبان آورد کہ ایک من حاضر امکن نیست کہ موی از ابراہیم خان کارو
 بدست شما افتد اگر ارادہ جنگ است توقف چیست عہدین میدان ہمین چوگان ہمین
 گوی عہدینم کہ تا نجاتیاری کراست بہر گاہ بندگان عالی اینچنین کلمات غضب آمیز بر زبان
 آوردند تمامی روسا را فاختہ ہند درین محرکہ ہمزبان و بدل شریک انتخاب شدند تا آنکہ
 نواب اشرف الوزرا جناب والا را بلطف و مدارا بجلوت بردہ انواع چالو سے جعل آورد
 و گفت کہ شہابی مینند کہ درانیان جہالت پیشہ در اختیار انستند و شمارا باو شاہ ما فرزند خود
 خواندہ است و کارو زرتدیر و نشانیدن فتنہ است نہ اینکه آتش فتنہ از ذات ایشان بالا گیرد
 لاجرم ابراہیم خان را بمن سپارند من حلف یاد میکنم کہ ابراہیم خان را بعد ہشت روز
 بشما خواہم سپرد چون بندگان عالی کلام اشرف الوزرا مقرون برستی دانست ناچار خان مذکور را
 حوالہ نمود و از انجا کہ درانیان خارج اردات و شان مخاصمت و رولہامی تنگستند بنا بران
 پیش از رسیدن روز موعود زہر در طعاش کروتد تا خان مذکور کمال حسرت اینجہان غالی

پدر و نمود از اینجا باز بر سر مطلب می آیم که چون این فتح عظیم نصیب شاه ابدالی گردید سجدات شکر بدگاه
 ایزد توانا بجا آورد و جانب داران خلافت علم توجیه برافراشتند و بادولت و اقبال و غل غله گشته سلطنت
 پهنه و ستان را بر شاهزاده عالی گوهر که مراد از شاه عالم باشد مقرر نمود و خلعت وزارت به نواب
 شجاع الدوله بهادر نسل و عمده امیر الامرائی پنجب الدوله بهادر عطا فرموده غسان حمت
 سبحان و ولایت معطوف داشت بعد رفتن شاه حجاجه نواب شجاع الدوله بهادر را هوای کلاشت ملک
 بنیدیل کفند در سر افتاد بنا بر آن اعلام نصرت فرجام بدان سو باهنر از آمد در اثناء راه که شهر کابل
 مورد خیام دولت گردید جاسوسان بعضی رسانیدند که نه صد چاه پنجه درین شهر است لیکن هیچ یک
 از آن آب ندارد همان ساعت حکم والا بدرستی چاهات شرف نفاذ یافت کاپر و از آن با سرع اوقات
 بصرف زر کثیر صفائی و مرمت چاهات بعمل آورده از هر طرف جوی آب شیرین روان ساختند چون چاه
 دق و دوبر زمین بنیدیل کفند نزول اجلال فرمود راجه هندو پست خود را حاضر بارگاه داشت
 و دیگر خوشان و برادران خود را که هر یک صاحب ملک بودند با طاعت انتخاب ممانعت
 نوشت چنانچه یکان یکان خل بر سحر بر او کرده بخود داری نشسته و راجه هندو پست هم جمعی
 کثیر فراهم کرده آاده جنگ گشت چون انجمنی مقرر و مع نواب سپهر خباب گردید همت والا
 تیاد و تدارک راجه فرزند توجیه شد و بطرف مکن راجه موکب والا بحکمت آمد هنوز
 لشکر فخر بیک در نیمه راه بود که راجه همت بهما و بعضی رسانید که جنگان والا را براس
 امتیصال زمنداری توجیه خاص فرمودن و به نفس نفیس برش آوردن سنائی شان جناب
 به بنده حکم شود که کرامت خان نام شخصی را که در خجاعت و جلالت یگانه عصر است سابق
 ملازم هندو پست بود حالا بهی از در سجده وارد خانه خود است طلبه داشته با اتفاق او بهم
 هندو پست روانه شوم بنده گانگاری او را استحسن داشته مقرون با جابت فرمود چنانچه راجه
 همت بهادر کرامت خان را طلبه داشته و موخود و بنا یات ساخته رفیق خود نمود و با اتفاق
 او بحجبت کثیر توجیه این مهم گردید هندو پست با شماع قریب وصول کرامت خان
 متعجب شده خود بیجا برآمد اما یقین نمیکرد که کرامت خان حقوق او را گذاشته تیغ
 بر او خواهد کشید چون مقابل فرقی دست بهم داد جنگی صعب بطور مپوست و شکست بر لشکر
 کرامت خان افتاد و او دید انحال از کمال غیرت و انفعال پس خود را بکینت و خواست
 که بر هندو پست دستبرد وی دلیرانه نماید درین اثنا گلوله تفنگ بر پیشانی او در غورو

بمان ساعت مرغ رو حش از قفس عسری پر و از نمود هند و پت از گشته شدن او بمووم و ملول
شده با وجود حصول این فتح عظیم اصلا حکم بنواختن تقاره نفرمود و راجه بهمت بهما و بر به کمال
ناکامی مراجعت اوده نمود -

ذکر لشکر کشیدن نواب شجاع الدولہ بہادر بر سر احمد خان بنہ فرخ آباد
و بدست آوردن نقد مراد

امر او گر گساین برادر راجه همت بهما و در که از مقربان خاص و از خلاصه هواخواهان و ساز
 بود و درین روز با پنجم بعضی ادا با سه ناهنجار از نظر بند گانغانی در افتاد و بنا بر آن ترک روزگار
 نمود و بجهت خود که بزرگ خور و استکبار تمام داشت راه فرخ آباد پیش رفت و بفرخ آباد رسید
 پذیریه محراب الدین بخش معزل ملازمت نواب احمد خان نگش نمود از آنجا که نواب نیلے میر حشیم
 و بامروت بود که امر او را با تمامی خیل و حشم او ملازم کرد هر چند بعضی مقربان خیر اندیش معروض داشت
 که این قدر فرخ کثیر ملازم داشتن عبیه از عقل است سیر انجام زرتخواه ایشان از کجا خواهد گردید
 گفت که خدا از حق نبه گان خود دست من بزبان خود شخص امیدوار اجواب نخواهم داد و القصرین
 امر او که در فرخ آباد رخت اقامت کشا و راجه همت بهما و در با و نوشت که شمارا از بند گانغانی
 از دو رشتن و درین نزدیکی بفرخ آباد استقامت پذیرفتن نمی زیبد امر او که بجواب نوشت
 که هر چند من تمام فرخ آباد و ملازمت نواب احمد خان نگش خوش نداشتم الا بزعم نواب شجاع الدوله
 بهادر براسه چند روز استقامت اینجا مناسب حال خود دیدم تا نواب بدانند که صاحب جوهر
 هر کجا که رود غرت اوست از اتفاقات راجه همت بهما و در خط برادر خود را به شجاع علیخان
 که او را از دوستان جانی خود میدانست بنمود و او بواسطه مضمون خط در طیش آمده بند گانغانی را
 از خلاصه مضمون آن مطلع فرمود و نواب والا خیاب با شد راک اینجا در غضب شده به احمد خان
 نگش بنحیفهون ترسیل کتابت نمود که مناسب بحال شما آنست که امر او که راک از سه کار را
 مقوب شده بشمار پیوسته است از ملک خود بیرون نمایند و الا در صورت توقف بهوشیار باشند
 که ملک شما بی سرتوران با و در قمار خواهد گردید احمد خان در جواب نوشت که من بجز خداوند نیکی
 که رحیم و قهار و کریم و غفار است از کسی نمی رسم امر او که را من از خود طلب نداشتم او خود

پناه یابین سرکار آور و مقتضای شفقت ذاتی اور پیش خود جادوم اکنون ممکن نیست که اورا
 ز خود جدا کنم اگر اراده دیگر بخاطر جناب است توقف چیست نواب والا جناب چون جواب
 این چنین شنید حکم فرمود که نصیه بایرون زنند و چار تباری جنگ زنند المختصر کج در حد و حکم اشرف
 لشکر ۷ گران و فوجی بیکران حاضر رکاب دولت شد و بساعت سیمه و آوران حمید الله الا جناب
 مع فوج نظرموج اعلام نهضت برانراشت نجیب الدوله هم باستماع حال نهضت ریاست
 باستمانت بنیدکاتعالی توجه فرج آباد گشت چون این خبر حشت اثر کفر فرج آباد رید کار پروانسان
 سرکار بخش امر او که را لغت بسیار کردند که شمار مناسب نیست که در میان دوسو و عالی نشان
 سلسله فتنه و فساد شوند و بندگان خدا را در معرض هلاک اندازند ظاهراست که چون نواب
 شجاع الدوله داخل انظر شد کیست که با او مقابل می تواند کرد فرض کردیم که ما همه بر
 غیرت آمده و جنگ کرده کشته شدیم باز چه فائده رود و از خرابی خانه بخش بزرگ و کوچک بر گزین
 شما خواهند بست و بدنامی شما از مقابل ولی نعمت اینچه خواهد شد علاوه بر آن پس صلاح ما چیست
 که شما خود از نواب مرض شوند امر او که این مشوره پسندیده عرضی متضمن همین مضمون بنویسند
 احمد خان نوشت نواب جواب نکاشت که اگر می ماند صد شجاع الدوله بیایند شما را از
 خود جدا نمی کنم خانه ما خانه شماست و اگر میروند زنجیر بای شما نکرده ام امر او که بدار سے این
 مضمون از فرج آباد کوچ کرد و بطرف اکبر آباد روانه شد هنوز یک منزل طی نکرده بود که خبر رسید
 لشکر فوج بیکر مقروح مع خاص و عام شد احمد خان بدریافت انجال بسیار سے افغانه را
 جمع نموده باجمیت بسیار جنگ برآمد امر او که راهم از اثنای راه دیس طلبیده شریک خود
 ساخت و در برابر خد گنج آمده خمیه زد و از انظر نواب شجاع الدوله بعد قطع سنازل
 در قفج رسید و دو یکروز بانتظار نجیب الدوله اختیار اقامت نمود و درین توقف احمد خان
 بد بسیار از اطراف و جواب طلبیداشت و حافظ رحمت خان و دو نند سے خان
 هم بجمیت افغانان معین خود نمود در صورت جمعی کثیر و ظل رایت او فراهم آمد گویند که
 اگر نواب والا جناب در قفج توقف نمی فرمود راست خود را بر احمد خان میزد و اندک از
 ایشان جان بر نمی شد چون مقابل نمود و لشکر دست بهم داد نواب و نزلت آب بالا را شکست
 بر رسم سفارت پیش سرداران رو بهیله که ایشان دم موافقت زده و رسم سل در سالی سلوک
 داشتند بر اے ابلاغ بنیام و طے نمودن مدارج گفتگو فرستاد و رو بهیله با از غایت نامروری

علامه عصر شد چون صاحب طبع بود و خالص تخلص کرد شق شعرا و مجملی سلم طهرانی می نمود
در عهد خلدگان از ولایت به بندرسید و بر فاق صوبه دار گجرات اقامت انداخت و در حین
بجائگه از دواج خود آورد و بعد وفات پدر زن صوبه دار گجرات شد و بیدار قیام خان
برادر مخاطب گشت این نواب قاسم علیخان عالیجاه فرزند اوست و نیز جعفر علیخان
صوبه دار بنگاله بعد خود شت چون میران پسر جعفر علیخان از افتادون برق و دواج
حیات نمود و عالیجاه دست و پا بر آورد و با سرداران انگلشیه ریل و ضبطی نمود و با شمت
ایشان جعفر علیخان پدر زن خود را مغزول ساخته بر بند حکومت نشست سخت متلون مزاج و غلبه
و احمه بود و در اندک اشتباه مردم را می گشت درین روز با معامله محصول اشیا تجارت با سرداران
انگلشیه مخالفت نمود سخن اندک را طول داد بساط احسان و در نور و دید چشم مردمی کور کرد و سازل و تصور
ایشان را آتش زده بنجاک برابر ساخت سرداران انگلشیه چون معامله چلین دیدند از خواب غفلت
بیدار شده خود را بهوشیار نمودند و متواتر خود را بر ایشان زدند و زده زده از ملک بنگاله
بیرون کردند و در منصورت عالیجاه خود را باید و شکری بآستان والا افکند با وجودیکه درین حالت
به ترتیب آمده بود باز هم سه صد فیل حامل زر سرخ و سفید و ضایق جواهرش به همراه داشت
روزی دو تاجان آب روان بخواب وزارت آب پیشکش نمود چون قیمتش دریافتند معلوم شد
که قیمت یک هزار و نه صد و چند روپیه بمقام و حاکم خریده بودند بالجملة چون در باب استعانت توت
گفتگو رسید سلسله سخن بر نیمنی انقضای یافت که تا وقتیکه نواب وزیر الممالک در جنگ انگلیز بهادر
شریک عالیجاه باشد لکه روپیه کوچ و پنجاه هزار مقام بگیرند هر گاه این مهم بانجام رسد و او را بنگاله
مسلط نمایند سه کرو روپیه نقد و صوبه عظیم آباد با جمع تمام که بود و پنج لک روپیه دارد و بصاحب
بند اقبال یعنی نواب آصف الدوله که در توافع نماید نواب والا خباب شمس را بعضی
قبول جاداده مکر بر اعانتش نیست کرده همراه او روانه شد و یکی خواش آن داشت که بهر طوریکه
ممکن باشد او را بر بند حکومت بنگاله جادهد و آب زفته باز بجوش آورد از آنجا که عالیجاه بفرس
و بد باطن بود و بنا بر آن قدر این رفاقت و اعانت ندانست مکر بر خرابی نواب وزیر الممالک است
و خفیة عرض داشت بحضور شاه عالم باو شاه درال آباد و ستاد که اگر خلعت وزارت صوبه داری
اوده باین فدوی مرحمت گردید که در نقد و پنجاه لک را جواهر پیشکش می نمایم و بعد فتح بر
فرنگیان و در روپیه پیشکش هر سال بحضور خواهیم رسانید و در رکاب دولت حاضر بوده

سات تملک محوسہ را ارض و خاک فتنہ سکھان و جاتان و مرثہ پاک ساختہ مثل
وزیران و قوم آستان و الا خواہم ماند اتفاقاً این عرضداشت بدست منیر الدولہ بہادر رسید
وہ از غایت خلوص کہ آن جناب داشت بچند عرضداشت مذکور ابلاغ خدمت نواب و زرا
تآب نمود و بادراک انجبال بندگان عالی را حسرت تمام دست داد و غایت ملال خاطر بہر بہ
دریخت این شعبہ بر زبان آورد و ندید

تکونی بابدان کردن خیال است | کہ بد کردن بجائے نیک مردان

از بہانہ وقت در فکر برہمی کارش شد نہ و تہدیر بیج نہ و فرامیسیں کہ سہ سالار لشکرش بود و بموجب
دلیہدیر بسوے خود کشیدند وین بعد تمامے افسران فوج و ملازمین اسطے داد و نہی را بطمع زرد
جاکیر و دام خود آوردند تا روزی عالیجاہ را گرفتہ مقید نمودند و سپرد میر فتح علی خان
برادر زن نواب بہرمان الملک ساختند چون ازین طرف جمعیت تمام دست داد
ضبطی خانہ اش کردہ از زرخ و سفید و جواہر شنبہ و اسباب نفیسہ ایچہ کہ میرایہ دولت و شوکتش
بود بعضی زرقبولہ ضبطی در آوردند گویند کہ فتح علی خان عالیجاہ را تفویض ابو الحسن خان
برادر زاروہ خود نمود و او از غایت بہر جمی سخت تنگ گرفت و گفت کہ زرد و جواہر را بہن نشان دہ
عالیجاہ گفت کہ بہر قدر کہ جواہر و خزائنہ بود پیش نواب وزیر رسید حالاً یک خر مہرہ در بساط
بضاعت نہ ارم ابو الحسن براسے اظہار جہوت دیگر کلماتی از آداب برگردہ بر آتش گذشت
ہر گاہ و در دیش بلند شد حکم کرد کہ نواب را در دیگر بنشاند کہ از عافان خدمت فتح علی خان با
زین عالم نشان دام مجروح شنیدن این یے اعتماد الیہا پیش ابو الحسن آمد و او را نفرین بسیار
کرد و عالیجاہ را بمنزل خود بروہ عذر خواہی نمود و عالیجاہ در حق او دعاے خیر بر زبان آورد و
گفت کہ حالاً نواب وزیر ملک چہا بندہ را تنگ میفرایند ایچہ زرد و جواہر اسباب شوکت
شستہ پیش من بود و ہمہ گرفتہ حالاً اگر گشتن من مرکوز خاطر است بسم اللہ و اگر جان بخشی منظور است
از من فرمایند تا بہر طریق کہ خواہست باشم بروم فتح علی خان انیمہ حالات بحضور خباب نواب
وزارت آفاب مرو و قد اشتہ حکم ترخیص حاصل نمود و عالیجاہ با ملائق خود میر موصوف را و ملاکوں
نہم راہ گذاشتہ باجملہ نواب و الا جناب بعد فارغ شدن این مہم بہت تہنیر ملک بنگالہ و جنگ
سرداران انگیشہ برگذاشتہ چون قاعدہ دانشمندان عاقبت بہن است کہ تا سرشتہ صلح بہت
نہم کہ مقابلہ و مجاہدہ نہی نہ نہند براسے دفع و خل سخت و قبل بخدمت نواب وزارت آفاب

فرستاده تجرب نمودند که مارا با ملازمان شریف و انتخاب را با ما هرگز سرخار به دیکار نیست و اینقدر حرکت
 که از جاسے خود بدلاوران رکاب دولت اتفاق افتاد با خواست قاسم علی خان بود و اگر خط
 که حال طینت او بر بند گانغالی روشن و هوید اگر دید حال از راه دولتخواست گذارش میکنم که به عظیم آباد
 که علیجاه بصا جزاده بلند اقبال هر نه امانی مقرر کرده بود از ما هم بگیرند و بعد ازین معصده آنم
 که میانشه به گرسبانی محبت و انحاء و تحکام پذیر و راجه بینی بها و رکه نایب حضور رختار مالی و
 ملکی بود وکیل مذکور را بحضور آورد و بار یاب ملازمت نمود و از راه خیر اندیشی و رباب صحت
 سعی نمود و بجا آورد و نواب والا جناب حجاب این معنی بر شوره نواب مرزا علی خان
 و سالار جنگ و میر نعمت خان و دیگر سرداران فوج داشته بهم را طلب فرمود و در خلوت
 با ایشان همدر نیابت شورک نمود ایشان متفق اللفظ و المعنی شده است که از صلح و آشتی ظاهر
 کردند و قوت خود و ضعف اعدا را بطلاقت لسانی و انموده مرغیب و تجربی بر جنگ دادند
 راجه بینی بها و رکه مردان و عاقبت بین بود و قوت هر دو طرف خوب میدانست باز
 جبارت کرده از راه دولتخواست معروضه است که نزدیک بنده به از صلح و آشتی امر
 دیگر نیست بند گانغالی نظر بر مال کار فرموده صلح قبول فرمایند و یقین دانند که در سپاه
 حضور یک هم مرد میدان نیست ایشان هنوز آتشخانه انگیزے ندیده اند و قتیله مقبلا و
 خواهد نمود و هیچ یک ازین جماعه بمقابله نخواهد ایستاد چون نواب و زارت تاب انشاء بر گفتگو
 نواب مرزا علی خان و سالار جنگ و غیره کرده بودند و باران گذارش راجه
 بینی بها و رکه از بایک حساب ساقط ساخته منقض شد و از گفتگو صلح و راجه نصت کرد
 راجه بانکرز بهادر نوشت که من از راه خیر اندیشی و دولتخواست نواب را بسیار نمایم لیکن
 چه کنم که آفتاب دولت او را وقت زوال نزدیک رسیده قصه مختصر در سال هزار و یکصد و پنجاه
 و هشت هجری بمقام کسر در میان نواب وزیر و انگیز بهادر هنگامه حرب و ضرب گرم شد و آتش
 جدال و قتال باشتغال در آمد روزے در عین جنگ و سردار ایشان انگشتی بوارے
 بگششت هوا میکردند ناگاه بار سا که باقر خان بینی دو چار گشته گرفتار شدند چون پیش نواب
 وزیر آوردند انتخاب از غایت قوت و مروت مقدم ایشان را گرامی داشت و در خیمه جدا
 شتمن فرش و پرده و پلنگ با پای بهای نفقه جا داد و از اطعمه گوناگون و اشربه و قلعون همه
 خیر میاد آماده نمود و ابواب جمیع انجمن برایشان بکشود و از زر نفقه هم زیاده از ضرورت

سلوک فرمود و در تمام روز یکبار خود هم پیش ایشان تشریف می برد و ایشان را نیز پیش خود طلبت داشت اندر نیصورت این هر دو سر و ار بر او دید این مرد می بغایت منت پذیر نواب

شجاع الدوله بهادر از انجمن شکست فاش کمال مضحک و سراسیمه گشته باستصواب عثمانخان
پسر حافظ رحمت خان در شهر بریلی آمده خیمه زد و خواست که از فوج رو و هیله
اعانت گرفته بازدارک این شکست نماید اما چون رو و هیله بانواب وزیر صفائی خاطر
نداشتند پس بعض همان فواره عیت بران بستند که لشکر نواب وزیر را بغارت برند چنانکه
چند بار باین نیت حمله نمودند چون هنوز جمعیت هفتاد هزار سوار همراه بود و حافظ رحمت خان
مانع این حرکات میگشت هر بار ناکام برگشتند در اینصورت نواب والا جناب باستصواب حافظ
رحمت خان استقامت بریلی مناسب بحال خود ندیده بطرف فرخ آباد علم نصرت برافراشت
نواب احمد خان نیکش از غایت مردمی استقبال بجای آورده قدم منیت لزوم ملازمان والا
از نعمت های غیر مترقبه شمرده همانداره باین شالسه بجای آورده و درین روزها نواب خان ملک

صورت اسید است که باز تدارک این فتنه باسانی صورت ظهور پذیرد و نواب شجاع الدوله
رحمی اورس حسن داشته بطلب مرثیه اورا کفیل نمود تا عظام و الممالک مرثیه را با استقرار
چهل هزار روپیه کوچ و بست هزار مقام با فوج طلب نمود و بعد آمدن ملحقان و نواب
شجاع الدوله با سپاه قدیم که کم از شصت هزار نبود و نیز با مردم نوظاهر و جمعیت مرثیه
ای اتفاق عظام و الممالک بطرف انگریزها در گام محبت برداشت بمقام کوثره جهان آباد تلافی
مقتضی نمود و او و جنگ عظیم ظهور رسید جماعه فرنگیان چنان از استخوان و ولایتی آتشیاری کردند که باز
شکست بر لشکر نواب و زائر قواد و فوج بخت و مرثیه همه پس پاشد ملحقان او گفت که با یکی مرا
بر زمین گذار من جنگ کرده کشته خواهم شد درین اثنا نواب عظام و الممالک و جناب نواب
وزارت آب پیش را و مژبور آمده گفتند که خود را هلاک کردن و بدست اجل سپردن فائده

ندارو بیایید کہ تا باز خود راجع کرده از ایشان خواہم جگید فتح و نصرت بدست خداست
 انسان را بدان اختیار کے نسبت تارا کو مغری الیہ سوار شدہ باتفاق ہر دو سردار و الا نشان
 از انجا بیرون آمد غنیمت بسیار بدست صاحبان انگریز بہادر در افتاد و عوام و المملک از نقد
 و جنس کہ بعد آمدن دہلی با خود داشت ہمہ در باخت

وزیر راجا جماعہ انگلیشیان مرجعہ از انجا بفضل انیز و سبحان

سکھان والوس امانت مدو باید برین سر و پایہ بر سر و پایہ بر سر و پایہ بر سر و پایہ
 بنگش با وجود کہ در تہا سے ویرنیہ از غایت صفائی و دو تہا سے ہے معروض داشت کہ
 ازین جماعہ افغانان و سکھان و غیر ہم کہ شما توقع و اعانت نصرت و ارتد کے بکار شما
 نخواہد آمد و درین انتظار زریکہ در کیسہ بضاعث و ارید پنج سپاہ و سادگان رسیدہ بکار
 خود در خواہید ماند پس اقتضای رایم بران است کہ با معذرت و دے کہ توقع رفاقت از انہا
 دارند بر دشمن بتا زید اگر حیات باقیست تفرعے یا پید و الا جان خود را در میدان
 بازید و اگر این دشوار نماید بیوساطت احدی پیش جماعہ انگلیشیان بروید یقین کلی است
 کہ با شما سلوک نیک کنند و بد عمدے بتما سازند نواب والا جناب را سے احمد خان
 بسیار پسندیدہ بہان ہر دو صاحبان مالیشان را کہ ذکر آنہا تقدیم یافت چہار چہار اس
 اسب خاصہ و دو دو پنج خیل و خواہیچہ ہا سے تمیمی و یک یک بدرہ اشرفی دادہ بشکر
 شان مرخص نمود آنہا بادل براندوہ از جدالی انجناب چون بشکر خود رسیدند زبان
 بتنایش و ثنا سے نواب نامدار کشادہ ساعی مصالحہ شدند و از نظیر نواب نامدار راجہ
 شتاب رای را براسے تحریک گفتگو سے صلح بشکر اگر زہاد رخصت نمود و مقارن
 انحال خود ہم بادہ و دوازده سوار بطرف لشکر انگریز سے بابرکاب گذشت چون خبر گہم

او بجزل کرنک رسید متعجب و متحیر گردیده با جمعی از سرداران انگلشی و راجه شتاب رومی
 مراسم استقبال بجا آورد و نواب والا جناب جنرل را قریب پاکی باستقبال خود دریافت
 فرود آمد و محافقه نمود و بجزل کرنک مع جمیع سرداران نذر گذرانیده و مهمانداری بجا آورده
 دقیقه از آداب و بندگی نذر گذاشت نواب شجاع الدوله ضیافت هانجا فروده استراحت
 فرمود و بعد چند ساعت از خواب بیدار شده نیمه خود که بفاصله دوسه کمره بود منزل
 ساخت و گفتگو مصلحت شروع نمود در عرض دوسه روز پذیرای راجه شتاب رومی
 صورت صلح بشرائط ذیل مقرر شد اول آنکه نواب شجاع الدوله بهادر پنجاه کک روپیه
 بابت مصارف جنگ به بد نیمه نقد و نیمه بر صوبه تنخواه نماید و آنچه در عمل و دخل انگریز
 بمعرض و ممول آمده باشد درین رقم مجرا گردد و صوبه ال آباد مخصوص به بادشاه باشد و پناه
 و در ال آباد خاطر خواه معاش نماید و مرزا نجف خان که رفیق بادشاه و انگلستان شده بود
 ملازم بادشاه بود و یک کک روپیه سالانه می یافتمه باشد و فوجی از انگلش با اعانت
 بادشاه در ال آباد بماند و یکی از اصحاب انگلش در خدمت شجاع الدوله بهادر بطور
 سفارت حاضر بود که کار سه بمحاملات او نداشته باشد و دوست همدگر را دوست و دشمن
 یکدیگر را دشمن بدانند و بوقت جنگ اعانت یکدیگر با دیگران نمایند و راجه بلوند سنگه
 زمیندار بنارس که مستحب شجاع الدوله بهادر است بیاس خاطر انگریز بهادر مشمول
 بقصد جرایم گردیده مطیع و فرمان پذیر نواب شجاع الدوله بهادر باشد و القصد بهایستقامت
 اینهمه شرائط و اقبال از طرفین نواب والا جناب جهت ادا سازد در لشکر انگریزی
 توقف فرمود و برادران و عزیزان و دوستان و بندگان قدیم و جدید جهت
 اعانت زر ترسیل کنایت نمود و همه با از غایت نامردمی قطع مروت و دریغ اعانت کردند
 حتی که والد بنده کرم تعالی هم اغماض نمود و بار سال قدری قلیل زبان بندی مخلوق ساخت
 لیکن نواب بهو سلیم صاحب زوج عقیقه آنجناب از نقد و جنس هر چه با خود داشت مع حلقه
 یعنی و موارید آن محض نواب شجاع الدوله فرستاد و گفت که اگر شجاع الدوله
 بهادر سلامت است هزار دولت با من است و اگر خدا نخواسته او نباشد دولت دنیا یک کار این است

آن عزیزان است و نه هر مرد مرد خدا پنج انگشت یکسان نکرد
 بالجله نواب والا جناب از اعانت زوج خود فراغت از لشکر انگریز حاصل نموده

با هزاران هزار کارانی معاودت فرمود و با بیلم بسیار اظهار شفقت و مهربانی نمود از آن روز
آنچه بعد مصارف مملکت و اخراجات سلطنت پس انداز گشته با التمام با ایشان مرحمت فرمودی
این واقعه در سال ۱۱۱۹ کینزار و یکصد و هفتاد و نه هجری بوقوع آمد

۱۰) راجه مینی بهادر متوقوشن چند ساله سوا ملازم کشتن فوج پیاده

چون بندگان جناب را بر مملکت و دولت استقلال از سر نو حاصل گردید و آب رفته باز بجو آمد
در نیوقت بعضی از مصاحبان عداوت پیشه و غرضگویان شرارت اندیشه که از راجه مینی بهادر
خارج عداوت بسینه یاد داشتند به اقرا های بیجا و تمسک های نازیبا بخنانی که خلاف حق
نیکوکاران و برعکس آداب خدمتگذاران باشد از طرف راجه مغزی الیه تراشیده و بحضور نفس کج
نواب وزارت آب معروض داشتند و چندان مزاج اقدس را به غصه و غضب آوردند که آنجناب
بلا شد را ک صورت واقعه و بغیر نقیض تحقیق نقش مدعاجیت کینزار سوار به راه رفته از مقام
باژی بجهت گرفتن راجه مینی بهادر متوجه گشتند و این مسافت را بزودی تمام و شب
قطع نموده در نیمه گاه راجه مینی بهادر داخل گشتند راجه مغزی الیه بهادر را که مرده مقدم
شریف از خرگاه خود دیده اشرمیان گذرانید چون راجه فوج مخفی همه در تحت فرمان خود داشت
جمعی کثیر از سوار و پیاده و در رکابش حاضر بودند و در صورت بندگانه ای اظهار نافی الضمیر
نموده با تنال ظاهری و حکمت عملی در گرفتن او بذل توجه فرمودند و از غایت دودلویی
اظهار شفقت و ماطفت بحال او نموده به نیمه او فرو آمدند و طعام چاشت تناول فرموده
همانجا استراحت فرمودند و بعد از آنکه تمازت آفتاب رو با خطا نهاد و در کم باقی ماند بچلیه
شکار سوار می نمودند و باین بهانه راجه مینی بهادر را همراه گرفته در خواصی نیل خود جادادند
چون قدری راه قطع شد یکی از مصاحبان را طلبه اشته او را هم بجان خواصی حکم کشتن
دادند و فیله عماری دار طلبه اشته به راجه فرمودند که در خواصی جاے بر شاتنگ است
برین نیل سوار شوند اگر چه راجه بفرست نافی الضمیر بندگان جناب دریافت نمودند اما از
راه عقیدت سری نه جنبا نید و بر همان نیل که ایما بود سوار گشت و سوار شدن اقلیلان

اشارہ وقت تا سراپاے غاری را از غلات پوشانیده روانہ خیر آباد شد و بہ سیالان حکم گشت کہ ز قفا
یعنی بہاؤ را بلغ فرمان نمایند کہ شاہم کس ملازم حضور بودند و بایا سے ماہ دولت ہنوز با این کدو
بسرے برونہ ام و ر کہ این ناپاس بنہ اسے خود رسید حال شاہم شکر اوتعالے بجا آرند و حفاظت
بقعود و امنہ راجہ تا حکم ثانی بدیمہ خود اندانند انشا اللہ تعالیٰ مراعات واجبی بحال شاہم بل خواهد آمد
سیالان بموجب حکم در تمام لشکر راجہ یعنی بہاؤ گشتہ اعلان این فرمان کردند تا ہمہ ہا از خود و بزرگ
طوعاً و کرہا تسلیم خم نمودند اما فوج منلیہ از گرفتار شدن راجہ یعنی بہاؤ منتشر شدہ ہر کس
کم کردہ بہر طرف کہ راہ یافت اختیار فرار نمود حتی کہ اسب واسلحہ ہم گداز شدہ جاہا سے خود را بسلاست
برون غنیمت دانستند اما حاصل نقد و جنس راجہ و تمامی سامان شوکت و شمت و فضیلتی درآمد در ثروت
در صہیل راجہ کینہ زردیہ مد اسب خاصہ بود و یکصد و شتاد و بیچ نیل ہمہ داخل کارخانہ سرکار شد

اکنون از حسب و نسب راجہ یعنی بہاؤ بگوئید

ذکر حسب و نسب راجہ یعنی بہاؤ راجہ یعنی بہاؤ از سکن سیوارہ تولد صوبہ
اودھ در خدمت راجہ رام نرائن دیوان نواب شجاع الدولہ بہادر آبد شد داشت
چون آثار کاروانی از چین او یافتہ می شد راجہ اورا در سلاک رفقا و مصاحبین خود مسلک
ساختہ مدار المہام خانہ خود نمود بدین مذکور از وفور عقل و فراست کار ہا سے اورا بحسب خواہ
او سرانجام داد و زیادہ از دیگر کار برداران کفایت مصارف او ظاہر کرد و سوا سے آن
بدیگر امور ات از وفایت خیر اندیشی بطور آمد بدین صورت قصہ امانت و دیانت او کہ

بر زن زبان زد خلعت گردید چنانچہ راجہ ہمائرا ن سیرکلان راجہ رام نرائن مینی بہادر
از بدر گرفتہ مقرب خود ساخت و صل و عقد معاملات خود ہمہ برایش تفویض نمود چون بعد
از وفات راجہ رام نرائن امر دیوانی بر راجہ ہمائرا ن قرار یافت درین وقت اختیار کلی
بہ یعنی بہاؤ حاصل گردید ہمائرا ن کہ مرد عیاش و عشرت طلب بود شب بہ نامی نوش
میگذرانید و روز بخواب بسر می برد این سبب بندگانی از و بنیایت بخیزہ می بودند
اما بمقتضای حق شناسی و خیال قدیم الخدمتی با وجود اینہمہ تصور و نارسائی اورا ازین عمدہ
جدانیکہ ندیس یعنی بہاؤ ہمہ کار ہا سے اورا سرانجام میداد روز سے نواب سہ لک روپیہ
طلب فرمود ہمائرا ن شراب خورہ بخیر بود چند بار چو بدار آمد راجہ را بریلنگ بخیر یافتہ
برگشت و عرض حال نمود و انجاب بر سر غضب آمدند یعنی بہاؤ حاضر آمدہ عرض نمود کہ اگر حالت

سه روز مرخصت شود و سود فیصد دور و نیم منظور گشته نظامت خیر آباد به فدوی مرخصت گردد و
سبیل زر کرده حاضر سازم و از جهان برگشته زر بمباحن رسانیده رسید آن داخل نایم بندگان عالی
ملتمس اورا منظور فرموده خلعت فاخره باو بخشیدند راجه زر مقبوله روز دوم بوقت عصر بحضور
رسانید در بنصورت راجه یعنی بهما و راز بهمه مقر بان مقرب تر شد و روز بروز کارش
ترتبه گرفت مقارن اینحال همما نرائن خانه نشین شد و جاگیر چهل هزار روپیه براسه او
مقرر گردید و علمای رسا و سخا و راجا و محاط شد و بعد از آن رسیده و از آن

یعنی بهما و راکنون باز بر راه مدعا می آیم که بعد مقید شدن راجه قنبری بهما و رکی از غریزش
بجائحه انگلیشه اظهار این واقعه دستهای رهایی و بجالی راجه بدر لویه کتابت نمود ایشان بجواب
نوشتند که نواب وزیر را در معاملات خانگی اختیار سے حاصل است ما را دست اندازی
بدان نمیرسد چون تنهین معروض بارگاه وزارت شد نواب نایب در بنصب در آمد و این
فرمان دادند که در دو همین وقت نایب را کو رکن اینلج خان حسب الحکم پیش راجه بهادر
آمد و سیل در هر دو پیش کشید تا از بنیانی معطل شد بعد این معامله بدگر انتظامات توجه خود
مصرف فرمودند از آنجا که در جنگ بکسر از مردم فوج بسیار به اعتدالی و نایب ساسی مانبطحه
بود بدین سبب از بنجامه بسیار راضی و موقوف در طرف فرمودند و اکثری را بدگر حسب
متفرق نموده بعضی آن هفتاد پلشن پیاده ملازم نمودند از آنجمله چند پلشن با سه نجیب بودند که
سوا سه نجیب زادگان احدی از ارازل دور و نبود که انفری ایشان به میر احمد پسر
میر کریم الله مقرر گردید و سوا سه آن فوج دیگر هم ملازم داشتند که سردار سه ایشان بر
محبوب علی خان و لطافت علی خان قرار گرفت که ذکرش بوجوب الطاب کلام است
الغرض در سال یک هزار و یکصد و هشتاد و دو هجری یازده بهرله سوار و یک لک و سی هزار پیاده
بشمار آمد سوا سه آن پیاده هزار هر کاره ملازم کردند که روز پنجم خبر از یونابه فیض آباد رسید
در روز دوازدهم از کابل در همین سال حضرت خدیو گیمان شاه عالم بادشاه از آله آباد
بر طبق استدعا سه نواب و الاخا ب براسه سر و گلگشت دار الخلافه فیض آباد متوجه
آود و شدند نواب وزارت آب مراسم استقبال و مراتب فدویت و انکسار بجا آورد و تا حضرت
بادشاه بادولت و اقبال به لال باغ نزول اجمال فرمود و نقد و جنس نخبه یازده لک روپیه از

جانب نواب والا جناب پیشکش کردید حضرت بعد توقف سہ چار روز باز جانب الہ آباد عنان
 غریت معطوف داشتند در ابتدا سہ سال کینزار و یکصد و ہشتاد ہجری نواب والا جناب طین
 الہ آباد کوچ فرمودہ استہ راک ملازمت حضرت شاہنشاہ ہے نمود قرار یافت کہ نواب یحییٰ الدولہ
 سخاوت علی خان بہادر فرزند کینن انجناب کہ در اوقت عمر دوازده سالہ داشت از طرف
 پدر خود بہ نیابت وزارت حاضر در گاہ خلعت پناہ باشد بدین سبب نواب وزارت ماب
 فرزند خود را بحضور گذارشتہ مراجعت بہ اودہ فرمود در ہمین سال جشن طوے صاحبزادہ
 بلند اقبال فرزا امالی بنیہ نصف الدولہ بہادر شمس النساء بیکم نبت وزیر اعظم
 ہندوستان نواب خان خانان خلیف وزیر المملک قمر الدین خان بنگلور آمد بہت چہار
 لک روپیہ درین جشن کھدائی بیانیہ صرف رسید در آخر این سال عہدہ امجدی پیشکش
 نوکرچی ہو لکر درام چند کنیش و بہاجی با جازت پیشواے دکن بند آمدہ در اکبر آباد حوالہ
 سپردہ راجہ سورج مل جات کہ ملک یک کہ در پنجاد و چہار لک روپیہ تصرف داشت
 بنگال ایٹا و بعد کشش و کوشش بسیار شکست یافت ناچار پیشکش لائق گذرانیدہ طریقی اعیت
 پیش گرفت تا مرہہ بعد حصول این نصرت طرف دہلی توجہ شد مقارن انحال تحسب کہ دولہ
 از جہان گذشت پسرش ضیا بطلم خان تاب خباک نہ آورده از دہلی بکرتال گزشت و کنیان
 آسانے تمام داخل دہلی شدہ جا بجا عمل و دخل نمودند و ملک میان دو آبہ نیز کہ در تصرف ہمیلہ
 بود قبض و تصرف نمود آوردند و نواب احمد خان فرخ آبادی را ہم ضعیف تر ساختہ
 عارض اطاعت و عہدیت بحضور حضرت شاہ عالم مستادہ استہ عاے قدوم نمودند چون آنحضرت
 از مدلی ہوا سہ سیر وطن در سر بود بنا بران اشغلی را فو غلیم دالبہ غریت ان سمت مصمم فرمودند
 ہر چند سرداران انگلشیہ مانع غریت شدند و نواب والا جناب شجاع الدولہ بہادر
 کمال سی بجا آورد تا موجب فتح این توجہ کردہ از انجا کہ امر شدنی در پے ظہور بود و شیت یزدی
 امرے دیگر میخواست اتمام احدے پرانیہ اجابت گرفت در تصویرت کوکب گیمان پوے
 بعد سیردن ملک الہ آباد و کوثرہ بہ منشر الدولہ متوجہ شاہجہان آباد شد نواب وزیر المملک
 از غنی آباد باستقبال برآمدہ بمقام سرآے عالم چند استہ راک ملازمت نمود و چند روز در
 آشناہ سفر بہوہ رکاب گذرانند از مقام کانور نقد رخصت بہ کف آوردہ و کلامہ الدولہ

نخل آبی بعد طے منازل و مراحل از راه فرج آباد داخل شاهجهان آباد شدند همدین ایام
 راسی کنور سین برادر کلان جد کلان راقم السطور از پیشگاه نواب وزارت آب بجکومت
 سندیه تفاخر یافت چون در آنوقت جاے حاکم نشین رحیم آباد بود و بنا بران باعیال و طفلان
 بهانجا رفت اقامت گشاده کوس حکومت نواخت و بجه چندے آب و هوای آن مقام را خوش
 نکرده و قابل استقامت ندیده تمامی متعلقان را به سندیه فرستاد و آنان وقت استقامت متحمل
 بدین تعبیه و پلند بر حاص گردید راسی موصوف چندان سخاوت و دشت که در تختہ الی کی از صاحبزاده آقا
 خود بمقتضای در یادلی علاوہ ایشان کہ استحقاق خدمت داشتند تمامی سپاہ تعینہ حکومت خود را
 بعبطای طلاع و چڑہ ہاے لائقہ و انعام زیر سر بخ و سفید مال مال نمود و مقارن انیحال در درار حکومت
 فیض آباد شور شے عظیم برخاست تفصیلش انکہ شخصی از فرقہ جبلکہ ہا کہ سردار ایشان میان لہشت
 خواجہ سرابو در دوکان بقالے رفتہ چیزے خریدے نمود و ناگاہ جوانے از ثابت خانیان
 ہم براسے خرید ضرورتے ہمدران دوکان وارد شد و گرفتن اشیاء مضطرب نمودہ تقسیم
 خواست بدین سبب فیما بین این ہر دو جوانان نوبت سختی و درشتی رسید بالآخر شمشیر از
 تیام ہا برآمد جوان ثابت خالی از اسلحہ و راق درست بود جوان فرقہ جبلکہ را زخمی نمود
 او بہان زخمیکہ دشت فریاد کنان بحجبت خود آمد جبلکہ ہا با دراک انیحال رست بران جوان
 دو دیدند و در اثناء راہ اورا گرفتہ زیر لگد و چوب گرفتہ بگذاشتند ثابت خانیان بشامدہ انیحال
 یکدل و یک راے شدہ بحجبت خود مکان میان لہشت را محاصرہ کردند او بہر نوعیکہ توانست
 خود را از آنان ملکہ بر آوردہ پیش بندگان عالی رسانید و حقیقت واقعی موضوع دشت انیجاب بہ
 نعیم خان انسر ثابت خانیان ارشاد کردند کہ از بخا برو و این ہنگامہ بزدوی فرو نشان
 نعیم خان بر طبق امر والا در فوج خود آمدہ ہر چند مردم سپاہ خود را نعیم داد اما از تیرہ سختی
 یکے ہم بجادہ رستی نیامد و بلکہ از غایت تکر و ثنوت کہ بزعم شجاعت در ولہا داشتند کلمات سخت
 و ست نعت بندگان عالی و ہم نعیم خان بر زبان آوردند نعیم خان مجبور گشتہ و پس بحضور
 رسید و صورت حال بے کم و کاست مکتومیداشت با دراک این حال دریاے غضب
 بندگان والا بجوش آمدن فی الفور حکم بے تیارے فوج دادند بہر ژریدنت بہادر ہم فرمان فرستادند
 او ہم با فوج خود حاضر گشت انوقت نواب ممدوح بعد جمع آمدن جمعیت کثیر تہا درک آن نکتہ سوار
 شدند و از انظرث ثابت خانیان حق نمک بر طاقی نسیان نہادہ بمقابلہ رسیدند و پیشہستی کردہ

چند باهنا س آئین بر لشکر ظفر بگرانند خند این حرکت بجانار غصب بندگانی زیاده مستحل
 گردید حکم پورش صدور یافت مردان کارزار و بهادران جان سپار جامعه باغیه را بزریر تر و تفنگ
 در گرفتند و بهمت بهادر گوشائین بالا بالا رفته در چھاوئی و سکن عیال و طفل ایشان آتش در زد
 و در صورت پائے استقلال ایشان از جا در آمد و تمامی جمعیت چون نبات انقش از هم پاشید
 و شورش این جامعه باقبال بندگانی بخت ساعت فروشت و دارالحکومت محمد اسن و
 امان گشت از سوانخ توجه بندگانی باشند و ضابطه خان لکھنوی الدوله رسیدن
 او بدریاد و سرانجام یافتن مدعاے اوست تفصیلش آنکه در سال بکھزار و یکصد و هشتاد و پنج هجری
 موکمه والا از لکھنوی به سمت قصبه موہان ب حرکت آمد در اثناء راه خبر رسید که ضابطه خان از
 مرشدی که بحکم بادشاه و پهلوی متوجه تدارک او بود شکست یافت و تمامی متعلقان او بدست مرشد
 افتادند از آنجا که بندگانی را با سنجب الدوله بدرش واسطه محبت در میان بود پس
 انیواقصه بر نام اندس بسج گران آمد و تمینکه قصبه شاه آباد مخیم سر اوقات اقبال گرد ضابطه خان
 بکمال سراسیکی اتفاق و خیران بحضور رسیده استصال ملازمت و دستد عای اعانت نمودند گانگا
 بنظر محبت بدرش تمامی سرداران افغانه را از فرج آبا و بریلی حبت سرانجام انکار طلبیده
 و زریذنت بهادر را هم شریک این شوره نموده بعد کنگایش بسیار ایلیج خان را پیش
 مرشد فرستاد و استدعی استخال متعلقان ضابطه خان گردید از آنجا که مرشد را با این خاندان
 عهد و پیمانے خاص و محبتے باختصاص بود بنا بران مقدم ایلیج خان را گرامی داشت و بعد
 شنیدن پیغام بندگانی متعلقان ضابطه خان را به ایلیج خان سپرده بغیرت تمام رخصت داد
 ایلیج خان بکامیابی تمام بطریق لینار بحضور رسید و متعلقان ضابطه خان را بحکم والا با سپرد
 ضابطه خان بنده احسان بندگانی گردیده زبان به نیایش و ستایش کشاد و براوچه
 موقوف تمامی قوم افغانه گرانبار دست انتخاب شده حلقه اطاعت بگوش و فاشیة عبودیت بر
 ووش کشیدند متارن انجیل تو کوچی مرشد و مهاجی میل و ساجی مرشد سرداران بکام
 حضرت قدر قدرت شاه عالم بادشاه و پهلوی بنیغریک افغانه علی محمد خانی متوجه شدند و از طرف
 ثواب و وزارت آاب نیز پاه بلیار قصبه انظرین نمود حافظ الملک حافظ رحمت خان با سماع
 این خبر متوشش شده اند و علی محبت خود را بر آستان والا افکنده استدعی اعانت شد بندگانی
 بنظر رحم و کرم مله سات قافار رحمت خان را منظور فرموده بحبت کفر علم نهضت برافراشت

و جمیع افغانه را بهم داخل لشکر خود نموده در چو تره که مقابل انوپ شهر کنار دریای گنگاست
 شرف نزول از رانی داشت مرثیه میخوانند که بر ملک ایشان خوب بتازند و از دولت و شرف
 ایشان اثری نگذارند اما باعث بنده گانغالی صورت خفیه ایشان جلوه ظهور نگرفت درین اثنا
 از پونا خبر رسید که مرثیه را او کشته شد و در گنجینه باخته را و عزم او بر جاسه او شست مردان
 مرثیه ازین خبر متحوش و شوش گشته عازم مراجعت گشتند و بنده گانغالی پیغام دادند که اگر شصت
 لک روپیه آنجناب بدهند و همین قدر از روپیه بدهند تمام ملک دوک به که بقبض و تصرف
 من است بملازمان عالی بگذارم و اگر روپیه بدارن ز راه مال کنند بنده گانغالی مراجعت بقربان
 تا ملک بقیه از ایشان سخر کرده بدست بنده گانغالی بفرستم نواب وزارت آب حافظ
 رحمت خان را طلبیده شش بعد از نکشاف صورت حال است و بلند معامله ذهن نشین او نمود
 حافظ الملک گفت که نه الحال بیل انقدر زود که بعد از کثیر دار و از حیطه امکان من بیرون
 است بست لک روپیه می توانم داد اما بنده گانغالی چهل لک روپیه در حساب من و شصت
 لک روپیه بجا بدهند بنده رنج او را خواهم نمود بنده گانغالی قبول نموده بست لک
 روپیه از حافظ الملک گرفت باقی از خود بدید برگزیده جمله یک کرور بست لک روپیه
 پیش مرثیه داخل نمود و ملک دو آبه مقبوضه مرثیه بقیضه و تصرف خود آورد و باقی ملک
 مقبوضه افغانه از دست مرثیه محفوظ داشته هزاران هزار کامیابی مراجعت بقبض با دفتر خود

نوکر جنگ کردن نواب شجاع الدوله بهادر با افغانان و سپاه شکست دادن
 و ضبط کردن ملک ایشان

هنگامیکه بنده گان جناب بمقام بکر از سرداران انگلیشه شکست یافته بنا کامی در ساختن خطی بنام
 حافظ الملک حافظ رحمت خان دو و مدعی خان شاعر بعضی حالات بیوفائی
 طائفه انگریزان و نیز بطلب ملک نوشته بودند در نیوقت حافظ الملک سنان خط را
 تبدیل داده بدیده نواب عمر الله و له پیش نواب گورنر جنرال کشور هند فرستاد و نوشت
 که اراده نواب وزیر با سر کار انگلیشه بطور دیگر است چنانچه مضمون خط شاید مدعا است
 نواب گورنر جنرال باشند که این حقیقت منجر شده محبت نامه ملو بشکایت بجناب نواب نارتاج

فرستادند و خود هم جهت تدارک این فساد و اخل بنارس شدند بندگانی مجبور دریافت
این صورت حیرت انگیز در گرداب تخریب و تخریب و افتاده چاره کار خود بجز این ندیدند که متعلقان
و وابستگان و اسن دولت را گرفته جهت اظهار خلوص پیش نواب گورنر بهادر روانه بنارس
شدند نواب گورنر از آمدن بندگانی با تمام متعلقان و وابستگان رفع شک نمود و ظاهر
مطمئن ساخت اما چون منتهی الدوله خط بهر انتخاب با و داده بود و آن خط را بصورتی جعلی قرار
نمی توانست و او بنا بر آن حالت تسلیم داشت چنانچه خط مذکور را بصحابت معتمدی بخد مت نواب
پهر جناب فرستاد نواب مضمون خط و تحریر خود شناخته از غایت خجالت سرگریان ندانست
فرو برد و جواب روان نتوانست داد از آن شخص متوسط ارشاد فرمود که اگر این خط را امشب
پیش من بگذارند و یا در صورت مناسب نقلش بدهند جوابش فردا توأم داد و اسطه برین معنی
راضی شده اجازت نقل داد کاپر و از آن نقلش گرفته و اسطه را رخصت کردند نواب والا
شان تا دیر عالم سکوت داشت و کسب حرف نیز درین اثنا محمد ایلچ خان عرض نمود که مضمون
خط مذکور ارشاد شود بندگانی مضمونش بزبان مبارک ارشاد فرمودند محمد ایلچ خان بعد
شنیدن مضمون تامل کرد و سر فرو برده بعد ساعتی بفرض رسانید که درین تحریر قباحتی نظیر
کمترین در معنی آید بندگانی را بگورنر باید نوشت که این خط خط من و مهر من است لیکن
در ایامیکه به تحریر در آمده در میان ما و صاحبان عالیشان تصفیه رونده بود پیش از تصفیه هر
نوشتم نوشته شما را جاسه شکوه و شکایت نیست و آنچه بعد ازین تبسود در آمده باشد از این
نمانند و این خط کهنه را که معاندان ما توان بهین سینه تبدیل داده اند بکار نمی آید و ظاهر است
که در وقتیکه خط مذکور بخط تحریر در آمده بود و وندی خان بقید حیات بود بدین سبب حالش
درین خط مذکور است و اگر تحریر حال بود چه از و وندی خان سخن در میان آمدی باید که
از روی اخبار سینه وفات و وندی خان و سینه تحریر مذکور ملاحظه نموده معاندان فتنه نشین
که محک سلسله فساد بوده اند بسزا رسانند نواب پهر جناب جواب خط از زبان ایلچ خان
شنیده از غایت سرت چندان برخو و بالید که در پیرین بگنجد و خان مذکور را بسیار حسین آفرین
نموده مشول ماطفت خاص ساخت و همین مضمون تحریر به گورنر فرستاد و امضای یکدگر با حسن وجه
دست داد و بعد ملاقات و رخصت یکدگر بندگان جناب سمیت دارا لکومت کوس مراجعت خواست
و از آنجا بعد چند روز بطرف فرخ آباد علم نصفت برافراشت نواب منظر جناب پسر

احمد خان بهادر فرخ آبادی قدوم نمیت لزوم آن امیر و الامرتت را دران سرزمین از نایدات است
 شمرده سعادت ملازمت حاصل نمود و خطاب فرزندى سرعرت بر فراخت پس از ان انصاف غنان بر اناوه
 روداد چون همماجی بشواد و تاجی پیل ببلغ از جناب ذارت آب گرفته بدکن رفت و از غلط کاری
 با شرارت طبعی بکام و عقال خود در باب سپردن ملک مقبوضه و آبه به بندگانغالی بیج توشست بنابران
 هر چند نیت که قلمه دارا اناوه بود با جنابغالی بدشتی پیش آمد و اناوده جنگ و جدال گشت آنجناب
 به تدارک او کمر همت بسته اختیار مقابله و مجادله فرمودند هر چند تاب جنگ نیاورده از کرده پشیمان
 و قلمه را بملازمان دولت سپرد از خالی شدن این قلمه تمامی ملک و آبه بدست بندگانغالی در آمد
 و بیضمن حافظ رحمت خان خطی تضمین شیع بر غفر جنگ نوشت که ترا چه پیش آمده بود که با شجاع الدوله
 در ساختی ایچمند که از امر و زور دخل زمره متوسلان بغل شدی و نام افغانان ایچماک بر برگ و بجای الدوله
 با اینهمه فرج و شرف چه می توانست نمود اگر قصد فرخ آباد و میکرد لک افغان بکبک تو می فرستادم
 نواب منظر جناب این خط را بخندم بجزوز فرستاد بندگانغالی بلاخطه مضمونش بر شفته اناوده تدارک
 حافظ رحمت خان شدند بنابران خط بطلب چهل لک روپیہ که حسب ایامی او به مرشد داده
 بودند نوشته نزد حافظ رحمت خان فرستادند او بمطالعه اش بسیار بر خود پیچید و جواب نوشت
 که من مالک تمام ملک نیستم دیگر سردار زاده با هم شریک ریاست انداول از انما بگزید من بچند می فغانم
 سخن مرا کس گوش نمی کند آمد بر حصه خود که ببت لک روپیہ میشود اگر از خدا شرم داند بعت
 تقاضا میکنند زیرا که ملک و آبه را که از ما بود بصرف خود آورده اند و انفس کشیده ایم اینقدر ملک
 به ببت لک روپیہ گران نیست سواى این از ما خیال میکرد پیهم بجه انصافی است تا قیامت
 نخواهند یافت و اگر غرور جاه و حشمت قبول متمسختند بد بنده بهر صورت حاضر است بندگان
 ازین جواب نا صواب بهم برآمدند و مکر بر تدارک چست بستند و از مقام کوثر یا گنج بطن شاهجهانپور
 بجمیعت کثیر علم هفتت برافراشتند از انطرف حافظ رحمت خان با جمیعت هفتاد هزار سوار
 بمقابله برآمد در مابین کرده کمال زنی و فرید پور تلافی فطین اتفاق افتاد و در انوقت جنرل
 جانگن صاحب بهادر هم باکیوسه انگریزی در لشکر غفر چکر همراه بودند با بجله در ماه صفر سال
 یک هزار و یکصد دهنشاد و هشت هجری جنگ شروع شد و هر که عظیم بطور پوست در عین جنگ
 حافظ الملک از غایت نور و شجاعت سپ خود را بر میخت و خواست که صفها دیده و در پیجاری
 نواب وزیر برسد و برود ستر و سیر و دیوانه و جنگی رستانه نماید درین اثنا گلوله تفنگ بر بخالی

او در خور و بهمان ضرب جانستان از آسیب بر زمین افتاد و مرغ رختس از نفس غصصی پرور از کرد
 مقارن انجیل سلطان خان برادر مرصضی خان سر حافظ الملک بریده پیش بند گانالی
 در آورد و آنجانب بشا ده سر حافظ الملک بسیار توجیه و تاسف شدند و بجهت ادای سپاس از فیض
 فرود آمده حسین نیاز بدرگاه تادری نیاز نمودند از هر طرف کوس فتح و ظفر بلند آوازه گردید و تقارن
 سرت و شادمانی از چهار سو بنواختن آمد بند گانالی درین روز سرت اندوز ابواب بدل و گرم
 بر روی عالم کشاوند و جهانی را از عطا سے زر سرخ و سفید لال مال ساختند و کورست که شرف
 نام طواغی که سر آمد لولیان هند بود و نجمن و انداز و سلیقه گفتارشان را به توبه به شکست و فرشته
 عصمت را اوداع میگفت بحضور رسیده مبارکباد بعرض رسانید هفت هزار روپیہ باو انعام
 شد شرف و عرض کرد که دعا گو همین وقت در چکله رفته این عطیہ همه قسمت میکند ارشاد شد که انعام
 نام نیست بلکه مخصوص به تست گفت با گردان شوم سرت فتح هم مخصوص بدعا گو نیست در تمام چکله امروز
 عید نوروز است هرگاه آنها خواهند شنید که شرف و تنها هفت هزار روپیہ آورده است از چهار
 طرف خواهند دید و مواسے سر دعا گو را کنده خواهند بر و ابواب و الاضباب فرمود که این مبلغ بتو
 ارزانی شده من بآنها نیز چهار لک روپیہ انعام کردم پس دنیا دار و غمخوار باب طرب را حکم شد
 تا بچکله رفته چار لک روپیہ یک یک تقسیم نمود بهمان روز مرزا حبیب ملک دست در کمر
 انتخاب حلقه کرده سر و ضد داشت که بدیگران زرا انعام میدهند من چه تقصیر کرده ام قسم شده فرمودند
 که شما هم ده هزار بگیرند مرزا باز عرض کرد که کم از لک روپیہ نیکم ارشاد شد که از پسر چند بگیرند اکنون
 این قصه با سے طول و طویل را تا ما همین جا گذاشته بر سر دعایم ای کم که چون حافظ رحمت خان
 بنجاک و خون غلیظ روپیله بایست و با گردیده همراه فیض الله خان پسر سلی علی محمد خان
 بطرف دهن کوه طرف گریز پیش گرفتند ابواب سپهر خباب براسے قطع پنج این فساد مراتب تعجب
 بعمل آورد و ابواب ذوالفقار الدوله نجف خان هم از اکبر آباد آمده شریک تعجب گشت در مقام
 سولی خبر ولادت غازی الدین حیدر پسر ابواب عین الدوله سعادت علی خان بسادر
 بمع مبارک رسیده موجب مزید سرت و دفر راحت گردید چند می برای تزیین جشن سرت در محلق
 توقف بعمل آمد و محفل عیش و نشاط و هنگامه بدل و گرم نشاط افزای دلها شد در همین وقت فیض الله خان
 پسر سلی علی محمد خان عرض داشت نمود که ملازمان عالی برادرم سعد الله خان را برادر خوانده
 بودند منم مقرر صد آنم که همان عنایت بحال من بنذول شود حق تعالی آنجانب را براسے من اینجانب

تشیه نواب آصف الدوله بهادر نهر جنگ منطقه بستان اووه

آورد و است ازین آمار معلوم می شود که ازین مقدم ملازمان حضور روز به نصیب من گردد بر خصم من
 بنده گان عالی خفی و مخفی نیست که پدرم علی محمد خان کمال عرق ریز به این ملک را بدست آورده بود
 هنگام وفاتش من در اینجا موجود نبودم سعد الله خان را نوکران حق ناشناس جانشین کرده و ملک
 جاگیر او را راجی و خوشنود کرده باقی ملک را با خود باقیعت کردند و من الی الآن منتظر لطیفه غیبی بودم و
 که خباب اقدس از دی ملازمان عالی را برای ما فرستاد حالا اسید قوی است که بداد خود برسم اگر یک
 قطعه زمینی که مدخل آن زیاده از ده یا زده ملک رویه تصور نیست به بنده عنایت فرمایند هر آینه
 شمره آن نکونامی با براسه خباب و موجب زندگی من بلکه ذریعه زندگانی دو ملک افغانان خواهد بود
 انشاء الله تعالی بوض این عنایت و رحمت من بامامی الوس خود دوام بر بساط جانفشانی حاضر
 خواهم بود وزیر الممالک بمقتضای رحم و کرم تمسکات او را مقرون با جابت فرموده ملک بازده ملک
 روپی به باو بخشید که حالا دارالریاست آن شهر رام پور است و به رام پور روپیله شهرت دارد و با تجلیه
 این محال نواب و الا خباب بهزاران هزار کاروانی و با مناسبت سرت و شادمانی کوس مراجعت
 نوشته قطع مراحل و طی منازل کرده داخل فیض آباد گردید چون نظم و نسق ممالک مقبوضه از عظم کار بود
 بنابراین همت علیه میرفت بران فرموده یمن الدوله سعادت اعلی خان بهادر را بحکومت
 آنجا امتیاز بخشید و مرصعی خان بریج و محبوب علی خان و المیج خان و لطافت علی خان
 همراه داده روانه بریجی ساختند مقارن آن حال مزاج مبارک از مرکز اعتدال بر افتاده از حیات
 ناپا یاداریاس حاصل نمود و در عیال مورخان روایات مختلفه آورده اند مقرون بصددقی آنست
 که دانه بزرگ برآمده بود و هر چند جراحت تدابیر شایسته و مسالجات با سینه لعل آورده اند اما صحت
 نگردید بعد یک ماه و نیزه روز تباریج بست و چهارم ذیقعه سال یک هزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری
 مطابق ببت و نهم ماه جنوری سنه یک هزار و نهصد و هشتاد و پنج عیوی ازین عالم فانی عبالم جاودا
 رحلت فرمودند و بمقام فیض آباد در گلاب باڑی که پیش ازین مدفن والد ماجدش بودند دفن گردیدند
 عزیز تاریخ این واقعه چنین یافت تا سرچ

چون شجاع صفدر منصور برهان جلال	رفت سوسه ملک فانی زین سرای کج گردند
شد شجاعت بی سر و پا و تحاوت عندم هم	ماج خود را بر زمین از گریه و زاری بنگن
و در حکومت وزیر الممالک نواب صفه لدیگی علیخان بهادر هر چه ملک	

بعد وفات نواب شجاع الدوله فرزند بزرگ او نواب آصف الدوله محبی علیخان نهرنگ
 بنا بر سبب و پنجم یقینده سال کینزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری مطابق کینزار و نهصد و پنجاه و پنج
 عیسوی برسد ریاست نشست مرصعی خان نام شخصی که از عهد صاحبزادگی رائق و فائقیهات کلاس
 بود در نیوقت خطاب مختار الدوله مخاطب گشته نشی امور مملکت گردید چون بپایان الدوله سعادت علیخان
 بهادر برادر زخرد و آنجناب از محمد پسر ملک جدید بر علی و غیره تشریف میداشتند و حکومت این مملکت متوجه
 بالتمام تعلق با ایشان بود ازین سبب مختار الدوله از صاحب زریندنت بهادر عرض نمود که قیام بپایان الدوله
 سعادت علیخان بهادر بملک بر علی خلاف رای بنده گالائی است چرا که دو شمشیر در یک
 نیام گنجی مناسب است که ایشان را بحضور طلب دارند تا آنچه مراعات لائق بحال ایشان باشد از
 سرکار نواب وزیر عمل آید زریندنت بهادر بعد تا مل بسیار با مختار الدوله گفت که نواب وزیر را
 در مقامات خانگی اختیار می حاصل است بهر امریکه رای صواب مقتضی باشد بعمل آرند مختار الدوله ازین
 جواب مسرور شده و سپس بدر بار آمد و همانوقت شقه بطلب نواب سعادت علیخان فرستاد
 و قتیکه فرمان واجب الاذعان بنواب سعادت علیخان رسید خطبه مکرر مزاج ایشان دست بهم داد
 اما چون عثمان اختیار بدست نبود پس با تصواب ایلیچ خان و محبوب علیخان غمیت لکهنو
 قرار دادند و ساعت مختار از بر علی نهضت فرموده داخل لکهنو شدند نواب وزارت آب و عرض
 این اجازت که از جانب زریندنت بهادر در باب طلب سعادت علیخان حاصل گردید
 ملک بنارس را بر سر کار انگشیه تواضع نمود و بعد چندی ایلیچ خان با مختار الدوله صحبت خود برار
 ندیده بخیله آوردن خلعت وزارت از پادشاه و بلی مغارت از صحبت خان مذکور اختیار نمود
 بموجب فرمان بنده گالائی گوپال پنڈت باد و پلین پیاده همراه ایشان رفت مختار الدوله چون
 خصوصیت بسیار از ایلیچ خان داشت ازین سبب به محمد الدوله مدارالهام سلطنت و بلی در باب
 عدم عنایت خلعت وزارت بر ایلیچ خان و در تقصیر نصیحت خان مذکور او را ترغیب نمود از آنجا که بجلاله
 دست مختار الدوله بود و نیز صورت خلعت وزارت بدست ایلیچ خان نداده بلیت و لعل گذاشت و بموقع
 وقت در امانت و خفت ایلیچ خان ورین نکرده ذکرش بموجب اطناب کلام است مختار الدوله برین
 اطمینان نکرده به گوپال پنڈت نوشت که نتخواه فوج شما ایلیچ خان از سر کار وصول کرده گرفته است از رو
 بکینزد گوپال پنڈت بدیدن این مضمون با جمیع خود و ثانی ایلیچ خان را محاصره ساخت و یورش بسیار نمود
 ایلیچ خان در وازه با بر و خود بسته آماده جان دادن شد و غرضه آنحضرت با شاه و شاه غلامه تن که گوپال پنڈت

با سپاه خود با نحو اختیارالدوله در پی آنست که اگر دیم بریزد و آنچه متعه و اقمشه که در چندین سال عمری بزرگ
 بدست آورده ایم بپارت برود و بباران این بنده و گاه مستعدی آنست که بندگان حضرت تدارک این فتنه نمایند
 و آنچه از نقد و اجناس پیش من است بندگان حضور قبول فرمایند که فدوی و آقای فدوی نمک پرورده و خاک
 بر داشته بنده کا حضرت است و در صورت اگر حق بقدار رسد خوب باشد حضرت بادشاه بوارسی این مضمون است
 شحون متوقع حصول زیر معتمد به گردیده جهت آنست اوفسا و دستمالی خلیج خان از دست مردم فوج خلیج الدوله
 ام فرمود و نامغزی الیه گویند نیت را طلبیده شد و بنمود و پنجاه هزار روپیه نقد از خلیج خان و بانیانده پندت
 مذکور را با فوجش بطرف کهنه روانه ساخت اکنون مجد الدوله با بادشاه عرض نمود که هر گاه انجمن محرمت و عیادت
 از پیشگاه خلافت نسبت خلیج خان بطور آمده حالاً به خلیج خان تاکید کرد که زرموعوده داخل نماید آنحضرت
 فرمودند که خطراب چیست خلیج خان خود داخل خواهد نمود و چندی انتظار باید ساخت مقارن انجمن خلیج خان
 که اگر سبوزمانه و فلاحون عهد نموده و الفکارالدوله نجف خان که در آنوقت بانقوات عظیمه با کبریا بقیام
 داشت خطی بدین مضمون نوشت که ارکان سلطنت و زنگار انتزاع احوال و اجناس من بوده اند من بصورتی
 حفظ آن نمی توانم کرد اگر مرا پیش خود جا دهمی از نقد و جنس که دارم کسب ضرورت بشاهم اعانت می توانم
 ساخت و الفکارالدوله درین روزها ضرورت زربسار داشت اینمغی را از تائیدات آسمانی
 و مواهب ربانی دانسته خط بطلب او روانه ساخت و عقب آن فوج خود را بر اسه آوردن او فرستاد
 خلیج خان بعد رسیدن جواب و دریافتن خبر قرب وصول سپاه بهانه شکار از حضرت باو شاه اجازت
 گرفته با اجمال و افعال رایجی منزل مقصود شد و به نجف خان پیوست چون انجمن صید قریه از دام سلطانی
 بر حسب تاسف تمام حضرت بادشاه و ارکان سلطنت دست برداریدند چندی بشیر خان که از اعظم امرای دولت
 او و بود از دست مختار الدوله کار بجان رسانیده و با کبریا در سید الخلیج خان با وجود و یک در عهد شجاع الدوله با کبریا
 با اختصاصی داشت و زیورست مردمی پیش آمد استقبال کرده او را بسکن نمود و او از نقد و جنس مراعات او
 نمود و گفت که آنمغی بعضی و عناد بوجه تقرب تا عهد نواب شجاع الدوله با وجود و حالاً من بنده شما هستیم آنچه
 با من است جمله از آن شماست محمد بشیر خان ازین مردمی بنده احسان او گردید بعد چندی خان مذکور بنده
 الخلیج خان ملازمت و الفکارالدوله نجف خان حاصل نمود نواب موصوف کمال تنظیم و تکریم او نموده پیش خود
 جاود مقارن انجمن نواب مغزی الیه سه لک روپیه از خلیج خان گرفت و صوبه کبریا با و سعید آباد و جمعه
 چهارده لک روپیه با و از رانی داشت و مرسان و مانسی و حصار بمجره بشیر خان و او الخلیج خان ضامن او شده
 یک نیم بعوض او هم داخل نمود اکنون این قصه را بهین جالده داشته بزرگ نواب بهر خراب آصف الدوله با و در

نوجو پیشوم که چون آنجناب بر سر رفراندھی جلوس فرمودند فیض آباد را گزینش شهر لکھنؤ را که رکنار دریا گوستی واقع است دار الحکومت قرار دادند و در صورت تمامی سکنا می فیض آباد که توسل در بار و پشتند ترک توطن اینجا نموده به لکھنؤ آمدند و علی قدر مراتب و درجات احداث عمارت نمودند اما پسوسیک و والد و بندها گنالی به ترک اقامت راضی نشده با متوسلان و بندها گن و فیض آباد ماند و در اندک مدت خطه لکھنؤ از بندل و ایشانرا در و کرم آنجناب محزون مردم با کمال و معدن اشخاص عظیم المثال گردید و از کثرت آبادی و فراوانی آنسے مردم در کوچه و بزرگ کدور و شورار سے نمود و با کجمله محتارالدوله نائب تقریب تمام مزاج حاصل نموده زمام اختیار و اقتدار بدست آور و مقتضای تسلط از نیک و بد هر چه میخواست میکرد بندها گن آنجناب هملاکه فیضی بجانش نمیکردند بلکه از کار ملکات خبری نه داشتند چون کارش و اختیارش نائب اینجا رسید بکمر و نخوت کاسه و مانع اور از تفریق نیک و بد خالی ساخت و یقین نمینی نبود که نقش حکومت و اختیارش تا حیات او بصورتی از تحریف و زکار حک نمی تواند شد بدین حیالات منام بایندها گن دور و نزدیک هر طریق بهی هندی پیش گرفت و از آن هم در گذشت با جناب عالی هم چند بار گستاخی نمود و اگر سوار شائی رای آنجناب از او سر بر زدند و در صورت مزاج اشرف تازو برگشت اما مقتضای حکم و سلوک حرفی بر زبان نیاورد و بدو سخنی با او نلفظند و وزی بمیان بسنت خود آنچه سر از آن غلام قربان درگاه بود این راز در میان نهد و در باب قتل او ایای فرمودند هر چند که میان مذکور با مختارالدوله و عوی فرزندی داشت اما درین روزها با او مصاف نبود و انیمینی را قوت عظیم و آتیه و ز فکر کار افتاد و لیکن اراده دیگر که بخاطرش جایافت این بود که بعد اتمام کار مختارالدوله نواب سپهر جناب آنحضرت الدوله بهادر را بهیم بانجام رساند و سعادتمندان بهادر را بهیم جاسے ایشان نشانیده زمام مهم سلطنت بدست خود گیرد و بلکه از روی بعضی تواریخ متعبر تحقیق پیوست که مرزا سعادتمندان بهادر بهیم شریک این شوره بودند و با کجمله میان بسنت خود آنچه سر را به مقام اناوه دعوت مختارالدوله نمود و مجلسی خسروانه تشریف داده استمدای قدم ساخت مختارالدوله بنقائای جل بلا پس و پیش با و تافش رفت و بعد فراغت از اکل و شرب به اینجا استراحت کرد چون بخواب رفت خواب سر باستانی تمام اورا قبیل رسانید و بعد اتمام کارش شمشیر برهنه در دست گرفت و باراده خام پیش بندها گنالی در آمد و گفت که کار دشمن با قبایل بندها گن و الایم بانجام رسانیدم نواب سپهر جناب ازین ادوی ناخنجا را و بر آشفته طینچه بر او سر کرد و مختارالدوله را بهیم نواب از سکه در برابر ایستاده بود بضرب شمشیر کارش تمام نمود و هانوقت اینخبر در تمام اردو و شهر گردید که مختارالدوله باشاره مرزا سعادتمندان

بهادر بقتل رسید و در صورت مرگ او و متوجه گردید و بشکرا امر او کرد که از وقوع احوال او دست بردارید
نفعی گردید بعد از آن بصلاح او بر حسب مادیه تیز رفتار سوار شده از آنجا هم برآمد و شبان شب قطع است
و طے منازل نموده به نواب ذوالفقار الدوله نجف خان پورست او بر دمی پیش آمده مقدم او را گرامی
داشت و لوازم هماننداری تقدیم رسانید امیر علیچ خان به اکبر آباد خبر آمد نواب سعادعلیخان دریافت
حاضر گردید و از تهنیت و استعزازان بسیار به چشمتش ساخته اظهار خدمت و خد تشکری نمود
روز سه سعادعلیخان با نواب نجف خان گفت که امیر علیچ خان غلام پدر من است و وزیر بسیار
دارد و مرا حیف می آید که اینقدر ز ر روزی بر او خواهد رفت اگر شما هم جلوس من باشند خانه اش ضبط نمایم
و بقدر ضرورت بشما هم بگذارم نواب نجف خان قبول نموده روزی بر این کار مقرر ساخت چون
امیر علیچ خان بعد واقعه مختار الدوله عرض داشت بحضور نواب نجف الدوله بهادر در ستاده شد تا
عمده نیابت نموده بود از یاوران مطلع بیدار تهنیتش منظور افتاده در همین ایام فرمان طلب او رسید
همانوقت امیر علیچ خان برخیزد استقبال روانه بکوه گردید نواب سعادعلیخان و نجف خان که
از نینتی خبر نداشتند در وقت مقرر به قصد ضعیفی خانه اش سوار شدند در نیمه راه بودند که خبر بد ر فستن
امیر علیچ خان مقرر شد که دیده باعث تأسف و تحسرت ایشان گردید با بکماله امیر علیچ خان چون بهر حد ملک
نواب وزیر بگذشت منزل بمنزل تمامی اعمال و حکام بموجب فرمان دالامراسم استقبال بجا آوردند تا به
طی مراحل و منازل به کوه رسید و شرف ملازمت بندگانی دریافت و بعد نیابت سر اقتیار بفرز
دو ماه کار نیابت و امور مملکت بانجام رسانیده و در انتظامات سابقه تعزفات خوب خوب کرده بود
که ناگاه عمرش یونانی کرد و دفعتاً ببارغم سخت مبتلا شده بساط حیات در نور و ضعیفی خانه او مختار الدوله
بیک روز واقع شد اقبال الدوله بهر مختار الدوله جذبی از بساط تقرب دور ماندن بجهت عمل طفت
گردیده آمد و رفت در بار شروع نمود و القصد بعد وفات امیر علیچ خان امیر نیابت حسن رضا خان قرار
گرفت و خطاب سر فرزند او را طلب شد و حیدر بیگ خان نامی شخصی که از متوسلان راجه بانی بهادر
و وسطا به تاجری ملاقات مقید بوده درین روز بار بانی یافته بود و بفارش صاحب زرین دشت بهادر
به نیابت حسن رضا خان مقرر شد و همارا به ملکیت راجی بدهد دیوانی و راجی چیکه راجی
برادر جد راجم السلطوبه اصلاقی مغزو و مغر گردید سر فرزند الدوله حسن رضا خان اگر چه خوانده نبود اما از
دانش و هوش بهره دانی داشت و فتنش بقول بقیش بخیر بود و همت هم بلند داشت و از حسن خدمات
بمراج بندگانی تقرب بسیار حاصل نمود بلکه آنجناب را شایسته خدمات خود ساخت و روزی یک

از یارانش پیش بندگان عالی از و پرسید که در کارخانه شما چند نیل خواهند بود سر فرزند الدوله گفت که هر قدر
 نیل که در کارخانه سکر به بینند همه از آن من بدانند بندگان عالی فرمودند که حسن رضا خان است گفت
 در دوع نیست همه جز من از آن دوست پس از باب دانش نسبت او از تاجاوریانند اما حیدر بیگمان
 صفاتی داشت که دیگر نمی داشت در عهد دولت صفی یگانه عصر درگزیده دهر بود و راندک مدت بواسطه مزید
 دانش و نوآوری بر همه امور سلطنت تسلط شد و از سر فرزند الدوله نائب بجز نامی نماند با این همه طایفه آداب
 او از دست نمیداد و خلاف استرضای سر فرزند الدوله کاری نمیکرد و جناب دالارایه از حسن خدمات
 خود و مهربان داشت و با نجوا و شرفا و امر او را هر با سلوک خوب میکرد و بندگان عالی که از عظم استیلا بودند بکمال دین
 و اوی در زمانه عدیل و نظیرند اشتند هر روز در مقعد به ملاو و رقم معینه طلب میفرمودند حیدر بیگ خان فی القوه
 حاضر می ساخت و اگر در خزانه نمی بود از هر جا که می توانست طلبه میفرستاد و این اطاعت و فرمان پذیری
 بندگان عالی نظر عاطف بحال او بسیار میداشتند از جمله کارهایش یکی نیست که در عهد دالارایه می نمود با تحفه
 هدایا به کلکته رفت و ملازمت نواب گورنر جنرال نموده تحائف گزینید و از طلاات لسانی شیوا زبانی زیریکه بعد او
 شش آنه هر سال و او فی مے افتاد و دو آنه از آن مضاف کنایند و حصول که تاجران انگریزی مضاف
 بود اجازت وصول آن حاصل نموده و اینهم قرار یافت که بغیر قوسط و ذریعہ زیرینٹ بهادر نفسی از قوم
 انگریز ملازمت بندگان عالی نزد گویند که گورنر بهادر از حیدر بیگ خان با چندین انگریز است که
 با سر و اولک بنارس هم استرضای خود ظاهر فرمود و اما حیدر بیگ خان قبول نمود و گفت که نواب
 وزیر به استر و او چیز داده و مجبیده هرگز نمی نخواستند بلکه ساقی شان خود خواهند داشت حیدر بیگ
 با هزاران هزار کامیابی مراجعت به او دعه فرمود و در وقت مراجعت چندان زیرباشی به کلکته
 نمود که تا حال این روایات زبان زد خلایق است در همین وقت حیدر بیگ راجه بنارس را سکر
 انگریزی طریق بغاوت و لیغان پیش گرفت و اداره دولت گورنر بهادر را محاصره نمود و بسیاری کشیکان
 قتل و هلاک ساخت نواب وزارت مآب با سدراک حال بحیث مردان خجسته در بطریق بیچاره بود
 بنارس شتافت و راجه بنارس را مغلوب کرده نواب گورنر از آن مملکه نجات داد و نواب گورنر از این
 دوست جواری و نواداری زیر بار منت بندگان عالی گردیده زبان به ستایش و نیایش گشاد آوری

دوست آن باشند که گیر و دست دوست در بریشان حاسله و در ماندگه

در همین ایام فیصل علی خان نواب رام پور درگذشت پسرش محمد علی خان بر جاس پدر
 نشست و مذہب اثنا عشری اختیار نمود و غلام محمد خان برادر کوچکش از تیز مذہب برافشته

بجعیت مقاصد و اثر ارجح آورده و در اقبال رسانید و نحو شش امر حکومت گردید چون نمونی عرض کرد گاه
 وزارت شدند کافعالی بسبب آنکه محمد علی خان تو بهیسه خاص داشتند ازین حرکت ناخوار برشته با فرج
 جزار و مردان جانبدارت و دب و در آنکس غلام محمد خان توجه شدند و از انظر غلام محمد خان
 نیز بجعیت چهل و پنجاه سوار از رام پور برآمده اختیار قتاله نمود و جنگی از طرفین بطور پیوست و شکست
 بر لشکر غلام محمد خان افتاد و اقبال و تمامی سامان شوکت و شمت او دست خوش تاراج گردید
 از آنجمله کک اشرفی و نعل خزانه نواب و الا جناب شد با آنکه بعد حصول اینچنین فتح عظیم نواب احمد علی خان
 پیر محمد علی خان بقول را بر بند ریاست نشایند عثمان غنیمت بجانب دارالحکومت متوطن فرمود و مقارن
 انجبال امیرالدوله حیدر علی خان و دولت حیات نمود و واقعه او بر خاطر اشرف بی گران گذشت
 پس از آنکه اکبر علی خان و حسین علی خان را مورد عاطفت ساختند و محبت بر پرورش و تربیت ایشان
 گذاشتند اما بجای که امیرالدوله چهارم ملکیت رای ترقی یافت بعد چندی سرفراز الدوله حسن ضلع خان
 و چهارم مذکور فرزند دینی بعضی امور حکومت به حکومت رفتند با وجود و صرفت بسیار کاری ساخته بی نیل مرام و پس
 آمدند بعد ازین ایام که مرزا بنده کافعالی با چهارم ملکیت رای دست و آو تفصیل این حال آنکه بعد
 مراجعت از سفر کلمه سیانه سرفراز الدوله بهادر و چهارم ملکیت رای نقایق گلی به رسید و بود بظاهراً
 مغری الیه خود را ملازم خان و الا نشان و آفته از آدایکه عادت او بود دست برنیداشت لیکن در جمیع امور
 ملکی مالی خود مختار بود و در امری احتیاج اجازت او نداشت هر چه میخواست میکرد رفته رفته در سال هزار و دویست
 و ده هجری فرزند نهاد و پنج کک رو به پیشوور گزیدند که اینقدر مبلغ سود و مایه خان در سر کار است و آئینه سود
 در سود و پیشو و در بنیاد ارشاد حضور عید نواب و الا جناب چون در وقت امیرالدوله گاهی باین چیزها
 آشنایند و شصت کک رو به هر سال بر آن مصارف خود از امیرالدوله سیرفت و سوای این شصت کک هر چه
 میخواست دیگر هم از امیرالدوله وصول می نمود و او گاهی از حکم او مخالف یعنی ورزید بنا بر آن از دیدن فرزند کور
 و غضب آمد و به چهارم ملکیت رای گفت که این چیزها من نمی فهم شاد اند و کارش چون چهارم ملکیت
 ها وقت راجه چچا و لال حاضر گشت بنده کافعالی به راجه مخاطب شده فرزند کخدا یا سیرزد امیرالدوله
 هر چه میکرد گاهی این در دهر با من بنده و چهارم ملکیت رای را بنید که امر فرزند نهاد و پنج کک پیش
 من آورده است که اینقدر سود و مایه خان در سر کار است این بنید اند که هر گاه مبدولت را ضرورت این در دهر
 بذات مبارک خود خواهد بود پس نایب و مختار را خواهم داشت راجه چچا و لال ارشاد بنده کافعالی ما
 بنور شیند انافس نکشید چون مکرر این کلمه بزبان اقدس گذشت و جواب طلب فرمودند چچا و لال

معروف شد که از شاد و اقباس و اعلی همه برجای خود است و ما را به ملکیت راسی شخصی است مال سرکار و تو تهمید ار
 التلب و تصرف میکند این حساب که پیش نموده است همه جلی است نواب فرمود که شمار امری فرمایم که تمهید حساب
 و کتاب ملاحظه ما را به ملکیت راسی از ما بخان بمل آزند و ملاخوف و دهر اس را بدل راه ندیند راجه قبول نمود
 روز دوم بحکم اشرف تمامی ما بخان پیش راجه جها و لال رفتند و راجه در عین چکراج حساب و کتاب
 ایشان ملاحظه نمود از ایشان گفتگو ساخت و ایشان را قائل نموده بکلی باز ده لک روپیه بدین سرکار توفیق
 بر آورد و همه ما بخان قبول نموده رخصت شدند راجه جها و لال فر و تصفیه حساب ایشان بنظر بندگان
 گذارند و پنجاب ازین معاکه آگاه شده ما را به ملکیت راسی را از نظر انداختند و خزانه بن چکراج
 توفیق نمودند و سرفراز الدوله حسن رضا خان فرمودند که راجه جها و لال را بجای مساراج
 ملکیت راسی به نیابت خود برگزیند حسن رضا خان آنروز بیچ گفت و در خانه آمد و بایاران و خواهران
 استصواب کرد مصلحت اندیشان چنین حالی خاطر او ساختند که ما را به بهادر اگر هزار عیب و داشته باشد
 اما متوسل و دستگرفته جناب است با این همه فحاری قدرت آن ندارد که در گفتگوی پردگی و بی ادبی عمل آورد
 و جها و لال خود بخود مورد رعایت آقا است اطاعت پنجاب بصورتی نخواهد نمود و پاک این حسنه
 خواهد گردید سرفراز الدوله سخن هوا خواهان بر جاسه خود دیده روز دیگر بحضور بندگان عالی آمد و از
 نیابت جها و لال انکار نمود و خود و هم بحال ما را به مغری ایله سامعی گردیده و نیز رزیدنت بهادر را هم شریک
 گفتگوی خود کرده خلعت بجالی به ما را به درآیند اما بعد چند روز باز ما را به معطل گردید و رسال کینزار و دو صه
 و یازده هجری نواب گوزر جنرل بهادر در خل گفتوشدند و راجه جها و لال را گرفته به عظیم آباد روانه ساختند
 وجه اخراج راجه از گفتو آن بود که چون راجه مذکور در مزاج مبارک تقرب تمام حاصل نموده و مرتبه اش
 از همه ارکان دولت در گذشت جمله اعیان مملکت و کار پردازان این دولت بر آتش رشک و خفتند
 صاحب رزیدنت بهادر را هم با او کرده و تهمیه هم رسید هر چند که راجه بصفا فی خاطرش معی بیع نمود و نفعی نخبید
 علاوه آنیکه مذکور شد وجه دیگر در اخراجش این بود که راجه مغری ایله بار اجهای راجه و تهمیه و سرداران مشه
 و شاه زمان بادشاه کابل حلیقه رسل و رسائل مرغی داشت و اکثر در حالت کیف بر زبانش میگذاشت
 و طائفه انگریزان را از هندی برداشتن چندان دشوار نیست بعضی هم صحبتانش که لفظ هر دوست و بیاطن
 دشمن بودند و نیمه مال را تا به رزیدنت بهادر رسانیده گاه را که نموده بالجملة نواب بهر جناب از رفتن
 راجه مغری ایله طرفه بخشی واهی بر داشت بلکه نوبت بر جان رسانید در حالت طلال زبان میگذاشت که با
 امیر المومنین اگر زمین و آسمان بر هم خواهد خورد و نیابت به حسن رضا خان و ملکیت راسی نخرم

منقول است که چون تاجاؤ لال مقید شد به عظیم آباد رست پنچزار روپیہ ماہوار برامی او مقرر گردید
 احیات ہما سجا گزرائی نہ گام وفات بو ارثان وصیت نمود کہ بطریق اہل اسلام دفن کنند و ارثان
 بوصیتش علی گردند بعد این محالہ گورنر بہادر بفضل حسین علامہ را کہ بعدہ سفارت بند گانعلی در
 ولایت مہ بود بخدمت انتخاب فرستاد کہ بے تعین نائب و مختار اجر اسے کار خلی دشوار است از
 سن رضا خان و ملکیت را سے کہیں را کہ خواستہ باشند باین خدمت سرفراز فرمائند نواب الا
 خیاب فرمود کہ اگر گورنر بہادر را همین منظور است کہ نیابت بہ یکے ازین ہر دو کس بدہند
 یہ برای آنها تجویز فرمائید من تبدیل لباس کردہ بہ کر بلا سے علی میر دم و اگر پاس خدمت من
 مرکوز خاطر است دیگرے را براسے اینکار انتخاب کنند نواب گورنر بہادر بعد شنیدن این جواب
 رکن الدولہ الماس علیخان را براسے نیابت منتخب نمود بند گانعلی را ہمہرین امر را صمیمی شدند و طرف
 ہم اقبال نمود در تمام شہر شہر شد کہ امر فور وقت عصر الماس علیخان خلعت مختاری خواہد پوشید از بجا
 کہ بے حکم خدا هیچ نمی شود طرفہ اتفاق افتاد کہ رزیدنت بہادر بضرورت کاغذ دفتر ملاحظہ فرمود
 اتفاقا تحریرے از گورنر سابق بمانعت نیابت الماس علیخان برآمد مضمونش آنکہ الماس علیخان نیابت
 این امر خطیر ندارد زیرا کہ این امر را تدین شرط است و خان مذکور متدین نیست رزیدنت بہادر
 بحد و ممانعہ این مضمون نقل تحریر مذکور بحضور بند گانعلی فرستاد و در باب عطای خلعت نیابت
 بالماس علیخان مانعت نوشت و در صورت الماس علیخان ہم خارج از بحث شد اکنون نوبت بہ
 خان علامہ فضل حسین خان رسید بند گانعلی او را براسے نیابت برگزیدند خان علامہ بسیار عذر
 کرد قبول نیفتاد ناچار خلعت وزارت پوشید و مقبول و منظور سرکارین گردید چون بجانہ آمد اگر اہل شد
 را برای عذرخواہی بخدمت سرفراز الدولہ فرستاد کہ از طرف من بخدمت عرض رسانند کہ بندہ این
 ہمہ سعی و عرق ریزی براسے ملازمان عالی کردہ بود لیکن چہ کنم کہ قصبہ بالعکس شدہ اقرار یافت
 کہ من ناکارہ تخیل این ترقیل شوم ہر چند عذر آوردم بیج نشیند نہ بنا چاری ہر رضا و تسلیم چارہ بنا فیم
 امید کہ ملازمان عالی بندہ را از ہوا خوان ہان خود دانند و گمانی دیگر بنزد سرفراز الدولہ نشیند این
 سخن سرور شد و گفت کہ احمد شدہ دولت از من روگردانید چرا کہ خان علامہ از دوستان جانی من است
 با بچہ چون خان علامہ راتق وفاق نہایت مملکت گردید از بسکہ علیہ بکامیاد و خاطر آسودہ داشت سوا سے
 مصلحت کہ کتب برخی دیگر بر خود گوارا نمی نمود و منہ این بار گران بردوش او افتاد بنا بران خیلی تشکر و
 توجس برابرش راہ یافت و در حجبے میسران معتمد افتاد چنانچہ فخر الحالی بن احمد خان بیمار را مالک ہنر

بیک گری نمود و حکم مہدی علی خان را کہ بعد از غل الماس علی خان سر آمد حال بود ز بدہ شیران خود ست
و بلو احتقان و متبک امیرالدولہ سبب احسانات آن مرحوم کارهای جلیلہ داد و خلاصہ آنکہ ہر چند تھتر
خان علامہ حسب استرفای بندگان عالی بظہر آمد اما در اخراج راجہ جھان لال خان علامہ ہم شریک
بود بدین سبب کہ درت آن از مزاج بندگان جناب زلفت و آئینہ خاطر مبارک از رنگ لال پاک
نشد بلکہ صحبت سخت بہتر بود چون ملال خاطر بندگان عالی از مفارقت جھان لال یو مافیو ما ترقی گرفت
ترک غذا اختیار فرمودند و آادہ بر ہلاکت شدند رتہ رتہ ضعیف و قہاقت بسیار بھرسانیدند
و باستقامتی عوارض مبتلا گشتند تا بنارنج بست و ششم ربیع الاول سنہ یکہزار و دوصد و دوازده ہجری
مطابق بست و یکم ماہ ستمبر سال یکہزار و ہفتصد و ہفت عیسوی بعد حکومت بست و سال و ولایت
حیات فرمودند و در امام باڑہ کلان کہ تعمیر کردہ آنجناب است و شل آن عمارتے دیگر نیست مدفون
گردیدند یکے از فضلاے عہد تاریخ چنین یافت تا مسیح

شامہ ہشتام حسرت سے نماید از نسیم
آن در شہوار رفت از دست عالم شد یتیم
شہر یونان بے سیج و طور سینا بے کلیم
اینا ہمہ سلیمان ہشتین آصف ندیم
با ہنار روح ویرکان و جنات النعیم

گلشن عشرت بتاراج خزان رفت ای ندیم
آصفی کاین نہ صدف رایک در شہوار بود
لکھنوی آصف است و آسمان بے آفتاب
دار و آصف عشرتے در صحن آصف باغ خلد
نقشبند کاف و فون برزت آصف نوشت

نواب آصف الدولہ کہ عجب فرمانرواے بود کہ در سخاوت و مروت و حق شناسی و نیکو کار
عدیل و نظیر خود داشت سخاوتش قصص سلاطین ماضیہ را فسانہ بے اصل نمود از جملہ کارہاے خیرش
یکی اینست کہ در نصف اشرف بصر ہفت لک روپیہ نہر بر آوردہ تیار ساخت پیش از ان قحط
آب در ان مقام بنایت بود زارین و مترو دین سخت آلام و صوبت برسد اشتند اکنون جا بجا
چنتر آب است و بہ نہر آصفی شہرت دارد در آغاز سند آرائی شراب میخوردند بعد از ان ترک کردہ
خوردن ہنگ اختیار کردند لیکن باقلیان کا بہرے رغبت نفرمودند خرج مطبخ او یکہزار و شست صد روپیہ
یومیہ بود و میسرہ و لایتنی زیادہ از یک لک روپیہ ہر سال میگردنند و دود ہزار فیل در کار خانہ شمار
رسیدہ بودند دیگر سامان شوکت و جہت او از بنیاقیاس باید نمود اما بہ امور مملکت بسیار کم توجہ
می نمودند و مردم را از زلی را خدمات رفع دادند از انجا جملہ راجہ مہرا را جہ شہودین سنگ
بودند بسبب غفلت دہی پروائی نقصانے بسیار بہ مملکت بھرید و ملک بنارس بخت از مملکت محروم

برزنت چنانکہ ذکرش حوالہ علم شد و بیوقت بسیاری شعرائی نازک خیال و سخن پروران بمقابل فرماہم آمدہ
 بودند کہ ذکر ایشان بر جای خود خواهد آمد زبیدت سیم نثر صاحب جان برکتو صاحب مدلسن صاحب
 حبان چیسری صاحب حبان لکھن صاحب نائب نواب مختارالدولہ محمد علی خان
 نواب سرور الدولہ نواب امیرالدولہ جدید بیگ خان اگرچہ درجہ نیابت و اہشت انا از غایت
 تسلط و اقتدار و اختیار شل نائب بود نواب تفضل حسین خان علامہ دیوان ہمارا جہ ملکیت را سے
 واصلاتی نویس را سی جسکے را سے

ذکر بعض شعراے نامی این عہد

مرزا رفیع المتخلص بہ سودا سہ آمد شعراے نازک خیال و سحر حقہ سخن سرایان شیرین خیال
 بود و شش از کابل و مولدش شاہجہان آباد دہلی است در اردو و فارسی بہر دو شعر میگفت از سیلان
 قلمی داؤ و تلغز می نمودن بعد از ارشد تلامذہ شیخ ظہور الدین عرف شاہ خام کش بہ عہد شباب بہ لکھنؤ
 آمد مقرب بارگاہ وزیر الملک نواب احمد علی الدولہ بہادر شد نقل است کہ روزی بہ مرزا موصوف
 خدمت شیخ علی خزین رفت و برنجی از کلام خود بخواند چون نوبت باین شعر رسید کہ نادان کے تیرے
 صید نہ جھوڑا زمانے میں پڑ پڑے ہے مرغ قبلہ نا آشنا نے میں : شیخ قیاب شد و گشت کہ مرزا
 در پوچ گوئی بہ از خاقانی است از دوست تا کار میں دل شدہ با سلسلہ افتادہ : در بادیم غمچین
 ز لرزہ افتادہ کہ جان ز تنم بردی و کہ تن سوے جانان : ای عشق بدست تو عجب مشتاق افتادہ :
 ہرگز مدان بوصل تو بجان گریستم : امروز بر جدائی فردا گریستم : چون چشمہ چشم من نشد از گریہ بہرہ
 روزانہ گریہ کردم و شبہا گریستم : کس ز آستین خویش نم از چشم من بچید : عمری درین ہوس بہر تنہا
 گریستم : یک خلق را بہ گریہ در آورد : شک من پکا ہے نشد بیا تو تنہا گریستم : در قتل گم آئی و من
 روی تو بینم : یک خلق مرا بیند و من سوی تو بینم : سازم بچین مرگ عوم عمر با راجہ سیرا بدم نزع
 یزافوے تو بینم : کہ مطلع بیدار کہ ہر صبح من از خواب پناہ چشم بالم رخ نیکوے تو بینم : گل چھکے ہے
 او روئی طرف بلکہ غریبی : اے خانہ برانداز چمن کچھ تو ادھر بھی : کیا جانے کیا خند ہے میرے
 ساتھ و گرنہ : کافی ہے تسلی کو مری ایک نظر بھی : شہنامے ماتم میں نہیں شام یہ پوش : رہتا ہوں
 سدا چاک گریبان سحر بھی : خانہ پرورد چمن ہیں آخر ای صیاد ہم : اتنی فرصت دے کہ چوین گل
 انگ آزاد ہم : خندہ گل ہے تنگ فریاد بیل بے اثر : اس چمن سے آہ جا کر کیا کر سکتے یا دہم :

خاکسار و سچ و موافق کب ہر دنیا کی ہو ۱ | راہ میں تیرے گئے جیون نقش پا بر باد ہم

میر حسن بخش صاحب حسن پیر غلام حسین رضا ایک بہت پدرس از ہرات بہ دہلی آمد میر حسن
 بہانجا ولادت و نشو و نما یافت و بعد از تحصیل علوم از بسکہ طبع موزون داشت شعر اردو گفتن آغاز
 نہاد از اہم میگفت بہ تیر دروے نمود بعد خرابی دہلی فیض آباد رسید گاہے از میر ضیاء الدین ضیاء گاہ
 از مرزا رفیع سودا و اصلاح میگرفت تا فتویٰ بہ بحر تقارب مشابہت فی نظیر و بدتر فی خبر بہ نام صہف الدولہ بہا
 گفتہ پیش نمود اتفاقاً در مدح این شعر برآمد سخاوت بہ ادبی سی اک اسکی ہے بلکہ اک دن
 دو شالے دیے سات سحر از انجا کہ نواب والا خباب قبل ازین بہ دوسہ روز نیزار و چہار صد
 دو شالہ بمیر بین و تابعین مرحمت فرمودہ بود نیازان مضمون شعر نکات مزاج افتاد و پاندم حکم
 اخراجش فرمودند تا میر موصوف قطع تعلق از انجا نمودہ چارہا چار اختیار خربت و گربت نمود در
 سال یکہزار و دوسہ و یک ہجری وفات یافت اشار فتویٰ از غایت اشتهار محتاج بہ انتخاب نیست
 پس بر نئے از غزلیات او ثبت افتاد از وسعت جو ہوا ہمہ ستم ایجاد تیرے ہاتھ سے جو
 کیا کرین اب آہ ہم فریاد تیرے ہاتھ سے ۲ در دل بھی ہو جی سے اور تو ہی در مان بھی ہے ۳
 دا د تیرے ہاتھ سے بیداد تیرے ہاتھ سے ۴ غیر سے شکر شکایت کچھ نہیں دل کو کہ ہے ۵ شاد
 تیرے ہاتھ سے ناشاد تیرے ہاتھ سے ۶ پایا ہے بکسی میں عجب میں نے بار دل ۷ میں لگا
 خاکسار غلامسار دل ۸ وہ دن گئے جو گل کی طرح تھا کھلا ہوا ۹ ہلو میں با تو کھلے ہر ماند خار دل ۱۰
 میر حسن بخش صاحب حسن پیر ہمشیر زادہ سراج الدین علی خان آرزو است و شغلوئی منہی آفرینی
 برگزیدہ روزگار است سخن شناسان ماضی و حال بہ اوستادش اعتراف دازند و زانو می او بہا
 پیش آوے می سازند سیم ہستان بخش غنیمت دلہار بہ گفتن آرد و راکھ عطر بنیر کلاش مشام سخن را
 منہ دار و از اکہ آباد بہ لکھنؤ آمد و بقدر دانی و پایہ شناسی وزیر الممالک پایہ اش باندش
 از وسعت ہمارے آگے تیرا جب کسی نے نام لیا ۱۱ دل تم زدہ کوین نے تمام تمام لیا ۱۲ ولہ
 غم را جب تک کہ دم میں دم رہا ۱۳ ولہ جانے کا نہایت غم رہا ۱۴ حسن او کا تھانہا ت و لطف
 خطا کے آنے پر بھی ایک عالم رہا ۱۵ ولہ جی جاے کیا کا رہے کلو قم ہے ۱۶ مقد ورتاک در چے
 آزار رہو تم ۱۷ ماہ اسکو لکے سارے شہر میں ۱۸ مجھکو شکل اٹھ دیکھا نا ہو گیا ۱۹ ولہ نہ کیا اسٹف
 کا خطا کھنا ۲۰ ہاتھ جب تک میرا قلم ہوا ۲۱ ولہ دروازے پہ کھڑا ہوں کی دن سے یار کے ۲۲
 حیرت نے حسن کی مجھے دیوار کر دیا ۲۳ ولہ کاش اُنکے روبرو نہ کرین مجھکو عشر میں کہنے سیر سوال میں

شبیہ نقل عکسی نواب مرزا وزیر علی خان بہادر متعلقہ صفحہ (۴۶) بوستان اووم

جکا نہیں جواب : ولہ ہوتا کہ ہی مر رہے ہیں تیرہ تیغ چھینے پھرے ہی بارعبث : ولہ
 دو قدم ساتھ جاز سے کے نہ آیا وہ تیرہ جانتا تھا کہ اسے ہر میری رفتار پسندہ ولہ خوش نہ آئی
 تمھاری چال ہیں : یوں نہ کرنا تھا با مال ہیں : ولہ دن نہیں رات نہیں صبح نہیں شام نہیں
 وقت ملے گا مگر داخل ایام نہیں ولہ تجھ کو مسجد پر جھکو مچانہ : واعظا اپنی ہی قسمت ہے ولہ
 میں جو بولا کہ کیا یہ آواز : اسی خانہ خراب کی سی ہے : ولہ آہ میری زبان پر آئی : پھر
 آسمان پر آئی : ولہ پیدا کہاں ہیں ایسے پراگندہ طبع لوگ : انھوں نے تیرے صحبت نہیں
 رہی : ولہ مقدمہ ورنہ تو ضبط کروں پر میں کیا کروں : منہ سے کھل ہی جاتی ہر اک بات
 بیمار کی : ولہ حیرت سے دیکھ رہا ہوں اسے نامہ پر منہ اسکا : پس اور کچھ کہہ کیوں بڑھ کر میری زبان پر
 ولہ تیرے کی بھائی چاہیے ہر تیرے عشق میں : جی جانتا ہے اسکا جو کوئی دغا کرے : ولہ

کھل گئی بات تھی سو ہر یک پر : | تو وہی منہ چھپا کے جاتا ہے

ذکر نواب وزیر علی خان بہادر

ہرگز اور وزیر علی خان کہ فرزند کلان نواب آصف اللہ ولہ بہادر گرفتہ می شہر بہد
 وفات نواب منصور باغات رزیدنت بہادر سند آرای وزارت گرویدہ امرامی دولت و کار و کار
 حکمت برافق محول نذر گذرانیدند ترین حسن نشا و ترتیب سامان مسرت و انبساط چنانکہ دستور
 و معمول است محل آوردند بفضل حسین بخلعت نیابت و غلام محمد خان بہ دار ونگی دیوانخانہ و فتح الدین
 احمد خان بخلعت شجکری مغرزشندند و آری جسکے اسے برادر جہ راقم السطور کہ بعدہ و اصلیا کے
 اقیار داشت و درین روز ہا بسبب غل جہ راجہ ملکیت اسے انصرام مامی کار ہا سے دفع و فراموش
 می نمودند بدستور عند نواب غفران آب مورد عافیت گردیدہ بحصول بخلعت اقیار یافتند چنانکہ
 در شہر منادی زدند کہ حالادور دور وزیر علی خان است ہر کس بطمانیت نشید و کار بار خود کہ روز
 دوم در بار عام کرد و بخلعت و خطاب دیگر امر کہ استحقاق داشتند تقسیم فرمود و وزیر نجم و مجلس اسے نواب
 منصور شریف از زانی داشتہ جذرن جوان راز محلات پدر بر اسے خود انتخاب فرمود و ازین آوا
 ناہنجار عالی را دشمن خود نمود و بہو سکیم صاحبہ ہم بطہور این امر نا شایستہ ہم بر آہند و جھٹکی را
 داشتند از ان اختیار سفارت نمود و آماکہ بر استیصال او شدند حسین علی خان نواب ناظر الہ انہ
 وفات نواب آصف اللہ ترک لباس کردہ بر فرار داشتہ بود طلبہ داشتہ تکلیف دنیا داری

و به خلعت گران بها قاضی گشت باینهمه و بزرگوار که سخن برانفت و بخت عبت آماده ذات و خواری
او گشت خان مذکور بود و دید انجال از اینجا که بخت به خان علامه پیوست او در اوقات خود بجای محفوظی
بر بالا خانه بنشاند و وزیر علیخان بخت جوش پیش خان علامه آمد و از غایت غضب چهره اش سرخ و جشانش
هین بود پرسید که تخمین کجاست خان علامه گفت که مرا از حالش آنگی نیست ازین جواب تشنگی بپذیرد
و نزد یک بود که گشت و خون غلجی واقع شود اما از یافتن نشان کامل مجبور برگشت و بهر نوع خیریت
گذشت بعد از قتل خان علامه تخمین علیخان را پیش صاحب رزیدنت بهادر فرستاد و تا خان مذکور از
جان امان یافت مقارن انجال نواب گورنر جنرل بهادر سر جان شور صاحب از کلکته بطرف ملک اوده
علم نهضت برافراشت نواب وزیر علیخان اول تفضل حسین خان را پیش گورنر بهادر فرستاد و عقب خود هم
اتفاق مصاحبان و دو مسازان خود که او را نصیب الدوله میگفتند کوچ نمود و مقام برتاب پور چانه رسیده
با گورنر بهادر ملاقات نمود و از اینجا که نواب گورنر بهادر اک حال بی اعتدالی وزیر علیخان خوش نظام
و گردشت پس با نظایر کجائی سپاه خود در جو نور توقف فرمود و بعد از آنکه هفت هزار فوج و رزائل
رایش فراهم آمد کوچ کرده بعد طی مراحل و منازل داخل کهنه گردید و در حوالی کوچی بیابان خیرین
گویند اوف نفوس و صنوف و بحیات برای وزیر علیخان دما میگردد و حکومتش را بهر ارمناست است
میخواستند اما تقدیرش نبود المختصر باینکه نواب گورنر جنرل بهادر محضی نوشتند بمشخص آنکه وزیر علیخان
را اشارت کنی در ملک و مال نواب وزیر الملک نواب آصف الدوله بهادر نیست و اتحاق جانشینی آن
منفورند و چنین فرار پذیرفته که نواب یمن الدوله ناظم الملک سعادت علیخان بهادر مبارز جنگ که به
غفران تاب اکر او لا نواب وزیر الملک شجاع الدوله فردوس آرمگاه آصف الدوله است بمند حکومت
اشکن کرد و باید که هر کس برین کاغذ مهر خود ثبت نماید فقط اول نواب بهو بیگ صاحب الدوله نواب
آصف الدوله بهادر مهر خود نمودند من بعد تفضل حسین خان و سر فرزند الدوله شکر رضا خان و بهار
اکیت رای و جمیع ارکان دولت مهر خود با رغبت تمام ثبت کردند اما رای جمیعکه رای مهر و دستخط
نمود و غدرات بسیار کرده خود را از نیکار بازداشت دوسه اشخاص دیگر شل عبدالرحمن خان قندهار
رساله و ابروی ایشان کرده از مهر و دستخط انکار کلی آوردند تا سبب لال و دیگران گشت باجمالی بعد
نکلیس کاغذ محض نواب گورنر جنرل بهادر وزیر علیخان را به بهانه ملاقات پیش خود طلبیدشت چون ایام
او بارش قریب رسیده بودند بلا پس و پیش با جمعیته قتل پیش نواب گورنر بهادر آمد نواب معالی القاب
کاغذ محض را از صند و قلم خود بر آورده پیش وزیر علیخان افکند و گفت که شما از امر و مزبور لال گردیده

شبه نقل عکسی زواب سعادت علی خان بهادر تعلقه منظم (۹۹) پوشان آلوده

بهر است سرکار انگیزی و آید نماید که اضی بنهای اعلی شده صابر بشاگرد باشد بر سر صابر کا خانجانات شهابی معقول
 خواهد آمد و زیر علیخان بشیندن این کلام ملاقات انجام ریادریا شک زوید با یختم آغاز نما و گورنر بهادر اورا مظهر بن ختم
 خیمه خود جاود و فرج ساد و سوار بر کفایت مقرر ساخت و سوار شود و قوت قوت و طوطی و او و گورنر شری و میان مردم
 افتاد و کس شتاب غلیظ بفضل حسین خان سرور از الدوله و ملکیت و الماس علیخان میداد و هر کس کفایت ایشان بهر شاد
 چنانچه بعضی مردم شوق طبع تاریخ بنو قومه چنین یافتند تاریخ از سن نام هفت کور نمک بد سال تاریخ شد عیان بیشک بد
 اول آن قاتل حسن الماس بد سرگروه بهرام نمک بد یار تحسین که با و نفرینش بد از سماوات و بهر رجن و ملک بد
 قنقه پرواز ملحد کشیم بد کشتیا طین بد برش و طفلک بد آن خرد و شوم جسم بد و بهر بد و ایش اندک بد ناقص العقل
 از نمک نادان بد دست بردار شد از آن کودک بد راجه هم فعل لیسان شد بد کرده باس نمک ز خاطر حک بد و اوان
 و خرد و غاکردن بد شرف خود را شناخت آخر ک بد هر کز دند بهر غل و زرد بد و خود سیه رو شد بد زیر طفلک بد
 سات حرف و کج کیا خانه خراب بد تین ت اور و الف ایک ح و ب بفضل حسین خان کشیم بد تحسین علیخان و اجیرا
 ملکیت رومی آتشف علیخان الماس علیخان خوابه سر احسن ضا خان نائب بهو بیگم مادر صف الدوله بهادر مدت
 حکومت چهار ماه و پنج یوم ز زبند کشدن صاحب نائب بفضل حسین خان علامه دیوان و واصل باقی نویس

آرے جیکہ رائے

و کر حکومت نواب زیر المملک مین الدوله ناظر المملک نواب علیخان بہادر زیر حاکم
 و قیادت قومه خوار الدوله تمام آتا و خاندان مذکور شد دست بہم داد و نواب سعادت علیخان بہادر بر پاس سرختم خرم و حاکم
 از کج و خرم و کج نواب علیخان بہادر گر ختم پیش نواب ذوالفقار الدوله نجف خان بہادر فتن خود قرار داد و بدین
 عزم دست یلغار تمام شباسب قطع منازل و مراحل کرد و کج آباد و از آنجا بدیک رسیدند ذوالفقار الدوله استخبار
 این احوال را سمع بقبال بجا آورده بلاذقانی خود آورو مراتب ممانداری تقدیم رسانید و از غایت مرمی ملک یلغار
 بمی هفت لاک و پیر بر سر مصارف ذات عالی بهر قریب و اقرب چار سال اتفاق قیام آنجناب بادولت اقبال
 ہمدان اطراف دست داد و بدین مدت قیام در اکثر مصارف با ذوالفقار الدوله و نجف خان بہادر یاور بوده و در
 جانب نفس نفیس با طراف وجوایب و مالک و در دست تاخته فتوحات نمایان بہر رسانیدند از باوری اقبال چاک
 سمعیت را با اتصال عدالتا یا بدیکر دند اقبال و بدین تافہ عروس و فتح و نصرت را بنظر آنجناب جلو و میداد
 با اینہم خاطر مبارک را و لنگی چاک کہ آید در آن سرزمین حاصل نگزید بدین سبب بعد قیام مدت مذکور و قیادت
 ذوالفقار الدوله بدین بعضی مناسبت و اثر ارا تھاض الویہ نصرت نمود نواب سعادت علیخان باستصواب نواب
 گورنر جنرال از ذوالفقار الدوله و نجف خان اختیار فرات نموده بہ کفایت و اجرت فرمودند و با نواب صف الدوله

او را که ملاوت کرده اقامت اختیار کردند و سینه کتار و کلاه و نواری باز با کلاه نواب گورنر بهادر متوجه بنارس گشته
در باغ با خود او سر قیام نمودند سرکات و پیله سالانه برای مصارف کاخانات انتخاب از سیکار نواب وزیر نظر گردید
درین رقم قلیا انتخابان کفایت شکاری نعل آویدند که بعد مصارف کاخانات و قتیله فرض منشی به کجی می آمدند
وزیری کثیر خزانه جمع بود با جمله درین مدت قیام بنارس طریق رسل و رسائل با نواب گورنر بهادر مفتوح داشته در باب
منشی خود و تحریر می نمودند از انتخاب هر بار بعد وفات نواب وزیر موعود و این امر جلیل می شد و در وقت نواب
آصف الدوله بهادر خلعت فرموده و وزیر علیخان مسند آرا گردیدند و می و رنجی که پیرامون خاطر انتخاب گردید زیاد
از حد و بیانت همان وقت تحریری متضمن شکوه و تحلف و عده به نواب گورنر مسرتان شور صاحب بهادر فرستادند
از غایت اظهار خود هم عقبت آن سواری بحره سوار شده بجا بکلیه متوجه شدند چون گورنر بهادر با ستیغ خیال
سفاهت وزیر علیخان و اجیری مقامات او و عمارت کتار و در این راه مقامات ایشانی بگوشت
بهادر دست داد و گورنر بهادر انتخاب را مطمئن فرموده و راضی بر اجابت نمود و خود به کتار آمده بصورتیکه بالا گشت
نواب وزیر علیخان را مغرول و محسوس ساخت همان روز بذریعہ چری صاحب حاکم بنارس طلب نواب سواد علیخان
بشرایط عمل آمد صاحب موصوف نواب مغری الیه را پیش خود طلبیده و فرمود که منشی نواب گورنر بهادر
چنین است که اگر نواب سعادت علی خان نصف ملک و بعضی مصارف فوج و قطع اموال و خانیان شایه از دکان
و ملی با بگذراند و نصف ملک عمل و دخل خود قبول نمایند شریف شریف از رانی و شسته مسند آرای وزارت
شوند و در صورت انکار یکی از اولاد نواب شجاع الدوله بهادر فائز این امر جلیل و کامیاب این طرح قبول
نواب سعادت علیخان باندیشه آنکه بهادر او حالت انکار صورتیکه قرار یافته اتم از دست رود و باعث تحسیر باشد
رود و ایامی نواب گورنر بهادر را قبول نمود و خود با چری صاحب برتن کتار و اجازت داد و همان وقت نواب والا خان
چرخ استیصال توجه بیت الحکومت کتار گشته شب شب بعد قطع مراحل و سنازل تباری یکم خور می شد که یکبار
بهشت صحرانورد و وقت عیسوی داخل کتار شدند اول خدمت نواب بهو بیگ صاحبه رفقه نذر گورنر اندام بعد
برونخانه صفی شریف از رانی داشته استقامت رزیدند بهادر بر سینه و رانست جلوس فرمودند صاحب رزیدند
باهر کاغذ و نامه پیش نمود نواب والا خان بهر خود شبت فرود و همین روز برای حبس گهر را بتوهمات
راگون از کتار گریخته بنارس پیوست بند کاخ نواب بعد گرفتگی مجرای ارکان دولت را می موصوف
فریادیه شد راگ بسبب نمودند ماریه گیت را که در محله محض از ایشان سوار فرامی بهر سینه بودند حال
نار ایشان در باب و تحسیر محض و سرگشته فرار از قنات خوف و خطر مودعه اشتد چون این طرز زبان
اراجه برآمد تا می ارکان دولت زبان تصدیق گفتند اگر چه جهار چه بهادر انکشاف این امر را اظهار

این واقعیه بر آن نموده بود که سه موصوف بود و عقاب گردیده مرد و درگاه حقیقی و باطل و اگر در اینجا گفته اند معصوم و
 سبب خبر که خداوند به نجات کشف همین واقعه موجب طلوع نیر اقبال گردید و همین طریق عمل سه موصوف سبب ترقی و توفیق
 ایشان گشت چه در بهی است که هر یک باو عنایت خود در بیوفانی کوفت خانه میدید و گران سر سبخت و هر که با
 خود داشت همه را و فای خود متعطل ساخت همین سبب بند کاغذیاب که معدن عقل و کافور و جن فم را بودند رای موصوف
 را بود و اگر خلوص نیت از بهر ارکان دولت منتخب نموده بهمارا جبهه بود و هر که در او مطمئن کرده حاضر گرداند و شگفته
 بدستور باو سپارد که ما را از که در آن گذشته او صلا اعترفی نیست و ما را بهر باو چون نفیس ملایکه گویان و بدست خود را بر شری نیت
 خون جگر خورده چارناچاق شور عاطفت بطلب ایشان و تا در سه موصوف با خاتم کرزان دلی پراز امید و بیم به کشتو
 رسید و شد راک طاعت نمود و خلعت خاصه فرومایه گردید و بیاوری تقدیر بجای که بود باز رسید اکنون این محاله
 همین جا گذارشته باز نشسته و نه بایست می آرم که بنده گان جناب بکن برسد فرماندهی فضل حسین خان را بر عمده و کرامت
 و استقامت کلمه سر از الله که حسن خانان را بعد نیابت و ما را بهر کس است بعد دیوانی و رای جیسکه ای را بعد
 و از کجا آید از پیشه مقتضای صحت وقت ملاقات و تفقعات بی ابان نسبت ایشان مرغی فرمودند و عطا ده ایشان
 بدگر بندگان نیز فرمود حال شان بذل رعایت رعایت نمودن بد وزیر علیخان را بخر است پره های انگیزی روانه
 بنارس گردید یک و نیم ملک و پویه سالان بر او متفر گشت و از نقد و جنس هر قدر که خواست همراه برد و صلا اعترفی باز گردید و گویند
 که شایسته قیاس بود اگر آن بهادر و نیر اموال دیگر کارها نجات نمیی که در بار پویه همراه جبر چند روز در بنارس باقیست
 اگر اندک سبب شوقی در شرات که امرش بود و در اینجا هم طریق ناهنجارش گرفته اراده بنیاد و در سر نهاد و اسباب
 سرکشی آماده و وسایا کرده غلغلله در اطراف و جوانب انداخت چیزی صاحب زبیدت بنارس که با او سر اتحاد داشت
 باشد راک انحال روزی او را پیش خود طلبید و دوستانه بنده و صلاح نموده از این حرکات نا اطمینانیه خود
 وزیر علیخان از رعایت ناعاقبت اندیشی غضب آمده آن صاحب با عقل و فرنگ را به تیغ بیایک کشته بنجا و خون
 انداخت و بعد تمام کارش بیرون آمده و آتش به کوهی اوزده با فوجی که همراه داشت بقتل دیگر صاحبان عالیشان مکر
 و مکر را جمعه سپهر جان از نیت شانه زده دلی را با و شاهی و خود را بوزارت برداشته غلغلله در زمین و زمان افکند فرج
 انگیزی بنظر این فساد عظیم متعطله در رسید وزیر علیخان هم شانه زده را همراه گرفته اختیار مقابل نمود و آتش جهالی
 و قتال از طرفین شعل گردید در اندک نزد و خور و جمعیت مزاجون بنات انقش از هم پاشید و مزار جمعه گرفتار خیمه جناب
 گردید و با چار وزیر علیخان هم در کت نه بوجی اختیار نموده بالاخر گفته خبر اندیشان عثمان از میدان برانفت و از تعجب
 سباه انگیزی جای امان یافته سبب در دریا می گها گها فرود به بنایت گذشت و از اینجا اتمان و خیزان پس
 سرگردان بسیار بهر بهر بجهت و پیراسته والی بجهت و پیراسته اقبال بجا آورده و تنظیم و تکریم گشت و موصوف

با انواع و اقسام و درین اثنا که نسل کائنات صاحب بهادر که لقبش باور بود با فوج ظفر موج به جبهه پور رسید
و راجه راطع زرد و او به گزینش وزیر علیخان ترغیب داد و راجه از زر و دینی متاع گران از پیمان را گذاشته
وزیر علیخان را حواله نمود و کر نسل کائنات صاحب بهادر را به کلکه برده به طلوع کیم فورث مقید ساخت و احیات بهانجا
گذاشتند و سال یکم از بهشت احد و شانزده عیسوی ماه جون مطابق ماه شعبان سنه یکم از دو صد و سی و دو و هجری بمهرگی
و شش سال از زمان فانی در گذشت تا سرخ وزیر بهند وزیر علی قف باه به چوسوی خلد برین دفت زین سکه غور و
زردیم غوطه بدریا فخر آفریم به بدست گوهر تریخ فوت آن متغوره بگوئیم آه ناله بشور و شیون شین به تو ای و دیار جنم

ایش و طهور

و ذکر انتظام نوای پیمین الله و له ناصر الملک سعادت علی خان بهادر مبارز جنگ

چون نندگان خباب را از طرف وزیر علیخان جمعیت تمام دست بهم داد و استقلال کامل حکومت و دولت بهر سپید رای بهر ارباب
انما تقاضای آن بود که افضل حسین خان سرفراز الله و له حسن ضا خان و مهارت بهر گیت را از میان بهر شسته سرشته
انتظام حکومت بکف افتد و خود در آرد و ازین گنج خزان فرزین کرد و در ارباب مملکت خلی کرد و اندیشه چنانکه سلطان افضل فضل حسین خان
به دستور قدیم عمده سفارت داده روانه شد و خود و سرفراز الله و له را فرمان داد که از هنگام منتهی حاضری حاضر شوند و
امورات مملکت بهر طرف درین مایه به سر انجام مباد دولت نماید و به صورت سرفراز الله و له بطریق فرمان حاضر درباری بود
و از منحت حاضر باشی آسایش دعا فیت را بهر باد گفته بعد از سخت کاری شست چون نندگان خباب را بهر صورت آسایش
سرفراز الله و له پیش نهاد داد و بهر بنا بهر بفرستاد و پیش بود و فیض بنایت خستاریا کینده سواری اختیار فرمودند از آنجا
که ناهمه ترین دولت آن بود که سواری صاحب ملک مال نایش و زخمی نشسته خدمت گس را بی بجای آورد پس
سرفراز الله و له حسب معمول آن نمودند و در فوجی دران جا مختصر بهر از فضل خود را گنجینه و با نوع کایه می نشست چندین
افزودید بهر شدت که بهر هم را پیش بر لب می آمد و فرستاد سرفراز الله و له بهر خوبت زندگانی کردی و از خان بهر
خواهان مرگ بودی و با چند روز بهر بیب و تحو صایک و تکالیف جهان فانی را بهر و دو و سه ملک رو بهر فرض همانان
نیز که او بر آمد از نیام اثبات البیت با ایشان دماندند و اسباب جلوس و غیره که عظیم کار بود همه متقبل بهر کار خود نموده
و اصل کار خانات نمودند و در خورش را با کافم علی خان سپهر خود عقد لبته از نقد و جنس که بعد خانه خرابی در خانه او باقی مانده
بود بجهت کندی وصول فرمودند و با کمال در چند روز از سرفراز الله و له و از حشمت و دولت او نشانی نمائند افضل حسین خان
نیز در این ایام بهر گاه بهر است از کلکه ما بین راه و ولایت حیات کرد و اکنون ازین جماعه مهارت بهر گیت را بی باقی بود
او بهر در چند روز بهر بیب و تحو در آمد تمامی سامان دولت و حشمت و اسباب شوکت و عظمت او بهر ضعیفی و آرمه و خل
که ناله بهر گاه که راجه را برادر جبر راقم السطور از عمده و اصحابی بجای او معرفی کرد و مهارت بهر گیت را

امیری بود که در سخاوت و فیاضی عدل و نظیر شد هندوان او را راجه کران میگفتند و سکه ها را او را جامه طای خطاب میکردند
 و سخاوت بند و سلمان برابر بود و هر جا که بصرش گسترش شود تعمیر نمود و بر آن مسجد طیار ساخت و غرض که در بلاد و همصایان
 عمارت های شتی و سنگی یادگاری خوب گذاشته و در ریاض و خوار و ناله های و شعار گذار که ما به است از ارباب اقیانان هر که بگذرد
 رجوع آورد و روی ناگامی ندید و آنچه خیال هم داشتی زیاده از آن از خوانش تمبره بود و پنج قهری او از
 بست و شش ملک و سه سالانه تجاوز بود و بداند این را و صد و آهسته داشت **زندگانه** نام نیک نوشیدان
 بعد از دیگر چوبی گذشت که نوشیدان ماند و ما را جعفر ندی با و قهری داشت برادر او کاوش از عدم لیاقت
 کاری نیافتند و بنام اوی در ساختن بعد از این معاملات نواب گوزر جل بساورد و با بنین نابت بریل کتابت نمودند
 بنده کتابت بخوابش نوشتند که چون نواب جنت مکان خیلی عدم توجهی کار و بار سلطنت داشتند بدین ضرورت نابت مقرر
 کرده بودند از آنجا که مبدولت را با امور ملک توجه نبات خاص نیست و دست این مملکت اخیلاج نابت ندارد و
 بنابر آن تخفیف این عهد عمل آورده ام انشاء الله تعالی و عهد دولت خود ضرورت آن خواهد بود و من بعد بنظر احتیاط
 نصیر الدوله فرزند دوم خود را بر نیابت برگزیدند و من الدوله پسر سومی را عهد خبر نیلی تیار بخشیدند و غازی الدین جعفر
 پسر سلطان را و بعد ساختند و حکم عام در دادند که از امر و فرزندان مابعد دولت را مرشد زاده ها گفته باشند و اصل
 حصول نظام مملکت را بر پرچم اخبار قرار دادند و خبر که اخبار نویسان از اطراف ممالک هر روزه بر دوک
 میفرستادند بدست خاص خود میکشاند و هر چه را خود ملاحظه کرده حکمش بدست خاص خود می نوشتند و جهت مزید
 تفیث تحقیق بر کار با به تعداد کثیر مامور فرموده بودند که خبر تحقیق از هر جا آورده و عرض داشته باشند و برین بکار
 هر کاره ها و دیگر مقرر ساخته بودند که تفیث است و دروغ اخبار این هر کاره ها کرده باشند که بسا و ابغرض نفسانی شغل
 بنگارند و اقیانان خطاب و خطاب بملا بسازند اگر احیاناً خسته و دودغ که میسرسانند بسیار است میسر

تقسیم ممالک محروسه بمابین نواب و وزیر و صاحبان انکار و بساورد

اگر چه نواب سعادت علی خان محمول دولت و ریاست و وصول شت و شت همقرین نشاط و بسا طامی بود اما
 از قبایل مغول تقسیم ممالک محروسه بخت پشانی داشت و منجه است که این اقرار صورت قرار گیرد و این عهد و پیمان رنگ
 نفاذ پذیرد و بدین سبب مامور سرزانی نوی نظر کنون داشتی و بدین اندیشه بهر جا مقرر انداختی اما نگرانی از نگرانی
 کارگر نمی افتاد و شاه بهد عاجله خود میداد چون مدتی برین گذشت و با وجود تاکیدات صاحب زریندشت بهادر
 غیر از لیت و اصل از طرف نواب و وزیر و جانی زلفت بدین سبب نواب نور زجر جل لاز و لری صاحب بهادر و سال چهارم
 جلوس و الا بیکه تشریف از رانی داشتند و با مای نواب معری الدوله صاحب زریندشت بهادر و مولوی سدن وکیل نواب
 و الا اجاب را حبله شته شمشیر بر شمشیر ایشان نهاد و گفت که با نواب شما حساب قرار که تقسیم نمایند و با جواب شمشیر بد شد

تفصیل ملک بقیہ کہ در تحت نواب وزیر ماند

ملک کور

جنگله گونده	بیسواره	بابا گورو	جنگله پھراٹ	جنگله جگدس پور	جنگله خیر آباد
لک	لک	لک	لک	لک	لک
دیوار ستر	دریا آباد و غیره	رام نگر	جنگله جھری	جنگله سندھ و سول آباد	جنگله سلطان پور
لک	لک	لک	لک	لک	لک
گوشا بن گنج	مالک پور بیمار	اطلاک نواب	اطلاک راجہ سنگھ	حضور تحصیل	---
لک	لک	لک	لک	لک	---
لک	لک	لک	لک	لک	---

ذکر نبد و بست ممالک محروسہ بعد تقسیم ملک

چون نبد گانوالی را از تقسیم ملک انصراف گشت و داد به بنظم و تحقیق بقیہ مملکت انظر تو جہ بندول فرمودند و بسیار
تغیر و تبدل در نظام سابقه بعمل آوردند از آنجمله کن الدولہ الصبر الملک محمد الماس علی خان خواجہ بھتراک از غلام
مظاہرین این ملک بود و بسیار ولایات در تحت فرمان داشت بملت خلب و تصرف زر سرکار از نظامت
مغزول کردند و بسیار آئینہ ہم از دیگر کارها منسوخ ساختند از آنجا کہ خان مغری الیہ بیضاغت کرد و ہار و پیہ با خود و
بلکہ در محول و زر و داری کسی ہمیشہ نبود پس با وجود غلت و عظمت تاحیات کمال ثروت و فراغت بسر میگویند
و سخاوت و فیاضی بی نظیر بود و بہت بلذت و نیت حق پسند داشت چون ہنگام حلقش فرا آمد عند و چہ خود را طلبہ
تمسکات فرض لکھو کھار و پیہ کہ بدستہ امی لکھو بود چاک کردہ در حوض بنداخت و بکار زبان و غلامان در احتفالی
را از تانکیہات شدیدی نمود با جگر چون الماس علیخان جہان فانی را پدر و نمود و جامداد و طاکش کہ از کرد و رہا متجاوز
بود و بعضی درآمد از نقد و اجناس لکھو کھار و پیہ پیش غلامانش ماند کہ یکے از ان سلال قوم کاست ساکن جہان آباد
بود کہ او متاع گران از ایمان را بعضی زر و دولت فروختہ غلامی او فتیاد نمود و با ہم چند بخش جلیہ موسوم گشتہ
صاحب دولت و جاہ گردید ہنوز اولادش بہ کوثرہ جہان آباد بر ملاک و جاہ داشت و بعضی منصرف اند الغرض نبد گانوالی
چند بخش را ہم زیر محاسبہ گرفتہ بعضی او متوجہ گشتند اما از حسن سعی مرزا جعفر شہر زبیدی نمی آید بلکہ مالی یافت نیست احوال
الماس علی خان دیگر از مظاہرین این عہد مرزا مہدی علی خان بود او ہم بیایہ غزل درآمدہ در زندان افتاد و ہاجانی
از قیدیات را کی یافت برادرش حسین علیخان بہزار خرابی خود را از محاسبہ پاک ساختہ غارت غنائی نشینی را غنیمت داشت
و کاظم علی خان سپہرین العابدین خان ساکن کوثرہ جہان آباد بود ایدانچال خود را بطرف دکن کشید و باز تاحیات رسد

این یازید باجماله از اطفالان قدیم غیر افضل علیان و طبعی طحان و ترخانان و دیگری مانند حالانده گانکار و جسته پشلا و
 دراجه بوالی پشلا و دراجه بریم وین جدر را تم السو و راجه گور و سن لال برادرشان را که بریانت امانت شان اعتمادی
 قوی بود برکات نظامت منتخب کردند و بطاعت اطاعت اطراف مالک ایشان را بنواختند و حکم اخبار به صد رانی و اراضی
 به رانی با کمرش نامزد نمودند و نظام فوج بدینگونه کردند که از ششاد و لیکن یازده هزار سوار سکی حمل هزار سیاه و سه هزار
 سوار نگاه ششاد بانی همه را موقوف کردند و تنخواه سیاه و چهار روپیه و صیدار پنجره و یکیدان ششاد و روپیه و تمندار
 یازده روپیه و سوار است روپیه ماهوار هر فرمودند و رسنه کهنه را دو صد سبت و چهار سبجی رای جیسکه سه
 و دویست حیات فرمود و اینواقت به خاطر اشرف بس گران گذشت یکروز و یکشب از غایت خردن و دلالان بجزی توجه
 نفرمودند فی الواقع اختصاص را موصوف باین درگاه بچنین بود تا وقتیکه بخدمت و صلیاتی امتیازانده بخت ممدوح
 خاص عام مطبوع اقارب خود بودند بعد که سیاه و آلاک و بوالی رسید صبح و شرف صبح و کبر را از حسن سلوک خود ممنون
 احسان نمود و از دیانت داری و کفایت اندیشی نواب وزیر را شیفته خدمات خود ساخت روزی بود که بخدمت
 خلعت فاخره و ملبوس خاص سفر از سازند و ساختی بود که به سمرانی و مهربانی خیاب ایشان را عرتی بخت شدند
 باجماله امتداد اختیارشان برین عهد دولت از انداز و گذشت و بطیف عافیت فرمانروایان این دولت چندین
 صاحب دولت و جاه گردید که ذکرش از احاطه تقریر بیرون است بعد اتمدار خویش و گفت و شنید عمارت لکهار پویه
 توپ ساخت که تا حال نظارت بخش دیده نظر گیان است و از دیانت و علاجات نیز بسیاری ریاست بهر ساند
 که هنوز از انجیل ریاست سروین بزرگان و نون یادگار است ملا و دیگر صفات طبع نیز موزون و شت مشریم خوب
 میفرمود از دست کد امی نازین بیکر زهر نازی آید که یوسف در شش از دیده فرشت نازمی آید و بنابر کتاب
 سخن شل سید صدر عالم پانوی و جگواند اسبیل و دیگر شعر خندش جمع آمده و که بر آخوانش بودند این چند ابیات
 شقوی بسیل برای سیرا بر ریاض سخن بسک تجر در می کشم صو گاهی درون خانه خویش به دهنم فکر مطیلی و پیش
 آنداز در گوشش آواز که برون آخانه ای و ساز این صد چون مرا گوش رسید به شد دل از اختیار و هوش
 پرید به بقیرانه آدم برد به ناکشادم بکار کو نظر بود راجه کنور تفتیق قدیم که بود هدم و اینس ندیم به از ره دوستی
 سلام کرده شاد خاطر ازین پیامم کرد که فلک تبه لال رکاب به رخم سپاه هر خراب به خورن لطف جمع شفاق سده
 فیج مهر معدن اخلاق به قدر دان قدر بخش قدر افزای به مظهر فضل رای جیسکه رای به فائده در خدمت خود بوفا
 همزه ما بر گنده ارباب به دل من زین نوید لطف عیم به تازه شد چون گل از یوب سیم به دست آن عکسار بوسیدم به همزه
 و روانه گردیدم به چون رسیدم بمغفل پر نور که از نو باد دیده بدو رو پیش آن صاحب بلند مقام به خرم نمودم
 سر از برای سلام و بکشادم زبان بوح و ثنا به مطلع تازه خواندش بدعا به بر ملک مهر واه تا باشد به خلق را

هائاساعت نیند ولست دروازه باطل آوردند و هر طرف عمل و عمل نموده چون که و پاره نشاندند بعضی مؤرخ بران اند که در میان
 باجای صاحب زریدنت بهادرتکب انجمن حرکت گردید و انچه علم بالاصواب مدت حکومت شانزده سال و یازده ماه و
 بست و دیگر صاحبان زریدنت کشدن صاحب کزشل سکا صاحب کزشل کانس صاحب کزشل سلی صاحب
 نائب نواب نصیرالدوله محمد علیخان دیوان و در اصلاتی نویس راسی جیکه در راجه دیگر شش بخشی الملک سه مجلس

که تو که سحرهای نامی این خدا

شیخ غلام سید الهی التملص به مصحفی از امر و پنهان فانات مراد آباد و در غفوان شباب پشاه جهان آباد و اندانجا
 به لکھنؤ آمد هنگامی که پروازی کرد نمود و غلطه سخن سرانی معنی آفرینی از زمین تا آسمان رسانید شیرینی کلاش خاق سخن
 شناسان را شیرین ساخت و کلمین طرز بیانش شیخ به جهان اندخت و در دوشش دیوان و دو تذکره دارد و در فارسی
 یک تذکره و یک دیوان با جرات و انشا اکثر مضامین و عبارات کردی و در ایشان غالب آید امروز دیوان اردو
 پیش نظر است برخی از ان شت افتاد است و ست بلبل خوش صغیر بیون گشتن و کار کا به کچمین نشد خوان زمین قریباً کل
 غله هوارین بر رنگ شفیق سپهر بن خون کمان کمان گرازم تن نگار کا به دین کیه هوئے علم اب کو کون کله هر دو
 کام تو بهر حکایت مصحفی زار کا به و له جانوان من کسکه یاس میرا شت هو کون به دنیا من بیو فایان بھی باد فایو کون به
 ییو کون به برگزی هو جیکه راوس سی به کیا جانے صحیح جاکے چین من بهسایو کون و له یگانہ خود کو به کرا شت باوان به
 ایسا کھی نه خوش هوں کریمه باوان به انصافی جوادون معطر از یون پر به سوی صفت عصا کون از معانی و له
 و ربا هوں صبا تحفه جوده نف کریمه ای به قیمت هو جرمی ججه کریمین پیچ نه بر جا به به تو آئے جو گلشت کو اگر سرخرمان
 شتاجل هو کے زمین من ای گرد جا به و له روز و مال نیادیده تر رکھا به ایک بجا با بھی نه ناسور جگر بر رکھا
 مرزا محمد حسن التملص به قیقل بن درگاه سی مل از کمره بان شاه جهان آباد دلی بود و بنا به محبت اهل اسلام
 به ملت محری و آمد در سخن سرانی با به اش بلند بود و در فارسی و ترکی استعدادی کامل داشت بلاد عرب و روم
 و ترکستان همه دیده و محاورات فارسی و ترکی بخوبی تحقیق کرده صاحب تصانیف کثیره و مصنف کتب معتبره است
 مدتی مصاحب امیرالامرافاری الدین خان بهادر خان و الملک بود من بعد به لکھنؤ آمد و حاجات بمن جابیسر برد
 و پیش امر او در راتو قریب باریافت و او شاد و مسلم الشو گشت در سال کینار و دو صد و دوم هجری و نوات یا
 از روست ای و اس بران لب که بود و به غیر حکمی نظری نیست من به سر و پارا و له از یار علاج ل
 شید اش دنی نیست به جلا و ستم پیشه مسجاش دنی نیست به تاجند قیقل او خرین مال دز زاری به آه این شب بجز است
 که فرواش دنی نیست به و له روز به عشق دلم شد بدت تیر کسی به زخم من به شد نه نیست ز تیر کسی به
 چاکم من چکان کشته کردم که خنده خون من کرده طلال دلم شیر کسی به و له کیس بود و صاحب کباب سینه و صد پیکان

و قتل مظلومان این است شان ما و له به از قتل ترا میت را در گیسو بکجان بلب رسید و لب شکوه
 و آکنده و له کنه خود را بر سر در دوری تا کجا دارد بنهادم بر گلو خنجر که هست کارها دارد -
 راسی گلاب رای متمخلص به گلشن عم نامدار این نامه نگار از اعظم و دقیقه شناسان سخن دراز
 اجله ناموران این فن بود و عربی و فارسی پایه بلند داشت و در علم تاریخ و لغت و شعر و نظم و سخن نخی رقم میانی
 می کاشت با وجود کثرت امور دولت و وسعت دایره حکومت و اوقات عزیز بدین شغل خطیر صرف فرمودی و گویا
 از نو است شاهدان سخن معطل بودی هنگامیکه ولایت حیات فرمود و نظر نامه الهی بدتش بود و باب خرد
 موافقت و با سخن و تالیف او باین فن از بخاریداریند در فارسی دیوان کلانی دارد اول از نظر قاتل من بعد
 از مصحفی تمیز کردی علاوه آن بعلوم تیر اندازی بی مثل در بی نظر بود از دوست نسیم صبح پیغام شگفتن داد و گلهاراه
 درین گلشن چون گرس باز کن چشم ناشارا چه نمیدانی که اینجا بیکسی سرور کفن دارد و چه بیدردانه برخاک خرام
 می بری پاره و له عاشقانه که جز بار زدل سر نهند پاره سازند گریبان بر فور گزندند به خود بر دیان
 چهار از چکن شمع ستم به صبر هرگز نبود تا غم دیگر نهند و له باتج ناز و غمره سوار نهند و فریاد الا ان رطایک
 بلند شد و صد چاک سینه و دو خنم از اضطراب به آخر برون ز سینه دل در دمنده شد و له مثل خاطر بسوی
 او دارم در روز و شب آرزوی او دارم به صبح و شام از بی نظاره او به سیر گاهی به کوئی او دارم به بخش
 آرد مزاج من هر دم به عاشق لب خوی او دارم و له آنکس که از زبان تو حرف بفاشند به گویا پیام
 خضر آب بفاشند و له عاشق که سوی ملک عدم شد مفر او به آشفته مگر بود یاد کمر او و له قصیده و روح
 راجه بر رم و حسن جد این نامه نگار آدم شاد و بکوی تو گویا لان رفتم به بچه رنگ آمده بودم بیکه خوان رفتم
 جیب در سبب بخندم ز تو خفا حسرت به بی چیدن گلهای گلستان رفتم آدم پیش تو ناگاه نمودی تسکیم بخند
 از دم تیغ تو بر چشمه حیوان رفتم و ده کام و زلف تو سراپا یوس به چون سکنند ز لب چشمه حیوان رفتم به خوش
 لطف تو با من به بنود ایشاری به دوش زینو آتیه نهند و حسن رفتم دست بر کش زستم در نه صتم نام خدا به برادر
 رای زمان عادل دوران رفتم چون رسیدم بدرت از بد و خج سید به و حقیقت بدر کعبه عرفان رفتم به
 لذت تلخی دشنام تو نایافته ام به در هوا کی نعم روضه حیوان رفتم به با دم عشق شد و بر بسوی تو مرا به الله السجد
 ر قطع ره جولان رفتم به راه ناکره به بوستان وصال تو خزان به از رنگ داغ دل اناشته دامن رفتم به عقد
 و اگر در زلف تو از آدم که صبا به باد و ش در همه اطراف بریشان رفتم به که و نیمه عشق تو از آدم که نزد دل
 در ره ملت آشفته مزاجان رفتم به تا که با دم اثر گرید ذوق لغت به جانب دشت بخون خرم و خندان رفتم به
 نیک چشم شده بس موج زنان یکباری به گشت زورتی به میا که بطوفان رفتم به رای ریان جهان را بر دم و دل از

در همه عالم ایجا و ثاخوان زخمی که در می چرخه ز روش تنگ ز دوران شتم از سوا گرش چون گل خندان زخم نهامده
 خنده ازین امر رویت اگر بکعبه جان ناصیه سایان زخم نهان بدیوار چو تخته مرلجان ز روم نه از بی فایده
 خطین بجان زخمی که ترا نیز بود نموده ز نور ویریا چند تو هم آئی که من بمان زخمی که مرید یار و در سزار شرقی شرق
 با همی که از ناخود غیر بیان زخمی که از می خلقی که یک جرمه کجایم که نهاده ما و غر زخمی که چوستان فتمی که که زلف بخش ناله سبسته شاد
 شکستیم گل و بنبل و بجان خیم و بیرونه که سرخوش بهوشی شیده آسمان گفت که من در دوران تم به سیکم بهر دستان و کونون دست دراز
 زانکه در راه تنای تو فراوان فتمی که که گویند که بلبل سرگشته دایه که که گویند که کی کل صفایان فتمی که سایه لطف خدا با برفت عاید
 که سبها و دم و از نومه تابان فتمی که که بر باغی با نسیم بکفتم که شرب چسبان به سار که تو همه سوزل خوش عیان به گفتا که نسیم باغی در
 بوی ز دوایت در آریاب جهان به و که که در شش شش بهوشم داد بیکاری مراد و در سار مراد که به هم شیار بی مراد ز شیر
 جفا لیش سنها و ن طاعت است به سیکم تعلیم و ساد و وفادار که مراد و زخم فتنش سیرم از جهان آرا ده ام نه ز آزادی است
 یار بیلین گرفتاری مراد و که درین بهار نه گل خوش بوستان بود اگر خوش است بهین چشم خفشان بی تو نه سکو لاله
 به نیم نه سوزی گل گاهی به چشمین نکشاید برین و آن بی تو و لحنی و ام که که دل داری ندارم که و کردارم و فاداری ندارم
 دل من شیشه صان است و چشمین به برین آینه نگاری ندارم به بر بیل تو بر گل باش فرست که من پر و کار گزاری ندارم
انشاء الله خان مختلص به انشا پاشا انشاء خان مرشد آبادی و خدمت شاهی طبع فرب المثل بود خدمت
 نواب وزیر الملک ناظم الملک سعادت علیخان بهاد و قرب بسیار و شت و بر اکثر کلام شعری عصر اعتراضات کردی و در لطیفه
 گوئی و نه که سخی علم کیا کی بر فرشتی کیا نش با تمام بنظر گذشت برخی از ان درین نامه جایات از روست
 مشرب ندانه میداریم و بهوشیم با به شیم سدی چون خم سخی جوشیم با بهی خوشا غفلت که از رفتن هنوز که نیم به نقد و سنا
 خواب و خر گوئیم با که ساد فاد است بازار جهان گوشتی که که باشد متاع خوش بفرشیم با و له صف مرگانش و
 چشم خور ز رست پنداری نهان درستان نیزه خلیک است پنداری و له طرف با ده که می کنیم و به آویند که می کنیم
 و له شوخ محبوب ترا میدانم به از همه خوب ترا میدانم به آتش فروخته در عالم به ایک بر آشوب ترا میدانم و له بهنج
 کاش و ده بری پلنه منجه لمانین به که که است چکد سدن کوه قاف مین به بهونه و به و توجع شیشه می و لند
 شمع س آگ دون لگا چادر نوربان مین به شمع می به بیان که و هم بهی تو بار کهچ مین به که که لاله کیا لکاحوت و کاف
 مین و له بهستی تر س کمر به به منجه حور کی سوچی به لاله اود و صر د که بهت دور کی سوچی

دوقوم سوم بوستان اود

و کز نواب فصیح الملک رحمت که و له غازی الدین حیدر حلف نواب سعادت علیخان بهاد
 نواب غازی الدین حیدر بهد و فات پدر در سینه کمر اود و صبت و نه بهی مطلق ببال کثیر و شت صد چاره عیسی برسد

شہنشاہ علی غازی الدین حیدر بادشاہ اودھ متعلقہ صفحہ (۱۱۳) پوشان آودھ

کہ چون حل و عقد امور مملکت کی بکف اقتدار اور آبد و اختیارش از حد در گذشت از غایت پست
فطرتی بدین دولت و ثروت بی ثبات مست بادہ بخودی گزیده از منزل دانشوری و پوئندہ
دور تر افتاد و بیہ ظلم و تعدی کمر بستہ بہ آزار خلایق کار از سر نہاد خانہ سائے غر با و سنازل اُمر ابھود
عجف گرفتہ اکثر سے را بنیداخت بعضی داخل عمارات خود ساخت گویند کہ اکثر او کتابت جمعی از ادب و
قریب در دولت با اختیار قدم بہت از روی نشستہ و ہنگام بر آمدن آنحضرت ہنگامہ داد و میداد بہت
میکردند چنانوقت آنجناب معتمد الدولہ را طلبیدہ شدہ جواب طلب میفرمودند و بجواب آن از دروغ
راستی نہ آبی بر نایرہ غضب آنوالا جناب میرنجبت نما از غایت اعتبار کہ بر ذات او داشتند حرف
پارہ ہای کذب او را بقدر اعتبار خریدہ باز او را میخواندند و او خواہان را از داد انصاف
محروم میداشتند چون ازین حرکات ناصواب و غفلت بندگان پیر خباب جزأت او بیشتر از خود
از دیگران جزو گشت با بادشاہ بیکم نیز طریق بے اعتدالی پیود و فیصل علی خان را کہ از طرف بیکم
منتظم علاقہ جاگیر بود بے دخل ساختہ حکام و عمال جب رای خود مقرر کرد بادشاہ بیکم ازین او اسے
ناہنجار بر آشفته شکایت او بانبندگان عالی نمود و زمین و آسمان بر ہم زد و انبندگان جناب با سترضاے
بیکم موصوف او را مخول فرمودند و مرزا حاجی را چنانکہ مذکور شد بر جای قدیمہ جا دادند و هنوز دو ماہ
ازین ماجرا گذشتہ بودند کہ معتمد الدولہ بصرف زر کثیر صفائی خاطر بیکم حاصل نمود و بوسی او باز بر جای خود
رسید و مرزا حاجی خود را بکنج ناکامی و غلت کشید

و کہ جلوس فرمودن نواب غازی الدین حیدر بر سر سلطنت و مخاطب شدن
بخطاب ابوالمظفر معز الدین شاہ زن غازی الدین حیدر بادشاہ او

نخلیندان بوستان اخبار و چین پیرایان بہارستان آٹا و چین گلدستہ سخن بستند کہ چون نواب
لارڈ ہنریکس الملقب بہ لارڈ مایر ابہندہ دستان نزول اجلال فرمود بہت استدرک ملازمت
حضرت اکبر شاہ ثانی بادشاہ دہلی بجای متمنی گشتہ غیبت آنصوب مصمم نمود تا خبر آمد بہ دہلی انتشار یافت
زر پلٹ بہادر حضرت بادشاہ را از مقدم آنجناب آگاہ ساخت و بہت تقدیم مراتب تعظیم و تکریم تحریر
نمود آنحضرت از لفظ تعظیم لغایت منقص و نگہ گشتہ بر زبان آوردند کہ ہر چند تعظیمی گردش فکری از
سلطنت ما بدولت بحرانی نمائندہ اما نقد شکوہ سلطنت هنوز از دستم فرستہ است پس خلاف شان سلطنت

امید عظیم از پنجاب نباید داشت برزیدت بهادر با تسلع این ارشاد سرگرم بیان تفکر فرو برده تا دیر
 با عالم سکوت ماند چون مخرج بادشاه را بغایت آشفته و برافروخته یافت عرض نمود که اگر آنحضرت راهی منظر
 خاطر است بد است کمترین مناسب آنست که نواب محلی القاب را از مقام فرخ آباد که هنوز دایره دولت
 ایشان بهما نخواست رخصت فرمایند تا لایست مال طرفین نرسد حضرت بادشاه ازین رای اتفاق نموده
 خلعتی گران بها با نقایس و مخالف شاهانه بدر لویه ایچی کاروان روانه فرمودند تا سیفر باتدبیر بر جناح
 استعجال خود را بفرغ آباد رسانیده خلعت رخصت بحضور نواب گورنر جنرال گذاریند نواب مغزی المیه
 ازین ادا مافی الضمیر حضرت بادشاه در یافته طوعاً و کرهاً خلعت قبول نمود اما سخت اندوه و ملال
 بهر سبب پس تنگی فکر انجمنی که نوا خاطر اشرف گردید که برغم بادشاه دلی سلطنتی جدید قائم شود تا سبب
 غیرت بادشاه و تدارک این نجات و خفت گردد چنانچه در ضمن تحریری به نواب وزارت تأیید
 رفعت الدوله خاوری الدین حیدر در باب اختیار لقب بادشاهی ایامی گردند نواب معتمد الدوله و دربار
 این مضمون مسرت شخون آنحضرت را آماده و حصول این امر جلیل نموده درین باب تحریریه توضیح فرستاد
 تا با سیر اوقات اجازه صادر گردید معتمد الدوله با اتهام خود تیاری تخت و تاج بصرف دو کور و رویه
 نموده و دیگر سامان بادشاهی بصرف کور و روپیه میا و آماده ساخت جشی عظیم ترتیب داد و پنجان ساعت
 جلوس تباریچ هیزو هم ماه ذی الحجه سنه ۱۲۴۳ هجری روز دوشنبه مطلق سال کنیزان
 و مستخدم و هنر و عیسوی قرار دادند چنانچه نواب والا جناب بساعت مختار از مسند وزارت بر نهشته
 هزاران هزار شوکت و شمش بر تخت سلطنت جلوس فرموده به خطاب المظفر
 مسخر الدین شاه زمن خاوری الدین حیدر بادشاه او و هلقب گشت امام بخش
 ناسخ تاریخ جلوس یافت که بجا آید که با اقبال و دولت و به تخت زر جلوس شاه گردید و
 زمین و آسمان یک بزم عیش است و زماهی خرمی تا ماه گردید و مبارکباد ای آفاق عالم و
 طلوع آفتاب چاه گردید و نذر آمد بگو شمر و دیارب که شاه امر و شاهنشاه گردید و بی سال بایوان
 جلوسش و بگو ناسخ که ظل الله گردید و معتمد الدوله بوزارت عظم و اختیار مطلق تفویض یافت و دولت
 روشن الدوله وزیر دوم و علی محمد خان نیر که سالار جنگ وزیر سوم و حکمهام الدوله وزیر چهارم گشت
 و نیکو شمر پسر راجه دیاکر شمع و دیوانی و واصل باقی و خطاب راجگی و راجه پیر چند بعد از جشی الملکی و
 خلیل الدین خان بشارت و سبحان علی خان کنبه به نیابت وزارت افتخار گرفت و راجه گور و جلال
 برادر همین جده این نامه خطاب راجگی نسل بعد نسل خلعت گران بها معزز گردید و یک کور و رویه

بطور تواضع بحضور شاه گجهاه انگلستان موصول گشت و سکه چنین شد **س**که زدیسم در از افضل رب
 ذوالمنن محمد غازی الدین حمید و والایب شاه زمین و از سونخ اخراج یافتن مرزا حاجی است
 توضیحش آنکه چون معتمد الدوله مرزا اندک دور را در قریب و منزلت رقیب خود دانسته و وجود او را مشکل
 بنمای دولت خود انگاشته بدام در انتظار فرصت بودی تا احتیاط الحش با وج بود بهیرات و وزیر
 الممالک تاثیر می نهاد و در نیوقت که آخرش بوال آمد خدنگ اندیشه معتمد الدوله بدین مراد رسید که
 کثیر بنده مرزا محسن برادرش بابت باقیات نظامت برآمد و علت های دیگر نیز را ثابت شدند
 معتمد الدوله او را سخت گرفت و مرزا حاجی را نیز با خود این علتها نمود و چندان عامله در اطوالت
 داد که حکم اخراجش از پادشاه حاصل ساخت تا بسال یک هزار و صد و سی و هشت هجری مرزا حاجی از
 دارالخلافه اخراج یافت باقی غیر می تاریخ یافتند بعد اتمام این کار تخریب حکیم مهدی علی خان
 کمربست او را از عظم ناظران این سلطنت بود و در فرست و گماست پایه فرزند دشت درین روزها از
 سو و مرزا حاجی معتمد الدوله کهمال چنانچه زبست و سر رشته حرم نگاه میداشت ناگرفت یکی از زمینداران
 نظامتش سر از اطاعت بچید و مصدق صورت و صورت گردید حکیم موصوف کجاست کثیر به قماخته دست بزرگ
 عظیم نمود و خلکی صعب کرده او را بدست آورد و اموال و اسلحه اش بجاوت برده او را بکاست ساخت
 چون اینچرا انتشار یافت رفته رفته بگوش وزیر الممالک در خورد دست آویزی او را بهمید حکیم
 موصوف را در معرض باز پرسش آورد و آماده تخریب و تفتیش گردید حکیم معری القش معامله در گون
 دیده خود را فریخ آباد ملک انگیزی کشید و بذریع حکام انگیزی معامله پیش نمود معتمد الدوله از بدر
 رفتن پنجین صید فربه خون جگر خورده تباست در ساخت و بکست نشست تا هم زری کثیر
 بذریع حکام انگیزی و موصول فرمود و در نیوقت اختیار و اقتدار معتمد الدوله از اندازه در گذشت
 هر چه میخواست میکرد و رقیب نه داشت حضرت بادشاه بفریب با ده گلرنگ در پیشش بوده از کارهای
 مملکت خبری نداشتند و تفتیکه پوشش می آمدند از امورات سلطنت از وی پرسیدند جوابی نسکیان افزا
 معروض داشتند مطمین می نمود گویند که تمامی خواصان و مقربان خدمت را از خود ساخته آماده بر آن
 داشته بود که هر چیزیکه با آنحضرت دهند خالی از کیف نباشد بنابراین بندگان حضرت شب و روز در عظم
 کیف می بودند و او درین فرصت انواع تعدی ب مردم می نمود و وزیر بادشاهی که از ممالک محروسه پایتخت
 می آمد بتصرف خود در می آورد و از وجه فکر است ملازمان و کمران او بهر قدر که ظلم و ستم میکردند هیچ
 بادشاه به عدل از کماله اقتدار نداشتند باشد اما حضرت بادشاه در عدالت و انصاف یگانه عهد بودند

که بدست این ناپاسان در افتاده بدوشی و بی احتیاری میگذرانیدند اگر مستغنی بجاالت هوش تا
 بانحضرت میرسید و او مراد خود می یافت و محمدالدوله بقاب می آمد بلکه بدست خود او را می زدند و
 میضرب نمودند که من زمام سلطنت بکف تو سپردم و محمد خود ساختم تو انجمن ظلم بر رعایای غالی آنوقت زیر
 المملکت سر بقیه دم میگذاشت و برای آینده معذرت میخواست اما باز همان حرکات می نمود تا رفته رفته
 پاپا و شاه بیگم بازی اعتدالی را شروع کرد و فیض علی خان و ارونجه بیگم را بعلت بی نظمی جاگیر معزول ساخت
 و از پادشاه اجازت گرفته حکم اخراج او و رد او میداد و کوز خود را بحضور پادشاه بیگم رسانید افواج که
 پانزده جیش متعین بود حسب اجازت نواب محل بیگم را محاصره نمود بیگم که از بدوشی پادشاه امیدوارک
 این فتنه بداشت ترک امید کرده بخود داری نشست و زریذنت بهادر را از فتنه برداشتی او اعلام نمود
 اما صاحب مدوح در میان افتاده فوج پادشاهی را از محاصره برداشت و فیض علی را گرفته بغزت تمام
 بیگم پوز فرستاد پادشاه بیگم بنجاه هزار ربه سپه میبرد که در محنت فرمود و تهارن انجمن از سر کار کشید
 و بیاب فرزندی و ولیعهدی مرزا نصیرالدین حیدر استفساری کرد بدست محمدالدوله از غایت شجاعت
 و بجاوب نوشت که شایسته از لطف پادشاه نیست بلکه از خواست گرفته بدوش فرموده اند و تمامی بلا
 و امصارا شتمار و رد داد که اگر کسی نصیرالدین حیدر را فرزند پادشاه خواهد گفت مستوجب عقوبت خواهد
 گردید و تهارن انجمن از کلکته یا از فرمانی رسید که زریذنت بهادر خود از پادشاه بلا و سلطنت وزیر
 دریافت حال نماید تا زریذنت بهادر بخدیست آمده بعد گذراندن تحریر صدر راستدراک حال نمود
 آنحضرت بغزندی و ولیعهدی مرزا نصیرالدین حیدر اقرار کردند و از سعادت نشی و بهوشندگی او
 حکایت ما خواندند تا بهین مضمون جواب بصدر رفت و امر ولیعهدی بر مرزا محمدوح قرار گرفت درین
 محاله محمدالدوله سخت ذلیل و خفیف شد تا هم از حرکات خود باز نه آمد و روزی بوقت فرصت
 با پادشاه معروض داشت که پادشاه بیگم اراده بد در خاطر داشته اند میخواهند که بندگان حضرت را بغیر
 و فسون ملاک ساخته مرزا نصیرالدین حیدر را پادشاه نمایند و زمام سلطنت بدست خود گیرند من از
 راه و لجنه های آنچه که تحقیق شنیدم معروض شد تا عیلاج واقعه پیش از وقوع باید کرد و بندگان حضرت
 بدربانت انجمن سخت مضطرب و منتشر شدند و بلا تحقیق و نقیض با جرات التماس او را مقرون بصدق دانسته
 پادشاه بیگم را از نظر انداختند و مخالفت از حضوری نموده دروازه های اندرونی مسدود گنایندند
 پادشاه بیگم چون درهای عذرخواهی بسته یافت و تدبیرات خود را بجا نبرد بدست منزل صبر و شکیب
 گردیده نظر بجهت ابست متقارن انجمن مزاج آنحضرت از مزاج اعتدال افتاد و عوارض چند رو با مستعد

نهادند بهنگام گذشتن و گذشتن فراز آمد معتمد الدوله از غایت پیش بینی در بیوفت هم از کار خود غافل نماند
سرلقد دم نهاد و بسیار از بسیار گریست آنحضرت از غایت لطف و شفقت کاغذی طلبیده و غافل خطی نویسانید
مهر خود ثبت فرموده و حال را اش کردند درین اثنا بادشاه بیگم مرزا نصیر الدین حیدر را همراه گرفته بحضور
آمد هر چند امرت لال عرض یکی بایمای محتمل الدوله بجایفت پرداخت بیگم پروای مانعش نگذرد برالین
آنحضرت رسید و ناله و شیون آغاز نمود و خواجہ سراسر اسے که در بیوفت معروف خدمت بود و سراسر آنحضرت
بر دست خود داشت آنحضرت را بهوش آورده از احضار بادشاه بیگم مرزا خبر کرد تا چشم کشادند و خطه
آب اشک از دیده ریخته بحسرت تمام مطرب ایشان دیدند بیگم ند جا که که نویسانید برده بود پیش خود
خی الفو مهر خود از نظر الدوله طلبیده ثبت فرمودند همان ساعت مزاج متغیر گشت اضطراب طاری
و حالت نزاع ساری شد تا تاریخ یکالت و نهم ربیع الاول سنه یک هزار و دویصد و چهل و سه هجری زور
شد مطابق به یوم اکتوبر سال یک هزار و شصت و شصتی بوقت عیسوی بمیخواه سال و ولایت حیات فرمودند
تاریخ وفات از وفات جناب شاه زمین و گویا عالمی لاک شده و دیده و باشد بماتمش مناک
سینه از آه و درونک شده و رفت دران هوش از دست و حبیب صبر و شکیب چاک شده و گشت
تاریخ مصرع او ستاد و ای بسا آرزو که خاک شده و مدت سلطنت و حکومت سیزده سال و بیست ماه
و پنج یوم و نه روز و یک شب که نیک جهان سلی صاحب بهادر اشرافی صاحب بهادر جنرال ریس صاحب بهادر
جان شهن صاحب بهادر مارون رئیس صاحب بهادر نائب وزیر قریب الدین خان المعروف
مرزا حاجی نواب معتمد الدوله بهادر دیوان و دواصلبانی نویس راجه ویا کرشن راجه نوکر کشن
صاحب راجه میوه رام

ذکر بعضی شعرای نامی این عهد

شیخ امام بخش ناسخ از امام شعری لکھنؤست در میدان سخنوری رایت جهانگیری بلند کرده و
بزم معنی آفرینی شمع یثاقی برافروخته بلاغت کلامش صد هزار خار حسرت در دل صاحب شکسته و
نصاحت سخنش هزار رنگ خجالت بر روی ملا ظهور بسته طرز اندیشه آفریده اوست و در
تن فقط جان میداده اوست و پشت معنی توی ز پهلوش بدخامه رافروشی ز بازویش و بسیاری
عمایه لکھنؤ از و ملند داشتند نواب وزیر الممالک معتمد الدوله بهادر از تلکند اوست اما در معنی و در
بود قفل است که روزی حضرت بادشاه از معتمد الدوله فرمود که اگر ناسخ از ما بدولت درخواست

نمایند خطاب ملک الشعرائی اور مخاطب گردانم چون این ارشاد بگوش ناخ رسید جواب گفت کہ اگر نواب گورنر جنرل دیامنا سیلمان شکوہ خلف شاہ عالم بادشاہ دہلی این خطاب مرحمت فرماید مضائقہ ندارد سوای آن از دیگرے استدعائی کنم بادشاہ ازین جواب برآخفت ہما وقت ناخ را از شہر بدر فرمود متی در الہ آباد بود اما بفراق لکھنؤ مے سوخت چنانچہ گوید یاد ہین سب گلزار لکھنؤ مے تصور مین ہمار لکھنؤ دیو آجاتی ہے اسے دماغ جنون ہو گیا نسیم مشکبار لکھنؤ بد گل سے رنگین تر ہین خار لکھنؤ نشہ سے بہتر خار لکھنؤ بند پھر ہے ہین گلزار لکھنؤ ہر چین ہر رنگہ لکھنؤ خود بخود بخود ہون کیا یاد آگیا کوئی رند بادہ خوار لکھنؤ سارے نقشے سانسے آنکھوں کے ہین مے نقش ہین نقش نگار لکھنؤ دیکھیں کیوں کرد صوب مین طیار لڑا نہال سایہ دار لکھنؤ ولہم صیفر اپنا وطن ہے لکھنؤ ہم تو بیل ہین جن ہے لکھنؤ مشک شان زلف محبوبوں کی ہین مے غیرت مشک ختن ہے لکھنؤ کر دیا ہے ہے قضائے کیا فراق جان مین ہون اور تن ہے لکھنؤ در سال بکھرا رو و صد و بیجاہ و ہمار ہجری وفات یا نت از دست

مزا وصال کا لیکر فراق یار نہو کیسویار کا اتنا ہی انتظار نہو دشت حشت مین مجھ نہ کر تجرانی کھل رہے ہین بیاں بول لیکن تباہ ہین جھکا دم لینے کی بھی فرصت نہ پائی ہر گل شبو سے جاری نور کا فوارہ تھا نخل بریدہ ہون مجھ کیا برگ بار توس قزح نمود ہوا ہر بہار سے ولہ کیا غرض غیر سے جیار سو کچھ کاہن خجوا برو خدا سے کچھ کام نہیں	نہین ہے نشہ کی کچھ قدر کر خمار نہو وہ مین ہون مے و نفرت کو لکھا کچھ خار ہون بکریاں گوشہ دامان نہیں ولہ ات بھر جو ستا آنکھوں کو وہ پتھر رومولہ شادیاں کوچ کا نقارہ تھا ولہ کیوں ہو گیا دو چار مین اس سے شاخ شکستہ ہون نہیں مطلب ہمار سے ناخ یہ غزل ہر جنون زاکہ سنتے ہی گل سے کچھ کام نہیں خاصے کچھ کام نہیں ولہ غم نہیں فلک جو تاج نہیں	جو ہجکی آئی تو مین خوش ہو اکتا اقتا کچھی گور ہمسار نہو ولہ واہین ہے دیدہ حرا انتظار یار مین غیرت حجاب اپنا دہن نظارہ تھا شب ترے پر تو سے لبریز لکھا کچھ جاتی رہی غمان کیسب اختیار سے آہ چشم تر تصور ابرو سے بار بار نہو سودا کفن کو بہار لکھنؤ مزار سے تیج کافی ہے مجھے اپنا کما کاٹنے کو ہکو سر کی بھی احتیاج نہیں
بیکلو گل نہیں تو کیوں نہ رو کون در سخن سرائی موعنی آفرینی عجیب آتش زبانی بود و شمع صد لکاشانہ دلہامی افزود خند شاہد دلہامی فصاحت ہر محبت کردہ اوست و عروس جلوہ فرس محاورات از حجاب ستودہ بکلوہ گاہ ظہور آوردہ او استغنائش چون فصائش زبان زد روزگار و فنا آتش	کہ ہنسی کا مرا مزاج نہیں خواجہ حید علی التلخیص آتش	خواجہ حید علی التلخیص آتش

چون کما لآتش مشهور شهر و امصار بالامام بخش ناسخ اکثر مشاعر و مطارحات داشتند و در حدت فهم و شوق طبع علم کیا کی برافراشته حق نیست که این هر دو حضرات از کالمین و ادباء و محققین بودند کی بر دیگر تفوق داشت و این ازان و آن ازین گوئی تفوق می بود و نقل است که روزی بدو نشستند نواب وزیر الممالک که بهدران نزدیکی تعمیر و ترتیب یافته بود مجلس مشاعره منعقد گردید از احرا کبار و عماید نامہ انجمن غفر و صحت لطیف بود شیخ ناسخ غزل خواند که مطلعش این بود **د** سسی آلوده لب پر رنگ بان ہے **د** تماشا ہے تہ آتش دھوان ہے **د** یاران بیا از بسا صفت کردند بلکہ از کلمات تسنن و آفرین قلابہ زمین و آسمان با ہم آمیختند چون نوبت بہ خواجہ حیدر علی آتش رسید غزلے و طرح خواند کہ مطلعش این بود **د** یکس رشک مسیحا کا مکان ہے **د** زمین جسکی چارم آسمان ہے **د** برین مطلع غلغلہ در زمین و زمان افتاد و فقرہ حسنات بفلک ہفتم چید از بسکہ حسب حال بود مطبوع طبائع گشت و محال بتناسخ دست داد و اما تدارک آن نشانی بخین زوایتے دیگر نیست کہ یکبار نواب وزیر الممالک در مشاعره قرار داد کہ وقتیکہ شیخ ناسخ غزل طبع بخواند مشاعره بمقابل حیدر علی آتش خلعتی گران بہا با و بد ہد نامچالتے و نہایتے بحضرت آتش حاصل آید باین قرار داد مصرعہ طرح پیش آتش نفرستادند و وقتیکہ کیر زبانی ماند مصرعہ طرح پیش آتش رسید حضرت آتش مافی الضمیر وزیر الممالک دانستہ کمال غصہ و غضب بہم رسانید و خواست کہ خود را شریک مشاعره کند اما بگفتہ یاران رد وستان این امر شافی شان خود دانستہ رفتن خود با مشاعره قرار داد و بیرون شہر رفته در مسجد سے نشست و در فکر یک دو ساعت غزل طرح باب و تاب تمام شہنشاہ انواع اشارات و کنایات نسبت ناسخ و وزیر الممالک تیار کردہ و تشریرے و حقایقہ بدست گرفتہ شریک مشاعره گردید و بمقابل شیخ ناسخ نشست از غایت غصہ گاہے تشریرا برے داشت و گاہے حقائق را حرکت میداد و وزیر الممالک و شیخ ناسخ ہر دو دانستند کہ حالت معاملہ دیگرگونہ است اگر امر سے خلاف طبع حضرت آتش بطور آید آتش فتنہ بلند خواهند شد و گشت خون عظیمی واقع خواہد گردید برین سبب ہمہ ساکت و نظارگی حالات بودند درین اثناء نوبت خواندن غزل بہ آتش رسید این غزل خواند غزل سن تو سی جہان میں ہے تیرا فسانہ کیا کہ کتی ہے تجھ کو خلق خدا غایبانہ کیا کہ کیا کیا اُبھجنا ہے تیرے زلفوں کے تار سے **د** بخیہ طلب ہے سینہ صد چاک شانہ کیا **د** زیر زمین سے آتا ہے جو گل سوز رکھ **د** قارون نے راستہ میں لٹایا خزانہ کیا **د** اڑنا **د** شوق راحت منزل سے اسپ عمر **د** ہمیں کیسکو کہتے ہیں اور تازیانہ کیا **د** دیر نہ جہا کا ڈھونڈتی ہے انہی مشت خاک **د** بام بلند یار کا ہے آستانہ کیا **د** چارون طرف سے صورت جانان ہو جلوہ گر **د** دل صاف

ہوتا تو ہے آئینہ خانہ کیا : صیاد و اسیر دام رک گل ہے عندلیب : دیکھا لارہا ہے چھپے اسے ابدانہ
 کیا : بلبل و علم ہی پاس ہے اپنے نہ ملک و مال : ہمسے ظاف ہو کے کرگیا زمانہ کیا : آتی ہے
 کس طرح سے میری قبض روح کو : دیکھو تو موت و موندہ رہی ہے بہانہ کیا : ہوتا ہے زرد سنکے
 جو نام و مدھی : رستم کی داستان ہے ہمارا فسانہ کیا : بے یار ساز و ساز ہو گا وہ گوش کو بہ مطرب
 ہمیں سناتا ہے اپنا ترانہ کیا : صیاد و گنہگار دیکھتا ہے بحرِ مرغ : بلبلِ قفس میں یاد کرے تھیانہ
 کیا : ترجمہ چھی نظر سے طائرِ دل ہو چکا شکار : جب تیر کج بڑیگا اورے کا نشانہ کیا : بیتاب ہے
 کمال ہمارا دلِ خزن : مہمان سراے جسم کا ہو گا روانہ کیا : یہاں مدعی حسد سے ندے داد
 تو ندے : آتشِ غزل یہ تو نے کھی عاشقانہ کیا : برہریت این غزل زمین و زمان را بخش شد
 و از نعرہ احسنت و آفرین لرزہ در ارکان شش ہمت افتاد تا آنکہ وزیر الممالک بے اختیار خلعے
 طلبیدہ بہ آتش داد و در برابر آن بناخ ہم عطا فرمود از دست خانہ خراب نالون کی بل بے
 شرارتین : بہتی ہیں پانی ہو ہو کے سنگین عمارتیں : سرکونسا ہے حسین کہ سودا نہیں تیرا : ہوتی
 ہیں تیرے نقش قدم کی زیارتیں : خانہ ہے کبھی کا ہر ایک قصرِ شہر عشق : لکھ گھر ہیں بادشاہِ سیان
 لکھ گھر و زارتین : دیدار یار برق بجلی سے کم نہیں : بند آنکھیں ہوئی دینگی دعائیں بصرارتین :
 آنکھوں میں اپنے دولت و دیدار ہیں وہ خواب : ہوتی ہیں تیرے وصل کی نہیں بشارتیں :
 کہتے ہیں مادر و پدر مہربان کو بد بکرتی ہیں وہ حواری و سما کی حقارتیں : بدگو یا زبان ہو تو کرے
 شکر آدمی : سمجھے جو تو کو کرتے ہیں یہ گنگ اشارتیں : زیر زمین بھی یاد ہیں نہفت آسمان کے ظلم :
 بھولا نہیں میں سنگ لون کی شرارتیں : درخضر و مسج کاٹتے ہیں رشک سے گلآ : تو بھی تو کر شہید و
 کی اپنے زیارتیں : عالم کو لوٹ کھایا ہے ایک پیٹ کے لیے : اس غار میں گئی ہیں ہزاروں ہی
 غارتیں : باقی رہیگا نام ہمارا نشان کے ساتھ : اپنی بھی چند بقیہ ہیں اپنی عمارتیں : اہل جہان
 کا حال ہے کیا ہے کیا کہیں : بدگو بیان ہیں سچھے تو منہ پر اشارتیں : ان نقش و نگار حسنِ تبار کا نہ کھا
 فریب : مطلب سے خالی جان لے تو یہ عمارتیں : عاشق ہیں ہکو مد نظر کو بے یار ہے : کعبہ کی
 حاجیوں کو مبارک زیارتیں : ایسی خلاف ہے ہوئی ہے ہوا سے دہر : کافر کھائے تو ہوں
 پیدا حراتیں : آتشِ یشش جہت ہے مگر کو یہ یار کا : چاروں طرف سے ہوتی ہیں ہمیشہ اشارتیں :
 ولہ شب ہجران میں جو دم تھا وہ گو با واپس دم تھا : گمان تھا شام سے مجھ پر چراغِ منجگا ہی :
 دم آخر بھی بالین پر میرے ہمراہ بار آنکے : رفیقوں نے محل رکھنا باقی عذر خواہی کا ولہ چھوڑنا

یہ سہ گریبان کو نہیں دست جنوں کیا یہ اسکو کسی محبوب کا دہن سمجھاؤ لہٰذا فریب حسن بکبر و مسلمان
 چلن بگڑا کہ خدا کی یاد بھولا شیخ بت سے برہمن بگڑا کہ قبائے گل کو پھار جب میرا گل پیر بہن بگڑا
 ن آئی کچھ نہ بچوں سے جو وہ بچہ دہن بگڑا کہ نہیں بیوجہ ہنا اسقدر زخم شہیدان کا کہ تیری تلوار کا
 سٹھ کچھ نہ کچھ اسے تیغ زن بگڑا کہ ولہ سودا ہوا ہے مرغ جنوں کے شکار کا پھندا بنا رہا ہوں گریبا
 کے تار کا کہ گیسو نے قرب آئینہ روئے یار سے وہ ڈانڈا ملا دیا ہے حلب سے تھار کا وہ صیاد
 تسلی بلب کے واسطے کہ کچھ نفس میں عوض بھرا ہے گلاب کا پر وانوں سے لڑا یا ہے لبیل کورات
 بھر ہشعون میں عطریار نے ملکہ گلاب کا وہ ولہ وہ سیدہ کار ہوں ظلمت کہ گدہ ہرین میں چاہیے
 دے نہ کفن بھی مجھے تقدیر سفید کیا جو اندرون کو اجلا رہی رکھی گا وہ اوٹیلے آپ تو یاد زلفک پر
 سفید وہ لگیا بھکو پسنا جب کوئی طرم ہوا خاک میں تن ملیا جب سر کیا چھوٹا خواجہ وزیر
 المستخلص وزیر ارشد تلامذہ شیخ امام شمس ناخست کلاش در نزاکت از رنگ گل نازک تر و خوشی
 از رنگ رخسار گلزاران ہشیر جادو طر ازیش پری نزاوان معنی را در شیشہ کردہ و بھر کاری قلمش صد
 طلسم سامری بر آئینہ اوستاد را بشاگردیش نازی بود و سخن را با د آتش صد نیازے شوکت بخارالی طر
 معنی آفرینی از او آموختہ و مرزا جلال سیر در سخن طر در لبائی ازو گرفتہ از دست دشمن بھی اپنے
 دوست سے یارب جدا ہو کہ نا آشنا کو بھی الم آشنا ہو کہ صد چاک ہو وہ دل کہ جو در و آشنائو
 پھوٹے وہ آنکھ جس سے کہ آنسو گرا ہو کہ بعد از فنا زمین سے نہ آؤ شجایر لغبارہ ایسا کوئی کیسی قطر
 سے گرا ہو کہ کرتی ہے اب تلک جو لگاؤ تمھاری تیغ کہ تسمہ کوئی گئے ہیں لگا رہیا ہو کہ ہم خاک
 میں لے تو لے غم گریہ ہے کہ دلین ترے بجا کہیں رہ گیا ہو کہ جو ہو سکے وہ مجھے کرو جو نایان
 نا پھر کیسکو تم سے اسید و فائو کہ تاریک ہو گیا ہے نظریں جہان و وزیرہ آنکھوں میں اس کے غیرے سرمہ
 دیا ہو کہ ولہ مرمر کی لبیل جو کیا یاد چمن کو کہ غربت میں خدا یا دلائے نہ وطن کو کہ دیکھلا تیرا
 تیغ نے جو ہر کہ چمن کو کہ پھرتازہ و یاد داغ اسیران کن کو چہ یاروں نے پس مرگ میرے باندہ حریف
 ہاتھ ہتھ خوف کہ گڑے کرے جیب کفن کو کہ بت کتے ہیں کیا کیا مجھے اس بے دہنی پر
 اللہ نے صد شکر بنایا نہ دہن کو کہ ولہ بھری ہے سانی جو تو نے شراب شیشے میں کہ پری اوتاری
 ہے اپنے حساب شیشے میں کہ یکے آتے ہی ساقی کے یہ حواس گئے کہ شراب سینگ پہ ڈالی کباب
 شیشے میں کہ کس قدر ترقیوسف میں اور اپنے یار میں کہ گھر خریدار اس کے آئین وہ کجے بازار میں
 ولہ گردش میں ہے داغ دل بیتاب کا پچھا کہ گرداب بنا چشمہ سیاب کا چھا ہا

ساتی تو تیرے زخم کے انگوڑ پر رکھ دے اس پتہ بینا ہے مے ناب کا پچھا پاؤ خورشید قیامت ہی شہو
 ہوا کہ اور ترا ہوا داغ دل بیتاب کا پچھا پھر ازلہ ولہ ششی الملوک ہمارا جہ رتن چند شیار
 جنگ اتخلص نہ رنجی از اراکین سلطنت او وہ بود سخن رتبہ عالی داشت ولہ نصیلت مرتبہ
 شملی بدین سبب خدمت فشی الملوک باو مروج شد و فارسی طبع آزمائی کردی و ہر چہ گفتی خوب
 گفتی از مرزا قتل لہذا داشت از روست چہ شد جان من شرمین مے نمائی پکجا بودی کہین
 چنین مے نمائی پز حال دل من خبر وہ خدا را کہ چون زلف خود شایہ بین می نمائی پکجا
 بر من دلا کجا رفتے پکجا اسیر بلا کجا رفتے پکجا اے کہ بعد از کشتن ما میروی پکجا حق
 نگہانت کہ تنہا میروی پکجا حیرتے دارم ولاد رکارتو پکجا سوے آن آئینہ سیا میروے پکجا
 حسام الدولہ فقیر محمد خان بہادر و متوطن ملیج آباد اتخلص بہ گویا از تلامذہ شیخ
 امام بخش ناخ است کلامش بس دلپذیر بلکہ مطبوع طبع برناو پیر است از روست کر نیکی
 کیا یہ دعا اے خدائی پکجا بیٹوں نے منہ کو بویا تو ہوتا ولہ چشم بیار نے ہیں ما الحمد
 مردم آزار نے ہیں مارا ولہ نظر کہ رخ ساتی سے جھکوستی ہے پکجا یہ آفتاب برتی ہوئے پرستی
 ولہ دلو کس گل کا عرق آلودہ گال آیا ہے یاد یہ عطر دان کا منہ نہا ہے منہ ہر اک ناسو کا
 ولہ اس کمر پر ہوا ہوں میں گویا یہ بے نشان چاہیے مزار مراد ولہ کیا کیا کردن میں
 شکر خداے قدیر کاہ بخشا ہو مجھے فقیر کو رتبہ اسیر کا ولہ جنون پڑیں تیرے نازک مزاج پر تھپڑ
 جو پھول چمکین ہیں لڑکے تو سنسار ہوں میں ولہ بس ایک ات کا مکان چہ باغ ہستی ہے پکجا
 سرہانے روئگی اب شمع گو کہ ہستی ہو

ذکر سلطنت ابوالنضر قطب الدین سلیمان جاہ شاہ جہان نصیر الدین حیدر

بادشاہ او وہ

راویان اخبار و تاطلان آثار روایت کنند کہ چون شہر یار گردون وقار و بادشاہ جم افتدار طومار
 حیات در نور دید و شمع زندگانی آن زینت بخش سریر جہان بینی بصر صراجل خاموش گردید
 مرزا نصیر الدین حیدر کہ جائے شجاعت در برش و تاج اقباش پر سرش بود با ہزاران ہزار
 شوکت و جہت بر سر سلطنت و فرمانروائی برآمد صدک تنیت و ہمار کہا ہی از شخص جہت بر جہت
 و تفرہ و سرور و کامرانی زمین و زمان را فرو گرفت صاحب رزیدت بہادر اول مبارکباد و خیر

شبه قتل علی نصیر الدین حیدر بادشاہ اودھ متعلقہ صفحہ (۱۲۲) نوشتان اودھ

من بعد رکن رکیں خلافت و جہانداری و اعتضاد مملکت و شہر یاری مہتمم الدولہ نذر دادہ ظہار
اطاعت و عبودیت نمود و دیگر ارکان دولت مرتبہ بمرتبہ بگذراندن نذر و چہرہ آدمی عقیدت
گشتند و خلعت و خطاب علی قدر مراتب و درجات سرفرازی یافتند از انجملہ مہتمم الدولہ خلعت
گرانبہا و پنجاہ و دو کلب رویہ نقد مغز گشت و ہمارا جہ میوہ رام بسیرا جہ تول کرشن دیوان اعلیٰ
بخطاب افتخار الدولہ غالب گشتہ سہک رویہ نقد انعام یافت تارنج این جشن صاحب رے
مورخ چنین گفت تارنج تخت پر ہے جلوہ فرما با و شاہ گنج بخش * بین زمین پر شاہ آدم اور
نملک پریمہ وادہ پشور عشرت ہے عیان اس مصرعہ تارنج سے یہ اب ہوا مزار نصیر الدین حیدر
بادشاہ * سکہ چنین یافتند سکہ زرہ برسم وزیر از فضل و تائید آگاہ ناب مہدی نصیر الدین حیدر
بادشاہ بدہر چند کہ آن حضرت از مہتمم الدولہ کدورت کے بخاطر مبارک داشتند و ادہم نیاخت تہم
متوجس بود اما از غایت پختہ کاری و زرف نگہی پر وہ بر آئینہ کدورت انداختہ از عاطفت خسروانی
و نفقات بادشاہی دل اورا بدست آوردند و ساحت خاطرش را از خشن خاشاک و مات پکا یافتند اما
در باطن فکر استیصال اولیٰ و ملکیہ بود و مہتمم الدولہ بودا وید این الطاف و اشفاق شکوہ بر طرف نمود
و جمعیت تمام حاصل کرد و بوقت فرصت بیاران و دوستان میگفت کہ حضرت بادشاہ چندان
عاطفت بحالم بندہ دل داشتہ اند کہ نفقات حضرت خلد منزل ہمہ از یاد رفتند سبحان علی خان
کنبہ کہ در وانش و فراست پایہ فراتر داشت معروف می نمود کہ این شفقت بادشاہی بیو جہت
سرشتہ خرم و احتیاط نگاہ باید داشت و خود را بدان نیاید فریفت و زرہ ٹیڈٹ بہا و ہم تواتر
بامہتمم الدولہ گفت کہ حالا صواب بحق تھا آنت کہ مزید طمع را کار نفرمودہ از عمدہ وزارت و تبرہ
شوند تا خرمن آبرو و شہا از برق غضب سخطانی محفوظ باشد از انجا کہ طمع و نیاز حجت جاہ دیدہ و بین ادرا
کور کردہ بود و بنا بران گوش بر فصلح یاران و دوستان نہ نہادہ کمال فارغ البالی میگدایند
تا آنکہ حضرت بادشاہ بذریعہ منتظم الدولہ حکیم مہدی علی خان و ربانہ غزل او تحریک بصد رکلتہ
کردند از انجا اجازتے صادر گردید کہ آنحضرت را بمعاملات سلطنت اختیارے حاصل بہت درین
موقع زرہ ٹیڈٹ بہا و معروف شدہ است کہ بندہ کا حضرت در نیاب سارحت نظر ناید و خود آمادہ
انیکار نشوند بلکہ نزد بندہ بکارے بفرسند تا باسانی اورا بدست آرم بادشاہ گذارش اورا قبول
فرمودہ روزے برائے این کار مقرر ساخت تا زرہ ٹیڈٹ بہا و کمپنی انگہا بگرد اگر و نشنگاہ خود
بکین نشانند و خود منتظر آمدنش نشست حضرت بادشاہ مہتمم الدولہ را طلب داشتہ فرمودند کہ زرہ ٹیڈٹ بہا و

شمار اطلبه شده اند و باید رفت مستعجله که اصلالکمان اینمندی داشت بحسبیت رفقای
خودش فقیر محمد خان و میند و حسان رساله اران پیش رزیدنت بهادر آمد و ملاقات نمود تا
ویر گفتگو از هر دو رزیدنت بهادر و او را خافل کرده بحیله کاری از انجا باز کرد و بجا اشاره
او کمینی تلنگه از کمین برآمد مستعجله دوله را بحلقه خود گرفت بعد ساعتی رزیدنت بهادر در آمد به مستعجله دوله
گفت که شما بکلم حضرت باو شاه سلیمان جاه از وزارت معزول و مجبوس شدند مستعجله دوله از اضطراب
نقد حواس در باخت و اشک از دیده باریختن آغاز نهاد و بار رزیدنت بهادر گفت که آنچه در
تقدیرم بود بطور آید اما از توجهات شما متوقع اینمندی هستم که شیشه آبرویم از سنگ جفا محفوظ ماند
رزیدنت بهادر او را مطمئن فرمود و بکمر است فوج خود او را با دوا قاش فرستاد و پیره و چوکی بڑی و طریقا
او نشایند و با فقیر محمد خان و میند و خان فرمود که شما ملازم سلطانی هستید صواب بحق شما آنست
که بمنزلهای خود رفته بکار یک حکم مطاع شرف نفاذ یابد کار بند شوید ایشان بجز و شنیدن اینمندی
از انجا بگریختند و با مثال فرمان بچهارونی خود در آمده کمر با کشتا و ند بعد ظهور این واقعه فرمان
سلطانی بفرستاری ملازمان و متوسلان محمد الدوله شرف نفاذ یافت بدی و ساعتی حکم بجا آوردند
هزار ها کس از ملازمان و لواحقانش اسیر بچه عذاب گشتند و سبا خانها دست خوش تاراج شدند
روز دوم منادی شد که هر کس دعوی زرار مستعجله دوله داشته باشد حاضر در دولت گردد و جوق جوق
مردم بهت وصول زرخود را حاضر بارگاه گشتند و زرارهای خود از اصل و سود و آنچه که بود بیاورد
حسب مراد بذریعہ رزیدنت بهادر وصول کردند چون نواب مغیر الیه مبلغ چهار لک روپیه از
آن جدم راجه پرم دهن داس بتصرف در آورده بود و بدقت حساب و کتاب خراج نظامت غیر آباد
جرا نمیداد و هنوز صفائی آن نشده بود حضرت باو شاه استدراک این ماجرا فرموده راجه
موصوف را طلبه شد و بزبان اقدس فرمودند که اگر این معامله راست است و زرشما بذریعہ مستعجله دوله
واجب الادب اظهار باید نمود تا بهین ساعت زرشما بشما وصول کرد و راجه موصوف از غایت مرد
معروضه داشت که مطالبه خانه زاد بذریعہ مستعجله دوله هیچ نیست هر که عرض کرده محض دروغ معروضه شده
تا حضرت جهان پناه بسکوت ساختند مستعجله دوله ازین مروی هممون منت راجه موصوف گردید
بذریعہ مستعجله دوله سپاس آن داد نمود و بالجله نواب مغیر الیه در نزد داسن از مطالبات مبالغه
و دیگران پاک کرده بدستگیری رزیدنت بهادر بغیر تمام روانه کانپور شد جدم فرزند کمان خود
را بجمعیت اسے را پنجهزار روپیه برای تواضع نواب مغیر الیه داده بطریق مشایعت خفیه همراه کردند

ایشان تا مدتی ریاضه گنگ رسانیده رخصت شدند و وزیر که همراه برده بودند پیش کردند نواب ازین مردمی مکرر گرانبار خجالت گردیده اشک در دیده گردانیدند و گفتند که باده ازین مراد شرمند است نسانید اگر اسد تعالی باز مراد دولت میرساند عوض آن خواهیم نمود و غرض که بعد رود و قبح بسیار قبول نمود گویند که با وجود اعلان لکهار و پید از اسباب طلا و نقره و انشعاف نفعیه و جواهر نفینه و نذر سرخ و سفید بسیار چیز جمله شمشاد و انچه او در غل داشت هیچ و تربیری در ایام اقتدار همنداشت این واقعه در سال یک هزار و دوهصد و چهل و چهار هجری بظهور آمده صاحب رای سورخ چنین تاریخچ یافت عی آج اس گھر کا سینچہ او ترانہ بعد غل مہتمم الدولہ فیض علی داروغہ جاگیر بادشاہ بیکم کہ بکاپنہ قیام داشت بیاد زمی طالع بیدار طلب شدہ بعدہ وزارت اعظم اقبال یافت و خلعت گران ازین منفر گشتہ بخطاب اعتماد الدولہ مخاطب گردید او وزیر بود کہ در صفات پسندیدہ و محاسن برگزیدہ عدلی و نظیری نداشت از هنگام سند آرائی وزارت باصفیر و کبیر سلوک خوب نمود و وضع و شرف را از خود رهنی ساخت و در عهد وزارتش راجہ گور و من دہس بار و دم بنظامت خیر آباد و تلافی خیریت حضرت بادشاہ از دست خود خلعت دادند و سوار یہای خاص از بالکی و ناکی و فیل و محبت داشتہ جلوس بادشاہی همراه کردند کم و بیش دو سال از وزارت او گذشتہ بودند کہ صحبت او با حضرت بادشاہ ہمچہ گردید عیار کدورت بر خاست مزاج اثرش بر آشفت گویند کہ چون نواب مغزی ایہ در ایام طفولیت آتالیق آنحضرت بود و در وند یہای بسیار با خجالت داشت بنابراین در نیجات سلطنت نیز از غایت خیر اندیشہا بہمان طریق عمل می نمود و از رضا می و ملاحظہ خود را مسدود فرمیداشت انہی ننگوار طبع بود علاوہ آن بادشاہ میخواست کہ مطالبات بادشاہی بدمہ مہتمم الدولہ بر آورده او را اما خود این علت نماید از غایت نیکوئی اینکار از او بر نیامد این سبب دیگر ضمیمہ کرد و دست شد تا روزی بندگان جناب بید و ریاضہ بوجہ بودند و نواب مغزی ایہ بخدمت حاضر بجمعی از مقرران خدمت در آستانہ سخن با اعتماد الدولہ در افتاد و دست بر سر آن وزیر اعظم زد و ستایش بر زمین افتاد و نواب چون این جبارت با بیایلی آنحضرت میدانست خون جگر خورده انا بنجا بید و راہ خانہ خود پیش گرفت و چندان طلال و کوفت خاطر بہرسانید کہ در اندک مدت بیار شدہ طلال حیات در نور دید و چند روز کہ زندہ ماند بدر بار نیامد و در خود را بر یار و اغیار بست بعد از اقبال الدولہ پسر ظفر الدولہ کپتان متمشی امور وزارت گردید سال کار او نیز در نفی و در واهی داشت بسال چہارم بمالہ مخدرہ علیہ منہم گردیدہ محبوب و معزول شد و راجہ رام دیال بقالک علیہ

متوسطی داشت خطاب را بجای مخاطب شده متمشی مهمات وزارت گردید بعد چندی او نیز بسبب که وزیر
مراج رزیدنت بهادر معزول و مجوس گردید و قرار یافت که ظفر الله و اکپان کارپرداز این امر جلیل
و متمشی این شغل بنیل گردان و انامی روزگار از عاقبت یعنی ابانمود و بر عهده قدیمه دار و علی خزان
قناعت ساخت تا آنکه بعضی مقربان خدمت و کر حکیم مهدی علی خان بستان آوردند چون حضرت باو شاه
حکیم موصوف را از عقل و دهر و دانشندان عصر میدانستند و بر امانت و دیانت و فراست و گماست
او اعتمادی کمالی داشتند از ذکر خیرش بنجایت مفرح و مخطوط گشته امر وزارت بر او قرار دادند و بلا مقصود
رزیدنت بهادر او را طلب فرمودند حکیم محمد مجبور رسیدن نسرمان واجب الاذعان
چون برق و باو خود را بدار الحلافت رسانیده استیلام عتبه علیه و استدراک مسجد آستان نمود
هماندم بجلعت وزارت و خطاب وزیر الممالک سرفراری یافت چون اقرارش بدون
استصواب رزیدنت بهادر بعمل آمد غیله که ورت مزاج صاحب مغزی الیه دست بهم داد و هر چند
وزیر الممالک بنظر مصلحت سامان رزق که ورتش میا و آماده نمود فائده مترتب نشد و قیله که جناب مستطاب
گورنر جنرل بهادر کشور هند کابینور تشریف شریف از رانی داشتند نواب وزیر بلا قات رفت گورنر بهادر
از روس قیامه نقد لیاقت منتظم الدوله را بر محکم امتحان زوده وزارتش را بنجایت پسید و ویراب
انتخاب مجبور وزیر باتدبیر بر سر جهان آراسی باو شاه می بستاحمین و آخرین نمود و رزیدنت بهادر بواوید
استقلال منتظم الدوله از غایت شرمساری استغفا داده روانه کوه سپاوشد و منتظم الدوله از یاور رس
نقدیر بکار وزارت استقلالی حاصل فرمود و میدان از رقیب خالی یافته دست تسلط و انتظام قراخ
نمود و بمعاملات مالی و ملکی آیین های شان بهانه بر نهاد و امورات حاکمات را اصلاح داد و ابتری معاملات
سلطنت همه بر طرف ساخت و در اندک مدت مداخل ملک فراخ گردید و در کثیره بجزانه سلطانی فراخ
آمد حضرت باو شاه از خوش فطنی و دانشوری او بنجایت مخطوط گشته احمد علی خان بر او زاده او را
بخطاب منور الدوله و سید محمد خان را بخطاب منعم الدوله و ابوطالب همیشه زاده اش را به خطاب
بهادر الدوله معزز فرمودند و بهر یک کار با بخشیدند و انقضی چون زمانه یکام منتظم الدوله گشت و ابواب دولت
و عظمت بر او گشاده گردیده و نگاهش مربع اتام و سرایه حل و عقد خواست و خواست شد بافتضای راس
صواب اندیش امرا و عظام و کارکنان با عقل و غریزنگ را تسویت نمود و چاهای مناسب بایشان
بخشید از انجمله تاج الدین حسین خان را عهده متوسطی داد و روشن الدوله را بالنصدر و پیما به مقرر
ساخته مقرب خود ساخت و راجه در شن سنگه کورمی را که معتب و خارج از شهر بود و طلب ساخته

مخاطب غالب جنگ و انتظام و ازاله الخلافت اعزاز می نمیشد و امر وی شجاع و جفاکش بود و بنظام شهر خوب که در کمر نشان و بانگ هاسی و ازاله الخلافت را که هر روز خانه جنگی و حوزی می میکردند زیر نموده و در کمر و ز اسلحه ایشان و نیز تمامی سکنای شهر گرفته و داخل سلطه سلطانی ساخت و مطننه کعبه و بجای رسید که بجز و شنیدن نام غالب جنگ نقد حواس از کف میبرد و سر رشته استقلال از دست می افتاد

و که معزولی نواب زیر الممالک مقتضی الدوله حکیم محمد علیخان بهادر و تقرر وزارت بر نواب روشن الدوله بهادر

کهن راوی عرصه قبل و قال پز پرده چنین می نمایم خیال که چون حضرت پادشاه در اغانیهنگا جوانی و مخفوان ایام دوات و کامرانی بمصب جلیل بادشاهی و امر عظم شاهنشاهی فاکو و کامروا گشتند قدر این دولت عظمی و منزلت این هویت کبری نشاخته بشتان بی تو غفلت افتادند به سرباب تشنه عیش و عشرت خود را در انداخته بکلی غمان خاطر بدست بخیری سپردند بمقتضای نشسته جوانی و آغاز دولت کامرانی بصحبت نازنینان عشوه فروش و عین جوانان جفاکش مشغول کتاب لذات گشتند و اشتغال شراب ارغوانی و استعمال بادیه بجای پرده جیشم هوش و خود را در جام بادیه گلزنک از صبح تا شام در گردش و بانگ نوشتار نوش از چهار سو بلند بود و در عالم تسیلی یافتند و برخاستند و بساخون بیکنا بان ریخته می شدند اکثر اوقات بعضی خواصان مقرب الخدمت و محلات مقدس را با هم در اشتغال یافته محض بشکله و توهمی قتل فرمودند و بعضی را زند و بدیوار کردند و در هر راسه یک دو واقعه دست بهم میداد و برق اهل بخرمن حیات ایشان می افتاد و زیر الممالک این وقایع کف نمیکرد می مایید که بهادار از گرد و دوا این آتش سربالاکشد هر چند که از نازک مزاجی آنحضرت اندیشه مایه داشت اما بمقتضای مصلحت جبارت کرده نپدید و نصایح می نمود تا ترک این فعل رهنی شوند و زید نیت بهادر هم متواتر از خواب غفلت بیدار می نمود از اینجا گفته اند بلیت بادشاهان و گدایان و گدازه عجب اند که نشاند و نشانزد بگفتار که بیحرف و ضات ایشان را اثری پدید داشت بلکه غفلت و بدعت مزید مقتضی الدوله صورت حال بدینگونه دیده بفرستاد استقلال خود افتاد و طبعیکه داری ممالک محروسه بنام پسر خود برای دوام کج یک کرد و روسی لک روپیه تجویز نمود و از زر طبعیکه پنجاه لک روپیه برای مصارف فوج و پنج لک روپیه برای ناظمان و ملاک و هشتاد لک روپیه برای مصارف ذات و کارخانجات بادشاهی و محلات قرار داد و برپورث جهت نظارتی این استدعا بدر کعبه زر پدنت بهادر به کونسل فرستاد و انایان فرنگ بطمنات و فطخ

کشف و حجاب نوشتند که شکی که مالک محروسه شخصی مقرر کردن از آئین حکمرانی خلاف است در صورت
 عروس تنهای وزیر الممالک در حمله محرومی ماند ازین ناکامی و ندامت که حاصل شد بختی و تند خوئی
 بر فرازش مستولی گشت و زبانش بشنام خور آمد از بندگالعی چه ذکر است نسبت محلات بادشاهی
 کلمات سخت بزبان آوردان گرفت و در ارسال فرمایشات بر دگیان سراق اقبال اہمال نمودن
 آغاز نمود خرید و فروخت و سایر پیشینہ کتلم موقوف نمود و دیگر کار خانات ہم تخفیف بعمل آورد
 و نیز صورت از غایت کفایت اندیشی و دانست او ہنہ مردم بشورش آمدند و محلات معلی نشیندن حرفہا
 نامالک و عدم حصول فرمایشات ہم برآمدہ شکایت با حضرت بادشاہ آغاز نمودند تلج الدین حسین خان
 متوسط کہ درین روز ہا مقرب خدمت بود باید ترغی خود ہمیشہ ساعی تخریب وزیر الممالک گردیدہ فراز
 آنحضرت را برگردانید و نیز صورت قواب نظم الدولہ حکیم ممد علی خان در سنہ یکہزار و صد و چهل
 بہشت ہجری از عمدہ وزارت معزول و مجوس گردید و باعانت رزیدنت بہادر خود را از مطالبات
 بادشاهی پاک سامتہ روانہ فرج آباد شد تا مسیح این واقعہ بطرز غریب یافتند و افتاد حکیم از مرشد
 تارخ بطرز نور تم کن بہ از جای حکم بہشت برگردیدہ سہ مرتبہ نصف نصف کم کن بہ تلج الدین حسین خان
 کہ قامت خود را باستحقاق این امر حلیل می آرست دکلمہ گوشہ تفاخر بر آسمان می شکست بایدہ ترغی
 نشست و چشم در انتظار این روز بہ کشادہ دولت رو نماید و برسد وزارت شکن گردد از آنجا کہ
 انسان را در معاملات تقدیر سر رشته اختیار بہت نیست و طاقت ستیز و جنگ با فقہیر نے بنا بران
 تاج الدین حسین خان با وجود آن عرق ریزی و در دیر ہا نتیجہ جز ناکامی ندید و روشن الدولہ را کہ
 بخت بیدار برین عمدہ جلیلہ و فخر وہما ہی گردیدہ خواست یکی خواستہ لیکن نیافت بہ آنکہ میخواست
 بر و برشتافت بہ محنت دریا ہمہ خواص برودہ شاہ گہر در مکر خاص برودہ سبحان علیخان کہنوبہ بہ
 نیابت وزارت امتیاز یافت و بسبب بی استدہای روشن الدولہ رائق و فائق امور وزارت
 گردید پس از انش احسان حسین خان و ظفر حسین خان ہر یکہ در فراز وزیر الممالک دخل یافتند و در
 و در گاہے برافراختند روشن الدولہ در اندک مدت علمای بدکار ہادی ناخوش اختیار کرد و طریق
 ناسپاسی و کفران نعمتی پیش گرفت اینچہ شایستہ گذاشت و اینچہ نبایست اختیار ساخت گویند کہ خواجہ
 مالک محروسہ بہرہ خود آوردی و مصارف بادشاهی از خزانہ عمد ملاطین پیش نمودی ظفر الدولہ
 کیتان کہ ہی خواہ این دولت و دار و نمہ خزانہ بود ازین حرکات می سوخت و اکثر اوقات بانبندگان
 حضرت عرض حال می نمود ہمارا جہ سیوہ رام ہم بوقت مناسب از انظار نفس الامر خود را معذور

نید داشت تارفته رفته مزاج آنحضرت برآشفته بلباب جنگ خفیه فرمان رشت که کمپنی با سس تلنگه برآ
گرفتاری وزیر الممالک حاضر داروغا لب جنگ از ناعاقبت اندیشی این راز را با همراج ناب
خود در میان نهاد آن خدا گیر باید ترقی خود روشن الدوله را ازین ماجرا آگاه ساخت وزیر الممالک
باضطراب درآمده بحضور آمد و خود را بر قدم انگنبد و عرض نمود که براسه خانه زانو چرا اهتمام است
حاضر ام از دست مبارک هر چه بجزاج آید فرمایند آنحضرت بجواب فرمودند که این سخن با تو که گفت
روشن الدوله نام همراج بر زبان آورد و هلا وقت آتش غضب مشتعل گشت همراج خارج
بلد شد و غالب جنگ متوب شده مفید گشت و تقویض راجه و روشن سنگه بهین شد و می
اثاث البیت او بقبضی درآمده و روشن الدوله باز از طلاقت لسانی و شیوا زبانی مورد الطاف
پادشاهی شد و همراج میوه راجه بودید انحال مغلوب هراس گردیده مسلمان گشت و رخصت گرفته به
کعبه شتافت و بجای ایشان بالکمرین عم او بخطاب مشیر الدوله همراج بالکمرین بشارت خطاب گردیده
بسمه دیوانی اختیار یافت و راجه بهار علی لال پسر همراج میوه راجه بواصلبانی مغرر گردید
طاهر الدوله کپتان از مخالفت وزیر الممالک بحاجه خزانه اسیر نیجه غدا ب شده ممنوع باریابی گردید
صرف مهر آنحضرت با او ماند هرگاه ضرورتی داعی شدی کاغذی بخانه اش میفرستادند مهترت میکرد
وزیر الممالک هر چند سعی نمود که مزعم از و منزع شود اما بنا بر قدرت و حسن خدمات مقبول نیفتاد
مقارن انحال تلج الدین حسین خان نیز حکم اخراج یافت تا خون صد هزار آرزو کرده به کاپو
شتافت و مصنون این بیت صادق آمد هر که بدی کرده بد یار شده هم به بد خویش گرفتار شد *

ذکر وفات نواب قدسیه محل آغاز مخالفت حضرت بادشاه سلیمان جابه
بابا د شاه سیکم و مرزا فریدون بخت عرف سنا جان

نواب قدسیه سیکم از جمله پهلوانان سلطنت اقبال منظور نظر عاطفت بود و مرتبه او از جمله نوابان بود که گشت
او سخاوتی داشت که حاکم را و در نظرش و قمار به نبود فصل است که روزی از حضرت بادشاه معروضه
که پشینده سلطانی گاه به نظر در نیامده و بیانشا به آن شتاتم حضرت بادشاه کار پردازان فرمان
دادند تا ایشان پشینده نهقادک را به پیه حاضر ساختند آن سخاوت پیشه از غایت دریای ولی
بهه خادمان محل قسمت نمود یک چیز هم از آن با خود نگذاشت همچنین با نصابه با از دست
درین روز با بوجی که ذکرش باعث الطباب کلام است مزاج آنحضرت از و بر شفت او باتدراک

انحال زهر خورده سفر عالم باقی اختیار کرد حضرت بادشاه را ازین حادثه سخت اندوه و ملال دست
 بهم داد از شدت غم لباس ماتی در بر کردند و تمامی بندگان دور و نزدیک و اقربا و اقارب
 همین فرمان دادند تا همه لباس ماتی پوشیدند اما بادشاه بیگم راضی نشد بدین سبب آنحضرت از
 بیگم مکدر گشته روزی بزبان خود شکایت فرمودند بیگم جواب درشت داد تا نوبت بسختی رسید
 بادشاه از اینجا برآمد و برای غلامان بپادشاه بیگم فرمان دادند و فوج مقرر کردند از طریقین
 زود و خورده گیر و دار رسید تارزیدنت بهادر در میان افتاده رفیع فساد نمود و طوفین را از سر
 جنگ برداشت و براس قیام بادشاه بیگم الماس باغ قرار داد و قریب نخت عتق ثنا جان
 فرزند آنحضرت که از وفات مادر خود بفضل کمال در آغوش بادشاه بیگم جده خود پرورش
 یافته بود همراه بیگم با الماس باغ رفت هر چند بادشاه طلب نمود بیگم بداد او راضی نه شد
 و ثنا جان بهم قبول ننمود تا حضرت بادشاه اشتها دادند که ثنا جان فرزند بادشاه نیست هر که
 او را فرزند بادشاه گوید متوجع نرود و من بعد پرگنه سلون و غیره که بجای بیگم بود ضبط فرمودند
 و تمامی چشمه های مدخل سد و کردند و در صورت عسرت کمال عاید حال بیگم شد مجبور شده
 جواهر قیمتی براس فروخت به بازار فرستاد حضرت بخبر داری آنهم همانست فرمودند پس نوبت
 فاقه کشی رسید وزیر الممالک همه تن آماده بران بود که این آتش فتنه بلند گردد و اتفاق مادر و پسر
 صورت بگیرد ازین سبب هر روز آشوبی نو برپااست و فتنه تازه روی نمود مدتی برین گذشت
 روزی حضرت بادشاه بمقتضای جوش محبت به الماس باغ تشریف بردند و غدر معذرت کرده
 صفائی نمودند قرار یافت که فردا بیگم داخل دولتخانه خواهند شد شب بادشاه همانجا استراحت
 فرموده صبح از اینجا بدولتخانه آمدند روشن الدوله چون اتفاق آنحضرت با مادر و پسران بنحوت
 با آنحضرت گفت که بادشاه بیگم چند خواصان را بقتل آنحضرت مقرر کرده بود مگر خواجه سرائی بادشاه
 که همراه بود ایشان را ازین حرکت بازداشت حضرت خواجه سرار طلبیده اشکاف این ماجرا
 نمود و داد بایامی وزیر الممالک تصدیق این واقعه نمودند و در صورت باز ناره غضب با شتعال آمد
 و تحذیب و تحریب بادشاه بیگم بیشتر ملحوظ خاطر گردید هر روز خواصان بادشاه بیگم را بدست آورده
 بی عزت میفرمودند و تشهر می نمودند و اکثری را از شهر بدر می ساختند شرف آشوبی بر روی کار
 بود وزیر الممالک هر دم روغنی بر این آتش میگذشت و هرگز با نداد این فتنه راضی نمی شد
 رزیدنت بهادر از وزیر الممالک به نهد و بخت این آشوب تا یکد شدید میگرداد و بختی خود

شینه نقل عیسی مرزا فریدون بخت بهادر عرف مناجان شعلقه صفی (۱۳۱) پوشان اود

انهاره نمود تا روشن الدوله از غایت کورنگی و ناسپاسی در فکر گشتن با و شاه افتاد و چند بار زیر
 داور بهر بار بفضل حافظ تحقیق جان سلامت بردند و بسیاری کسان بجلت این جرم بادش اعمال
 رسیدند اما وزیر الممالک بدستور منظور نظر عاطفت بود و در صورت بادشاه از جمله نندگان مقرب
 متوجه گردیده بخوف جان ترک غذا فرمودند اکثر اوقات بفاقه میگذرانیدند و فتنه که شهاب شد
 می انجامید از هر دو ران عمارت نخود بریان گرفته تناول میفرمودند و یا بمیوه فصلی تناعت می ساختند
 چون از چند روز بسبب کثرت شراب عارضه درم دست و پا بهم رسیده بود و در وقت اشتداد
 آن بغایت گردید رفته رفته قوت نشست و برخاست را گشت صاحب فرارش شدند معالجه حکما
 نیز اثر نداشتند اوقات هم بکلام حجابت ساخت و در بحالت و حیثیا عمری که خواص مقرب آنحضرت
 بود و بایامی وزیر الممالک در جام کثرت شراب نه هر میخه در آن حالت بیچارگی بنایت بیرحمی در واد
 تاب ساعتی مرغ روح از نفس غمخیزی پرواز کرده باشیانه جنت آرام گرفت این واقعه بامه ربیع الثانی
 سخته یکم هزار و دویست و پنجاه و دو هجری مطابق یکم هزار و شصت و سی و نه هجری عیسوی بظهور رسید
 مدت سلطنت ده سال و زریذت مار دشت رئیس صاحب طامس منک صاحب جزل و صاحب
 بهادر نائب نواب محمد الدوله منظم الدوله اعتماد الدوله اقبال الدوله راجه رام پال نواب
 روشن الدوله و یوان آخند الدوله هم راجه میوه رام مشیر الدوله و ساراجه بالکر شن

ذکر مزار فریدون بخت عرف مناجان خلف بادشاه سلیمان جباه

نصیرالدین حمید راجه اوده

چون خبر و شت افتاد اتمه جاگاه حضرت بادشاه به دور و نزدیک رسید و جهانی ازین قضیه ناخوش
 بر آشوب گردید زریذت بهادر بمجرا استدارک انجبال باتفاق و اکثر بدو و تنجانه شاهی آمد بعد از
 نقش رفع شکوک کرده بر دروازه بایند و بست نمود و از خاندان شاهی نصیر الدوله خلف
 نواب سعادت علیخان بهادر را برای سلطنت برگزیده طلب فرمود و جواهر و اهر این
 مرده آویزه گوش آنحضرت کرده برای تبدیل پوشاک فرمان داد و پیرایه بندان کارخانه سلطنت
 هنوز از آرایش حسن و لوازمات بادشاهی انفرادی نیافته بودند و نواب نصیر الدوله بهادر تبدیل
 پوشاک هم فرموده بود که ناگاه بادشاه بیگم بدر یافت خبر وفات بادشاه مزار فریدون بخت
 را بهر گزینگیست بسیار متوجه و تنجانه سلطانی گردید زریذت بهادر با تنجاری این حال کثیر الاخلال

بسا و شاه بیکم ابلاغ پیام نمود که امر سلطنت به نواب نصیر الدوله بهادر قرار گرفته حالا آمدن شما خوب
 نیست برای وظیفه و جایگزین تجویز بعمل خواهد آمد از سطر مطمین باشد و ازین اراده ناصواب باز نماند
 از آنجا که از قفنه پر دازان و خانه براندازان ابنو هسته کثیر همراه بود و ایشان بامید ترقیه های
 خود بیکم را ترغیب و تحریص بر این امر میدادند بنا بر این بیکم بر پیغام رزیدنت بهادر اصلاحات
 نکرد و با جوش و خروش متوجه دولتخانه شد چون در وازه با بیکم رزیدنت بهادر مقفل داشته بودند
 بیکم بنفلیان فرمان داد تا ایشان از محله های نیلان در وازه ها شکسته چون مورخ اندرون نختند
 با شاه بیکم مرزا را بر تخت سلطنت نشکن ساخت و دست مرزا بدست مصطفی خان قندهاری که از
 اعظم افسران فوج بود و بصفت جرات و شجاعت انبیا داشت و ادنا او بمقام خیر اندیشی درین
 تنایدگان مذکور قبول نمود حضار مجلس بعضی بطوع و بعضی با کراهت و با گذر ایندند مرزا بگریختاری کین
 سلطنت فرمان داد قفنه پر دازان بحد نفاد حکم هر سوشتانند و دشمن الدوله و جهان علی خان پسر
 احسان حسین خان و ظفر حسین خان و نیز هر کسی را که یافتند بر دو کوب گرفتند طر فیه انشوی بر در و در
 آمد رزیدنت بهادر بود و دید انجال کمال جرات و ران آشوب گاه بی تمیزی خود را تا به تخت رسانید
 و با بادشاه بیکم و مرزا فریدون بخت گفت که هنوز هم هیچ گرفته است زود از تخت فرو آید و همیشه
 بسای خود بنشیند بیکم بجواب درشت برداشت تا رزیدنت بهادر از آنجا بدر آمد مقارن انجال فوج
 انگیزی از چپاوانی قندهاریون که از پیشتر طلب شده بود و رسید بموجب فرمان رزیدنت بهادر
 چند گلوله های توپ بجانب تنگاه انداختند لاطمی غریب بطور آمد جمعیت مرزا با ساحتی در هم در هم
 شد مصطفی خان قندهاری و چندی دیگر از جانب ارباب جنگ کرده کشته شدند چون میدان صاف
 شد بائن صاحب بهادر بالا گرفته مرزا را از تخت بر کشید و دستهایش بسته تفویض را به بنجاوله نمود
 او بحسب فرمان بیکم را در نیس انداخته و دست مرزا و دست گرفته رزیدنتی رسانید تا با بنجاوله مقید
 گردید و بعد چندی روانه قلعه چنار کده شد مدتی در مجلس گذراند مرزا در سال یک هزار و شصت و چهل
 شش عبوی و ولایت حیات نمود و بیکم بسال دوم ازین واقعه با هزاران غم دالم در گذشت مرزا
 و سپهر یک و هفتاد و شش هزار و ششصد و پیه سالانه ایشان از سر کار با و شاهای همین گشت

ذکر سلطنت ابوالفتح معین الدین سلطان الزمان نوشیروان عساول

محمد علی شاه با و شاه اوده

غیبی قتل ملکسی نواب نصیر الاول محمد علی شاہ بادشاہ متعلقہ صفحہ (۱۳۲) بوستان اودا

بعد فرود شدن آشوب و آرائش یافتن ننگگاه نواب نصیر الدوله بهادر تباریخ چهارم ربیع الثانی
سال یک هزار و دویست و پنجاه و سه هجری مطابق ششم ماه جولائی سنه یک هزار و شصت و سی و نه قمری
با عانت رزیدنت بهادر تمکن سرسلطنت شد و بالقاب ابوالمظفر معین الدین نوشیروان
عادل محمد علی شاه بادشاه ملقب گشت از هر طرف مراسم انبار و نیاز بجل آمد و زمزمه پیش
و نشاط بلند شد تا سرخ بادشاه زمین معین الدین و آن محمد علی شاه عظم به شرف خاندان بر
مالک تخت و تاج و تاج و چشم و غازی دین نصیر دولت و ملک به مدد عدل و داد و بکر کرم
آنکه در فضل صف ثانی است و در جماعت فزون تر از رستم و چون بمصوری و سعادت و فتح و
بر سر بر اودم نشست چو جم به بافت ناگهان زولیم سل و جلیت تاریخ آن دم خرم و سال
اجلاس با حروف فتح و خلد الله ملکه گفتیم و سکینه بر زرخ و سفید چنین زوید و بگوید و کرم
سکه زد و در جهان به محمد علی بادشاه جهان به اول حکمی که نافذ فرمودند به تقسیم موجب سیاه و اهل قلم
بود از چند سال بنده های بادشاهی به عدم وصول موجب و وظائف به پریشانی و تنگدستی
بودند و متاع ناکامی در کینه داشتند بجز و صد و زر فرمان اشرف از سپاه و افسر و اهل قلم همه
بمراود خود و امانت گشتند و دین و دین گلهای مراد چیدند و بعد بدگر انتظام علی توجه فرمودند
شایسته بر نهاد و قوانین برگزیده رواج داد و بیا من عدل گستری و داد بخشی آنحضرت همان
بهمد آسایش آرام گرفت و عالمی از حوادث برآسود و جهان پر شد از خوبی و انی و
زبد رشته شد دست آهر من و زمین چون بهشتی به آراسته و زاد و بخشش بر از خواسته و
سبحان علی خان مبلوه که بر نیابت و وزارت قیام داشت نفس ناطقه وزیر الممالک و دشمن الدوله
بود از نیرنگی زمانه غدار و جفای بهر کج رفتار بقتاب سلطانی درآمد و فرمان اخراج یافت
روشن الدوله که او را بسیار نیکو است و انتقامت و وزارت خود به طفیل اومی انگاشت و راجرا
فرمان اشرف اقبال نمود و به لطافت اکیل گذرانید که شاید مزاج اشرف و اعلی مهربان گردد و
استقامت خان مذکور صورت پذیرد و چون معامله از کار رفته و کدورت مزاج بندگان حضرت از حد
متجاوز گشته بود بنابر آن نوبت بان رسید که خود وزیر الممالک بجلت نامرمانی و عدم ترک صحبت
خان مذکور مغزول شد و نواب منتظم الدوله حکیم محمد علی خان وزیر سابق از فرخ آباد طلب شده
بدین عهده جلیله منصوب گردید و وزیر برگزیده و پیچیده بود چنانچه فکرش با اقامت بلا طین
سبق بقلم در آمده و حضرت بادشاه هم در محاط نفی و زرف نفی پایه فراتر داشتند بدین صحبتش خیلی در

و انعطافی شایسته بطور آمد و بهارستان سلطنت آب و رنگ دیگر یافت چنانچه بیت
 وزیر سکه چنین شهریار سکه چنان به چنان چون نگیر و قرار سکه چنان به چنان و یکماه از وزارت
 او گذشت بود که تفرق اجل کار روان جانش تاراج نمود و بندگان حضرت را ازین واقعه غبار
 طال بر آینه دل نشست **س** شهنشاه جهانرا از وفاتش دیده بر نغم شدند سکندر اشک
 حسرت ریخت که افاطون ز عالم شد و عظیم الدوله غلام بچی خان از سفارت وزارت تر قی
 یافت او هم مودی شایسته بود از سر بایه عقل و فراست بهره دانی داشت پس از سه ماه او هم
 رخت بفرستاد عدم کشید و نورالدوله از جر نیلی بدین عمده جلیله تفرگرفت راجه جلال بسادر
 انخلص بگلشن دیوان قدیم آنحضرت بر عمده اتهام و دفتر خاص سلطانی بطای اختیارات
 و خط احکام بادشاهی مغرب الحذمت شده از خلعت گران بها و خطاب راجگی و بهادری
 مغرور و مغرور گردید گویند که مرد مخیر و سراپا اخلاق و خوبی بود درین ایام اقتدار و اختیار با ابتکا
 روزگار طریق نیکوئی سپرد و دلس را از خود نینازد و امام علی که از عهد شاهزادگی رقیب و
 انیس خدمت بود و خطاب رقیق الدوله سر افتخار برافراشت و عظیم الدوله خاں حجام خطاب عظیم الدوله
 مخاطب گشته و خل کبی بکار و بار سلطنت یافت او در نازک مزاجی و خوش وضعی و امارت مشهور
 دیار و امصار بود و در تابستان خفانه اش را از عرق کیوڑه و گلاب تر میکردند و دیگر امارت او
 ازینجا قیاس توان کرد صحبت او با منصور الدوله راست نیامد چون تقریب حضرت بادشاه از دیگران
 و امتدارش زیاده از حد بیان بود بدین سبب نورالدوله ترک روزگار کرد و رخصت گرفته
 و دانه بیت الله شد ابراهیم خان کشمیری از سفارت وزارت اعزاز یافت و خطاب شرف الدوله
 مخاطب شد بدین ایام مشیر الدوله مهاراجه بالکشن از خدمت دیوانی معزول و مجوسس گردید و
 بجایش فخر الدوله مهاراجه رتن چند هشیار جنگ منصوب گشت در سال یک هزار و دویصد و پنجاه و سه
 هجری همت علیه بر تعمیر امام باڑه توجه شد در اندک مدت بصرف کثیر بانظام عظیم الدوله
 عظیم الدوله خان و رفیق الدوله استام یافت و به امام باڑه حسین آباد معروف گردید اخی اعظم
 بان خوبی و ممانعت تعمیر گشت که تماشگاه سیاحان هفت اعظم گردید بندگان حضرت از غایت
 او بدینی و ذرف نمی دو آرده لک روپیہ برای مصارف این تنای مالی بخرانه دولت
 انگلیس جمع فرمودند و از سود آن خرج این عمارت قرار دادند چنانچه تا حال با وجود انقضای دولت
 بادشاهان اوده رونق تجارت و افزون است بالجله هر امریکه ازین بادشاه بطور رسید باعث

شہنشاہ علی ابو المظفر صلح الدین محمد امجد علی شاہ متعلقہ صفحہ (۱۳۵) ہوسان اودہ

صد هزار تخمین است در عهد دولتش همه مردم نارسع البال و آلوده حال بودند هیچ کس از ارس
بر دل نداشت ابواب مودلت بر روی خلاق باز و دست ظلم و تعدی کوتاه بود با وجود خوف
پیری از کارهای سلطنت خود را معذور نمی داشتند و بر امور کلی و جزوی می رسیدند نظم عجب
عهدی همه در کامرانی بهر خانه نشاء و شادمانی چه نه کس دادی کند کینه را تاب که پیش
دیدنی خیال فتنه در خواب چون عمر آنحضرت قریب هفتاد و پنج رسید و ضعف پیری بغایت
مستولی گردید بتاریخ پنجم ربیع الثانی سال یک هزار و دویست و پنجاه و هشت هجری مطابق هفتم
ماه می سنه یک هزار و هشتصد و چهل و دو و عیسوی زحمت حیات ازین عالم فانی بعالم جاودان
کشید و در امام باقر حسین آباد مدفون گشته مدت سلطنت پنج سال صاحبان زر و ثروت
جنرل قوام صاحب کافیه صاحب جنرل قوام صاحب بار و دوم و ثمر را نواب روشن الدوله آید
منظم الدوله حکیم مهدی علی خان حکیم الدوله نواب تنویر الدوله شرف الدوله محمد ابراهیم حنان
دیوان میر الدوله مهاراجه بالکرشن بهادر فخر الدوله مهاراجه رتن چند بهیار جنگ و ملک باقی نویسن
راجہ باری لال -

ذکر سلطنت ابوالفضل مصلح الدین ثریا جیه اسپهروسلطان عادل خاقان زمان امجد علی شاه بادشاه اووم

حضرت بادشاه ثریا جیه امجد علی شاه بعد وفات پدر بتاریخ پنجم ربیع الثانی سنه یک هزار و دویست
و پنجاه و هشت هجری مطابق سال یک هزار و هشتصد و چهل و دو و عیسوی بر ذر سنه پنجم ربیع الثانی
بر سر سلطنت و جهان داری و بر تخت مملکت و شهر باری جلوه افروز گردید تاریخ جلوس چنین شد
تا پنج از جلوس مینت مانوس با صد شان ماهه ثانی گردون مدام او رنگ بادایا الهیه و سکه
چنین یافتند در جهان نزدیکه شاهای بتائید الهیه ظل حق امجد علی شاه زمن عالم پناه به
از غفوان سر بر آرائی همت علیه آنحضرت معروف با موزخیر شده زکوة بر خزانه بادشاهی مقدر
فرمودند و مجتهد العصر را اختیارات کلی با موز مملکت بخشیدند عدالت ممالک محروسه با تمام بایشان
مرجع گشت و حکم او بر آب و باور و ان شدن نواب شرف الدوله محمد ابراهیم خان که سنی توب
بود بتش راست نیامد مغزول خدمت شدند و نواب امداد حسین خان خطاب امین الدوله
مخاطب گشته بر عهده وزرات تفاهر یافت و مهاراجه بالکرشن که مغزول و مجوس بود بدستور

قدیم بعد و یونانی تفاخر گرفت و خدمت نشی گری وزارت بخت نشی الملوک مهاراجه رتن چند
تجزیه شد هاجا بقبول انجمنی نیردخت تاراجه گمدن لال برین عده جاگرفت و صلح الدوله
بعده سفارت و علی رضا بیگ به کوتوالی بیت السلطنت مغز گشت و معین الدوله بعد
نیابت وزارت مستعد گردید راجه جوالا پرشاد و خطاب مدبر الدوله مخاطب گشته بخدمت و خط
خاص مخبر و مهابی شد او عجب مرد باخیر بود با دوست و دشمن طریق نیکوئی سپرد
و غیر از امر خیر و رفاه خلق کاره نکرد و تا مجسم خیر نامش شد و رسال یک هزار و دوهصد
و پنجاه و نه بجزی فیما بین وزیر الممالک و معین الدوله که در تری راه یافت و رنگ طال
در آینه دلما افتاد و معین الدوله که بایندگان حضرت یگانگی و غوثی و ابجالات مقدس
رسائی داشت با وزیر الممالک خصوصتها آغاز کرد و مخالفت بنیاد و نهاد وزیر الممالک مستغنی
و خانه نشین شد وزارت براسه معین الدوله تجویز شد او اقبال انجمنی نکرد براسه نواب
منور الدوله تحریک نمود تا نواب موصوف از کا پور طلب شد و خلعت وزارت در بر کرد و چون
فیما بین ایشان حمله خوش گذشت من بعد تفرقه روداد و اتفاق به اتفاق مبدل گردید و منور الدوله
عیش و عشرت طلب بود از نزاکت طبع با عظیم سلطنت نه برداشت بر سر همه
معاملات مملکت روداد و شیرازه نظم و نسق از هم گسیخت مغول خدمت شد و امین الدوله باز
بر جای خود رسید و به انتظام مملکت توجه نمود و از عدل و انصاف دلهای مردم بدست آورد
و هدرین ایام رای جگانه مهابن قوم اگر و ابجالت زیر بقایا زیر محاسبه آمد و از خصوصت اراکین
دولت تخت ذلت و رسوائی برداشت تا چاره کار ندیده مسلمان شد و حلقه علای حضرت شانه نشین
در گوش کرده از مطالبات سلطانی و امن پاک نمود و خطاب شرف الدوله غلام رضا حسان
بها و مخاطب گشته و خطه بکار و بار سلطنت یافت رفته رفته در بارش مرجع انام و سرماییه
حل و عقد خواص و عوام شد مرد و باجرات و جبارت بوداده انتظامی بسیار خوب داشت اما
فحش بسیار گفتی و دشنام غلیظ با مرد و اکابر و ادوی و خود را نیز از ان معاف نداشتی اکثر خدمات
خاص بادشاهی با و مرجوع می شد و بد بنایت خوبی سر انجام میداد و رسال یک هزار و دوهصد و
شصت و سه بجزی مطابق سال یک هزار و دوهصد و چهل و هفت عیسوی حضرت بادشاه ثریا جاه
ببار خه سلطان بجز چهل و هشت سالگی بعد سلطنت پنج سال و دو ای ابل را بلیک اجابت
گفتند و زید نث جنرل صاحب هزار گنسی جنرل ناث صاحب جنرل پالک صاحب سکسیر صاحب

شبه نقل عکس ابو المنصور ناصر الدین محمد و اجد علی شاه با و شاه متعلقه صفحه (۱۳۶) بوستان او ۶۰۰

طامس رفو دیوس صاحب کرنیل رحمتہ صاحب وزیر نواب شرف الدولہ محمد ابراہیم خان
نواب امین الدولہ نواب نور الدولہ بار دیگر نواب امین الدولہ دیوان میسر الدولہ مسآراجہ
بالکشن بہادر واصلاتی نویس راجہ بہاری لال خلف اختیار الدولہ مہاراجہ میوہ رام بخشی الممالک
راجہ لال جی

ذکر سلطنت ابوالمنصور ناصر الدین سکندر جہ بادشاہ عادل قیصران محمد واجد علی شاہ بادشاہ اودھ

چون بادشاہ ثریا جہ بمقتضای قضاے الہی جان بجان آفرین سپرد و کاشا سلطنت از وجود شاہ
و شہر یار خالی گردید ابوالمنصور ناصر الدین سکندر جہ بادشاہ عادل قیصران سلطان عالم
محمد واجد علی شاہ بادشاہ اودھ بعزبت پنج ساگی بر سریر سلطنت و دولت باہزاران ہزار
حشمت و صولت جلوہ افروز گردید صاحب رزیدنت بہادر اول مبارکباد بعرض رسانید
من بعد جمیع ارکان سلطنت و ایمان مملکت عرض مبارکباد و عنوہ نذر ہا گذاریند اہالی و موالے
اعالی و ادالی از صدق دل و صفائی باطن اظهار اطاعت و خلوص نمودند و جمیع بندگان و وزیر و
خاشیہ اطاعت بدوش و طلقہ عبودیت بگوش کشیدند ہنگامہ سرت و انبساط از ہر طرف بلند گردید
و ططنہ عیش و نشاط از زمین تا آسمان رسید وزیر الممالک امین الدولہ نواب آمد اوحسین خان
بہادر بدستور قدیم بعدہ وزارت سرمایہ امتیاز اندوخت و میسر الدولہ مہاراجہ بالکشن بہادر
بمصول خلعت دیوانی چہرہ سعادت بگلگونہ مفاخرت برافروخت شیخ قطب علی کہ از عمد
و بعدی در علم ستارہ دستار آتخضرت بود بمحطاب قطب الدولہ و خدمت و تخط خاص منفر
گردید و دیگر کلاننویان نیز شل رضی الدولہ و نجیب الدولہ و وحید الدولہ و امین الدولہ و صاحب الدولہ
بعطای خدمات و خلایع کامیاب و کامرواشدند ہمہ برین منوال جمیع بندہ ہاے بادشاہے
بنایات و تفضلات شاہنشاہی منفر و مباہے گشتند از آنجا کہ ہمت و لالحت و نیت حق ولایت
آتخضرت مصروف بکمال عدل و انصاف بودند بران و رعیتوان امین دولت چند صندوق
از فقرہ ترتیب دادہ مقرر کردند کہ ہنگام سواری ہمراہ رکاب دولت مانند تاکہ مستغنیان و
داوطلبان عارض خود را دران بند ازند و بلا واسطت احدے معروضہ ایشان بنظر
اقدس گذشتہ بازار داد و دہی و عدل گسترے و چار سوے مملکت رونق پذیرد و ہر برین

سوال با اساس محبت بر نهاده ستم رسیدگان و او طلب را بداد مراد رسانند مگر گشتگان داد
نام راوی را بشا همراه مدعا در آورند - نظم

ز انصاف خود عالم آباد کرد	دل اهل عالم بدو شاد کرد
جهان را بپای راست از عدل داد	در عیش بر روی مردم کشاد

از جمله محبت نوشیروانی بندگان حضرت انیت که روزی آنحضرت بطریق گلگشت جانب بادشاه باغ
توجه فرموده بودند هنگام مراجعت زنی ستم رسیده خود را بزرگم سمند تیرگام انداخته زبان بفریاد کشاد
بنندگان حضرت عثمان بادپایوسه خود کشیده مجلس حال تنفص احوال او شنید مستعدان رکاب
حقیقت حال دریافته معروفند آشتند که این ستم رسیده دختره دشت از عهد رضاعت بمرکز بلوغیت
رسیده و عیسه حسن و لغزش اطراف عالم را فرو گرفته ناگاه زمیندار قصبه را نظر بر جمال جان آرایش
افتاد و عثمان صبر و تحمل از دست داده مفتون شد تا شبی او را از خانه بر آورده داخل خانه خود نمود
تا بران این زن بیوه مستعدی انصاف خود است گویند که چون این بیو اعدای سموع سمیع سبک
شد از غایت غضب لرزه بر اندام و کلفت بکلام افتاد و آن فور بجای فران بساط حکم شدید تبارک
این فتنه صادر فرمودند تا ایشان زود بهر چه تمامه بوضعی که محل این واقعه بود نشاندند و آن نابکار
مصد رفتند و فساد را در گرفته اسیر خیمه غدا بخودند و بخانانش آتش در زده و مستخدم ساخته بجاک بر
نمودند و آن دختر را از دست جفای آن فتنه پرست مستخلص نموده بمادرش سپردند تا آن زن بیوه
فانز بهر ادو و وصل بعد عاشده موظف و دعای دولت گردید همچنین روتی دیگر انیت که سببان آبراهیم خان
و جهانگیر خان در موضعی باغی داشتند که از غایت فلاکت سرایه معاش ایشان هر چه بود هین بود از اتفاقا
حضرت شاهنشاهی آن موضع را بجایگزین اب خرد محل مرحمت فرمودند غشی غلام حسین دار و نمه محل مذکور
از راه شرارت بر باغات هم محل و دخل نموده و بعضی اشجار را هم قطع ساخته بتصرف آورد و این بجاوه ها
هر چند دست و پا زدند هیچ شنید تا آنکه رجوع بعدالت آوردند و در بنجام کس گوش بفریاد ایشان
نهاد روزی از جان به تنگ آمده عرض داشت شتبلر حالات خود وقت سواری ببجانب خلافت پناهی
گذا رانیده فریاد جان سوز و ناله های حسرت اندوز آغاز نمودند بندگان حضرت بمقتضای ترجمه جملی
ایشان را مطمئن فرموده داخل ایوان سلطانی شدند با وقت نفیس نفیس شکشاف انیمالده استدرک
این مقدمه نموده بعد اسکان نظر ساکلان را بداد خود رسانیدند هر چند محل مذکور که منظور نظر سلطانی
بود در نیعالم خاک بر نیعالم و وزیرین آسمان بر هم زد اما آنحضرت بر نیعالم او اصلا توجه نفرموده

زبان فیض ترجمان از شاد گردند که در امور عدالت بیخ وجه رعایت شما منظور نظر عاطفت نیست
 بر بای منصب و جاگیر و زور و دولت مرحمت سلطانی مطلوب باشد تا بدولت را در بفع نخواهد بود
 بکلی بطور انجمن معدلت نو شیر وانی غریو از نهاد مردم بخاست و هم هنگامه انصاف رونق گرفت
 هم آبادی ملک و کثیر زراعت بطور آمد بیا من نیت حق طویت آنحضرت چندان ارزانی غله
 همسید که در یک و پیه هفت من غله بدست می آمد از بدائع سوانح این عهد رسیدن چشم خرم عظیم
 وزیر الممالک نواب امین الدوله امداد سین خان است تفصیل ابن اجمال بسبیل اختصار آنکه مسیان
 فضل علی و حیدر خان و فضل حسین و محافظ افغان هر چهار کسان که از مدتی بقطاع الطریق بمسکوفند
 و خیران پیشه اندیشیده باشند درین عهد دولت بدار الخلافت رسیده و در پی آن شدند که اگر نواب
 وزیر الممالک امین الدوله بهادر را بدست آریم هر آینه اسباب فراغت عمری حیات و آمار و کثیم
 برین رای ناصواب اتفاتی نموده برگردد رگای هم کین کردند تا آنکه وزیر الممالک حسب دستور قدیم
 بسواری گردون که بهندی گنجی نامند از همان طرف متوجه در دولت بادشاهی گردید ایشان که
 از پیشتر در کین بودند فرصت وقت را غنیمت دانسته بطرف سواری لورش و شورش نموده و کمالی
 جرأت و مردانگی خود را بالای گردون رسانیده نواب وزیر را در گرفتند از سواران همراه
 و خاص بر واران سواری همه با خاک بیوفائی بر سر انداخته راه فرار پیش گرفتند اما از جمله ایشان
 هولاس نامی هندوی و شاه میر نامی سیدی جنگهای رستمانه کرده در کار قبله مجازی جان سپار
 نمودند نواب وزیر بوا دید جرأت مفایدا از شمشیر بک با خود داشت و شمنان را زخمی نمود و خود هم
 زخمهای وشت تا آنکه این هر چهار کسان با اتفاق یکدیگر هجوم آوردند نواب را و بر گرفته از
 گردون فرود آوردند و در دو کانی نشاندند خود با محافظت نشستند چون این واقعه بر آشوب
 سمع بارگاه سلطانی گردید حسب فرمان واجب الاذعان جمیع ارکان سلطنت و کار برداران
 حاکمیت و افسران فوج و بهادران عرصه نبرد برای تدارک این فتنه هجوم آوردند این نابکاران
 فتنه سرشت بوا دید لورش انواع سلطانی خنجر بر گوی نواب نهادند و گفتند که اگر کس بطرف ما متوجه
 خواهد شد نواب وزیر را فی الفور از هم خواهیم گذرانید بدین خوف همه بدست از دوازده داشته
 در حیرت و حسرت بودند درین اثناء زید نوبت بهادر باوراک انجیال پر اختلال بدان مقام
 حسرت اندوز در رسید و ایشان را بوعده های و نصیب مطمئن نموده نواب وزیر الممالک را از دست
 ایشان تخلص ساخت بعد از آن همه را گرفتار نموده با دقایق خود آورد و بعد ادای زر نموده

نہ زندان فرستاد ازان میان فضل علی بہ لطائف اخیل از زندان رہائی یافتہ بطرف گریخت و باقی ماندگان در همان جس از قید حیات رہائی یافتند چنانچہ منشی مظفر علی اسیر المخطوب بہ بدرالاولہ مدبر الملک کہ در وادی شعر و سخن یگانہ عہد و یکتای روزگار مت و در عہد حضرت سلطان تمام خدمت نشکری دہشت این واقعہ را بہ پیرایہ نظم کشید کہ ایساتے چند ازان انیت ایسات

سحر گامان وزیر شاہ عالم سہیل آسمان غر و اجلال ہیکل صورت اختر و دم صبح سرخ پُر نور پر نور اکہی جلوین خاص برداران دلشان گلے میں شکے پوشا کین تھیں بھاری جلو میں کیسے کیسے بان بڑا فدا اُنیر بخوم آسمان تھے فلک کو رشک اس شوکت پہ آیا کہ گھوڑا تیز بھی کا ہوا اس آن رہ نزدیک پیش آئی جوا یکا در رہے نواب کے ہمراہ دو چار ہو لاس و شاہ میر سوقت تھو خدا کا شیر حکما جد امجد وہ چارون دشمن نواب و بجاہ کیا افساد کا چارون بے سامان وہ چارون مرد مفید ہو چکے آئے رہ چارون چار پاؤں گے سوائے خداوت طلب میں انکے خدا داو فساد انگیز بایں پیشہ تھا اونکا شکر آسمان کی طرح کی چارون	امین الدولہ جنگا اسم اعظم کریم و عادل و فیاض عالم ہوا اسوار گھبی پر دم صبح نہیں بکھی بہ وہ مستثنی تھا چمک فیتو کی جنگے برق تابان سوار ایسے کہ جنگو ماہ کیسے نقیبون نے کہا بڑہ کر خبر دار مقدر نے کہا اب میں جوان تھیں قضائے اور ہی سامان کیلکھا نہ ہو جنگے کبھی ہم ساتھ اسکے ہوئے راہی اسی جانبہ الفور شرک پر کم رہی شکل آدمی انہیں دونوں کی گھبی برسے ہا فلک بولا اماں اسکو علی کی کیمیں گاہوں میں چھ پنہان سہراہ قریب آئی جو مسجد کے سواری ز رہ چارہ آئینہ بکتر لگائے اوپنی تلوار میں انکی بدلتھیں تخالف میں بسان چار اضاو غریبون کو ستا مار ہرنی کی کچ اندیشہ کمان کی طرح چارون	چراغ و دو دان جاہ و اقبال رحیم و باذل و دستور اعظم وہ بھی تھی ویا طور اکہی سلیمان تخت پر گویا کیمیں تھا عصا بردار ہمراہ سواری ظہور قدرت اسد کیسے غرض اس شان شوکت سردان تھے زمین بولی کہ میں بھی آسمان ہوں کیا ہمراہیوں و لین یہ عیان بسان گرد رہا جادوینکے پیچھے اُسی رستے گئے سب خاطر دار سواروں پہ پہنچے میں کی کی سواون میں رہا بس ایک سید مگر تقدیر نے نامصطفیٰ کی نظر آیا جو اونکو صاف میدان زمین بھی انڈر اس جا بجا رہی کہون کیا بے تمیزی میں وہ کیا قرابینیں و حان ارڈ ہاتھیں فریب و مکر اندیشہ تھا انکا جلا کر گانوں گھر میں روشنی کی غبار کا رو ان قہر و آفت
---	--	---

خس طوفانی بحیر قیامت
سوی نواب چاکدست آئے
پر طوطی میں تھے وہ بیضہ مار
گرے کعبہ پر اگر ساکن ویر
بجاگو یا کہ تجا نہ میں ناقوس
وہ تلوارین جو اُنکے تازہ تھیں
ہو انا کوک تلخ تر کش قلم ان
راہین اُسبہ ناگاہ
کہ کھینچی بیان سے جڑ شمشیر
راوہ جنگ
تھکا یہ راہ کا اور دل پشان
تھکا تھا راہ کا کچھ بن نہ آئی
نہ تنہا اُس جگہ سید کو پایا
کہا دل نے یکایک کچھ خبر ہے
بنائے کینہ اعدا ہوئی ہرست
بہرست بہرست
چھری تھی یان سودہ بھی ہوئی خم
کیا افغان نے شل سگ جو حملہ
اگر ادوہ افسر شیران آفاق
کبھی غافل کبھی ہشیار بیٹھا
فقط ایک رہ گیا دستور اعظم
وہ چارون یار ادوہ شمشیر انگن
ادوہ بازو کا ایکا فضل باری
میدین مدد تھا حیدر کا فضل
ستادہ ہو گیا دستور اعظم

وہاں جان لبان دروگر وہ
میں نخت سے جاون آئے
کھینچے خنجر لڑائی کی بندھن
مقرر تھا علی کا فر کا یہ بیر
نظر آئی جوان چارون کی بیدار
حضور اُنکے بیٹے تسلیم خم تھیں
ہو اس ہوت مثل شیر زیتھا
ہو انا ب پر قربان ہوا خواہ
چلا فضل علی کو تائب رہا
چلی دونوں میں تو شل جنگ
لگائے وار اُس ملعون کیا کیا
یکایک ہاتھ پر تلوار کھائی
ہن آئی کسلج سید سے تیر
چھری تو آب کے زیب کمر ہے
لگاتے تھے چھری اسطرح ہر بار
مگر خم ہو گئی شل مہ نو
قضا نے اور ہی صورت دکھائی
ہو ادوہ شیر زخمی سراپا
بہت زخمی جو تھا بیٹھا ہنکلہ
بدقت پشت بر دیوار بیٹھا
وہ چاکر جو کہ کبھی کسے تھا ہزارہ
تن تنہا ادوہ صریہ پانچوان تن
ہوئے نواب پر وہ حملہ آور
فساد انگیز و فزون بے نامل
یہ کھائی اُسے ضرب دست نواب

فسر وہ دل بزمک یون مردہ
نہ جو ہر اُنکے تیغوں میں اظہار
ندے خالق کسی سفلہ کو ناخن
عجب کا فر تھی وہ آواز منحوس
کہا بندوق نے فریاد فریاد
لڑائی کا لکھا کروون فرمان
قضا کی ضرب سے پر خیر تھا
لڑائی کی یہ کی اعدائے بہیر
لڑائی کی ہوئی ظالم کو درخت
لڑائی کا ادوہ پہلے سے سامان
پہ یہ رو کا کیا ہو ہو کے پس با
وہ افغان جانب چپ بڑکے آیا
نہ تھی اُس شیر کے ہاتھ میں شمشیر
چھری کھینچی کمر سے اور ہو چست
کہ رہ جاتی تھی چلکر اُنکے تلوار
ادوہ کھینچے ہوئے شمشیر اعظم
چھری تلوار کی کیا تھی لڑائی
بہا یہ خون کا طاقت ہو گئی طاق
برنگہ نبض رہ جاتا تھا چلکر
غرض کوئی رہا باقی نہ ہدم
ہوا مجروح وہ بھی قصہ کو تاہ
تھے چار آئینہ میں وہ بار بار
چڑھا کبھی بہ حیدر پانوں رکھ کر
قرولی کھینچ کر ہو چلا وہ اعظم
کہ کبھی سے گرامر وہ و بتاب

کمرین تھا جو اُس مردود کا ہاتھ
بے سینہ پر تھے وہ مردود خوش بین
تفضل نے جو اُس کا حال دیکھا
لگا کی دوڑ کر شمشیر بران
لگی تلوار ساعد پر یہاں تک
تو شانہ چوٹے تلوار آئی
کہوں اُس وقت کا کیونکر بیان
نہ تھی کچھ دیر کر کے سکونی لانا
مگر چھوڑ کر جہم اُسکو کرم سے
رادہ کیا ہو پھر یہ اہل بیداد

وہ جرات لی کہ جیتا جسے مدد
اگک بیٹھو کہیں رستے سے چلکر
رہا باقی نہ کوئی کاوان ہیں
مسلمہ دانیسے باہن وہ بیٹھے
کہوں نواب کی جرات میں کیونکر
وہی تیور وہی نہیں ہنسے گفتا
ہما سے دولت فرخندہ قہر
ہوا حد قریب چند روہا
خبر ہو چکی جو یہ فرنگ نہنگ
تہ دبالا ہوا ایسا زمانہ
قیامت کا نمونہ ہو گیا شہر
پیادہ افسران فوج دوڑے
چلا لیکر پیادہ اور اسوار
امیرالدولہ نے کی اُسے گفتار
مسلمان ہونہیں لانم طغیان

تو آئے خاک پر نواب بھی ساتھ
غرض نواب نے ایسا دہایا
کہ غالب اُنہ بین نواب والا
لگا شانہ پہ ایسا زخم کاری
کہ کاٹا گوشت اُسے استخوان تک
عجب نواب کا بھی حوصلہ تھا
کہ زخمی ہو گئے نواب و نشان
کہ اس میں بول اُنھے وہ اہل عبت
اُنٹھا میں ہاتھ ہم بھی اس تم سے
وہ بولے جان بچ جا سے ہاکی

جڑی جرات ہو اور دین چہاں
اگک اُس جا سے تھی وکان صباب
فقط اک رہ گیا یوسف وکانہیں
رہے باقی جو دو ویشن کان
بہا سیرن لہوتن سے برابر
ہوئی یہ شہر میں ناگہ خبر عام
نصیب دشمنان آیا تہ دام
لیکن خاتم دست سلیمان
ہوا خواہوں گئے اُڑ گئے رنگ
کہ گوارہ بنا ہر ایک خانہ
امیرالدولہ دوڑے ہوئے بیابا
کناروں کے رنگ موج دوڑے
ہوا چاروں طرف انہوہ مردم
کہ اسے قوم دغا پیشہ جفا کار
اذیت اس قدر زخمی نہ پائے

ہی جرات وہی اس کشمکش میں
کلیجہ مدعی کا منہ کو آیا
جو گزری دیر ہو جائیگا سبحان
ہوا نوارہ خون اُس سے جاری
بہت نواب نے جرات جو ہاکی
کہ زخم شانہ تک بھی نہیں رہا تھا
پنچھوڑا پر عد کو اپنے زہنار
رہے جرات زہے شان شجاعت
کیا نواب نے یہ اُسے ارشاد
فقط اتنے لیے ہے بقرار
لہا نواب لے اُسے سنبھل کر
وہاں لائے اُنھیں ہمراہ نواب
بڑے مفید جوان و فوہین دو تھے
ہوئے استادہ بانڈھا کر میدان
شکن آئی نہ پشانی پہ زہنار
کہ کو صبح تعیش ہو گئی شام
ہنر ریتان رفعت و حباہ
ہوا آئینہ دار بزم کو ران
جگر سے نالہ جا نکاہ اُٹھا
الم سے وار گونہ ہو گیا شہر
وہاں آئے جہاں بیٹھے تھے نواب
سنی دربار میں جس نے یہ اخبار
حواس خمسہ سب کے تھے مگر کم
بہت مجروح ہیں نواب و نشان
کہو جراح سے ٹانگے لگائے

قسم چاہو تو اسے اہل دغا لو
کیا نواب نے سب سے یہ ارشاد
نکرنا پاس آنے کا ارادہ
بڑے صاحب کو یہ پوچھی جو اخبار
تلگئے اور کتنے ایک صاحب
جو دیکھا چھوٹے صاحب نے یہ عالم
سوائے قصہ جان کتنے نہیں بات
نہیں گفتار بخش خیر بہتر
تشفی دی انھیں اور کی نصیحت
کہا صاحب نے کیا شکل ہو یہ بات
یہ کتنی بات اسے ارباب شریعہ
حضور شاہ سے ہاتھی پہ لکھ کر
ہوئے آمادہ ترک منظام
خوشی سے زر پہ وہ مردود چھوٹے
کیا مجوس انھیں زندان میں لکر
لا رکھ نہ رہا رہا جندار

عوض نواب کے مجھ کو بٹھا لو
کہ ہوں میں پابند دست بیدار
مناسب خبر پائیں رزیدٹ
چلے آئے اسیدم ہو کے سوار
مے خزانہ اخلاص ہے دُرد
کہ ہو مجروح یون دستور اعظم
کہا دلیہن کہ ہے طرفہ فسانہ
کلام مصلحت آمین بہتر
وہ بولے کچھ عنایت ہوا کر زہر
کہ بجز فیض سے نواب کی ذات
طبع پائی جو انکو مال و زر کی
دہن پنجاہ آئے کیسے رز
طلب ہو کر اسیدم آیا جراح
لیکن چال چو کے راہ بھولے
ہو داخل لو وزیر شاہ چھوٹا
ہو مارا سف کا زندان راہ مارا

مرد و دیحا گب اسنے کئے
ادیت دینکے یہ مفید زیادہ
یقین ہے خود چلے آئیں رزیدٹ
نہ تھا صاحب والا مناتب
برٹ صاحب بہادر صاحب خرد
مکر کرہے ہوئے بیٹھے بین بذات
صلاح وقت ہو کوئی ہسانہ
لیکے کتنا قریب اہل بدعت
اٹھائیں ماتم ہم بھی سیر ہو کر
جو نکو آرزو سے سیم و زر ہے
حضور شاہ عالم میں جسہ کی
ہوئے اس بات پر ہنسی وہ ظالم
لگے ٹانگے ہوئی زخمی کھال
بڑے صاحب نے ہاتھی پر بٹھا کر
فلک بولا گمن سے ماہ چھوٹا
غرض جب سوئے دولتیانہ تھے

مازم ساتھ بتیا بانہ آئے
لیکن ضبط سے تھے دوس ہوتے
یہ کسلی جان پر ہی صدمہ روح

بہت زخمی تھے گو نواب دیحا
وہی رنگت وہی تیوری ہوش
کیا ایک ایک کو ہنس کئے نصیحت

اٹھایا تھا بہت اندوہ لنگاہ
خیال اسکا نہ بھائی کو ن مجروح
ہوئے بستر پہ گرم اسراحت

باجو وزیر الما لک چون ازین بلای جانستان رہائی یافت بدولتخانہ خود تشریف از زانی و شہنشاہ عالی پرورد
و بعد مدہ ماہ شہای کامل بانی از اینجا کہ اقبال از و رو بر تانہ بود پس با وجود حصول صحت باز عہدہ وزارت
نصیحت نکر دیو نواب علی خاں کہ از نسل نواب مدار الدولہ بود بتایید اقبال و با وری طالع
بیدار برین عہدہ جلیلہ تعاضل و متشی امور ملک گردید بسمان اللہ و جزاک اللہ گردش گردون
گردان گردان را گرد کرد و بر سر صاحب تمیزان ناقصان را مر کرد و از روزیکہ نواب تنقی الصفات
و سادہ وزارت بر آراست زمانہ رنگ دیگر گرفت کار و بار بمان از رونق افتاد عدل و انصاف ازین

سلطنت مفارقت نمود شیرازة مملکت از بزم گسخت سلطنت آماده حضرت شد که درت بد لما جا گرفت آه مظلومان
اثری پیدا شد که ذکرش انشاء الله بر جاسے خود خواهد آمد

ذکر ورود لشکر ظفر سکر نواب لارڈ و ہیر ونگ کوزیر جنرل کشور ہند
بکاپنور جمعیت غفر و حرکت اعلام نصرت بادشاہی بغرض دیدن آن امیر
در سال یکہزار و دویست و ہشت و سہ ہجری مطابق سال یکہزار و ہشت و چہل و ہفت عیسوی نواب
مستطاب محل القاب لارڈ و ہیر ونگ صاحب گوزیر جنرل کشور ہند بعد فر و نشاندن قفقہ ہای پنجاب
و تسخیر آن ولایت سرباب عازم این طرف شدند حضرت شانشاہی با دراک انجال محمد خان متوسط را
بسفارت با بسیاری تحف و ہدایا پیش نواب محمد و ج حضرت فرمودند سفیر کو رہ مقام فرخ آباد است دراک
لازمت نمود و بعد گذر ایندن ہدایا از جانب بدگان حضرت انظار اشتیاق ملاقات نموده بر اسے
توجہ الویہ نصرت بجانب اودوہ تحریک کار برد نواب والا نشان کمال مسرت و اشتیاق قبول نموده
سفیر را بعد عطای خلعت گران بہار حضرت فرمود و بعد از آن خود ہم بطرف کاپنور علم حضرت برافراشت
براک

ن کلمات بہ حق فرمان وا

بادشاہی و اسباب ترک شانشاہی از پیشتر کاپنور رسانیدہ کنار وریای گنگ را بہ جمعہ ہا
بانات رومی و محل کاشانی و کارنر و دوزی در گرفتند و سوزنی ہای گلہ وری و مسد ہای رنگ آمیزی
شرف تمہید دادند و بالای آن شامیانہ ہای زربفت و منگہ ہای کجاب با سلسل ہای قیمتی علاقہ ہای
دند گرداگرد آن خیام شاہزادگان دوز را و اکرا بہ ترتیب مراتب و درجات بر پا
ساختہ باغی و گلہای شکفہ و درختان پر از برگ و بار و بروی خیام سلطانی کمال صنعت و وسعت
ترتیب دادند از یک طرف پیشہ و ران بازاری بہ ترتیب و آرایش تمام دکا ہنر آراستہ از استعہ و قلمون
نمونہ بوستان جنت و انودند و از دیگر طرف گولیان گلخسار و طوائفان خوشہ عذار خیمہ ہا برپا نمودہ
بجلوہ فروسے و نغمہ ہای داودی و آہنگ بار بیدی زہرہ را از سپہرین بر روی زمین سمے کشیدند
بالکل بمشادہ کیفیت اردوی سلطانی تماشاکیان ہفت اقلیم و سیاحان ربع سکون را حیرتی دست
ہم میداد و نظارگیان را چشم بر ہمزدن ناگوار خاطر بود و مضمون این بیت مطابق حال جمیعت

اگر فردوس بر روی زمین است	ہمین است و ہمین است و ہمین است
---------------------------	--------------------------------

الغرض بعد ترتیب اردوی نصرت قرین بطریق فرمان سلطان ارکان و اعیان و بندگان مع فوج ظفر
 موج از پیشتر داخل لشکر نصرت اثر گذشت بعد از آن بنندگان حضرت بساعت سیمه و آوان جمید که
 پنجم شاسان دقیقه رس و اصطرباب و آنان باریک نفس اختیار کرده بودند از دو تخته برآمد داخل
 سوسه پانچ شدند و از آنجا سواری بیج گازی سوار با دولت شده در عرصه هفت ساعت بخت
 مستقیم به لشکر فوری اثر نزول ابطال فرمودند اعیان و انصار که با انتظار مقدم سپاه چون مشر
 بر مره ندوخته بودند شکست تهیت بر آوازه کردند و از صدای اتواب و بنادین گوش افلاکیان از
 از اتفاقات آنکه چون بنندگان حضرت داخل لشکر ظفر بیکر شدند بارش باران آنقدر نزول بخت
 نمود که صغیر و کبیر و برادر و پسر را حرکت از جای بجای و شورش افتاد بنابران دور و نزدیک داخل گشت
 و در حرم که سلطان مشرق کمال جاه و جلال سراز در پیش افتی بر آورده در تحت زمر وین ملک
 جلوه افروز گردید حسب الامر و الاثا هزاره عالم و عالمیان و قزاقان و خشت برادر آنحضرت الحاضری
 به جرنیل صاحب دوزیر الممالک نواب علی نقی خان بهادر حجت سطر نمودن بعضی مراتب به ملاقات
 نواب و الاثان رفتند تا یکن بهین ملاقات دست بهم داد و جمیع مراتب از جانبین بکسوفی گرفت
 اثا هزاره عالم و عالمیان کمال شگفتگی خاطر مراجعت فرموده صورت حال را مرسوم عاقلان پانچ
 سر بر خلافت گردانید بعد از این سرالیه صاحب بهادر سکر شری شرف آمد در باریابی شده مراتب
 شکر قدوم بجای آورد و پیغام اشتیاق آقای خود به نیازمندی و طلاق لسانی و انخود و پیکاران
 سلطنت حسب دستور قدیم تبواضع و اکراش کوشیده رخصت انصاف دادند و روز دیگر بنندگان حضرت
 به تخیل شانانه و شکوه خسروانه باشتیاق ملاقات متوجه اردوی گوریزی شدند از شکوه بادشاهی و
 تخیل شانهای چه سخن بر زبان آرمده و دوازده هزار سوار خنجر گذار که هر یک لباس زرین و بر
 داشتند پیشاپیش میرفتند و چند هزار سواران جیتی که داغ غلامی بادشاهی جوین نقش عقیدت
 سلطانی در گنبد داشتند با شمشیرهای برهنه و وضع میب بای و بهوی تمام همراه رکاب بودند از
 اسپان با در فشار و فیلان دیو کردار و نالکی با سکه بر بار و پاکی مای نادیده کار چندان جلوس بود
 که تماشاکیان را از تماشای آن چشم بر هم زدند و شوار سوار و بالجه بنندگان حضرت باین غطت
 و جلال که بنندگان را زده بر اندام افتادی در ستم دلان را از بهیت شکوه سلطانی زهره بگذاشت
 سواری فیل که بزور مرصع و جل زر تار آراسته بود و تمامی ارکان سلطنت و اعیان ملکات سوار بر
 فیلان از هر چهار طرف پیرایون آنحضرت مصروف به گهر فانی و زر پاشی بودند داخل لشکر گوریزی

نواب گورز بہادر دست قدم رنج فرمائے حضرت خدیو گھمان برہم تہنابل برآمد چنانچہ بعد ادا اسے
 مراسم سلام و نیاز چنانکہ دستور سلاطین است نواب گورز بہادر را در ذیل خود بجا بپ چپ جا و اندو کلمات
 خلعت آمیز حرف زبانی داخل خیام شدند بندگان حضرت بر جاے مقررہ کہ از پیشتر برای آنحضرت
 ترتیب دادہ بودند اجلاس فرمودند و نواب گورز بہادر بر جای خود نشستند وزیر المملک نواب
 علی نقی خان بہادر و مشیر اللہ و امرا راجہ بالکراشن دیوان اعلیٰ و دیگر ندیمان و مصاحبان پایہ پائے نشستند
 نواب گورز بہادر در عالم انقیاد و نرم مودت و مکالمہ و مجاہدہ بہ محبت خط وافر بروشت و پر داشتند سے
 و خود مندی بندگان حضرت و خود بخود گشتہ بعد گفتگوی ضروری چند شتی اقسام نقشہ و چند زنجیر فیصل مع
 عاری و دوازده راس اسب باد زمار ہدیہ گزاریند و بدستور اعظم دیوان اعلیٰ و محمد خان متوسط بائین
 مستقر خلعت عنایت شد پس از طے اینہ مراحل حضرت بادشاہ از صاحب ممدوح وعدہ تشریف آوردے
 گرفته رخصت شدند ہا زور و ادا خلافت لکھنؤ از مراجعت قدم بہمت لزوم مہبط انوار فیض گردیدند
 دوم حکم نافذ گشت کہ آئین بندی با زارچوک مجدد و صورت بند و دو کاکین و بیوتات و گذر گاہ و
 شایع عام آرائی پذیرد و منی و غنیہ بالائی قصور و منازل جمع آمدہ و ہر ہفت کردہ غل تنیت قدم
 سرانید کار پر و از ان باسرع اوقات تعمیل فرمان نمودند تا آنکہ نواب گورز بہادر نیز دینال لشکر فرودے
 اثر کوچیدہ در سواد لکھنؤ داخل شد و سحر گاہان آنحضرت با کمال شوکت و جہت برہم تہنابل سوار شدہ
 در مابین راہ با نواب گورز بہادر و چارگشتند و برہم و ج زرین برابر خود نشانیدہ براہ چوک کہ از ہجوم
 انظار گیان و کثرت خلق گذر مور و شعار بود گلگشت کنان بہ موتی محل نزول اجلال فرمودند ساسے
 جہت تفریح طبع جنگ فیلان ملاحظہ کردہ بندگان حضرت داخل کاخانہ دولت شدند و نواب گورز بہادر
 در کوئی رزیدنش رخت اقامت انداختند مراسم هماننداری شاہانہ از جانب حضرت بادشاہ بہ قدم
 رسید و تحائف ہدایای گران بہا پیشکش خدمت گردید تا بعد قیام ہفتہ نواب گورز بہادر بطرن کلکتہ ظم
 نشست برافراشتند حضرت بادشاہ تا بیرون شہر شایعت کردہ رخصت شدند شیخ غلام حیدر المتخلص
 پیغمبر از طماندہ بہ علی اوسطار شک کہ شغوی ظفر نامہ در واقعات حضرت سلطان عالم برشتہ نظر کشیدہ
 واقعی بچشم خود دیدہ نوشتہ است برخی از ان ہمدین مضمون بقلم می آید کہ خالی از لطافت نیست فطلم

گورز بہادر فرخ آباد سے	سواری چلی تیز ز باد سے	بہت ساتھ گورے تھے کالے
پیادہ بہت تھے رسالے بہت	اُور تو وہ آیا ادھر بادشاہ	چلے لکھنؤ سے سوے نیمہ گاہ
در دولت شہ سے دو کوس تک	دور وہ تھے سببچ من بھی شکر	بہت اونٹ زبور خانہ کے تھے

یک اور سامان زمانے کے تھے
 بلو خانہ میں خیل تیار تھے
 انہیں کی بگھیان جا بجا
 عمل سے برآمد ہوئے بادشاہ
 صاحب بہت تھے اومہ اور اومہ
 عجب اُس گھڑی عالم نور تھا
 چلی تو پ بادل گر بنے لگا
 بجا کوس نصرت سواری چلی
 ستارہ وہ تھے مثل مہ شاہ تھے
 غرض طے ہوئی ایک لمحہ میں راہ
 چلے صبح کو دیکھ کر نیک دن
 نظر آئے کیا دیدہ آسمان
 چمکتے تھے دو دن بادل شرک
 سر راہ تھا خیمہ تو پہن بھی تھیں
 جہان تو پ بھی خیمہ شاہ تھا
 بزرگان لشکر کو تھا انتظار
 گمیدان پلٹن جانے لگے
 زبے شادی آمد شہسوار
 امیر آگے بڑھ کر ہو خاکبوس
 یکایک سواری کی آمد ہوئی
 جھکے بہر تسلیم پر دجوان
 گئے خیمہ میں جب شہ داد گر
 تو دیکھ ل ہوئی پانون دھنسنے لگا
 ہو یاد ا جو مہر مندور ہوا
 ملاقات کا دن مقدر کر د

کھڑے تھے بہت المیزنی سوار
 قرین در شہ ہوا دار تھے
 سب انہوں تھیں بگھیان گھوڑیاں
 مشرت ہوئے حاضر بارگاہ
 خواص اور خادم بھی تھے بیشمار
 جلو خانہ جلوئے سے محو تھا
 سلامی سے سب کو پہنچی خبر
 ہوا شور باد ہساری چلی
 سواری میں ہوا تھے بیشمار
 گئے شہر سے باغ میں بادشاہ
 کئی دن سے تھا ابرجھا ہوا
 کہ پرتی تھیں دور دور بوندیان
 سیطرے جب گئے سات کوس
 وہاں بھی سلامی سے دہلی زمین
 جب او نام سے بھی بڑھتھوڑی دور
 منکاتے تھے شہ کی خبر بار بار
 پرے باندھ کر جم گئے سب سوار
 کہ ہر تو پ بھی دیدہ انتظار
 چکے لگے باد لے کے نشان
 صداے سہم اسپ بچہ ہوئی
 صداؤں سے تو پون کے بے اشتباہ
 گر بنے لگانہ دور سے ابر شہ
 رہا ابر تیرہ سطلہ الاتصال
 شگفتہ دل اہل لشکر ہوا
 اذیت سفر میں اٹھائی بہت

سواران ہندی ہی سے بیمار
 کشادہ جو تھا صحن دولترا
 جتنی تھیں برابر کی جوڑیاں
 ہوا دار زرین ہوا جلوہ گر
 ہوا دار کے آگے تھے چوہدار
 بگل ہر سالے میں بچے لگا
 سواری میں حضرت ہو جلوہ گر
 سب ارکان دولت بھی ہمراہ
 سوار و کچ آگے تھے ناتوا
 سپہ باغ میں دو شہیں ایک ن
 غضب کی تھی مدنی غضب کی ہوا
 سواری کی تھی دھوم زربلک
 نول گنج میں پہنچی آواز کور
 عجب حال آبادی راہ تھے
 تو پیش نظر ہو گیا کاپنوا
 خبر آمد شہ کی پانے لگے
 جو غافل تھے وہ ہو گئے ہوشیا
 سنی سب کے ناگاہ آواز کور
 سنہری روپی تھے وہ ب نشان
 ہوا جلوہ باد شہ جب عیار
 اٹھا تھا دھوان بہر تنظیم شا
 جھا جھم جو پانی بر سے
 کھلا تیسرے روز وقت نور
 ہوا حکم سلطان دیدہ نواب
 ہر انسان نے تکلیف پائی

برابر جو بارش رہی تین دن
 یہاں سے روانہ ہون چاہئے
 روانہ ہون مزار سکند حشم
 اسی دم ہوئے ہاتھیوں پر سوار
 مع شاہزادہ گیا جب وزیر
 وزیر اور مزار کے مختار سے
 عرض بات کا جب ہوا اختتام
 زمین بوس درگاہ سلطان چو
 گورنر کو بچے شاہ کا اشتیاق
 کہ اترا کر گل صبح کا ہو گیا
 یہ لشکر کما شاہ نے حکم دو
 زراعت دو ہون جانے خاص کام
 کر گل صبح کو شاہ ہوئے سوار
 آٹھین شب سے باد باری کوک
 اسی گفتگو میں ہوا دن تمام
 ہر ایک شے کا جھاڑا کیے وہ غبار
 وہ سامان تالف شب ہو گیا
 لے سب نے گھوڑے چڑھا کر لگام
 کہیں میدان میل کئے لگے
 جو انون نے پہنی نئی در وہاں
 جمی تھیں جو میدان میں پٹنیں
 وہ زربفت کی دریاں تھیں تمام
 لگتی تھی تلوار زیب کمر
 دم سپہ من تھے نہاں رو بہ
 جہلم و شش پہنچی لشکر ہوتی

اگر ان سب کو گزری ہی تین دن
 گورنر بہادر کے پاس آج جاؤ
 مع چند ارکان و فوج و علم
 روانہ ہوئے دونوں عالیجناب
 میدان خیام امیر کبیر
 بہت دیر تک ذکر سلطان رہا
 آٹھ بعد نصرت وہ عالی مقام
 کہا اسے جہاندار فیروز بخت
 بڑی آرزو ہے بڑا اشتیاق
 یہاں اہتمام آج کی رات ہو
 سویرے سے گل فوج تیار ہو
 وزیر الممالک نے تسلیم کی
 کہا افسروں سے کہ ہون چاہیے
 عرض چو بدامدوں پہنچائے حکم
 ہو پیدا ہوا نور منہ وقت شام
 سب اسباب شوکت سنوارا کیے
 کوئی سو کے جاگا کوئی سو گیا
 گرجتے بچتے کئے زمین زلزلہ
 برعت پتھیں کئے لگے
 سپیدہ سحر کا جو سپہ اہوا
 چکا چوندہ تھا چشم خورشید میں
 سوار انگریزی تھے فوج ہزار
 کہ تھا غاشیہ تھا دست ظفر
 ہزاروں زہرہ پوش بھی تھے سوار
 ہر آہنی تھی چمکتی ہوتی

ملاقات سے کاش فرصت ملے
 جہاں تک مارج ہوئے کراؤ
 وزیر اور شہزادہ ذی وقار
 رسالے سواروں کے تھے ہر کاب
 بہت پیش آیا وہ اغراض سے
 کچھ آئے کما کچھ انھوں نے کہا
 روانہ وہاں سے وہ دشمن ہو
 ہمیشہ سلامت رہے تاج و تخت
 ہر ایک بات کا فیصلہ ہو گیا
 وہاں صبح چلیے ملاقات ہو
 مغرب زور ہون ملازم تمام
 یہی دولت حکم تقسیم کی
 خبردار ہون سپہاری کے لوگ
 بزرگان لشکر کے پاس آئے حکم
 ہے شب کو آمادہ خد سنگدار
 غلافون کو فرار اوتارا کیے
 آٹھ دو گھنٹی شب چاکر تمام
 کئے زمین زلزلہ زنی باز جی کر
 ہوئی فوج میں بھی کمر بندیاں
 نو سامان لشکر ہو یہ اہوا
 چلتے تھے رخت تن خاص عام
 سراپا لباس انکے تھے زنگار
 برابر تھے پہلو سے پہلو سے اپ
 کہ دیوار روین تھی وہ آشکار
 سروں پر متصل تھے مغضربان

چرا سپ تازی تھے برگستان
سراپا وہ پہنے تھے لمبوس زبر
لباس زری جسم میں تنگ تھے
عنایت ہو تھے انھیں تاج زر
مفرق جواہر میں تھا سب لباس
خراسان کی تھی تیغ زیب کمر
ہزاروں لکین تھیں ان کی نشان
لگے تھے برابر سے دور نہیں
عجب حسن تھا جابرہ حسن کا
کیا زیب تن شاہ نے وہ لباس
بندھے ہر جگہ نور تن دست بند
حام ہفتا کی تھی زیب کمر
لیے تھی قدم حشمت انوش میں
گور ز کی جامے باگین اٹھا
پکارے مکاندار پردہ اٹھاؤ
ہوا دار حاضر ہوا قرب در
ہوا دار انکے پس شاہ تھے
برآمد ہوئے بادشاہ جہان
لگا تھا وہاں ایک تخت روان
دہن پر ہوا دار لائے کمار
تو چلنے لگی توپ چھا با وھوان
عجب عالم نور تھا شاہ پر
نجل ماہ تھا شہ کی پوشاک سے
سواری میں جب مراتب تھے
دولت لگا وادی خیمہ گاہ

امیر کی اس دن عجبتان تھی
کوئی شو تھی پر ز کوئی پر گہ
وہ ز تار سب ہاتھ اس طرح
مع تاج سب وہ تھے زبرین کمر
شال سے دھرتی بل تھی
لنگتی تھی قبضہ میں ملک کمر
دور آگین قباؤں میں پلوں تھیں
مع پردہ و دان و آئین و
بست عمدہ پوشاک تھی اعلاسی
کہ تھے جبین لعل و گہر بقیاس
جواہر جڑے تھے عجب تاج میں
نہ تھی تیغ وہ تھا ہلال ظفر
جلو خانہ میں بس کو تھا انتظار
کسی دی شرف شہ کے لینے کو آئے
لیا چتر پردہ دار نے چتر زبر
بجھل سے حضرت ہو جلوہ گر
ندیموں کے ہاتھ میں کاباٹھا
خداوند عالم پناہ جہان
عجب چتر تھا خوشا تخت پر
ہوئے شاہ تخت روان پر حار
ترجم اور طنزور بکھنے لگے
بجلی تھی تخت فلک جاہ پر
عزیزان شہ اور چند اہلکار
اٹھاتے تھے مرکب قدم باادب
دبی پائمالی سے ایسی زمین

کہ خود خوشنائی بھی قربان تھی
ندیموں کے کچھ ادھر ہی رنگ تھے
پرا نشان شکن پر جبین جسطرح
وزیر الما کا تھے حضرت کے پاس
وہ حراپ دولت کی نندیل تھی
بدلتے تھے پوشاک حضرت جہان
کہ تھی ککشان کی نبت شکنیں
عجب تہہ نور پر تھی ضیا
وہ جلس تھی چھو لو میں بچا ہی
جواہر گلے میں جڑے دل پسند
کلائی تھے الماس سب تاج میں
لکین جواہر تھا پاپوش میں
نظر سوئے دروازہ تھی بار بار
کیا یک ہوا غل ہوا دار لاؤ
بڑے مردم چند لیکر چنور
ولیعہ و جریل ہمراہ تھے
ساروین تھا جلوہ افروز ماہ
سب ارکان دولت تھے حاضر جہان
کہ سایہ کے تھا ہما تخت پر
بڑھا اس جگہ سے جو تخت روان
بجلی حسب دستور بکھنے لگے
جلالت عیان تھی رخ پاک سے
ادب ہوئے ہاتھیوں پر سوار
چلے جب وہ ناخی جلی جب پناہ
کہ انہک وہاں ریت اڑتی نہیں

بڑے آگے ماہی مراتب کے نیل
گمانِ مدِ چاہِ مختب ہوا
یہ دامنِ ماہی سے گزر گمان
سیہ آنکے پر جم تھے تا آسمان
شتر بان قائم تھے پالان پر
کہ جس سے بخل تھے گلِ ناردن
سا لوج آگے تھے اسوار چہ
لیے تھا کوئی جہ نہ ظلِ آئد
وہ نورِ انگوٹھیں جب سامنے لگا
سر وہی تھی گردن کھڑا تھے سُم
زمانہ کو تھا دید کا اشتیاق
کھٹے کرتے تھے راہِ نل خیال
ہوا آنکی سرعت سے گھبرا گئی
سب لباس و یا تو کچھ تھے نگین
چھتوں پر کھس کی جگہ تاج تھے
مغزِ بزر تھے ہزاروں کھار
پُل لنگ پر جب گئے بادشاہ
غلام ہوا موہبہ آبِ بین
سوار کی گل سے آگے بڑھی
تو ہاتھی کیا بادشہ نے طلب
مانے تھے سو نیک ہر دانت پر
زرِ نجم تھا اطلسِ چرخ پر
کئی مروی تھے جو ہر نگار
دہ تھا طعنہ زن ہر پرہیزگار
پس شاہ نے ہاتھ کج جو غول

کہ اقبال و شوکت کی تھی وہ دلیل
جواہر تھے او سیر چکنے ہوئے
پس مہمٹ آئی ہر کما کشان
کئی سو نظر آئے اُشتر سوار
مگر قبضہ تیغِ حصاران پر
بدنِ بین تھے پہنے قبا منجلی
وہ تھے قدر میں نزالتِ بین بلند
پہرون چڑھا اور چکے جو دھوپ
چراغِ نظر جھللائے لگا
بست تھے وہ رہواری تھوڑے تھوڑے
دو گھوڑے تھے یاسن میں براق
نہ ہو چکے کہ زنتار میں ساتھ دین
خسہ تار برنی کی شرما گئی
جڑاؤ زرا اندوز سکھال تھے
عوض چوبکے تختہ عساج تھے
سنہری تھے بھالے سنہری تھوہان
نصاری نے اپنی اوتاری کلاہ
ہلا یوں سواروں کے پُل ناؤ کا
غرض ناؤ کے پُل سے آگے بڑھی
بلندی تھی نیلو کی افلاک تک
کہ تھیں نور کی دستیانِ شعلہ در
ہوئے رونقِ افزہ رونقِ بین شاہ
لیے ہاتھوں پر دھن و پیار
کفِ شاہ کا ہے گہر بار تھی
وہ ہاتھی تھے زنتار میں بخول

مگر نور ماہی عیان جب ہوا
کئی مروی تھے ننگے ہوئے
کئی اور بھی تھے برابر نشان
زری کی تھی پوششِ زیبی جہار
گلون میں خوش رنگ تھے چہرین
وہ تھی تھے بانقشِ نادر علی
لیے تھا گوئی بادشاہی کلاہ
سواروں کی مروی نے کھلا پایا
چوہر سے بھی خوش تھی خاصو کئی دم
عرب کیا کہیں ایسے گھوڑے نہ تھے
دم بومہ ان گھوڑوں کا تھا یہ حال
نشانِ سُم کے رہ رہ گئے راہِ بین
مغزِ جواہر میں تھے آنکے زین
نگین کا یا قوت سے لال تھے
نہ تھا بالکی ناکی کا شمار
سواری آگے بہت تھے نشان
پڑا سایہ چتر گردابِ بین
کہ سب آب دریا گزر ہو گیا
کیا تخت پر نور اُس پار جب
وہ ہو وچ تھے یا تھے بروجِ فلک
ستارے نہ تھے جھول پر جلوہ گر
اٹھا تو پچانہ سے وہ درسیا ہ
لگا تھا جو چتر زری شاہ پر
زری و سیم کی گاہے دھار کی
پس پہل تھی گھیسوں کی تھا

مع چرخ تھیں چلین زرزنگار
غرض تھی ہر ایک شے جو اس پر نگار
پر مو پر جا کے گرنے لگے
فراہم تھی اس درجہ خلق آلہ
گورز کے خیمہ پاتھے جہان
کئی خیمہ ستادہ تھے پاس پاس
وہ اونچی تھی تا چرخ نیلوزہری
جد خیمہ میں میز کا تھا مقام
خبر کے لیے تھے معین سوار
بہت صاحب جاہ تھے ہر کاب
اُٹھے یکے دیگر کاتھ سوے کلاہ
حلا کر رسم ملاقات ہاتھ
دہان ایک لحظہ میں جانا ہوا
گورز تو حضرت کے ہمراہ تھا
گئے سب وہ دیشان میان خیام
مراتب سے بھر گرانہ یگان
مگر ماہ کامل تھے شاہِ زمین
نہ تھی گفتگو کچھ نہ نصیر تھی
گورز نے کھولا علمدان عاج
سیاہی میں پہنچے مشک تھا
اٹھالے گئے غلام شہ قباب
غرض میز کے گرد بیٹھے جو سب
ہری بل تھی وہ تھا پوجوان
زمرد کی ایسی تھی جلوہ گری
ہوا سبز جو پاس آیا گیا

ہر ایک ہتھکڑی میں تھی ہاتھی بہت
سوار آگے پیچھے تھے بارہ ہزار
زیارت کو آئے تھے انسان تمام
کہ ایک نظر کو نہ ملتی تھی راہ
سواری کے ہوا رب قلم گئے
بڑے خیمہ میں مہمن تھا قیاس
بڑا ایک نگیرہ تھا مہمن میں
سیجے تھے وہاں چار پانی کے جام
شناجب کہ نزدیک ہیں شہر یار
پس پل سوار تھے بحساب
مقابل جوشہ سے گورز ہوا
بچھایا اسے شاہ نے اپنے ساتھ
لب فرش ہاتھی بچھا باگیا
پس شاہ ہر ایک دیباہ تھا
کچھی صدر میں مسند زرزنگار
دو جانب کئی سو بچھیں کریان
گورز نقطہ شہ سے تھا ہکلام
وہ محبت تھی یا بزم تصور تھی
اور ایک جگہ تھیں گلستان کی تھی
کہ سرخی میں خازنگ باقوت کا
دہان لے گیا شاہ کو میزبان
کیا شاہ نے حسن محفل طلب
چلم تھی زمرد کی منال تھی
کہ خیمہ تھا وہ گنبد احضری
جہاں دار کو حقہ کا شغل تھا

وہ گاڑی جو بھی بڑیا تھی بہت
پھر ہر نشانوں کے اڑنے لگے
دور وہ سر راہ تھا اثر دھام
گئے پل ماہی مراتب ہان
سر راہ دونوں طرف جم گئے
سراچونہن تھی ایک بارہ دری
چپ راست گورز کی تھیں پٹنیں
گورز کو تھا شاہ کا انتظار
ہوا شہ کے لینے کو وہ بھی ہوا
عیان جب ہوا ہوج بادشاہ
تو ہوج سے ہوج بار ہوا
سوے خیمہ ہاتھی روانہ ہوا
ہوا دار زرین لگا یا گیا
بے نظیم ذکریم و با احترام
ہوے جلوہ فرما شہ ناہار
تارے تھے سب صفا بچھیں
ولے تھے خوش اوزی احترام
پس پیش شد وہاں سے مزاج
لکھی وہ جواہر رقم خان کی تھی
مع عطر جب پیش کی وہ کتاب
کہ تھیں چار پانی کی میزین جہاں
زمرد کے تھے کی ایسی تھی شان
ہر ایک شمع جبر کبڈال تھی
قرینہ سے حقہ لگا یا گیا
فرنگی تھے مشغول کھل غذا

غرض جب ہوا ختم تغل طعام	اٹھائے گئے چار پانی کے جا	مست کور و دہان سے اٹھا
ہو کے گنج خلوت میں خفا	مع زین نور آنے دس بادیا	ہاں تھا جو سلا مقام
پئے شہ تحف کا اشارہ ہوا	دیباچہ تھا ایک پشیدہ کا	کئی قبل زین عمار کے تھے
ہوا اور لائق سواری کے تھے	گورنر سے محبت ہو باور شاہ	قانون میں سب کا کرمیر تھا
جب آئے بدایا وہ پیش نگاہ	نظر اسکی صورت عسری نہ تھی	رہ گئی تھی ایسی جواہر نگار
کہ چہرہ پر بخیرین تھانثار	گر سبز رنگ آٹھ تین گھڑیاں	طبیعت نفاذ سے بھرتی تھی
جد گاہ تو گزشتین گھڑیاں	کمان تھیں وہ بھی کمان جو رہی	اشارہ جو کچھ اس کا پائیدن
جب رنگ عالم کو رکھ لائیں		ابھی تھی یہاں بادیاں جو رہی

ذکر اخراج قطب الدولہ شیخ الدولہ و دیگر مقربان و ترقی اختیار و اقتدار
نواب علی نقی خان و ظاہر شہنشاہی اسبابی سلطنت ان کو رنگا بیت قطران
در سال پندرہ ہجری و صد و شصت و شش ہجری مطابق پندرہ ہجری و صد و شصت و شش ہجری مطابق
و حید الدولہ و دیگر مقربان کہ انیس مجلس اس مجلس محفل قوس بودند از بیت السلطنت گفتوا خراج
یا قصد تفصیل این حال و همچنین تمثال انکو چون تقرب و منزلت این جامہ از حد تجاوز گشت و اقتدار
ایشان بجای رسید کہ از وزیر الملک بخوار نامی خاندہر چہر بود و در وراثیان بود بدین سبب وزیر الملک
علی نقی خان و دیگر استیصال این جماعت افتاد و بدین بعضی مقربان خدمت و نیزذات خود چنان تبار
جستہ بعل آورد کہ بندگان حضرت ازین جماعت بابت منقص و مکدر گشت قطب الدولہ و غیرہ کہ ازین معاملہ خبر
نداشتند و فیہ چارہ ایکار نہ توانستند نمود تا آنکہ برق غضب بر رخسارین جامہ افتاد از انجا کہ گفتہ اند
اگر صد سال گزشتہ قمر زود چو یکم اندران اقتدار بود چہاچہ با وجود عجب و سحر
بقدر سلطانی گرفتار آمدہ بمانی قبیح از بیت السلطنت اخراج یافتند و نامی دولت و اثاث بیت
خود را بساعتی در باختند و این معاملہ نقش حکومت نواب وزیر درست نشست و مجلس بر آب و باد و نا
شد حضرت شانشاہی بقضای عاطفت خردانی اورا با عتقاد مخصوص سابقہ تمامی مہاملات سلطنت
باو سپردند و لالی آبدار و اغلا آویزہ گوش او ساختند تا بدوری خطائی پر از و با یادانی ملکوت و تہ
و پرہیزت رعیت و سپاہ نصرت نہاد از انجا کہ استعداد انصراع ابن امر جلیل و مادہ اتمال این
عظیم درخت بنا بران از غایت بے ماگی غیر از تخریب بنای سلطنت کاری ازو نہ یاد و جز بری امور

مملکت صورت بیوید اندر مقرران و متبای خود را اعزاز بخشید و مناصب و وظائف ایشان عطا
 فرمود از آنجا که ریهامی و چندی سهامی را بنیسی گری و دیوانی خود اختیار داده اختیارات وسیع
 داد و تقسیم جایگز و مناصب و نظامت و یکله همه ایشان مقرر گشت اندرین صورت این هر دو برابر
 مربع انام و سر مایه حل و عقد خواص و عوام شدند شوکت و دولت ایشان را غایتی نبود و عظمت و شجاعت
 ایشان را شمار می نمود از آنجا که نشه دولت بهوش ربای و خرد ذردای اناس را زهر گار است بنابران
 از کثرت دولت و شجاعت و مزی غلظت و ثروت مست باد و بخودی گردیده کله گوشه گنج نهادند و با
 وضع و شریف طریق کچ خلقی و بد و نامی پیش گرفتند نقل است که روزی چندی سهامی بطلات
 و رساخت مشیرالدوله مهاراجه بالاکرشن بیاد رفت ملازمان و در بانان بجزاحت پیش آمده
 عرض نمودند که چندان توقف باید کرد که اذن او خال بمنزل حاصل گردد و مهاراجه موصوف بشنیدن
 این سخن کجبال ند است و خجالت مراجعت با دتاق خود فرمود هر چند چندی سهای با دراک انحال
 معذرت نمود اما آینه خاطر مهاراجه موصوف از زنگ که ورت پاک نشد تا آنکه بندگان حضرت
 با دراک غفلت و بی پروائی وزیر الماک و اختیار و اقتدار این هر دو برادران بهم بآمده و با
 وزیر را ازین حرکات متنبه نمودند و این هر دو برادران را ز آمد و رفت و در اجتماع ساختند اما
 بسبب رعایت و عنایت نواب و وزیر اصلا در اختیار و اقتدار ایشان نقصانی ظاهر نگشت بلکه در
 خانه نشینی زیاده از سابق فروغ ایشان بطور آمد با یکله از ثروت ستانی و دل آزاری چندان زرو و دولت
 فراهم آوردند که محاسب او نام از حساب آن عاجز آمد چون کارهای مذموم و مکارهای ملعون
 نتیجه نیک ندارد و تخمی که تلخ است باز شیرین نمی آرد پس پادشاه این بی اعتدالها و در جزو دت
 از ایشان در دنیا نشانی نماند و دولت و ثروت ایشان نصیب دیگران گردید از سوانح قریحه
 فرمودن بندگان حضرت بعیش و نشاط و آماده نمودن اسباب آن است توضیح این اجمال آنکه چون
 بندگان حضرت از غفوان شباب جان باخته موافقت و در پایان و دل داده مجالست خویر و بیان
 بودند درین هنگام نمینت فرجام و زمان مرگ آنرا که سریر پادشاهی از پای آنحضرت رفعت
 آسمانی یافت طالع طائفه نازنینان رنگین ادا و حقوق جو می جینان سر و سر برار الوالافت فراهم
 طرح سکونت انداختند تا فضای این خطه جنت نشان از شعاع جمال این خورشید طلعتان روکش مطلع صدر
 مهر تابان گردید بهر که نظر میرفت خدنگ نگاه شیخ چنان از سینه میگذشت و بهر طرف که چشم می افتاد جگین
 غنیمت یاران صدر هزار بند بر دلها می نهاد و نیاست قاتلان مرگان و درازان چهره مرگان صفت

دل نزه بازان به میانه نازک و دلمها توانا به نر نادانی بکار خویش و انا به زانگز قد انداز حرام
 پاسبان گنجی گسترده دایم به بالچه بسیاری ازین جماعت تو به شکن مطبوع خاطر اقدس از تاده داخل
 حرم سر اسے خلافت شد و بخطاب مناسب و بموجب لائق اعزازی و افتخارے یافتند چون بطل
 موسیقی هم استعدادی کامل داشتند و بسیاری کا ملان این فن بخدمت والا مستعد بودند بدین سبب
 بعد از انصراف امور دولت اکثر اوقات مبارک باین شغل خطیر که غذای لطیف روح است
 باو شاهان ماضی و سلاطین پاشانی بآن اشتغال نموده اند سیگه زانیند و کا ملان این فن را با تمام اک
 محفوظ عواطف بادشاهی می ساختند در سال دوم جلوس والا همت علیه به تعمیر عمارت قیصر بلخ متوج
 گردید کار پردازان سلطنت و فرمان بران این دولت با تمام بلیغ و صرف کثیر بذریعہ معماران
 نادره کار و مصوران جادو نگاران این عمارت عالیشان و این بنای فلک توانان که شغل است
 با بسیاری تصور و منازل و برجهای طلائی با تمام رسانیدند عمارتے تعمیر یافت که در خوبی و خوشتر
 اسلوبی و رنگ آمیزی شل و ی کم نشان میدهند بعد اتمام آن بکارایش این عمارت متوجه گردیده از
 پرده های زر و دوزی و فرشهای مخملی و سقف های رنگین و تصاویر و لفریب و شیشه های گران آرد
 و دیگر اشیای زکار نگارانه بوستان بنیاد و نقوشی بی اندازه بخشیدند و سیله عظیم دران عمارت قرار داده و بصورت جوی
 برآمده و لباس شکرینی در بر کرده با پریر و یان و دلدربایان مشغول بعباش و نشاء گشتند و تمامی ارکان
 سلطنت و اعیان مملکت و خرد و بزرگ شهر بحسب فرمان واجب الاذعان لباس شکرینی پوشیده
 بهماشای این حسن جیشی خطی وافر برداشتند تا چند هفته این جشن مسرت و این میل شگرت امتداد
 گرفت و لکهار و پیه به صرف آمد و با وجود مصاف بیشمار تا چند سال همت علیه برانصرام این میل
 مشغول بود و هر سال پیش از سابق رونقی می افزود

و کراختن راجه و هفت راسی پدر اقم این سطور بایالت شیرین طبرگان
 و دیگر ریاست سیدله و بیان طریقی عمل و حسن معاشرت این والا جناب با عوالم الناس

در آغاز عهد این دولت کنو جمعیت راسی خلف راجه گورو هن لال فرمان فرمای
 این ریاست بود و دران ایام معارف این دولت خیلی برود بترقی داشت بدین سبب خراج بادشاهی
 بدقت رسیدی و حقوق مستحقان بموجب سپاه کمر او اگشتی شورش عظیم از چپ و راست برخاست و

آشوبی شگرت پدید آمد تا پدرم راجه و عظمت را می که بصفات جمده نصف و دو نور اخلاق و ملکوتی
مطبیع طبع جهان و جهانیان بود از عاطفت خسروانی بسال چهارم جلوس والا شکر این ریاست
سرورونی گردید و بکلمت گردان به اعزاز و افتخار و یافت و بر جودیت انظامی شایسته کرده
بر همه معاملات ریاست همه بر طرف نمود و بعطای و حبیب و خوش و زیور را راضی و شاکر ناخت و خراج سلطانی
باوقات خود افرمود و رعایای ریاست را بعطای اقطاع و وظائف فارغ البال نمود چون به
سخت و مروت یگانگی روزگار و برگزیده و دهر بود کارها از او بظهور آمد که تا انقضای دوران نامش
به نیکی خواهد ماند هر چند که خواهی بختی او صافش بزرگوارم اما مختصر طول میشود و جمال تفصیل میگردد پس
از آن و گذشته و بر روایات مبسوط که براسنه عوام جاری است گفتایت کردم غرض امیر و بود
ملکی صفات جامع خیر و حسنات هر که بختش رجوع آورد و محروم گشت هر که دست سوال کشاد باز ناکام
نه بردشت عادت خاصه او بود که اگر حاجتمند و دست تناد را از کوه و یا از دیباچه احوال
کس حرف احتیاج خواند و کافرائی خواهش ساخته و باز در انکشاف احسانات و اطهار مرعات
هرگز راضی نشدی خدا شاهد است که اکثر اوقات من خاکسار را بوقت انجاء مرام مستندان از خدمت
و در زخم زده اند تا افشار را زنگرد و دود پرده از کارش نیفتد ملازمان و کترین را بنایت غرت
فرمودی و اگر صد هزار خطا دیدی در گذراندی خط شکسته و مستطیع هر دو خوب نوشته و در تحریر
مکاتیب بدل فصاحت کردی از غایت عجز و انکسار چنان کنایت میفرمود که بلا تصنع و لهما مردم
بدام محبت گرفتار می آمد به خسته نظامی گنجوی و شاهنامه فردوسی و کتب انطالق غبت بسیار فرمود
علاوه آن شعر و سخن هم مذاق خوب داشته در پایان عمر شمس الشعرا سید مقصود و عالم بخت
آمده قصیده مدحیه گفته پیش او خوانده انیت قصیده

برجان خنده ز جام شراب ناب بجان
بکلیل گلشن رنگین نوا ساز غزل خوانی
دم از باد سیما میزند باد و بهار آنی
نماید در شکفتن غنچه و لهما گلستان
به بین هر نیم دارد نشسته در سبز بستانی
بجو ریحان جلوه گر باشد نمی گل رنگ ریختنی
خرابی گشته اکنون نو بهار است پریان

بهار عشرت آمد کرد هر محفل گلستان
بچش مطرب خوش لبه میدارد خوش الحانی
بیکدم زنده می سازد زمین مرده را کوئی
نسیم عیش و عشرت می وزد از بسکه عالم
گل جام است سر و شیشه اکنون جلوه گر
شراب ارغوانی نو بهار ارغوان دارد
اثبات عیش گل گل کرد و گلشن بصدخوب

بزرگ بنه سرنبری شود سرنبر در عالم
 ز جوش نوبهاران شد جهان کیسیر حن الون
 هجوم فوج گلها هر طرف شاه بهار آمد
 زبان بنره چون طوطی سبق خواند ز خوشگویی
 بهر سوغه و ترص است چون سازم بیان او
 ختمها بر زمین سحر است پاکوبی رفاصان
 متاع کنگی در دهر بے نام و نشان باشد
 بود هر صبح صبح عید نوروز است هر روز
 ز نور یا سیمین در شام میگردد سحر پیدا
 چو شد آینه این نو و صفای صورت گلشن
 بخود رفتم فرد هر چند پرسیدم عقل خود
 ندای از سر دوش عیب در گوش دلم آمد
 بهار باغ بهمت راجه و بهمت راکه مدوحم
 عروج طالع قبائل از بخت بلند خود
 بعد او کند هر فزوه دعوی خورشید
 ز نسیان کف او بچرخش ز جهان جوش
 بر فرد و شب نباشد امتیازی اهل نیش را
 بدیوانش ندارد اختیاری سر نوشت بد
 ز نور اختر سعدش فروغی هر کما لے را
 شد از نور ترقی بسکه روشن محفل عالم
 بدورش آنچنان باشد قوی باز ضعیفان را
 نباشد شرط دانائی مثال و توان جستن
 سهر دشمن چو گوگردید غلطان زیر پا او
 بدو را و ولی رایج در کویست در عالم
 کند تعمیر از لطف و کرم دلها س ویران را

چو گلشن نوبهار سحر کرد در گل افشانه
 نخبه لاله گل در نظر با از سر او اوانه
 نماید وسعت گلزار عذر رنگ میدانه
 غزلخان گشت طفل غنچه چون طفل و بستانه
 زبان اندر دهن قصد بنگام سخن رانے
 که هم بر آسمان ناهید داد و ست افشانی
 ز نو شد رفیق کار جهان از تازه سامانی
 بود و قربان عشرت عالم عید قربانے
 محل خورشید شب را روز سازد از درختان
 بسان صورت آینه گردیدم ز حیرانے
 ولی برین نگردد آشکارا این راز نهانی
 که نو شد روزگار گشته حال آن بنیدانے
 نسیم نطق در خلج جهان کرد است رضوانے
 فروغ اختر دولت بود از فضل سبحانے
 ز فیض او بود هر قطره در جوش عمانے
 که در آب که گشتی در ویشان است طوفانے
 که نور رسا بر نورش جهان رخت نورانے
 چو گردن عامه در کف خطا کشد بخط پیشانی
 بعد دولت او ماه نو فایغ نقصانے
 بکاهد در زمان دولتش شمع ثبتانے
 که هر روز نماید دعوی زور سلیمانے
 مگو در علم عقل اولش ثانی ز نادانے
 که شمشیر و دودم و دم زود بدست از رواجانے
 که لطف جان فراقش میکند هر لحظه در مانے
 پی بنیان آبادی بود و ست سخا بانے

لہر آب گرد و در دمان نداشت او بود
 رآب لعل پیکانی روان گردید در پائے
 کند بیجانہ اش جن دھاب نقد دل و جان را
 بیجم عدل او از بس بناخن پی شکست و
 بدل شد روزہ عالم پرور و در زمان او
 صلائی میزند با میزبانان لطف عام او
 بآبی رخت هستی داد و بگذشت از سر اعدا
 چراغ نور چون شمع سحر بے نور میگرد
 نسیم عدل او ہر کجروی شد رست و کین
 مصفا گوہر ش پاک از غبار لوٹ انی عالم
 نخست را کجا باشد گذاری و در زمان او
 سبکے قناری غم سبک سیرش تماشا کن
 اگر عارف خیال تیغ تیز او بخواب آرد
 اثر ما در مزاج خلق از حکم روان او
 ز آبادی بد و دولت او سہر ہر صحرا
 زرافشان دید دست او سحر از مطلع دولت
 ز رنگ آمیزی قصرش کہ دارد رنگ زیبای
 چو اقدار سخن سخن سخن سخن نے سنجید
 عزیز از جان خود ہزل کہ در عالم بود داد
 بیک گنبد برون افتد ازین نگنبد گردون
 بیک جستن ز سر عتہار و در عرۃ فرو
 منم از صدق دل مدح حکم اخلاق و کرامت
 کنم اکنون شمار فوق حدت گوہر معنی
 چمن شد و من عالم ز جوش نوگل مقصد
 نشد محروم سائل از در عاجز نواز تو

نہ نہا دار و آتش زیر پایا قوت رمانے
 نماید از فیض تاب عالم تیر بار اسنے
 کہ دارد روز بازاری بعدش جن دانست
 نماید بچو نے قالب تہی شیر نیستانے
 بود ہر روز روز عید از نعت فراوانے
 بیک خوان نواش ہر دو عالم بہت ممانے
 بہر جا آب تیغ آبدارش کرد طوفانے
 بہر جاشمع راے او کہ میدارد فروزانے
 شود خضرہ گم گشتگان غول بیابانے
 بود روشن دلش آئینہ سان از نور عرفانے
 سعادت را بعدش برد خلق بہت دربانے
 کہ از باد سکروج است پیش او گرا بخانی
 بہ بیداریش قطع ماسوا سازد زبرانے
 عروق شہماے اہل عالم کرد شریانے
 روی صد سالہ رہ ہرگز نہ بی رویہ
 کہ رو کو قفا خورشید دارد از پیشانی
 اگر بندہ شود چون صورت دیوار خود مانی
 بود خجہ گرانہ زوہدات او خف بر
 دل او رست با مہر و محبت الفت جانے
 نماید اشہب او کہ میدان برق جولانے
 اگر امر و زور میدان عثمان او بختہا نے
 گن آن کشیش کہ سازم دایام رخ و ناز
 کہ سازم ابروی خویش چنان دین و ناز
 منم کز دواغ حرمان سینہ ام دارد گلستانے
 منم مداح کے دارم بہ کام خویش حرمانے

خزف بفروشم و امید آند ارم بازار است نمخش مقصود از مدحت سخنانی سخن دارد دعا ها کن بصدق دل که هنگام دعا باشد بدیوان جهان تا انتظام کارها باشد ترقیخواه او رازنده جاوید کن یارب	که با نرخ گهر سازی خریداری و بستن چهره میداری سخن برب ز بجائی و حسامی اجابت را بصد دل گوش بر آواز خود و خدا یا سازد از دستش نظام کار گیرمان حسود و ولتش را سازد از مهر خود دانا
--	---

چون قصیده ختم شد و صدر رویه بنام ارزانی داشتند و معذرت نمودند شاعر موصوف ازین علوهی
درین قحط سال قدر دانی میفرستد و دعا گوایان بوطن شتافت در سال پنجم جلوس والا کنور جمعیت را
عم محرر این اوراق به نظامت ساکنی و پالی سر فقار برافراشت و با سرکشان آن دیار جنگها کرد
و شمشیرهای نمایان زد و از انجمله راجه هر ویو بخش تعلقه ارکشیاری که حالا بختاب اشترآف اندکها
است در ایام حکومتش سر از اطاعت بچید و بادای مال واجب و قبول جمع شخصه سه بار نزد
بنایران کنور موصوف بجمیت کثیر تدارک متوجه شد راجه مذکور متخص گردید کنور موصوف مراتب
محاصره و انسداد از دوقه چنانکه لازم کار از مودگان عرصه نبردست بتقدیم رسانید و هنگامیکه جنگ
و نبرد گرم نمود از اینجا که استحکام قلعه بنایت بود مردان جانفروش آماده جانپاری بودند بدین سبب
مردت محاصره باتمداد انجامید تا آنکه روزی کنور موصوف تاب انتظار نیاورده به نفس
نفیس بابیاری جلادت کیشان خود را اندرون قلعه انداخت و چندان تلاش ستان و نبرد و نه
کرد که راجه را جز فرار قرار نماند و هنرمیت را غنیمت دانسته با اهل و عیال بکاک انگریزی پیوست
روزی که این عروس فتح و ظفر از نهانخانه شمشیر شبا غش بجلوه و رآید همان روز قلعه را از پنج و بن
برانداختند ظهور این خدمت شایسته و اینکار بایسته از حضور حضرت طلبیحانی خلیفه الرحمانی مورد
تخسین و آفرین گردید و جلالت گران بها اعزاز افتخار نیت بهمدین سال راجه فتح چند بن راجه ناراک من
عم ثانی را قم این سطور بنظامت بمساوره مع علم و تقاره محفوف عاطفت بادشاهی گشت او نیز در
ایام حکومت کارنامه با بجا آورد که تفصیلش موجب بسط کلام و تشویش باعث اطباب مرام است
در دانش و فراست پایه نواز داشت و از طبع فضل و کمال آراسته بود به نظم و نثر هر دو استعداد کامل
داشت علمت را خوب میدادست صاحب تصانیف کثیره و توالیف مبره است

ذکر برافراشتن رایت اجتهاد مولوی امیر علی پسر سنده دان و قتل رسیدن

از قضای ایزد سبحان

در بلده اودومه خاص عقب بنومان گذسی که معبد گاه هندوان است و پرستش گاه عامه این طائفه عمارت
 شکسته از آثار قدیمه هندوان باقی بود و معتمد معبد شریف بعضی توابع عمارت آنرا داخل گذسی
 نموده به تعمیر آن پرداخت بعضی مفسدان شرارت پیشه که محض تماشاائی بودند غلغله انداختند که هندوان
 مسجد شکسته اند و زمین را داخل معبد نموده باشند از این خبر کاو به شورشی عظیم برخاست و آشوب
 شگرت بدید آمد مسلمانان بنصب دینی که بکنجک بستند و قصد انهدام بنومان گذسی و پرستش
 و شورشی کردند هندوان که ازین آشوب آگهی داشتند ناگرفت غوغای عظیم شنیده و دشمن را
 مقابل یافته دست پاچه شدند و بکنجک قدرت خود را جمع کرده بمقابل و مجادله برآمدند و هر چه از دست
 برآمد در تلف نکردند مهاراجه مان لکمه بهادر قائم جنگ برادرزاده راجه پنجا در عکله جمعی
 از جانفروشان با عانت فرستاد ایشان کارنامه با بجا آوردند تا بسیاری مردمان علف تنج بیدار
 شدند و بقیه بنا کاسه را محرومی برگشتند مولوی امیر علی ساکن ایچی هند را که ابواقعه نموده
 بقضای اجل بکنجک هندوان و انهدام معبد ایشان که بت وراثت اجتماع برافراشت از
 شریف و وزیر جمعی قریب نهصد کس در فعل رایش فراجم آمدند چون این خبر وحشت اثر بمساع
 وزیر الممالک رسید جهت گفتیش و تحقیق نفس این واقعه متهمی را به اودومه کسب کرد و او از شهادت
 مردمان صادق القول و هم با معان نظر خود انکشاف این ماجرا نموده و پس آمد و عرض نمود که
 دعوی اهل اسلام باطل است و حق بدست هندوان است من بعد جهت مزید اطمینان به غای علی
 ناظم برای انکشاف این قضیه فرمان رفت و نیز تصدیق تحقیق ماسبق نمود و مقارن انجال خبر رسید
 که مولوی امیر علی بحجیت کثیر عازم جهاد است بنام بشیر الدوله بهادر حکم شده که مولوی مذکور را
 حاضر گرداند و بر طبق فرمان مشارالیه را طلبیده حاضر دیوان وزارت ساخت و وزیر الممالک علما
 عصر را جمع فرموده از مولوی مذکور در باب اجتماع و مباحثه نمود و همه باستفق اللفظ و المعنی اتفاق نمود
 کردند که بغیر امیر سلطان جهاد و انیت اما مولوی مذکور اتفاق نموده و از دیوانخانه برخاسته راه ایچی
 پیش گرفت و بعد ماهی که یاران و دوستان را کیدل ساخت و بحجیت سابقه را منتشر شده بود باز جمع
 آورد و بطرف اودومه گام برداشت اول مقام بانسانزل کرد و در مقام بسیاری از مسلمانان اختیار رفت
 نمودند چون این خبر بحضرت بادشاه رسید جهت اطفای نار که این فساد و وزیر الممالک تا کیدات شدید

فرمودند وزیر الملک استقار گوشت که چه بفرمایند علماء دین و مفتیان شرع متین اندر این صورت که
 اهل اسلام باوغامی اینکه بنه و مسجد کندیده شامل مکان تخانه کرده اند اجتماع و غرمت جهاد میدارند
 با و شاه والی ملک اقرار تدارک در صورت ثبوت واقعه در رفع حجت طرف ثانی بفرمایند و مانعت
 از هجوم که در ضمن آن خوزیسه اهل اسلام است بنمایند اندر این صورت تعمیل امر سلطان فتح غرمت
 می باید نامه بمه علماء رحمت السلطنت و تخط کردند که تعمیل امر سلطان فتح غرمت باید نمود و بعد تکلیف ثقیه

نشر نامه علمای نماز با خوانده در اردو مسلمانان مرتبه بمرتبه و خط کردند که این غرمت جهاد خلافت امر
 سلطان است ثواب شهادت بمسلانان نخواهد رسید صواب آنست که ازین اراده باز آیند
 و جانهای خود را تلف ناسازند بسیاری مسلمانان با سماع اقوال ایشان اختیار مفارقت نموده راه
 موطن خود را پیش گرفتند و خدی ازان تقاضای اهل قبول انحراف نکرده بجان بازی و سرخرو
 گمشتند و صلاح آن بمنزل مقصود گام برداشتند چون این خبر بمساع جاه و جلال رسید که مولوی مذکور
 بیج وجه دست از اراده خود باز نمی دارد و بجای کثیر توجه اوده است بدین صورت حضرت پادشاه
 غضب در آه و چاره اینکار هیچ ندیده بار لوصاحب را که یکی از افسران نوج سلطانی بود
 فرمان دادند که بجمیت خود بدان طرف نشاند اول بنصاح و مواظط پیش آید اگر پذیرای مواظط
 و پذیرد و گیرای سخنان دل آویز گشته را رضی بمرحمت گرد و نبها و الا در صورت اراده دیگر بدم توپ
 هند و هر چه از دست بر آید قصوری ناساز و بار لوصاحب بحسب فرمان والا با افول جزار و چند ضرب
 اتوپ روانه شد و بطریق یلغار قطع مسافت نموده بمقابل رسید و جواهر زوایا هر نصح بدین حالت
 ریخت اما اثری مترتب و مفادوی تصور گشت تا بار لوبکم ضرورت بجنگ ایستاد جنگی عظیم از طریقین
 ظهور رسید مسلمانان از غایت جرات و جلالت حمله های دلیرانه و نیروهای رستمانه کردند مردم
 پادشاهی تاب جنگ نیاورده پس پاشند و توپ خود را در باخند درین اثنا راجه شیر بهادر
 تعلقه اربکبار بحسب کثیر و رسید و با مسلمانان دست و گریبان شد چندان تلاش و گیرانه و
 چپقلشهای بهادرانه نمود که جمیت اسلام چون بنات الغش از هم پاشید و مولوی امیر علی
 بضرب گلوله نضاک سر در گریبان عدم فرو کشید بسیاری مسلمانان از غایت جمیت و جلالت جنگ کرده
 همدران نرمگاه فرو شدند و بقیه راه فرار پیش گرفتند این واقعه در سال نهم طوس و الا سیه کهنه اود و صد و

ذکر فی نظامی مهمات مملکت و احوال استخراج سلطنت

اکنون خانه سونخ نگار و قلم و قالی گذار تختی از گردش فلک کج رفتار و نیزگی این چرخ ستم شعار خنجر
و برای نشان رگیان کارنامه ادوار عبرت نامه میگذارد که تبدل اوضاع از سلسله مراتب این روزگار است
و تغییر احوال از عادات این دهر نماید از بهر ساعتی رنگهای گوناگون بروی کار آرد و در هر
نقوش بر قلمون بر نقش روزگار نگار و نظم

و در آن که بعد طلسم سازیت از پرده این طلسم خانه	در پرده او هزار بازیت صد رنگ بر آورد ز مانه
این باو که روزگار دارد	یک سحر و صد حصار دارد

همیشه رباب شوکت و شمت از سر بر باد شاهی بر حصیر ناکامی انداخته و خاک ربابان ضعیف
توت با هزاران هزار صولت و عظمت سر بر آسای کامرانی ساختن را اندیش و دیگری را
نیش کشیده و یک را غم و دیگری را شادی و دیگری را پرچار باش دولت نشانه و دیگری را محض
نامر اوسه رساند اسرار

که دانند که این دهم و دم و دم	چه بازی که با دار و از نیک و بد
چه نیرنگ با بخت و دانسته است	چه گردن کشا سرانجام حقیر است

مصدق انجمن احوال انقلاب سلطنت و استخراج مملکت و امور و جبهه حورشید کلام و کلام باگاه
حضرت بادشاه نعل الله و احمد علی شاه است هر چند این خدیو دادگستر و این داد و عدل بود
تا حد و علم و آگاهی به بدل معدلت و اصلاح احوال مملکت زربخ نگر و دی و مایست عدل و دوست
خلق بنیاد نه بودی اما چون از ذات مقدس بر معاملات جزوی و کمی رسیدن نمی توانستند
وزیر المملکت علی بنی خان را که از غایت اعتبار کلیه نعم و فرست متعلی و از انوار معرفت و نصرت
متجلی می افتاد با تمییز مهمات مملکت بر دوش او گذاشته با اعتبارش میگذرانیدند او از
غایت ناسپاسی مراتب حقوق و لی نعمت نشانده ره پیر منزل به پنداری گشت و با شکوه میانی
سلطنت و انتظام آشوب مملکت اصلاحات و بهر دوزخ و عرقه حال خود را خست و خست
شد کارهای مملکت بدست یحیی پسران و ناسپاسان داد و پزیرگان قدیم الحدمت را از اعتبار

و اقتدار بر انداخت بدین سبب رخنه عظیم در بنیان مملکت افتاد و آشوبی تلخ بر روی
روزگار آهستین مصائب رزیدنت بشا بهر همچو افعال ناشایسته و اعمال نابایسته متحرک و متأسف
گردیده وزیر الملک را از گران خواب غفلت بیدار و مصلحت و مواظبت مد او اسے مخاطب
نمود اما از غایت بی باکی پذیرای سخنان از جند دیگر ای پند های و پسند گشت بلکه گفتار او
را بیفکند و بخت و بیخبری و بیداشتی او را مخاطب ساخت رفته رفته ترک ملاقات او نمود
و بر چهره رسوم ظاهری هم مجامی را انداخت بدین سبب رزیدنت بهادر از اصلاح معاملات
بیدار و به تخریب سلطنت مکرست و آماده بر فکر انتزاع این ولایت گشته تا بعضی
ویدان ملک محروسه از بیت الخلافت برآمد و در جز مدت تمامی ملک او ده گشته جا های آباد
ویران و مردم آسود و پریشان همه بنظر در آورده کتابی بمسوط شتلمبر خرابی های مملکت و شکایات
وزیر الملک و استدعای انتزاع سلطنت به کلکته فرستاد و مقارن انجیل او کرم مصائب بر
رزیدنتی آمد و تسلیم به کلکته شتافت و آنچه نوشته بود زیاده از آن بردان خود او نمود و بجهت
انتزاع این ولایت سامی گشت تا بهت منصوب این امر جلیل او کرم نیز از کلکته به کلکته طلب
شد و هم اتفاق از رای تسلیم نمود و تمامی ممبران کونسل یعنی متفق اللفظ گفتند که ملک منتزع
شود و مواجب بادشاهین گرد و چنانچه او کرم بجهت تقدیم این کار است او ده ترضی یافت
عقب او فوجی تعیین گشت چون این خبر انتشار یافت و مصائب رزیدنت بهادر وزیر الملک
ازین ماجرای شر را گیز حضرت بادشاه را خبر کرد کلامی عظیم افتاد و قیامتی ظاهر شد ارکان
دولت و اعیان مملکت و خود بزرگ شهر در ورطه اضطراب افتادند و خود را به دست بیجا
پیر و نه هر طرف ناله و شیونی بود و بهر سو غم و اندوه و تضرع داشت و بغیر و کبیر و بر ناه و نیز بجهت حضرت
بادشاه و ساسنی میکرد و در و اشک از دیده های میچند اما به خواب علی خان که او را تخریب سلطنت
و با بی مبانی انتزاع مملکت میدادند و شتلمبر غلط میدادند و شعر و جو به تصنیف و قصص کرده که
بکجهر حمله میخواندند و بجهت این واقعه پُر اندوه را بهر اسس اطراف و زمینداران اکناف
عز و اشتناست او را که اگر اساسی رود و اثنائی گردد و با بنده گان بیشتر شتافت با انگلیسیان
بجنگ چو از هم کار نامه با کجا آرد و بگذارد که تصنیف از دریا سس گنگ یا بنظر جویم و
کند حضرت شتلمبر که از غایت ظلم و استغفال با وجود کثرت سپاه و اجتماع مردان جانفشان
بجانب خیر و نیکو است و ترضای کس کار انگلیس از اراده های دیگر در گشته منتهی

مستقیم تسلیم و رضا اختیار فرموده بودند بچواب ارشاد کردند که مباد دولت را بخیر از دست بکشیم و بکار هیچ منظور خاطر نیست شما هم ازین اراده باز آیند و جز اعانت و اتقیا و راهی پیش نگیرید پس منضمون فرامین مطاعه بنام افران فوج و راجه باوریند اران ممالک محروسه شرف افتاد است و راجه جلیلان شکر نصرت جنگ پسر غالب جنگ برای انتظام عبور و مرور فوج انگلیزی فرصت یافت تا بقصد یک هفته فوج داخل لکنوشه زریذندت بهادر بند و بخت ممالک محروسه شروع نمود از اهلکاران و سپاه بادشاهی قلیلی را نگاہ داشته بانی همه را بجد تقسیم تنخواه موقوف و بطرف ساخت و تکام و عمال جایا مقرر نموده تمامی ملکات اود و در چهار قسمت منقسم کرد و در هر قسمت سه صد ضلع و در هر ضلع چهار چهار خصل و بعضی جایا از چهار کم نیز قرار داد و در هر قسمت یک شتر و در هر ضلع یک دوشی شتر و در هر خصل یک تحصیلدار مقرر ساخت و برای آن بسیاری حکام و دگاری ایشان بتعین ساخت و خود بعد از حیف کشی مقرر گشته بر تمامی ملکات اود و کار فرما گشتن من بعد با نظام کار خانجات بادشاهی توجه نمود و اب و تمامی سامان جلوس بادشاهان نیلام فرموده بقیه اسباب انقیصه و جواهرات و شیشه بکب ایامی حضرت بادشاهی تحویل حسام الدوله کردند

چنین است آیین این چنین پیر یکی را بر آرد و بچرخ بلند نه بآنت مهر و نه بآیت کین	کوی چون کمان است و گاهی چو تیر یکه را بر آرد و بکشم کند که به زان توبی اے جهان آفرین
--	--

ذکر توجه حضرت بادشاه بجانب کلمته بقصد لندن و توقف فرمود
خود بجانب کلمته و رخصت نمودن والده و پسر اورو و بعد خود را به بلاد
بزازان هزار رنج و محن

بعد ظهور انقلاب سلطنت و وقوع این هنگامه مصیبت حضرت بادشاه با وزیران قدیم و جدید و غیره مشورت در میان انداخت و چاره کار خویش از رای صواب اندیش ایشان خواست همه را متفق اللفظ و المعنی گشته راضی نمیشد و در نهایت حضرت اود و دولت و اقبال سبب نشدن انتقام از البریه و دولت نموده با طبع حضرت بلکه نفع الدیانت منقول از اوست و ان شاء الله تعالی

استدعای استر و ملاکے نمایند اغلب که تقدیم عابد است آید و صورت مراد جلد ظهور گیرد آنحضرت از رای ایشان اتفاق نموده غریمت آن سمت مصمم قرار دادند و بتاریخ پنجم شهر رجب سال یکم هزار و دویست و هفتاد و دو هجری مطابق سوم مارچ سنه یک هزار و هشتصد و پنجاه و شش عیسوی با خانواده متخاص و محلات معلی و برادر و فرزند نسبت نزل مقصود گام برداشتند و قتیکه بیت الخلافت را که بسته اند عجیب اند و بهی و طوفان شبیهی بود و شگرف تندی بردلها سے مردم تصرف داشت

نظم

زمین در روگردان بگانه برخاست	طوفان غم از زمانه برخاست
زمین در که در پید ناگش گوشت	بیگانه و آتشنا در افسوس

در ارکان سلطنت و ایمان ملکات بسیاری کس سعادت هر بهی اختیار نمودند اول خطه کاهنه از و در دو مرکب اقبال مبط فیض شاربیب ملکات مزاج چند روز توقف بدان دیار دست بهم دارمن بود از راه آل آباد به بنارس نزول اجلال گشت مسار راجه ایشیری بر تاج شازن سنگه بهادر فرمانروای بنارس مرا هم تعقیب و ملرب فدیوت و نکسا بنقدیم رسانید و در ایوانات و منازل خود که بجهت ورود و ترتیب و از بهی و آنحضرت راجا داد و یکمزار در دپه شازن فرقی مبارک نمود و هفت هزار روپیہ و پنجاه و یک کشتی اقمشہ نصیب و جواهر قیمتی پیش نمود آنحضرت از حسن خدمات همارا به نهایت مخطوفاشتند چنانچه در شنوی خود ذکر این واقعه چنین میفرمایند

نظم

بنارس کارا به عجب نیک تھا	ہزاروں میں لاکھوں میں وہ ایک تھا
مکان آستہ پہلے کیا تھا درست	سچوں کی طبیعت ہوئی چاق و چست
عجب اُسکی کوٹھی بھسار ارم	زمین پر گر تھی فلک سے بہم
سجادت پر پڑا دگر سے لیلیف	گر زمین گرمی میں فصل خریف
وہ آئینہ سنگے دو سے دیوار پر	جو پروان کے رکھتے تھے ہر بار پر
سہ کی قدر آدم کوئی غم قدر	کوئی نیک رو کوئی دنیا کا بد
نصا و بر شاہانہ دانی عجب	نظر آتا تھا بولنے میں یہ سب
ساری بھی نصیب بھی نصیب ایک	نظر آگئی سبہ حسینوں میں ایک
نصیب ہر پٹھی اٹھ سہ آگئی	یہ شرمندہ صورت بھی گھبرا گئی

کہا دل سے کیونکر چھاؤں سچھے
وہ ایسا اطاعت پر آمادہ تھا
عجب ٹھاٹھ سے نذر دیکر ہٹا
کہا چو بد ارون نے ہوشیار ہو
کیا دور سے جھک کے اُس نے سلام
ادب سے قرینہ سے اور دور سے
غرض بعد مجرا ہٹا دمی شعور
ہوا حکم احضار بیٹھا جو ان
ہدایا بہت خوب معقول سب
عجب جیتہ صاف الماس کار
وہ مالا سے در پے بہا صاف صاف
وہ پٹینے کی کشتیاں تین چار
وہ سب کشتیاں ایک اور پچاس
عجب بن کوٹھی تھی اُس ماد کی
ہر ایک سو بچے تھے ہلکے نفیس
ہر ایک لشکری سے وہ لکر چلا
مبالغہ تصدق کو بھیجے ہزار
عجب لطف سے پندرہ دن رہے

یہاں سے کہاں ایکے جاؤں سچھے
یقینی ہیں پر وہ دلدادہ تھا
کہ دربار کا ہو گیا جھگڑا
ادب کے تفاوت سے اس جا چلو
پکارا یہ دربان اسے نیک نام
سلامت شہ ہندوستان رہے
حکایات لطف و طرب کی حضور
کہین کی کہین عرصہ کی داستان
جواہر کی بھی ایک کشتی عجب
کہ تھے آب پر جکے موتی شمار
جو کہتا تھا شخص رکھو ممانت
تو ہر قسم کے پارچہ بے شمار
جو کہین بیکش آئین وہ میرے پاس
سکونت حقیقت میں تھی شاہ کی
نہ دو تین تھے بلکہ تھے بیس بیس
بڑا جو صلہ تھا بڑا جو صلہ
کہا ہوں شمار رہ شہر بار
کہ کچھ عیش رفت بھی یاد آئے

تباریچ نوز و ہم شبان مطابق است و پنج ماہ اپریل آنحضرت از بنارس سوار جہاز دہلی گشتہ
علم حضرت برافراشتند و بعد قطع منازل داخل کلکتہ شدہ جہاں براج نرول اچھالی فرمود و دو
بعد چند سے عزم لندن تصیم دادند اما بسبب علالت مزاج و بالاس بعضی مقرران خدمت خود بدست
منع غرضت نمودہ و جالبہ الیہ ملکہ کشور والدہ خود را مع برادر خود یعنی مرزا سکندر رحمت علی صاحب
یہ جرنیل صاحب و مرزا ولیعہد بہا اور را بغرض پیروی مقدمہ استرداد سلطنت بہت لندن گیل
کردند و آئی آباد انصاری آویزہ گوش ہوش ایشان ساختند چون ہنگام وداع فرما آید از لندن
مفارت قرار بد لہا نام نہنگامہ محشر ظاہر شد چنانچہ شیخ غلام حیدر شخلص بنو غیری سراید نظم

کیا باغ بین شاہ نے جب قیام
کے ملک تدبیر ہونے لگی
چراغِ رو عقل روشن کیا
کہا ایک دانا سے درگاہ نے
کہ سنبھلا نہیں بادشہ کا مزاج
یہ رنگِ رخ شاہ سے ہوجیا
بہت جسم کو ناتوانی ہوئی
اگر شاہ کو اور ہوگا سفر
یہ ہر چند ہے بہتری کا سفر
اب آگے ارادہ نہ حضرت کریں
جو ہونا سے مطلب نہ ہو جائیگا
خدا جانے کیا بات ٹھہرے وہاں
پسند آئی یہ بات ہر ایک کو
اسی گفتگو تے جو پایا قسار
بہت شہ نے بھائی کو بھجوا دیا
جواہر کے صندوق لد داویے
اٹھے جعفر زراٹھا نا وہاں
ٹے ملک سارا تو کیا پوچھا
وگرنہ نینت ہے جو ہاتھ آئے
میں ہوں خوش نصیب سلطنت ہو اگر
نہیں تاج دے کاش و کٹوریا
وگر مہربان ہو ولیعہد پر
بہت عشق و نیا کے میں نے کیے
کہا شہ کے بھائی نے یوں بھر کے تو
یہ ارشاد تو کیا حضرت نہیں

ہوئی حد صحرا نور دی تہام
ہر ایک سمت تخریر ہونے لگی
بچے کام دل عزم لندن کیا
یہ حالت تو کی سختی راہ نے
لبوں سے نہیں دور جہام علاج
کہ ہر زعفرانی گل ارغوان
کہ مانند پیری جوانی ہوئی
طبیعت کو ہو گا زیادہ ضرر
پر اب ہے یہاں سے تری کا سفر
ولیعہد کو مان کو رخصت کریں
ہما دام اقبال میں آئے گا
سنبھلے تو جانے ہیں حضرت کہاں
کہی آفرین مصلح نیک کو
تو عازم ہوئی مادرِ شہریار
ولیعہد کو ساتھ مان کے کیا
کہ لجاؤ یہ پیش کش کے لیے
بڑی شان و شوکت سے جانا وہاں
جو دین گھر ہارا تو کیا پوچھا
او کھنجا بہت آگے حاکم کی راہ
یہ سمجھوں کہ پھر میں ہوتا جو ر
تو گویا پھر اُس نے مجھی کو دیا
تو حاصل ہو مجھ کو قرار جگر
تمہارے لیے ہے تو میرے لیے
ہمیشہ سلامت رہیں بادشاہ
مجھے حسرت تاج و دولت نہیں

خدا رکھے قائم مدام آپ کو
 نہیں شاہ سے کچھ جدائی مجھے
 سنا یہ تو سینہ سے لپٹا لب
 لگا یا گلے سے جو فرزند کو
 یہ تھا حال نواب عصمت پناہ
 جدا جکوان نے سلایا نہ تھا
 اُسی کو تھی درپیش راہ دراز
 اُدھر ماور شاہ عالی و تبار
 کہا زندگی ہے تو پھر آؤنگی
 یہ ہے اور آفت سوائے سفر
 کہا شہ نے قسمت سے چارہ نہیں
 اگر ہے تمہیں دردِ لخت جگر
 مختار ہے غم بھائی کا ہے الم
 غرض ماور شاہ گردن فرار
 بہت ساتھ تھیں غور تین تنہا
 روانہ ہوا اس طرح وہ جہاز

کہ زندہ بچتا ہوں میں باپ کو
 کہ حضرت کی ہے باوشاہی مجھے
 کہا جاؤ حفظِ خدا میں دیا
 لگیں ہیکیان مروحہ چنڈ کو
 روان اشک تھے اور لب پر تھی آہ
 کبھی چین بے جگہ آیا نہ تھا
 اُسی کا سفر تھا میان جہاز
 پسر کی جدائی میں تھیں دلفگار
 تمھارے لیے تاج میں لاؤنگی
 کہ جاتی ہوں تیکو بیان چھوڑ کر
 کہ قابو ہمارا تمھارا نہیں
 مجھے بھی تو ہے رنجِ جسم پسر
 یہ ہیں فریقین تین تنہا میں ہم
 گئی بعدِ رحلت میان جہاز
 ملازم تھے سب یکصد و ہشت کس
 پس صیدِ جطرح جساتا ہے باز

ایں واقعہ در سال یکہزار و دو صد و ہشتاد و دو ہجری مطابق سنہ یکہزار و ہشتصد و پنجاہ و شش
 عیسوی بہ سال دہم جلوس والا بظہور آمد مدت سلطنت آنحضرت دہ سال است زر ٹیڈنٹ
 کرنیل رچمنڈ صاحبِ تسلیم صاحبِ آؤرٹم صاحبِ وزیرِ نواب امین الدولہ نواب علی نقی خان
 دیوان میسر الدولہ ہمارا جہ بالکرشن بہادر و اصلباقی نویس راجہ ہارے لال بخشی الممالک
 راجہ الفت راسے

بسم الله الرحمن الرحيم

د قهر چهارم بوستان اووه

د کورنۍ وړه پښتانه غدر بابر بلادينه وستان و پر آشوب گشتن اين
ولايت جنت نشان

از اثر ناطقه بېدم طراز
خازه نهم بر رخ خورشيد و ماه
يا فته ام دام هما سئى سخن
ساخته ام خامه ز بال پر رے
خامه بر قص است و نفس نعمه سخن

باز بر آتم که بدياے راز
باز بر آتم که وزين جلوه گاه
باز زاندا ز رسائى سخن
باز بآهنگ سخن گسترے
پاے فروخته قلم را بگنج

بر حيمر خورشيد نظير شافان اخبار و بر خاطر دريا مفاطرت شافان آثار روشن و پديد اباد که چون
ز دام سلطنت و فرمان روالی و عنان حکومت و کشور کشائی بر کف اختيار و بدست اقتدار سرکار
آنگلشيه در آمد جهان پير جوانے از سر گرفت و زمانه عشرت گزين و عيش قرن گشت فتنه و
آشوب را و سنگا پست و شور و شر را پناهے نماند و هزنان ظلم گشيد به گنج خول نشسته و قطع الطيف
ستم اندیش و ز خود را بر روی يار و اخبار بسته و نظم

نمونه حرف بيدادى با طراف
که کس با ننگه گئے نشيند در گوش

ز عين عدل نشسته قاف تا قاف
چنان بنشته هر سو فتنه را جوش

او دهم صاحب زريند نث بامر فرماندهی اين ولايت مغر ز گشته بختاب والای چيف کشن نام

داز عدالت نوشیروانی و عدل پشروی و داد گشت پنجم ماه عدالتش را روز بازار رے و بوستان
 عدالتش را بهاری بود تا صاحب مجلس بر جایش حکمران و بدست بند و کرم بر رے عالم گوهر
 گشت من بعد سر جان لاریس که افسر آزموده کاری و بهوشمندی و فراست منتخب روزگار رے بود
 بفرمان فرمان فرما رے هند و سمان و انگلستان افتخار افزا رے این سرزمین داز داد بخشی و عدالت
 پشروی نشاط آفرین گشت در عهد دولتش و ایام حکومتش هنگامه غدر جیره برافروخت و این آتش
 فتنه تر و خشک را سر آسربوخت هر خید آغاز این فتنه از سرزمین میر خچه گردید اما زفته زفته تا بانجا
 رسید از سال یک هزار و هشتصد و پنجاه و هفت عیسوی سی ام ماه می بود که ناگاه آثار ببادت و طغیان
 از جیره احوال سپاه نمایان گشت و اطوار و بهنجاران از اطاعت و عبودیت در گذشت و سران
 انگلشی این خبر و خشت اثر تسبیح مبارک جناب حیف کشر بهادر رسانیدند و از ناسپاسی این ناپاکان
 با خبر گردانیدند آنوالا جناب بحبت خرم و احتیاط به تیاری و مرمت قلعات فرمان داد و برای سامان
 رزم و بیکار ابواب گنج بر روی ایشان کشاد و تمامی افواج هند وستانی را در میدان جمع و
 مخاطب فرموده گوهر آبدار نصیحت و لالی شاهوار و عظمت آویزه گوش هوش ایشان نمود و بموجب
 دلپذیر و کلمات جاگیر به شاه راه اطاعت هدایت فرمود و از انجا که ریشه بیخ بغاوت زمین و لهمای
 ایشان را فرو گرفته و علاج خاطر های ایشان از حد تبیر و در گذشت بود و بنابراین پذیرا رے مواعظ
 و لیدیر و بخان و لادیر نصیحت گیر شدند تا از غایت ناسپاسی باز جاوده اطاعت بیرون گشته
 ! اما کن و ساکن خداوندان آتش در زدند و دست غارت و تاراج و راز کردند و هر کرا از انگلیسیان
 در یافتند بکشتن و کشتن و قتل نامرعی گذاشتند لفظ

سراسر پر آشوب شد و دشت و در	که برنامه بر بسته شد را هر
ز غمران ده خود نیامده پاک	در آورده بر جان مردم هلاک
نکاب و در آمد بغارت گرے	بهر قاصد و هر هر دو لشکرے
ازین درد و در کشور افت و شور	که شد فتنه تازه را دست زور
بهر راه و هر شهر و بالا و پست	تباراج مردم کشادند دست

بنظر و این آشوب فتنه خیز و توقع این شورش بلا انگیز انگلیسیان با فوج گوره تدارک شتافته
 از ریش گلوله های تفنگ ناسپاسیان را پس پا کردند و روی ایشان از میدان جنگ گردانیدند

مچھی چون کہ جامی قلب مستحکم بنوو و از رسیدن گلوله توپ و تفنگ و بمبدم بم جان می افروزد
پس انگلیسیان بکمال جستی و تیزی از انجا برآمده براہ حسن باغ بے میلی گارو آمدند و آنچه اسباب حرب
و ضرب در انجا باقی مانده بود آتش در زودہ جنگ برابر ساختند حالاً باغیان نکبت نشان از ہر
چہا طرف ہجوم آوردہ ہستاد و دو مورچہ بہ بند و برہر مورچال آتو اپ کویہ تمثال گذاشتہ
اشتغال بجنگ و جدال نمودند تا از ہر طرف گلولہ چون گرگ باریدن گرفت و از چہا سو توپ آزد
چون رعد محو خروشدین گشت مقارن انحال بسیار می زمینداران اطراف دراجہ دور و ساراکنہ
برہنہای سخت ناسازگار و دستگیری کرد از انجا چون مور و بلخ از ہر سوشتافتند و قتل و غارت
و ستن و گرفتن شرک باغیان نکبت شعار گشتند من بعد کنکاش این طائفہ باغیہ بدان رفت
و بسج خاطر این کردہ نکبت پڑوہ بران گشت کہ یکے را از خاندان شاہی شخصی را از دوستان ہشتاد
بفرماندہی برگزیدہ بر سر سلطنت نشانیم و سکہ و خطبہ بنام آذرودہ دظلم راتیش کارنامہ با بجا آریم
کہ بغیر فرمانروای عظمت شعار سلطنت انتظام نگیرد و بدین ناظم با اقتدار نظام حکمت منتظم
نگرد و پس با ستوای این رائے ناصواب با معدودے از افسران فوج بحیث سوار و پیادہ
بدولت سرے بادشاہی دیدند و مہر ترا بر مجلس قدر فرزند یازدہ سالہ حضرت سلطان عالم
واجد علی شاہ را بدست آوردہ با مہر فرماندہی برگزیدند والدہ اش نواب حضرت محل ہر چند
در انکار اینکار استبداد و اصرار ساخت اما از ظلم و تعدی این کردہ نکبت پڑوہ جز صبر و تسلیم
چارہ نیافت تا شاہزادہ نامدار بالفاق اہل سپاہ بساعت مختار با سر فرماندہی گذاشت
درایت جہان داری و کشور کشائی برافراخت کاروان بسیار دان شرف اللہ ولہ کہ بعد
سلطنت حضرت ثریا جاہ امجد علی شاہ دستور اعظم بود خواستہ و ما خواستہ بدستور دستور شد و
مموخان دار و عثمہ محل بہ مدارالمہامی و کارپردازی کارزار سر گرفت و دیگر مستحقان قدیم و جدید
نصبہ و جاہے یافتند و دری و درگاہے برافراختند اما مقدار و تسلط سپاہ ہر ساعتی تازہ نمی افزود
بدین سبب از شاہ دستور مجبہ نامے بھیج نہ بود۔

و ذکر گشتہ شدن فرمانروای نامدار یعنی سر جان لائس چپ کشتر این ولایت
ہمیشہ بہار و یورش نمودن سپاہ کیمہ خواہ و کشتن بنا کامی و بحال تباہ
چون بہادران عرصہ جنگ و دلاوران ملک و رنگ از گردش این دہر و روزگ در بیلی گارو

محمود مجبور شده از جان به تنگ آمدند از غایت پر دلی و نجات کاری بجانساری دل بر نهانند و چون
سخت و سختی بسته از توپ و تفنگ آغاز جنگ ساختند هر گلوله تفنگ که از زمین گاه سر میدادند خون
سپید بر زمین می ریختند و هر گلوله که از دهن توپ بر می آمد انداختند صفهای دلاوران بر زمین
می غلطانیدند جایگزین گلوله های بم و ویل چون شهاب ثاقب می شکست خزن حیات مخالفان
میوخت و بطرخی که بان آتش چون برق خاطف بر جاعت اعدای آنها و جامه حیات ایشان
آتش میداد و درین اثنا تبارخ بخت و یکم ماه جولائی سنه یک هزار و هشت صد و پنجاه و هفت عیسوی
نیمه از روز گذشته بود که گلوله تفنگ که بظاهر دانه سیاه رنگه و معنی خون آشام تنگ بود بر پیشانی
سر جان لاریس در غور و هماندم طائر روح آن عالیجاه از قفس غصصی پرواز نمود و همان
در دیده انگشیان چون روز بجران سیاه گشت و شکر شیونی و طرغ نامی در دلهای ایشان
جا گرفت از آنجا که کاتب ازل از بدو آفرینش خط انتقال و همت بر پیشانی این طائفه کاشته و بقدر
شجاعت و پر دلی به کف اقتدار ایشان گذاشته بدین سبب با وجود رسیدن پنچین چشم زخم
عظیم و یورش و شورش غنیمت کس اصلا از جابر نیامده مردانه و از به زرم و پیکار انتقال و زریذند
بیش از پیش داویش و کوشش و کوشش داده از تشنگان و فرنگ در خسته حیات این جماعت بے نام
تنگ آتشی در زنده تقارن اینحال اهن قرار رای جامع باغیه و این طائفه طایفه بر آن گردید
که یورش و دلیرانه و حمله رستمانه بر قلعه نموده نهال حیات انگشیان از بنج بر کنند و بیوف آبدار
و سنان سندان گذار جماعت محصورین را قتل نموده دست تصرف بدان قلعه بزنند بدین راه
ناصواب همه یکدل و یکرای گردیده پیمان یکدلی و استواری بستند و موکد با جان و ایمان کردند و روز
دوم علی الصبح بموجب قرار داد به نیت یورش ششیر با سه برهنه در دست گرفته چون مور و تلخ
از هر دوشت افتاد و جان بکف نهاده راست بر قلعه تاختند انگشیان محصور از تدابیر بیرونی مجبور
به جرات موفور بدافع پرداختند و کمال حتی و تنزی جماعت اعدا را نشانه توپ و تفنگ ساختند جنگی عظیم
جلوه پذیر ظهور گشت و از رشته پشت و از خسته تودها گشت تا آنکه غنیمت را جزو قرار قرار و خیر از برگشتن چاره کار
نماند کمال ناکامی و حال تباه و به تن با سه مجروح و زخمی مرهم خواه و پس آمدند هم برین سوال
هر روز شورش از هر سو چال و گلوله اندازی از اتواب کوه شمال می بود اما با وجود مساعی جمیل از
نماند تنه جلوه مدانیدند و جزیشانی گله از نهال مراد بر نچیدند و ازین طرف بهادری فرنگ
هر کاریکه اختیار کردند و بر جایگزین قدمی گذاشتند و دست بکار نبرد و گوهر مقصود نه ربودند و پای پس

نگه داشتند هر روز چند گوره های ولایتی از مورچه بیرون می آمدند و جمعی غیر از ایشان گشته و بجای
انداخته بر می گشتند و گلهای مراد و این دهن می چیدند هر چند این بهادران بسبب نگی مکان و عفو
نفس های کشمکان و کثرت اعدا و قتل اجا و بیانی اطفال محصور و بیقراری خاقان از شدت غلام
و هجوم نوبت بر جان و کار و براتخوان داشتند اما آفرین بر استقلال مردانه و همین بر همت رستم که
بسبب هجوم همچو غنوم اصلا از جا بر نیامده بدافعه اعدا و تدارک این طائفه بود تا که همت چیت بلند
و دمار از روزگار این گروه نابکار بر آوردند آری شواران عرصه جنگ و دلاوران با نام جنگ
با آنکه صد هزار آزار از این دانا ناپایداری و ریابند نقد جرات گاهی نیازند و اگر هزار کاسه زهر آب
ناگامی نباشند و الله همت تلخ سازند نظم

چنین گفت رستم فرامرز را
که دل شکن و شکن البسر را

همین گفت بابهن اسفند بار
که دل شکنی شکنی کارزار

و ذکر رفتن المچی با تحف و هدایا بسو دلی بدرگاه بهادر شاه گشتن از انجا بجا تپاه

چون مرزا حبیبیس قدر تاج شوکت و فر بر سر و میان پُر زربم کرد رای افسران سپاه و اندیشه
سرکردگان فوج کینه خواه بران رفت که سفیری کاروان و دانش آگاه بدرگاه حضرت بهادر شاه
با تحف و هدایا فرستاده آید و طریق رو باطلوک با ملوک سلوک گردد تا خبریکه از مدتهای دراز
در میان این هر دو دولت بر آئینه کوهما افتاده بر طرف شود اتفاق این سخن عباس مرزا بخت
نامزد گردید با هدایای خوب و تحالف مرغوب ترخیص یافت روزیکه سفیر را بدان دیار گذارد و از
رنج سفر قرار افتاد چراغ سلطنت بهادر شاهیه از صرصر و برش فوج انگاشیه خاموش گردید با دوشاه
باشا هزارگان نامدار و خاقانان پری رخسار گرفتار و سلسله شسته بدست بهادران فرنگ رسید
و خطه دلیر دلی با مال هم ستوران با در قمار گشت و قتل و غارت آثار نهنگامه نادر شاهیه کشیم
مردم جلوه ظهور گرفت سفیر ناچار بدیدن انحال را قرار بر قرار و تقدیم گریز بر همه کار و ادب با خاطر
خسته و دلی برشته عاجل بقطع منازل گردیده به لکھنؤ داخل گردید و غمناکه دلی انچه شنیده بلکه بشیم
خود دیده بود حرف بگفت بر خواند بشنیدن این خبر و حشت اثر بای استقلال طائفه باغیه از جا رفت
و بجای استقلال صورت انحلال از روی ایشان جلوه ظهور گرفت درین اثنا در شهر کانپور که محل
تسلط مانا را و مقیم شهور بود انگاشیان از یورش های علی الانصال و آستن نهنگامه جنگ

و جدال باز استقلال یافتند و ناتار را و راهزینیت فاش و شکست های و خراش داده بدر
 ساختند و فوجی از گوره های جانپار و انگلیشان جنگ گذار به لکچو فرستاده در عالم باغ خرت افتاد
 کشادند و برنخه از آن به سلی گار و کازباش گلوله های تفنگ و گلوله های توپ بغایت شکست
 و نامشکم گردیده بود پس با استقلال تمام با آلات حرب و ضرب و زور و جواهر و زن و بچه از انجا برآمده
 به عالم باغ رسیدند و باغیان نکت شعار و ناسپاسان نکو بهیده کردار اصلا جزایات مدافعه و همت تدارک
 این واقعه نیافتند اکنون چندان هر اس انگلیشان بر دلهای ایشان طاری و ساری شد که اگر در
 خواب هم صورت انگلیشان می دیدند صد فرسنگ راه سر از پا نشاخته می گرختند اما در قتل و غارت
 بیگناهان و سبی بیباک و خاطرهای از ترس روز محشر پاک داشتند روزی بنود که خانهای تو نگران
 و مسکینان دست خوش تاراج و بختناگ ستم های ایشان سینه های بیدلان آماج می گشت از انجا
 است که با وجود اینچنین جمعیت کثیر دست بد آن کامرانی نزدند و خیروسیاهی و بدنامی مراد می
 نیافتند از سعه کفران نعمتی را طراز سعه ازینیت در آستین نیست و ناسپاسی را آفتشی غیر از دست و زین

و ذکر متکلف شدن حضرت بادشاه به قلمه ولیم فورث کلکته با ستر صا
 صا جهان انگیز و بسر مرون در انجای آفت خیر با خاطر شمر ریز

از انجا خائمه سوار گدار با ظهار و قانع پراضطر اشهر یار گردون و قار و بادشاه جم اقتدار و خاقان خورشید
 کلاه حضرت و اچید علی شاه بادشاه نقاش این نقش و نگار و خبر این اخبار و آثار است که چون
 دوران بی وفا و سپهر بر جفا آنحضرت را از آن سر و تخت جدا و صابر و شاکر رضا و تضاکر دمام اوقات
 این بادشاه کیوان بارگاه بهمت خسروانه و جرأت ملوکانه باشتغال مشاغل عیش و نشاط و بیبط بساط
 انبساط میگذشت و در نظیر رعایت و عنایت با فدویان و خدام و خواص و عوام متدادم سلوک میگشت
 بل عالمی از خزان نعمت و مأمده دولتش زلزل بر باد جهان می از غوائلش مکارش کامرانی بود درین
 نیز نگ این چرخ دورنگ رنگ دیگر ریخت و افسون طرازی این فلک سحر ساز طلسمی دیگر بر انگشت
 یعنی تباریخ باز و هم ماه شوال سال کیمزار و دود و صد و هفتاد و سه هجری حضرت بادشاه با اقبال دولت
 بقصر گردون رفعت در خواب شیرین بود و خدام درگاه و خواصان بارگاه پایه سپاه استاده
 انتظار خدمت می بودند و برین آشنا چند حکام با احتشام با کینگی گوره های ولایتی بد و فتنه سار

بادشاهی در آمده با دستور معظم عرض کردند که حضرت بادشاه را از آمدن مانجی و دار و بهر چه تمام تر تسویه در بار فرمایند دستور فرمایم با دلی پرازا مید و بیم بدرگاه آن زبیده تاج و دهم شافت و بعد هزار جارت آنحضرت را از خواب بیدار و ازین نقشه هوشیار کرد حضرت بادشاه نقشه سر و آهی پرورد از دل برزوه بعد انفرانج حوالی ضروری و التباس لباس خسروی بیرون آمدند انگلیشان بموجب امر بار یافته سعادت کورنش دریافتند و ابلاغ پیغام نواب گور زجرل بنیسان کردند که چون از برشتن سپاه خود سر تمامی ملک و کشور خن صد هزار آفت و شر است پس مناسب وقت و لازم مصلحت این است که بندگان حضرت تا فرگشتن این هنگامه رتیخ و نسلط صاحبان انگریز سرزمین قلعه ولیم فورث را از قدم و مسمیت لزوم بهار انگریز فرمایند چون زبان انگلیشان این را از سر سببه و این سر نهفته بیرون داد آلتی در ولهای صغیر و کبیر در افتاد و بندگان درگاه و خواصان بارگاه ازین غم جاگاه حالتی تباه کردند و خاتونان بری رخسار و نازنینان گلخند از غایت اضطراب و این و گریان تار تار نمودند و پرچم گانگی که جز ناز و غم صورت غم بخت ندیده بودند از مهاجرت این بادشاه جم ششم فرزند تیغ و علم زلف برهم و چشم بر غم کردند و در بابانی که بخیر از میش و عشرت گاه دست بد این گفت نرزه بودند از مفارقت این شهنشاه کردند و نعت هزاران هزار اندوه و حسرت در ساختند اما حضرت بادشاه و الاتبار که کوه تمکین و وقار بودند اصلا بمقام اضطراب در نیامده بخت خسروانه و جرات مروانه هماندم برگردون با در قنار با دولت و اقبال سوار گشته عازم حصار شدند سرزمین آن حصن حصین از قدم و مسمیت آگین شد و خاک آن حصار از مقدم این خسرو گردون و قار سر مه دیده اولی الابصار گشت هر چند انگلیشان در بحال آوری مراسم فدویت درین رعایت نکردند و در پاسبان مراتب بادشاهی و قیقه نامری نگذاشتند اما از غم مفارقت دلایان انگلسار و محبت یگانه و اغیار صد هزار خلد چهرت بدل می شکست و هر دم غبار طلال بر آینه دل می شست

نظم

کردشمن را بسا از دوست دوری
شود گاه جد اگر دن بفسر یاد
گهی یا گل بسازد گاه با حصار
کس صافی توان خرد و ن گوی درد
که گاه به نام و گاه به عروس

بدوری کے بود دل را بصوری
مثل گریب و گریگ است و بولاد
خردمند آن بود که در همه کار
همه نعمت شکر توان نبرد و برد
درین فصل مرا سے آبنوس

اکنون سرشته این گفتار حسرت بارهین جاگذاشته برنخ از انجام کار باغیان نابکار و ناسپاسان
 نکبت شمار مدعا گذار است که چون سپاه بهادران فرنگ و انگلیسیان با نام و سنگ بعالم باغ و آمده
 عرصه کافر نعمتان تنگ نمود ایشان از غایت هراس تقدع و اس در باختند و بهزاران هزار چنین
 و بیدل در ساختند با آنکه یک نیم لک پیاده و سوار کما بیش یازده ماه هنگامه آرای این کارزار
 بود اما از ناخن بریده شان این عقده نکشود انگلیسیان دست بهمت دراز و بازوی جرأت فرار کرده
 از عالم باغ و شهر ریختند و منازل و قصور بادشاهی بقیض و تصرف آوردند ناسپاسان بود و دیدن
 چهره و ستی خود را در میدان و حریف جنگ این بهادران نیامده ترک جنگ و سینه را بگریز نهادند
 متقارن اینحال خواب حضرت محل بود و بدینوفانی سپاه و چهره و ستی فرنگیان کینه خواه با شاهزاده
 نادر و چند مردم جانبدار اختیار فرار و قطع تعلق ازین دیار نمود و عایای این شارتان و سکنای
 این بهارستان بدید این آشوب محشر نشان با طراف و جوانب گریزان و از غایت بیم و هراس
 پاشان و پریان شدند امرای نادر و خوانین و الایبار که قدم از خانه بیرون نگذاشته و تاب
 حرارت آفتاب گاهه نه برداشته بودند با خاطر خسته و دلی پریشان و قدم بر خارزار
 گذاشته و هموشانی که رنگ ر و از گل سرخ نازک تر و از بوی صندل و در و بسو داشته از کاشانه بویران
 و از گمانه بیگانه افتادند بای از آن خاتونان پرچهره که از نزاکت صد رنگ بر روی گل می شکستند
 از دیوان میدان افتاده از گرد و غبار غازه بر رخ پربار ز ر وند و وای از آن بانوان دلبر که صد
 هزار نقاب بر چهره انگنده از زیر جباتاب حجاب میگرفته از یار باغیار و از خویش به بد اندیش
 افتاده از شکستن شیشه تنگ و ناموس صد رنگ بر رو شکسته مردم شرارت پیشه و اشخاص خفا داشته
 از هر گوشه چون شیر از بیشه بیرون جفتند و قتل و غارت و تباراج و هلاکت مشتغل گشته عجب ظلمی
 حیرت بخش دیده عجز بود و شکر اندوه در دیده عجز جلوه حسرت می افرو و با جمله بیگم
 با شاهزاده پر غم بد قطع منازل و طے مراحل در دیار گونده پوست و داخل خارج شهر گشتند
 بانام معروف اولیا س دولت گشت من بعد این طائفه ناهنجار بطرف قریه و اسرار و نهاده
 مصروف غارت و تاراج و شغول باخذ باج و خراج شد رفته رفته شهر سندیله هم مورد این بلای
 سیاه و این آفت جانگاہ شد اول اندهم که آماج این تیر و تلافی این خدنگ هوش را بگشت
 جناب و الد نادر را راجه و حقیقت رایی بودند پنجاه سوار شمشیر بر نه و منع حبیب چون مور
 و ملخ اندرون ریختند و جناب و الد را بدست آورده مجرم آئینش با در باب انگلش صد هزار ظلم و جور

و جفا بر اینکند و تمامی منازل و امکنه را که ملو از آتش و امتعه بود همه از جارب غارت رفتند
 و پیر کا به نکه اشتند و نیز و سواد این بلاد محل تهتاست این طائفه بے بنیاد بود و روزی نجم غلبه
 انگشسان از جانب لکھنؤ دیده و شنیده چون رنگ پریده خویش از مردم نهان و به جاده نکبت
 دو ان گشتند خباب و لادم هر چند زیان کثیر و صعوبت کبر برداشتند قطع نظر از مال و شاع جان و آبرو
 هر دو بسلامت بودند من بعد لکھ شاه نام در ویش که بدنام کن این طائفه حقیقت کش بود و ظلم
 این قصبه و حاکم این بقعه گردید برق شمش بر خرمن آبروی بنجا و شراف و تیغ ظلمش بر گلوی غریبا
 و انضیا در افتاد و بسا جانهارا بیا و ساکنانش را بدست میسر جفا داد و لادم که در خود را بریار و
 اغیار بسته مراعات سابقه خود را وثابت ساخته بودند از دست جفا ای او بر تنند اما تا و زور
 باغیان و هنگامه این طائفه نکبت نشان بود ترک تعلق از همه کار و خلوت گزین از هر سواد و کتا
 گشتند و با شطرا طلوع نیر جاده و جلال از افق اقبال چشم بر راه و دیده برگزیده گاه و خنده و ساند
 اخبار هر دیار و گدایان روزنامه باغیان نکبت شعار بد رائج و وسائل سرعان برق کوا
 بسر کار و ولتمد ار سادات ابدی اند و خند تارایات جفا انگشای انگیزی بمیدان نصرت فراز
 و کوس بهروزی و غیره در اقصای حکمت پر آواز گردید و نور سراج این و اما ان ظلمت و
 شبستان جهان و شمع نطف و احسان بحار سوی عالم شک نیز و غیره نشان گشت محلی از تفصیل
 احوال و مختصری از توضیح این مقال آنکه کمایش چهار ماه و دو ویش کینه خواه موسوم به لکھ شاه
 بامر حکومت این دیار قیام و بر جاربالش بخت و قندی مقام داشت هر روز خانهای معان و
 خوش تاراج کردی و شاع و احوال اغیار غارت بردی و در تمام روز آنچه از غارت و تاراج
 بدست افتادی صرف و لطفه سپاه ساختی و خود هم از ان داد و عشرت دادی و با احوال تابایت
 روی خود را سپاه نمودی سکنای این قصبه از ظلم و شمش ستوه و از تیغ ظلمش با ان نپزده آمدند
 درین اثنا قشون انگیزی از لکھنؤ تدارک این نابکار بد کردار در رسید بطوت اقبال سر کار و
 طائفه عجب افواج خنجر گذار پای شه قلمش از جارب و با وجودیکه چند هزار سپاهش همراه بود
 و خود هم دم از شجاعت و بیادیت نیز و اما حرکت متقابل و همت متقابل نپزده برده نر نشانان
 به جاده نکبت گزینان خد شجاع اگر خطاب سنگه از مومنان و عزیزان شجاعا چند کابخش
 تقدار برو اتقانهای اجل برست با ده شجارت و بد پوش می سخت گردیده با عانت
 لکھ شاه هنگامه آرمی از مومنیان گردید و با وجود فرار در پیش نابکار بر بساط نکبت متوقف بود

با سعد و دمی چند حرکت ندی بومی می نمود بالاخر رخ از میدان بر تافت و با خاطر می شکست و کمتری
کشته بجاده نگشت و فرار شافت نیم فتح و ظفر بر پرچم ریایات سوار ابد قرار دزدید و سکنای
این بقعه را جانے تازه بقالب امروده رسد نشاط و انبساط را بر دوز بازار و مسرت و فراغ را بدلهما
قرار شد در مانه باین ابیات مترنم گشت لفظ

مرغ برسم تنان ز مکرمه از سر گرفت
هر بدیدار باغ آئینه در زبر گرفت
یاد باطراف دست صفت آذر گرفت
گل به تماشاے گل دیده ز عجب گرفت
عارض ز پیاسے گل دل ز صنوبر گرفت
عشرت از دمی بهشت در سه آذر گرفت
شاهد انبال ملک پرده ز رخ بر گرفت

باز باطراف باغ آتش گل در گرفت
سبز بر اندام خاک خله ز نخل برید
دشت پر کار باد طبع ضم خانه ز نخل
سرو بهالای سرو طره ز سکنبل فگند
قامت ز غناے سرو پرده ز گلبن درید
روشنی روزگار از شب یله افزود
دیده امید خلق آئینه در ره نهاد

ذکر آمدن هر پشاد چکله دار خیر آباد بحیثیت پنجاه هزار سیاده و سوار و مخصوصه
گشتن انگلیشان نامدار و در منازل این نامه نگار و فتح یافتن بتایید و ادا
و اعزاز یافتن راجه و صفت رای پدر این خاکسار

چون تسلط سوار دولتمدار عشرت افزای خاطر دوستان و هوانوایان گردید و زمانه را عشرتی تازه
در احتیجی بے اندازه همسید صاحبان انگریز بسوئے نظم و نسق ملکات بدل توجه فرمودند و در صد و
زنج بر انگیزی و دفع آشفتگی های خاطر مردم شدند پدرم راجه و صفت رای که از آغاز
طویر این هنگامه عدربلایا و خانقشانی متیقم بامر جانپساری میم بود و خود را حاضر خدمت حکام
والا مقام داشته رعایای این نواح را بندار کیم خود حاضر فرمودند و هدایت باطاعت و فرمان
پذیری می نمودند درین اثنا فلک شبیده بازو زمانه نیزنگ ساز باز ساز بجه آهنگ ساز و جنگ
بے اعتدالی بر آواز کرد و بجه هر پشاد چکله دار بحیثیت پنجاه هزار سیاده و سوار بطریق ملغار
داخل سوادین پر بهار گشت صاحبان انگریز غافل از سامان جنگ و ستر منتظر و سر اسیمه و متفکر
و اسیمه شدند نشان تغیر از چهره احوال نمایان و آثار اضطراب از رخ پر نور ایشان عیان گشت

جناب والدم از خلوص قلبی و عقیدت باطنی تمامی منازل و امکنه خود را برای صاحبان انگلش
 خالی و اراوت و عقیدت خود را خالی کردند تا انگلشیان با اجال و انقال و بنه و بار اندرون
 منازل داخل و جنگ و جدال شاعل و عامل شدند از آن طرف کاف و نعمتان جلور نیز یک عنوان
 در شهر ریخته مصروف بخاصه و مشغول بآنند و آذوقه گشته بشو به زرم و بیگار گشتند روز از طریق جنگ
 بود و وعده بر انگلشیان تنگ بانجوبی جز از بهادران و خجنگدار با عانت صاحبان نامدار در رسید
 و ازین طرف جمعیت محصورین بیرون ریخته اعدا را به شکست زد و کشت و در کشیدند طبعه خشری عیان
 و عجب رنجی جلوه فروش دیده قطار گیان شد ناچار اعدا را جز پست نمودن و نقش نهیمت
 بر هر حال خود کشیدن چاره نگشت کس با حال تباه و زبان امان خواه سرگردان با وید و با
 شد انگلشیان که از بعضی سکنهای این شارستان آثار بغاوت و طغیان دیده بودند بجهت عبرت سایر
 بداندیشان سر بای ایشان بضرر مانع بشیر بران و خجنگداران بر زمین انداختند و ضریق
 خیر اندیشان و دسرهای عقیدت کیشان به کلاه لطف و احسان بگنبد گردان برافراختند اکنون
 جامعه باغیه و این طائفه طایفه از سر مغلوب و شکستیده بطرف گونده که محل اقامت میرزا
 میرحسین قدر و تمامی ارباب نند و شر بود متوجه گشتند انگلشیان مراتب تقب بجا آورده جنگها
 متواتر و زرمای علی الاتصال کرده زده زده از ملک اودم بیرون کردند میرزا میرحسین قدر
 مع نواب حضرت محل با مسعودی و مختصری اهل خدمت به نیال پوشت و جامعه باغیه از آن طرف
 رانده و ازین سو در مانده گشته از آب بشیر بران غرق سیلاب عدم شدند ناچار او جان نشین حمارا به
 باجی را و او دیگر سرداران نامی و گرامی قطع امید از حیات و ترک مطلق از دنیای بے ثبات
 کرده کارنامه یا تبجا آوردند و جنگهای سخت و زرمهای صعب ساخته بعد از آن زرمگاه فرو شدند
 من بعد راحت هندوستان ارض و خاشاک این نغمه پاک و صاف شد و فضای دین و ولایت
 جنت نشان میدامن و امان گشت پس در این دلو از دنیا شیر نیکین افزا متضمن بعضی تقصیرات غرض
 یافتند نارغایای مفور و مجبور مسکن خود و درآمد سکونت بپیر و از صدقات غارت و تالاج
 آرام گشته بقارن انجال جناب مستطاب معلی القاب نواب لار و کینک صاحب بهادر گورنر
 جنرل شور هند بجهت بدل شفقت و اظهار رحمت تمامی ولایت هندوستان برگشته و دروستان
 و دهوخواهان را از مزاحم بادشاهی نواخته در ماه اکتوبر سال یک هزار و هشت صد و پنجاه و هشت
 عیسوی داخل کشو گشتند و در هر سه و دهامی خسته و مویانی بخش خاطرهای شکسته شدند راجه با

نامدار و تعلقداران با امتداد بجلد می خدات شایسته بر حمت خسروانی غراقتصاص یافتند و بخلعت و جاگه و خطاب و القاب و فرقی عزت برافراختند و برین روز مینیت اند و در خباب پدرم راجه و صحبت راسی نیز بنیایات بادشاهی مخصوص گشت و علاوه بر یاست موروثی علاقه سر و مع خلعت گران بهایانته کلمه گوشه انخار بر آسمان شکست

و کمر بر آمدن حضرت سلطان عالم از قلعه ولیم فورث بتایب یزدانی و اخل شدن به میا بر ج با هزاران هزار کامرانی

چون قبض و تصرف سرکار با وقار و بیدار و امصار دست بهم داد و نقش وجود باغیان کافر نیت از شمشیر این نامداران بادولت چون حرف غلط از صفی جهان محکوک شد و ساحت پرفضای هندوستان مرکز اسن و امان و گلشن این ولایت جنت نشان خترگاه این نامداران گشت انگلشیان بادشاه داد و دفرنگیان سددلت نهاد حضرت بادشاه جم جاهد و اجد علی شاه را از حصار بسوی دولت سر پیر بهار تکلیف توبه دادند تا حضرت جهان پناه بادولت و اقبال سوار گردون باور قنار گشته و اخل این گلشن چون بهار به چمن و شمع با بختن و جان بقالب و ممر و بطلاب و شمر به شجر و نور بنظر گشتند و غول از نهاد و نکوواران قدیم و جدید بر فراست و تهنیتی جانے تازه و راسخ بے اندازه دریانت گلهای سوری و سن و نسرین و نسرین راز رنگ و بوی دیگر و فوجانان چمن و نو و دسان گلشن را بقبای سبز و ردای زمر وین در بر گشت مخدرات سراق اقبال از مقدم این ههای اوج اقبال غبار طلال از چهره آمال پریشانند و پر و گلیان جرم خلالت از قدوم مینیت لزوم هزاران هزار نقش هیش و عشرت بتند شادان و لر با و نازنینان رنگین او از لطف مشکین و جبهه عینین را بچ و تاب و سرخ نور را از غازه های معتز آب و تاب داده ادای دلربائی و کج ادائی آغاز نهادند و موشان توبه شکن و پیر و یوان جاد و فن چشم نرگی را از سینه بر ختاب و پنجه نگارین را از خون عشاق خضاب داده آماده صد هزار جفا و خورگ عشوه های هوش را با گشتند و معیان خوش نوا با تنگ بار بدی و بخت و داودی زهر را از چرخ برین بر زمین کشیدند و طربان رنگین نوا و سر و سرایان نازک ادا از غنمه های کیسائی و ترانه های تان سینی مالی را محو بخودی کردند و غلط

ز آسمان و زمین مژده در فغان آمد | اگر آفتاب زمین تاج آسمان آمد

لواهی فوج حکومت بقلب گاه رسید	همای اوج سعادت بآشیان آمد
در جنبش است که از غایت جلالت و قدر	لباب جمله تواریخ در جهان آمد
نخست هجرت سلطان دین که از کعبه	سوی مدینه تکمیل انس جهان آمد
دویم مراجعت فخر هرگز حد ملک	بسوی تخت شهنشاه کامران آمد
سپه گفت بدل مدح روزگار به گو	که آفتاب سوی ناف آسمان آمد
جهان به گفت که نه سنی بگردگان جهان	لب رسید و گردن جهان آمد

و ذکر رسیدن جناب عالی به ملکه کشور و مرزا ولیعهد مرزا اسکندر حشمت المصطفی خبر رسید
به انگلستان و ملاقات نمودن با ملکه علیه حضرت فرمانروای انگلیس و پسران
و بیان بعضی حالات ایشان و حقیقت انجام کار این سینه ریشان -

پیش ازین حواله نامه سوانح نگاشته که آنحضرت بمصلحت وقت غریبت سفر لندن فرستاده جناب
ملکه کشور و والده خود را مع مرزا جنرل اسکندر حشمت و ولیعهد بهادر خست فرستاده بودند و بنا به تاریخ
دویم شوال سال یک هزار و دو صد و هشتاد و دو هجری مطابق نوزدهم ماه جون سنه یک هزار و هشتصد و پنجاه
و شش عیسوی این جلاله کان خاندان شاهای بغرض داد و خواهی بوارسی جهاز و خانی ره سپر منزل
مقصود شدند نیز دویم ماه شوال در احاطه مندراس اتفاق و رود افتاد از تالاطم احوال و شدت
حرکت جهاز بنویدگان سفر و مسافران بحر و بر آثار اضطراب طاری و حالت بیخودی ساری شد
سه روز درین مقام توقف رود و روز چهارم از اینجا کوچیده بتاریخ هفتم در عدن و بتاریخ یازدهم
در سونیر رسیدند شانزدهم ماه مذکور بوارسی دکن گازی سوار شده هفتم داخل دیار مصر شدند
عجاس با شافران و اسامی مصر خواست که مراهم هماننداری ادا نماید اما مصلحت بیان ملاقات
ایشان باعث تکرر و دویم مزاج صاحبان انگلش دانسته باین معنی رضاند او ندیس بتاریخ بیست و هفتم
ذیقعد از اینجا بوارسی کالسه بخاری شامگاهان داخل سکندریه شدند و به چهارم ذیحجه سوار جهاز
و خانی گشته از راه مائمه و جبل الطهیر و هم ذیحجه مطابق بیستم گشت سنه روان در لشکرگاه سوئیمینزل
الجلال فرمودند اعیان و برگزیدگان این شهر و تمامی مردم خود و بزرگ تماشای جلوس بادشاهی
و مشاهدۀ تزک کاروان شانهشاپه دیده با سبب خود را فرس راه کردند عجب انوس و طرفه

بهجمله بود هر کس بر حالت ایشان تاسف و تحسّر داشت بسیاری حکام و معارفین شهر رز و دوم
 شرف ملازمت دریافتند و تاجشاهی جمال نونهالان گلشن بادشاهی و نو باوگان بوستان سلطنت پناهنده
 دیده و دل را فروغ و فراغ بخشید پس از آنکه در عرض پانزده روز کسالت مزاج بر طرف گشت و
 خاطر از آلام سفر بر آید و بطرف دار السلطنت لندن غایت مهم کردند در چند ساعت به دار الخلافت
 نزول اجلال فرمودند و ابوالانی بلند و قصر دلبند بر پنجره رو به پایانه گرفته رخت اقامت کشودند
 از عظمای و مغرین دار السلطنت جوق جوق به ملازمت آمدند و بحال کثیر الاختلال ایشان تاسف ها
 کرده و ادعخواری دادند بعد چندی با حضرت ملکه منظمه رفیع الدرجات ملاقات بر اسم شاهانه دست داد
 و طریق رعایت خاندان شاهی از جانب علیه حضرت سلوک گشت از آنجا که آخر در و بال و غضب آبی
 شامل حال بود اختلاف رای مرزا و لیعهد بهادر و بعضی اصحابان پست نظرت به اجزل صاحب مملو می
 مسیح الدین خان کاکوروی که سیر حضرت بادشاه و مختار کل درین سفر بود دست بهم داد و ازین خلف
 آراء حصول مقصود اختلافی کلی حاصل شد هر چند حضرت بادشاه با دراک این ماجرا اندر ریه متاسیر
 مطاعه اصلاح طبایع ایشان و هدایت بر اطاعت و ترغیب با جابت رای بجزل و مسیح الدین خان
 فرمودند اما فائده مرتب نشست معارفان انجمن از گشتگی سپاه کینه خواه اگر نری تنگانه عدربنده توان
 بر روی روز آمد شورشی عظیم از چپ و راست برخاست و ظالمی غیب در ولایت لندن افتاد
 تا ابواب گفتند از هر سو بسته و رنگ امید بزدی اینان شکسته شد اعیان و گزیدگان ولایت را
 که با ایشان سری و در حالت پر تلافت ایشان نظری بود و مبدل بخصوص و عداوت گشت و وقوع
 این آشوب و طغیان از نتائج اشتراک مملکت اوده و مفهوم خاطر جنگنان شد پس بعد قطع امید خبا بایه
 ملکه کشور از راه فرانس عازم اما کن بفرکه شدند در اثنای راه به ملک فرانس از غایت ضعف پیری
 بعارض مبتلا شده و دلیعت عیانت فرمودند حضرت شاهنشاه فرانس چند هزار سوار با ویکتوریک و چشم
 همراه جنازه فرمود و تمامی سکنای دار السلطنت رایس پوش نمود و از راه که جنازه میگشت این
 خلایق و مردم تماشا می از زمین تا سقف و بام چندان بود که جز سرهای مردم چیز دیگر نمرد
 نشست معارفان انجمن مرزا اسکندر حشمت الخطاب به جزل صاحب هم از غایت غم و اندوه پ
 مرمنه بهمرسانیده داعی اجل را لبیک اجابت گفته مادر و پسر هر دو یکجا مدفون شدند شاهنشاه
 فرانس مرزا و لیعهد بهادر را به ملازمت خود دعوت و پیش نهاد و خاطر والا چنین داشت که بعد ملاقات
 یکدیگر در باب اشتراک مملکت بصفور علیه حضرت ملکه معظّمه رای گشته و لیعهد مجد و مرجع را و اصل بعد

گرداندها بعضی مقربان پست فطرت از اندیشه ملال خاطر صاحبان انگلش بلا قات رضا ندادند تا
ولیعده موصوفت غدرها آورده اغراض بحصول ملازمت نمودن یعنی سبب ملال شنشاه گردون دقار
گردید و مضمون شعر مصداق حال آمد **سیدستان قمت راجه** سودا زهر کمال به که خضر از آب
حیوان تشنه می آرد سکندر را به بعد چند به مرزا ولیعهد به لندن تشریف تشریف از زانی داشتند بعد
از آنکه شکامه غدر و آشوب این کشور فروشت و حضرت بادشاه از قلعه و لیم نورث برآمده بر سر
عیش و نشاط جلوس فرمودند مرزا ولیعهد بهراران هزار ناما می از لندن به کلکته رسید و بیابو سے
بدرد نامدار سعادت ابدی انداخت حضرت بادشاه باستصواب مصاحبان و مقربان یک یک
روپیه ماهوار که با وجود اصرار صاحبان انگلش هنوز منظور نفرموده بودند قبول ساختند و برهنی نامه
و تخطا نموده گوشه عافیت را غنیمت دانستند اکنون که سال یکتر از و ششصد و هشتاد و شصت عیسوی
مطابق سال یکتر از و دو صد و نو و پنج هجری است آنحضرت بادولت و اقبال بانواع حشمت باطل
در کلکته بتیام شیا بیج رونق افزای آن دیار و فیضان عوام اناس هستند هر چند که از امتزاع
سلطنت در مدخل آنحضرت نقصانی کثیر راه یافته اما مخارج و مصارف بادشاهی هنوز بر حسب
معمول است انوف مرموم از خوان انفضالش زلزله با و صنوف ذیجات از ماده نقش خوشه حسین
نهارات وسیع و ایوانات رفیع و باغات دلکش و حقائق نزهت بخش اهداث فرموده بادولت و
کامرانی روز را شب و شب را روز می آرند و دست بندل و کرم بر روی عالم می افشانند اینرو
جل جلاله و خداوند غرضان این خسرو قدسی صفات و این بادشاه حمحاء را تا یوم القنا ویر مفارق عالم
و عالمیان فیض بخش و فیضسان و ارا و نظم

خدا یا تاجمان را آب و رنگ است تجمع دارش از بخت جو ائے فراخی با وند قماش جان را سبا و دولت از بالای او دور	فلک را دور و دینی را دور نگ است زهر چرخش فنون ده زندگانی زهر چرخش سر بلندی آسمان را سبا و آماج را بے فتنه او دور
--	---

ذکر بعضی شعری نامی این عهد

حضرت سلطان عالم و احد علی شاه بادشاه المتخلص به اختر در سخن سرایی و معنی آفرینی از
لغ البنگا و فصیح الفصحی بگونه اندیش او بادشاه باین جامعیت علوم و فنون بر سر زمین هستند

برنخاسته چنین فرمان را سب با چندین فضل و کمال در قضای ملکیت هندوستان علم بادشاه است
تا فرشته در عهد دولتش شرای نازک خیال و سخوران مهنی شناس بپایه تخت اوج آمده از پای
شناس و قدر دانی آنحضرت و این آرزو بر از گلهای مراد کردند و پیش از دهم و خیال از القاب و
خطاب و زور و جواهر بهره وانی را بودند اکثر امرای ذمی اقتدار و سخن سخنان و قیقه شناس شرف
تلمذ آنحضرت دریافتند کلاه بر کیوان زدند و گوی تهاخر از اقران و اشغال در بودند و درین روز
اگر چه انتزاع سلطنت و قلت مدخل و کثرت مخارج خاطر مقدس با انواع افکار و رساخته است
اما از غایت شوق سخن بیشتر اوقات شریف تذکره علمی میگذرانند و از تصنیفات تازه تبار و تالیفات
فوق بنویضات بیحد و پایان به جاش نشینان بساط میمنت مناسط میرسانند اگر بخت گلاشت مسدود
و تفرج باغات سواری میفرماید خدام صند و ماسه تصنیفات و کتب با می اسانده همراه می دارند
چرا که اکثر اوقات درین حالت تفرج هم با خدام و مقربان خدمت اکثر تذکره سخن میشود و اتفاقاً ملاحظ
تصنیفات اسانده می افتد از جمله قدر دانی با آنحضرت نقلی است که منشی طهر الدین بن نخلص تلمیذ
که در عهد سلطنت مغر زعمده جلیله بود و چند تاریخ برای آنحضرت تصنیف فرموده بذریعہ عرض نمود
بخصوص فیض گنجور ابلاغ داشت از غایت قدر شناسه عبارتی که بقلم خاص بر ناصیه عرضی و تخط فرمودند
تقلش بخت و بستگی ناظرین حواله این صفات میشود ناظرین کتاب آیین و تخط خاص استنباط
قدر شناسه علم آنحضرت می توانست ساخت و معلوم می توانست کرد که این بادشاه قوی صفات را
با علم و فضل چگونه مناسب بوده است و با وجود اینهمه افکار و آلام هنوز چه قدر قدر دانی سخن میفرماید
نقل و تخط خاص حضرت سلطان العالم شجاع آفتاب کلاش چنان بر فرموده و مایه کلام
با محو حیرت گشود چون در حساب و سیاق و تخریج و تلمیذ و زیر بنیات و تاریخ محض خوب نام تراشیده ام
لکن حسب العرفن اشعار گدازانیده اش را برای فیصد نزد سلطان انکار مسیح الله و بهادر و شیشه
جانکی پرشاد که مخزن استعداد و جواهر قابلیت اند فرستاده ام مگر صفای بندش و حسن کلاش که دایم
بهر دو دست دل گرفته اندم بچند که هرگز قابل و لای چنین کیمبر کی نیکو نمودم لطف و کیفیت و سبب
از لب غنچه و گرا آنچه از دل خیزد بر دل ریزد و صلاش بگوئی هر نقطه یک گنج گوارید است مگر درین
زمان مبلغ پنجاه روپیه در ماهه او میرا سبب ضرورت طیارای کتاب سیر السلطان و سوانح و احوال
مقرر نمودیم یکصد و سیست و چهار عدد که از نام راقم بر می آید سخنان اندر نرسیده از عمر دراز و سن
طبعی پیداست و هر آنچه در باره رسائل تصنیف راقم در ضنون جدا گانه مع دیگر روزنامه و سوانح

عمری عرضداشت صورتش برنگونه کہ البیفات و تصنیفات عمدہ راسل غارت باغبان پنجوس
 ناشاک در امواج تاراج چنان غرق ساختہ کہ اثر حرفے از ان باقی نیست و روز نامچہ و سوانح عمری
 جز آہ جگر و دود دل اختر یا شام زندان یا صبح غربان با بحر اشک با تصادم رشک دور از یاران
 مجروح سیوف فراق زنان و فرزند ان حالادگر چیست اگر از آفتاب اس انوارم گونہ لذتے و
 آگاہے داشته باشد کاشمیں نے انہار است ع حاجت مشاغلہ نیست رومی دلارام را پے چند
 تصنیفے کہ از کلک صداقت سکلش بمطالعہ راقم در آمد بدان کہ ہمہ تن شائق شاہدہ آن تحریر و پذیر
 صدق نظیر ام در ارسالش دیر نباید ساخت و مبلغ یکصد و سبت و چہار روپیہ برائے شمار اعداد
 حروف نام راقم و دوازده عدد اشرفی جہت وزن شکل ہندسہ و مبلغ شصت و سہ روپیہ بنابر
 تحصیل شصت و کسہ عدد سرو پای جلوس نیست مانوس و دوازده ہزار اشرفی دیگر اضافہ شصت
 و سہ مبلغ و عدد جلوسی دیگر ارد و صد و شصت و سہ مبلغ مطابق سند عدد جلوس ہجری شصت
 و شش ہزار بعد اسم ذات اعنی اللہ موافق نصید خود با رعایت فرمودیم مابقی بعد نصید جملہ
 حساب ہو مبلغ و دہ ہزار و صد و سہ روپیہ از پیرو اجد علی ستاند و رسید ارسال دارد و تنخواہ
 خود بجا بامرقومہ بالا از کاتب الملوک نشی محمد شفیع الرضوی حسب ضابطہ ماہ باہ وصول کردہ باشد
 فقط بقلم رور و و الم جان عالم اختر مورخہ ۲۹ - شوال المکرم ۱۲۸۰ ہجری ۱۲۸۰
 کلام گوہر گہاثر (آنحضرت ازب این نامہ یکدوے جب بھی برسات کی فصل آگئی پان
 گھٹا الفت کی دلچر چھائی پخصر دل تو چھوڑ دے الفت کی راہ پاب طبیعت عشق سے گھبرئی
 ولہ بنا دے نور کا تپلا حسد یا میری ٹٹی کو پتہ ہوں کے واسطے پھر کا کر دے تلب کو جی کو پتہ
 کروشن دور وزہ پر نہ غزہ اسے پر زار دو پے لیے پھرتے ہو صیاد و عجب دھوکے کی ٹٹی کو سہل
 ولہ جمال شمع رویان دیکھ کر محفل میں جلتے ہیں پشمال دم دل عشاق کے غم سے گھٹلتے ہیں جلد
 لگا دیتا ہے گھن عاشق کے دلیں عشق کا سودا پتہ نکڑا جہان میں ہم نمک کی طرح گھٹتے ہیں ہر
 ولہ شراب عشق سے ہے دل کی جام کی رونق پتہ کہ جیسے شعر و سخن سے کلام کی رونق پتہ پتہ
 اسی طرح صفت عشاق کی نمائش ہے پتہ نماز جمعہ میں جیسے امام کی رونق پتہ پتہ پتہ

شعہ عتاب آلود جو ابا بنام حکیم شفاء اللہ ولہ بہادر کہ در حالت تشریف بر
 آنحضرت بہ قلعہ ولیم فورٹ کلکتہ ترک رفاقت نمودہ فیض آباد آمد و

ایرتیجا بہ عذر خواہی عرض شد نمود

بجٹ کے قابل نہیں میرا دماغ
 رمزا ک سو جھی ہے موقع پر مجھے
 گوش دل سے سن ہے تو اسے طیب
 بخت نصیب کے قرن تھاد انیال
 تابہرگ اسے بنا ہا اسکا ساتھ
 مذہب اثنا عشر کے شاہ کو
 کب سکندر سے فلاحون چھٹ گیا
 کون سے ملک کا بھاگا ہے غلام
 حق کے ہمرہ رہتا گو بیار تھا
 دن مصیبت کے امہ پر پڑے
 بادشاہوں پر جوائف آئی ہے
 یہ تو زندان تھا نقطہ اسے مہربان
 بلکہ حق یہ ہے کہ حق کی بات تھی
 جان کو پیار اجا نکرا سے قدیران
 ہما چھوڑا قید خانے کے لیے
 گر ہی طرز رفاقت ہے تو وہ
 ہو جو ملوک اسکو پیاری جان ہو
 لڑکے چھلاتے ہو اسے عالمیاب
 اور جو کی یہ عرض بخشو جسم کو
 روز محشر کیا خدا فرما کے گا
 اس سے بہتر ہے زیارت کیجیے
 کیا جنت پر و حضرت سے کی
 چلتے قبول ہو کر یہ نفس

در در زندان سے نہیں مچھکو فرغ
 بیل غم نے دیے ہیں پر مجھے
 پھر سمجھنا شاہ کو اپنا حبیب
 کافر و ممد و تھا یہ خوش خصال
 دست صادق سے نہ چھوڑا اسکا ہاتھ
 تو نے چھوڑا قید میں اس ماہ کو
 کون سی میلی سے مخنون چھٹ گیا
 بھاگ کر پایا ہے کسے نیک نام
 بحر ناچاقی سے بیڑا پار تھ
 کسطح صحاب دین دلے لڑے
 دوستوں نے غر و شوکت پائی ہے
 امین تو ہرگز نہ تھا جان کا زیان
 جو نفی حق کی تھی ب اثبات تھی
 لکھنؤ تم ہو گئے دم میں روان
 آپ جاہو نچے زمانے کے لیے
 آپکا مالک نہیں ہے بادشاہ
 دعویٰ ملوک کی بھر ہر آن ہو
 کب بھلا مانینگے اسکو شیخ و شاب
 میں نے تو بتایا مگر صاحب سنو
 سامنے دونوں کو جب بلوایگا
 روضہ شہ سے جنت کیجیے
 دھن زیارت کی جواب دل لگی
 ترک واجب کر کے سنت ہو مگر

جو میری تصویر سے آیا تیرا مال و زور کی تھی رفاقت ہو چکی اب مے نزدیک تم مشکوک ہو بحث نقلی ہے یہاں کیجیے سناں جام توڑا فرط سستی کے سیلے بار و غلط پسند سر پر لو نہ تم ہر نصیحت بھی وہ اک رنج و ملال شکوہ اختر دہر میں معیوب ہی	شیقہ میرے تم ایسے ہی تھے یار سلطنت کی تھی محبت ہو چکی اب نہ میں مالک نہ تم حلوک ہو شک طہارت اور نجاست کا ہر صفا اصل چوڑی بُت پرستی کے لیے ہجر محبوبہ میں لیکن دو نہ تم جب محبت کا تمھارے ہی چال بس خدا جو جانتا ہے خوب ہی
---	--

نواب محمد خان المتخلص بہ رند فرزند نواب سراج الدولہ و غیاث الدین محمد خان بہادر
نصرت جنگ نیشاپوری بہت پدرش و رفیق آبا و اقامت داشت او در آخر ایام حیات
بہ کشور خت توطن انداخت و بادولت و امارت بسر برد و از خواجہ حیدر علی آتش تلمذ کردی
کلامش و دلکش تر از حسن خوبان و طرز گفتارش مطبوع تر از گفتار محبوبان از بندش پاکیزہ و مضمون
ہاے تازه بتازہ ہزاران بند بردگما می ہند و از حدت طبع و شرفی مضامین صید و لہا میکن

از دوست

میں ماجرا چمن کیا کروں بیان صبا اکھی ٹوٹ بڑے تجھ آسمان صبا کئی برس میں پہنچا ہوا خدا جان صبا اک نہ اک گل کا دل پہ داغ رہا اب نہ وہ دل نہ وہ دہ و طبع رہا زخم اچھا ہوا تو داغ رہا ہی جلا بیٹھو نگاہیں ہون مجھ خچ کے فخر پتیا رہا ہون مجھ کیا کہوں سے ان اکھڑی کی کہیں اکھی فوجندی میں اک طائر سا کہہ دو مجھ بات بھی کرتا نہیں مجھ سے رہ کہے چار اکھ	ٹھکی ہے کچھ نفس میں میری بان صبا او جاڑا ہو سہم گل ہی میں تھیان میرا او داس کیلے مجھ کو جن دکھاتا ہے ولہ لاہ رویوں سے کب فداغ رہا از بیجا اوٹھائے کس کے کب بٹا عشق کا نشان دل سے ولہ خنجر قاتل پہ رکھ دو گلا نہ ایک دو ساغر کر نیگے نشہ کب ولہ طور اغماض کا انداز او کا دیکھا یوں تو جابا کیے ہر سال مہنون لیکن ولہ چنی کر لینے ہیں شرم مار دم گفتار اکھ
--	--

راتن واسے مثال دیدہ بیدار آنکھ
زیبا ہین جد گیسو سے تھمار کے لیے
تبسج کے لیے ہے نہ زمار کے لیے
قطرے عرق کے ابرو پہ ہین پونچھ ڈالے
وہ لہ اٹھا ہے پردہ نقطہ اک نقاب باقی ہو
ہوا ہے پھر تجھے الفت کا وصلہ او دل
وہ لہ دید گل کی تجھے بڑ جائینگے لالے بیل
کان کھولے ہوئے گل گوش بر آوار ہین
زہی بوسے وفا ایک بھی گل مین باقی
وہ لہ غیر ہے صہرت گلزار مین حل بیل
مین چلا جائون تو گل توڑیو تو اسے گلچین

پھوڑ ڈالے گی تو کیا آتشخوار آنکھ و لہ
ہین بیج و خم ازل سے بنے مار کے لیے
گردن ہے میری خنجر خوشخوار کے لیے
چھالون کا ہونا عیب ہے تلوار کے لیے
ابھی مزاج مین کچھ کچھ حجاب باقی ہے
کوئی ستم ابھی خانہ خراب باقی ہے
بڑ گئی جب کسی صیاد کے پالے بیل
در و دل جو تجھے کنا ہے سائے بیل
اتو اس باغ سے اللہ اٹھا لے بیل
دیکھون کن آنکھون سے صیاد ملال بیل
مجھ سے دیکھا نہیں جائیگا ملال بیل

تذکرہ عالم نامہ ناصر الدین سکندر جہاںگیر و امجد علی شاہ بادشاہ اودھ منصب لٹنر و قریب خدمات بادشاہی اختصاص دشت ہنوز در قید حیات است کمال نعم بسر ہے بردوار دولت در ریاست ہمہ چیز دار و نواب کلب علی خان بہادر والی ریاست راسپور کمال شوق و تمنا اور اطلب دہشتہ در سلک مقربان و ملازمان خود جا داوہ و از غایت قدر شناسی شرف تلمذ او دریافتہ بالجملة از افاضل روزگار و از اجلہ شعرا و از اہل علم و ادب است امر و زسکہ سخن نباشد و نہ و خاتمہ سخن برداش کر دہ اند سخن را از دانتش صد اعزاز یعنی را با او ہزاران ہزار نیاز تعداد شاگردانش از ہزاران ہزار در گذشتہ صہبت جہانگیری بخش از زمین تا آسمان رقتہ آروست

ہون مین زخمی تیغ ابرو سے ستم ایجاد کا
ہے نشاط عید قطارہ رخ جلا د کا
چشم بست یا میری فکر سے غافل نہیں
جب سے زندان مین ترا دیوانہ آگاہی
وہ لہ حلقہ ماتم ہوا ہے دور اپنے یار کا
خندہ دندان نہا کھوتا ہے قدر مرد کو

چاہیے زخون کو مرہم بیضہ نو لاد کا
ہو رہا ہے زخیمون مین غل مبارکباد کا
انجدرائے مرغ دل یہ خواب ہے صیاد کا
خانہ زنجیر مین غل ہے مبارکباد کا
ساقیا دیکھا نہا شاگردش ایام کا
رجہ دندانوں سے ہو جاتا ہے کم مصم کام کا

<p>شاہ ملک فقہ ہون تخت زمین سے زیر پا ایک ذرہ بھی اگر شامل ہو میری خاک کا وہ زرد جب خوف معلوم سے وہ چہرہ ہو گیا وہ بحر طوفان خزاںات میں جو مارا تھ پاؤں اسکو کہتے ہیں زناکت کیا بدن ہو نرم نرم وہ جو گر آہن رہا سینہ تیرے پیچھے کا</p>	<p>پھر رہا ہے جتر سر پر گردش ایام کا وہ چرخ آسا سر پہ تار و زخم شریک کا اور بھی زینت ہوئی مصحف مطہر ہو گیا کشتی پہلے نکلے آخر ہمارے ہاتھ پاؤں استخوان رکھتے نہیں گویا ہمارے ہاتھ پاؤں آگے جاتا ہے پر ناوک سے پیکان تیر کا</p>
<p>حاکم اقلیم و جنت کون ہو میرے سوا</p>	<p>کان میں مجنون کے حلقہ ہے میری بزمِ بکا</p>

آفتاب الدولہ المتخلص بہ قلیق نامش خواجہ اسد اللہ بن خواجہ حسین و خواہر زادہ
وہم از ملائکہ حضرت خواجہ وزیر لکھنوی است در خدمت حضرت سلطان عالم محمد واجد علی شاہ باو شاہ
اودہ بزمکہ مصاحبان اختصا بس داشت و از یاور می طالع یاور و بخت بیدار سور و الطاف
خسروانے و غایات خاقانی بود نقل است کہ در شادی مرزا ولیعہد بہادر حضرت سلطان عالم
بہ نوازشات گوناگون اورا بہ نواختن و از خلعت گران بہا سر و پاسے اورا بر آراستہ چون
در ان وقت خواجہ موصوف خطا بے نداشت صرف بنام قلیق مشہور بود و موقع وقت دریافتہ
و شہر یار قدر شناس را مہربان حال یافتہ نے الید یہ عرض نمود **ع** خلعت وزیر سے تو سب
کچھ میں سنوارا جاؤں یہ ایسی شادی میں قلیق کہنے کا را جاؤں یہ ہاں وقت حضرت باو شاہ اورا
آفتاب الدولہ مخاطب فرمودند و پایہ قدش از دیگر مہربان برافروہند کلاش بسیار خوب و بہ
الکلبان شائقان این فن نہایت مرغوب است در شنوی طلسم الفت بسیار کار کا کردہ و عجب داور
سخن داور بر نئے ازان بخت افتاد و نقل اسے حکیم طلسم الفت و حسن و رنگ و بوی گل محبت و حسن

<p>اسے سیما سے دروہیسا ران اسے تسلی وہ دل پرورد سب فنا ہیں مگر ہے تجھ کو ثبات جھس در پہ بادشاہ ہیں ترے تو مدد ادا سے درد ہر دل ہے رنگ و بو سے گل مراد ہے تو تو ہی تو نور ویدہ دل ہے</p>	<p>اسے عطا پاشش مصیبت کاران اسے طلا ساز رنگ چہرہ زرد وعدہ لا شریک ہے تری ذات ملاج بخش شہان گداہن ترے مرہم زخم جان بسل ہے تیرے خمر نخل اعتقاد ہے تو ہے تو ہی منظور دیدہ دل ہے</p>
---	--

تو ہی بیشک خدا سے یکتا ہے
تیرے ہی ہاتھ کے ہن سب محتاج

تو ہر ایک عیب سے میرا ہے
تو کسی چیز کا ہے کب محتاج

خطاب بر سامعین

تجھ کو دکھلاؤں آب و تاب سخن
ماجرائے غریب لکھتا ہوں
بنے ہر صفحہ عینِ سرِ گلشن
لکھتو ہے انھیں کے دم سے مراد
اہل انصاف قدر دانِ سخن
ورنہ میری بھی یہ لیاقت ہے
ایسا افسانہ میں رقم کرتا
وقت ہے طبع آزمائی کا
سب کو دکھلا دے شانِ توسنِ طبع
قہر کا ہے تیرا بیان رنگین
حاکمِ اردو کے سہلے ہے
ہم صغیر ہزار داستان ہے
نسخہ داد کے دلِ عشاق
عیب بینوں کا کچھ ملال نہ کر
دشمنِ ذمی ہنر ہے ہر کمِ ظرف
ایک بے عیب ہے تو ذاتِ خدا
جو ہیں ناقابلِ آنے کام نہیں
اونسے البتہ ہے یہ اپنا سوال
گر وہ شک ہے جواب کے قابل
یا لغت میں انھیں دکھا دینگے
تو ہے اُسکا جواب حنا موشی

ساتبا د سے مجھے شراب سخن
اک حکایت عجیب لکھتا ہوں
ہاں اب اسے طبعِ باغبانِ سخن
روشن افزا ہن آج سب شاد
خود ہیں یہ لوگ نکتہ دانِ سخن
یہ انھیں بسکا فیضِ صحبت ہو
کہ مضامین یہ بہم کرتا
ہے یہ موقعِ سخنِ سرائی کا
لے ذرا اب غانِ توسنِ طبع
چھڑا اب کوئی داستانِ رنگین
آج تو اس زبان میں یکتا ہے
طوطی طبع وہ سخن دان ہے
نام رکھیں گے اسکا اہل مذاق
حسد و ن کی طرف خیال نہ کر
عیب پر کرتے ہیں نظر کمِ ظرف
جو ہر انسان کا ہے سہو خطا
ہٹ دھرم سے ہمیں کلام نہیں
سربر آور وہ ہیں جو اہل کمال
شوق سے نوکین وہ سرِ محفل
نہ اہل زبان کی پاؤں نیلے
گر نہ مانے گا کوئی اس پر بھی

فتح الدولہ محمد رضا خان بہادر المخلص بہ برقی از امر اسے ناچار و محتشان روزگار

بود در عهد حضرت سلطان عالم محمد واجد علی شاہ بادشاہ بخدمت بخشی الملکی رقم اعزاز سے نکاشت ہنگامیکہ
حضرت سلطان عالم سفر ملکۃ اختیار فرمودند اودھم از کمال خلوص دلی و مقیدت باطنی سعادت
ہمراہے گزید و در ہنگام گذر کہ صاحبان انگریز حضرت بادشاہ راقعہ نشین کردند اود از غایت
باتشاری دامن دولت گذشت و در ان زندہ افتادہ ہزار ہمت مردانہ رفیق سلطان و انیس این
بادشاہ چمن نشان بود ہانچا سال یکہزار و شتصد و پنجاہ و ہفت عیسوی جاہ پیای منزل فنا شد

از روستائیں کا نام نہ لو ذکر جنون جانے دو	دیکھ لینا مجھے تم موسم گل آنے دو
و لہ ہم تو انہوں سے بھی بیگانہ ہو افتدین	تم جو غیر وں کے لئے نگوئے غیبت آئی
و لہ شب فراق کا صدمہ سہا نہیں جاتا	حرام موت نوتی تو نہ ہر کھسا جاتا

اصغر علی خان انجمن خلیفہ الشیخہ علی خان بہادر دہلوی مقیم لکھنؤ از
تلاذہ حکیم مومن خان دہلوی است سخن بطرز خاص سے سراپد و عجب نازک خیالی سے نمایاں کلاش
و ضرب و نقش غار گمر و شکیب از روست اس درجہ تعاقب مجھے رد سوال کا ڈر یا بہا کیا
غرق انفعال کا پند اندر سے تر و د خاطر کی کثر تین ہر تو وہ بنا دیا مجھے گرد ملال کا ڈر یا پند

بوسہ رقیب کو نہ ملا صد ہزار شکر	دھوکا ہوا کیا انجمن میرے سوال کا
---------------------------------	----------------------------------

و لہ کبھی ہوتا ہوں ظاہر طوہ حسن کو ہو کر کبھی کم ہو کے شرماتا ہوں مثل قطرہ صافین سکونت سے بہت بڑھ کر ہے میری خانہ بزرگ نہ کہ کرشمے غمرے سب آفتنہ عالم سمجھتے ہیں و لہ جب تیر نظر تاب جگر جائینگے لاکھوں و لہ جو ری چڑھی ہوئی ہر کشیدہ نظر ہیں آپ آگاہ سے ضرور نہیں عرض دعا جلاد روزگار ملا ہے کسے خطاب دا کیجیے نہ عقدہ زلف دراز کو پایا غزل نے طول نہیں کم ابھی انگ و لہ لب پر اک پردہ نشین کا شکوہ بیدار ہو چکی رسم اسیری دل نہایت شاد ہے	کبھی خاطر میں چھپ جاتا ہوں تیری آرزو ہو کر کبھی کثرت سے رنگ جاتا ہوں شیشے کا گلو ہو کر رہا کرتا ہوں ہر خاطر میں تیری جستجو ہو کر تیری اس چشم زد و دیدہ کے بتور ہم سمجھتے ہیں دو چار تو کیا جی سے گذر جائینگے لاکھوں کچھ اور حوصلہ ہے جو آئے ادھر ہیں آپ کیا کیجیے خوب واقف درد جگر ہیں آپ اب فکر کیجیے کہ بڑے نامور ہیں آپ آنا رہے خیال کہ نازک کمر ہیں آپ کچھ خیر ہے نسیم کمان ہیں کہ صبر ہیں آپ میرے نالے ہیں اچھوتے پارسا فریاد ہر حلقہ زنجیر اغوش مبارک بکواس ہے
--	---

میر و دوست علی محمد صاحب جلیل از ارشد ملائکہ خواجہ حیدر علی آتش بود از دولت حشمت
 ہر روز دانی و ہشت بہ کمال تنوع و عشرت بسر می برد در عہد حضرت سلطان عالم بخدمات نظامات
 و چنگ و داری اختیار یافت تا حیات جان جاہ و جلال بسر کرد کلاش گوی تفوق از ہر عصران بودہ
 و ابواب حیرت بر روی شائقان سخن گشودہ از دوست ہون کا بنرہ خط خال کا نہیں محتاج
 بغیر ہر یہ خط اعتبار رکھتا ہے :

و لہ روئے بہ باندہ لے جو میری چشم ترک
 و لہ تم سنو یا نہ سنو نا لے کیے جب کو نکا
 و لہ جان جان عاشقون میں نام جدائی کا نہ لولا
 کیسی زمین فلک پہ ہو پانی کمر کمر
 و رد دل کہنے سے مطلب ہوا اثر ہو کہ
 موت کا ذکر نہیں کرتے ہیں بیمار نہیں

یہ میر کا بیان از موطنان لکھو بود در عہد سلطنت حضرت سلطان عالم
 بخدمت سر شہدہ داری بخشی الملک راجہ الفت راے مغز بود استعدادی کامل و ہشت و در سخن
 سرائی عجب معنی آفرینے بود وحدت کلاش را حساب نتوان کرد کہ چند است و نازک خیالیش را
 اندازہ نتوان ساخت کہ بچہ مقدار است در پایان عمر بہ سندیہ اتفاق آمدنش افتاد بدین
 آمد مقدم اورا گرامی داشتہ و در اوراق خود جاودہ کرد و زوشب از کلام گوہر بارش لطفی و خطی

برداشت از دوست

صدائے صور سے گستر تین کچھ دل کے تاج ہیں	تسوی ملک خیر ہو جب تک طبیعت کو بھنگا ہیں
مجد ہو تانہ تھا شانہ صنم کی زلف بچان سے	بڑی ہی کشمکش سے ذہت کالے کئے نکالے ہیں
زمین پر لوٹنے پائین نہ انسو سے دل ناوان	یہ نور دیدہ جیسے آنکھ کے پردہ میں بالے ہیں
سحر آکان خوبی کیا بنا گوشون کے ہمسر ہو	دو بالاروٹنی میں چہ رونہ و نو نیا لے ہیں
و لہ خورشید کو نہ مہ کو نہ انجم کو دیکھیے	بد نظریہ ہے کہ فقط کلو دیکھیے
ڈرتا ہوں خون دیکھ کے قاتل نہ کھائش	اٹکے تم کو میرے ترجم کو دیکھیے
و لہ ابرو کی تیرے بچنے لی میں سے گمان دیکھ	زور اسے ناتوان کا بھی تو آجوان دیکھ
جام اسکا اے کلال بنے گانہ بے شراب	ہم سکشونکی خاک کو پانی میں سان دیکھ
جنون کے آب اشک سے تر ہر زمین و شہ	بھیلے نہ باتون ناقہ کا اے ساربان
و صبا نے اسیر کیا کل خموش ہے	بلبل کی بکسی کی طرف باغبان دیکھ
کھلتا نہیں کہ عارضہ کیا ہے اسے سچ	ریحان کی نبض ہو کے ذرا احربان دیکھ

وہ اب کمان پائی کمان شیشہ کمان چاند تر
 ہجرین کیفیت وصل مستم ایسا نہ ہے
 میر وزیر علی مختص بہ جہا خلف میر بندہ علی متوطن لکھنؤ است از خواجہ حیدر علی الش تلمذ کردی
 در سال یکہزار و دود و صد و ہفتاد یک ہجری در گذشت دیوانش مشہور معروف کلامش شائقان سخن را

مطبوع از روت

ازل سے خضر قافل ہے میرے سر کے لیے
 بلا طویل شب بھر ہے نہیں کشتی
 ولہ طالب وصل سے تم آج بھی جھلکا لائے
 تو نہوتا تو نہ دنیا میں کوئی غم ہوتا
 ولہ گھر سے دشت میں جو میں چاک گریبان کلا
 الفت کو تیرے جانان نے کیا غاتہ خراب
 ولہ آہنگا جذب عشق اگر زور شور پر
 اب کی برس جنون جو رہا زور شور پر
 ولہ تصویر اپنی چاند سی او نو جوان دیکھ
 بیل سے عرض ہو ذرا ناقہ کو روک کر
 ولہ کبھی نہ قدر ہوئی یہ طلال لیکے چلے
 بلا کے آب نے خوب آبرو ہماری کی
 ولہ بہار آئے آگے چمن پر ہی ہو جائے
 کہو تر اوڑھ کے جو پونچھ دیان بری ہو جائے
 میں وہ شجر ہوں کہ پیدا ہوا تیرے لیے
 دما لین مانگتا ہوں شام سے سحر کے لیے
 پھر وہی گل کی طسوج وعدہ فر دلائے
 کیون عدم سے بچنے ساتھ اسے دل شیدا لائے
 کوہ نہر باد سے مجنوں سے بیابان نکلا
 برہمن دیر سے کہہ سے مسلمان نکلا
 مہتاب شل مار گھر لگا چکے پر
 نہ پھر ہم جہتہ حائیکے مجنوں کی گور پر
 آئینہ لیکے ہاتھ میں خالق کی شان دیکھ
 مجنوں غریب ساتھ ہوا سے ساربان دیکھ
 لمحہ میں ساتھ ہم اپنا کمال لیکے چلے
 جہنم پر عرق انقبال لیکے چلے
 یہ زرد زرد ہر اک شہری ہری ہو جائے
 جواب نامہ جو لائے پیری ہو جائے

وہیز نامش مرزا سلامت علی است از متوطن لکھنؤ و از ملین حضرت ضمیر بود در مرثیہ کوئی
 زمین سخن را بہ آسمان برد و در بندش مضامین بلند بہ اظاکیان سخن میگردانہ و مست
 ظلمت جہان جہان بھی دیان نور ہو گیا
 گو یا کہ رنگ آئینہ سے دور ہو گیا
 کیا پختہ روشنائی تھی قدرت کے خانہ میں
 لکھو لے ہوا میں طائر زین نے بال و پر
 دنانے سارون کے جوڑے تھے ادھر ادھر
 پھر شک شب جہان سے کا فور ہو گیا
 باطل رسالہ شب ویکو رہو گیا
 مضمون تھا آفتاب کا ذرخون کے خانہ میں
 بیٹھا وہ آگے چنچ چسارم کے باہر
 نقار زر میں چن لے اُسے وہ سرسبز

<p>پھر میان چشمہ و کتاب ہو گیا پہل و زن میں تھا چھوٹی چھوٹی گل آہیں سایہ چال پری قضا چشم حور یوں دفعہ زمین سے نکلے آسمان پر آتے تھے جوڑ توڑ عجیب تیغ تیز کو اپنے سے گرم دیکھ کے اس شعلہ نیر کو بوگل نے رنگ لالہ نے شرت پہنچا دی رہاے اونے سے جو سہو کا ہے اعلیٰ وہی کیا خوب دلیل تو یہ ہوئی کی دہر</p>	<p>چشمہ تو خشک اور وہ سیراب ہو گیا گرمی میں محض نار تو زحیٰ میں صاف نور خود نہر آب زہر تڑپ تھر شور صور جسطح غصہ آئے کسی ناتوان پر سر سے گری جدا کیا پائے گریز کو برق و شرر نے نذر کیا جست و خیز کو یہ یہ یہ کیا ہی اپنی نیابت تھانے دی جو خلق سے بہرہ ور ہے دریا دہر سمجھے جو بر آب کو اچھا وہ ہے</p>
<p>ایسے نامشیر میر پیر علی میر حسین دہلوی است در شہر لکھنؤ تو ملن دشت در سخن سرائی علم کیا می افروخت مخصوص در مرثیہ گوئی فرودوسی وقت بود و خاقانی عبد کلام دلفریز حدیقہ سخن بہار بیت روح افروز و صفائین نازکش سخاۃ حسنی را بادہ نابے است غمزدنا در وادی سخن با مرزا و بہر ہم لہ بود کہ دو قدم از ویش اگر او در بلاغت نشان کیا کی بر افروختی این در فصاحت کوس اناد لا خیری نواسختے اگر آواز کلام دلفریز شکیب از دل ربودے این از نازک خیالہا جان از تن کشدے اگر او شخص سخن را آبرو است این قالب معنی را سرج در معنی کہ این ہر دو حضرات را اتفاق مرثیہ خوانی ہے افتاد از کثرت جماعت سامعین و شائقین در ان مجلس گذر و شور بودے و کلمہ احسن و مرجا و نعرہ واہ واد بفلک ہنرمند امراے ذوی القدر و شاہزادگان نامدار و نواب زادگان و الاتبار بر دو نختانہ این ہر دو حضرات جمع سے آمدند و حدیثی شایستہ بجامی آورند و زین صورت تعداد داخل این ہر دو حضرات اہم ہزار ہا رسیہ روحانی دار و دل دادہ کلام بحر نظام ایشان گردیدہ از دست</p>	<p>ایسے نامشیر میر پیر علی میر حسین دہلوی است در شہر لکھنؤ تو ملن دشت در سخن سرائی علم کیا می افروخت مخصوص در مرثیہ گوئی فرودوسی وقت بود و خاقانی عبد کلام دلفریز حدیقہ سخن بہار بیت روح افروز و صفائین نازکش سخاۃ حسنی را بادہ نابے است غمزدنا در وادی سخن با مرزا و بہر ہم لہ بود کہ دو قدم از ویش اگر او در بلاغت نشان کیا کی بر افروختی این در فصاحت کوس اناد لا خیری نواسختے اگر آواز کلام دلفریز شکیب از دل ربودے این از نازک خیالہا جان از تن کشدے اگر او شخص سخن را آبرو است این قالب معنی را سرج در معنی کہ این ہر دو حضرات را اتفاق مرثیہ خوانی ہے افتاد از کثرت جماعت سامعین و شائقین در ان مجلس گذر و شور بودے و کلمہ احسن و مرجا و نعرہ واہ واد بفلک ہنرمند امراے ذوی القدر و شاہزادگان نامدار و نواب زادگان و الاتبار بر دو نختانہ این ہر دو حضرات جمع سے آمدند و حدیثی شایستہ بجامی آورند و زین صورت تعداد داخل این ہر دو حضرات اہم ہزار ہا رسیہ روحانی دار و دل دادہ کلام بحر نظام ایشان گردیدہ از دست</p>
<p>یارب چمن نظم کو گلزار ارم کو تو فیض کا بدار ہو تو جہ کوئی دم کو</p>	<p>اسے ابر کو کم خشک زراعت پر کم کر گم نام کو اعجاز بیانوں میں زخم کر</p>
<p>جب تک بچک مہر کی بر تو سے بچائے انہی تن میرے طہر سے بچائے</p>	<p>جب تک بچک مہر کی بر تو سے بچائے انہی تن میرے طہر سے بچائے</p>
<p>اس باغ میں چٹھے ہیں تیرے فیض کے جاری</p>	<p>ابلیس کی زبان پر تیری شکر گزاری</p>

ہر تخیل برومند ہے یا حضرت باری	پہل ہو کہ بھی لمبا سے رباخت کا ہاری
وہ گل ہوں عیاں چمن طبع لکھو کو	بلبل نے بھی سو گھمانوں میں ہو لکھو کو
غواص طبیعت کو عطف کروہ لالی	ہو جنگی جگہ تاج سر عرش پہ خالی
ہر اک لڑی نظم تر پانے سے ہو عالی	عالم کی نگاہوں سے گرے قطب شمالی
سب ہوں درگمانہ علاقہ ہو کسی سے	نذر انکی نہ ہونگے جنہیں رشتہ جوئی سے
بھروسے در مقصود سے اس درج وہاں کو	دریا سے معافی سے بڑھا طبع روان کو
آگاہ کو انداز حکم سے زبان کو	ماشوق ہو فصاحت بھی وہ دے حسن بیان کو
تحسین کا سوا سے غل تاہمک ہو	ہر گوش بنے کان ملاحظ وہ نمک ہو
تذاریف میں چشمے کو سمندر سے ملا دوں	قطرے کو چہ دون آب تو گوہر ہے ملا دوں
فرشہ کی چمک ہر سحر سے ملا دوں	خارون کو نزاکت میں گل تر سے ملا دوں
اکلہ سے معنی کو نئے و شک سے باندھوں	ایک چول کا صندوق ہو سوز گت باندھوں
گر بزم کی جانب ہو توجہ دم تحریر	رہج با سے ابھی کشن فردوس کی تصویر
نہ کیجئے نہ کبھی محبت انجم فلک پیر	ہو جا سے ہوا بزم سیلان کی بجائے توجہ پیر
یوں تخت حسینان معانی اتر آئے	ہر چشم کو یوں کا اکھاڑا نظر آئے
ساتی کے کرم سے ہو وہ دور اور فوج طہ جام	جسمین عوینی نشہ ہر کیفیت اکٹھا نام
ہر مست فراموش کرے گردش آیت	عوی کی زبان میں نہ رہے پین سے آیت
ہاں بادہ کشو پچھ لو سنا نہ تین سے	جنت کی یہ موج آگئی ہے غلابی سے
اُن طرف زرم ابھی چھوڑ کے جب بزم	خیمہ کی خبر لائے میری طبع ادلو العزم
قطع سراعد اکا ارادہ ہو تو بائیس	دیکھا سے یہیں سب کو زبان معرکہ زرم

جل جائیں عداک بھڑکتی نظر آئے تکوار بہ تلووار جھکتی نظر آئے	دولت کوئی دنیا میں پس سے نہیں بہتر راحت کوئی آرام جگر سے نہیں بہتر	لذت کوئی پاکیزہ غم سے نہیں بہتر کمت کوئی بوسے گل تر سے نہیں بہتر
صدیوں میں علاج دل جبر و جی ہے ریحان ہر ہی روح ہی رُوح ہی ہے	ان باپ کا دل غم خندان ہے اسی سے وہ گل ہے کہ کھر شک گلستان ہے اسی سے	سب راحت و آرام کا سامان ہے اسی سے آبادی کا شانہ انسان ہے اسی سے
کس طرح گلے دل کہ جگر بند نہیں ہے گھر قبر سے بد تر ہے جو فرزند نہیں ہے	یہ وہ ہر عیاں پر جوان رہتا ہے جس سے یہ وہ ہر کلین نام و نشان رہتا ہے جس سے	وہ شمع ہر پر نور مکان رہتا ہے جس سے وہ دُر ہر قوی رشتہ بان رہتا ہے جس سے
لکھوئے نہیں یہ مال زر و مال کے بدلے موتی بھی گنا دینے ہیں اس صل کے بدلے	مولت ہی شوکت ہی اجلال ہی ہے ثروت ہی حشت ہی اقبال ہی ہے	سرمایہ ہی نقد ہی مال ہی ہے گوہر ہی پاقت ہی صل ہی ہے
دل بند ہو پہلو میں تو غم پاس نہیں ہے کچھ پاس نہیں مگر یہ قسم پاس نہیں ہے	مان باپ کی آسائش و راحت ہر پس سے نہی میں بھی جینے کی حلاوت ہر پس سے	خون جسم میں آنکھوں میں بھارت ہر پس سے ایام ضعیفی میں بھی طاقت ہر پس سے
آرام جگر قوت دل راحت حبان ہے پیری میں یہ طاقت ہے کہ فرزند جوان ہے	وہ شے ہر خوشی در پہ کھڑی رہتی ہر جس سے وہ چین ہے راحت کی کھڑی رہتی ہر جس سے	وہ اصل ہے امید بڑھی رہتی ہر جس سے وہ دُر ہے یہ دُر جان لڑی رہتی ہر جس سے
آرام جگر تاب و توان ساتھ ہے اُس کے		

پھر تاپے جدھر رشتہ کجاں سا تھو ہے اُسکے

مالک سے بھرے گھر کے اوپر جانے کو پوچھو	گھر والوں سے اس تفرقہ پر جانے کو پوچھو
ان باپ سے قسمت کے گڑ جانے کو پوچھو	یعقوب سے یوسف کے بچھڑ جانے کو پوچھو

اللہ دکھائے نہ الم نور نظر کا
یہ جانا ہے آنکھوں سے لہو قلب و جگر کا

مشتی فضل رسول میں شہید الم مخلص بہ واسطی و رعلوی نسب و سموی درجات معروف بہت
جامع فضائل انسانی بود و در عربی و فارسی و علم رمل و طب و حساب و نجوم و ستارگاہی کامل
داشت و عرفوان شباب سفر اختیار کرد و در گوالیار رسیدہ از تالیف نکتہ بیدار عمدہ شہر دار
ایجنٹی جو دھ پور یافت رفتہ رفتہ بر عمدہ میسر می راجستان رسید مدتی ہما نجا گذرانید و از
زرد دولت جمعیت بسیار بہر سائید و آخر عمدہ حضرت سلطان عالم ترک روزگار کردہ بوطن آمد
و از دیہات موروٹی و نیز بذر ایہ بیع و رہن صورت علاقہ پیدا نمود و در ایام عذر خدمات صاحبان
انگریز بجا آورد تا بعد تسلط بجلہ دی صن خدمات چند دیہات از سر کار انگریزی انعام یافت
و اختیار انگریزی مجبشری ہم گرفت در بابیان عمر شوق سخن کرد چون استعداد وادہ خوب داشت
ہر چہ گفت خوب گفت لکہ لگوئی تفوق از اقران و امثال ربود و کلاش بس دلکش و جان فواز
است صید دلہا میکند و ہزاران بند بر خاطر ہائے ہند با این نامہ نگار شغف بسیار کردے و
طریق محبت بزرگانہ سیردی اکثر اوقات کہ نوبت کجائی بوشا تم و یا در دو نکتہ آشیان صوت
جی بہت صحبت خوش میگذشت و طبعی غریب حاصل میگشت بسال گذشتہ و ولایت حیات فرمود

برجی از کلام معجز نظام آن مغفوریت اقامدے

دل دامن زلف میں جو پھنسا تھا پھنسا رہا

دل پر شب وصال بھی صدمہ بڑا رہا

کیا جانے ہائے لکلی کی بد و ما مجھے

کھلا خطاب صاحب عشاق کا بخش

عمر بھر مجھ کو جو شغل ہے رجوش رہا

ایک نئی زندگی میں بے زمانے کی سنی

جوانی کا جو بن جو وصل جا یسکا

عاشق تمام عمر اسیر بنا رہا

صبح سیاہ بخت کا کھٹکا لگا رہا

میں عمر بھر کہیں نہ کہیں تبتلا رہا

جانے دو جو گیا وہ گیا جو رہا رہا

قبر پر مرجع زندان قدح نوش رہا

شل گل باغ جان میں بہت خوش رہا

حسینوں کا نقشہ بدل جا یسکا

ولہ مریض آپکا روصحت تو ہے
ولہ تجھکو قرار کیوں نہیں آسان کبھی
ولہ ظلم و ستم ہن اہل زمین پر ہزار ہا
ولہ ہجر میں کیا کیا نہ پیش آیا مجھے
ولہ دیکھ کر اُسگو میں ایسا کھو گیا
ولہ شب وصل کم اسقدر ہو گئی
ولہ رہی فکر صندل ہے درد سر
ولہ جن میں لیکے جو اس گل کی بو صبا آئی
ولہ دل پر خود مردہ تیری بیدار کی جا نہیں
ولہ گل پہار داغ ہیں شاد اپنا نالہ ہے
ولہ شمرے عالم میں جو حضور کے ہیں
ولہ اچھے ہیں یا بُرے خدا جانے
ولہ ریخ و محن اٹھائے ایذا اٹھائے
ولہ شراب ابرو و شہ کافی ہے قتل کو
ولہ جو کون حسین جکی خبر ہم نہیں رکھتے
ولہ اشراف رہا لکھتے تو کیا نذر کر گئے

سنھلتے سنھلتے سنھل جائیگا
کیا دیکھ لی ہے گردش چشم تیرا کبھی
آتا ہو رجم تجھکو بھی آسان کبھی
موت نے آ آ کے دھمکا یا مجھے
دل نے بھی ڈھونڈ خانہ پھر پایا مجھے
پلک مارتے بس سحر ہو گئی
دوا باعث درد سر ہو گئی
دہن سے غمخون کے آواز مر جا آئی
کشتہ سیاب کو جلاد کی حاجت نہیں
کچھ ہمیں سیر گل و شاد کی حاجت نہیں
مجموع لوگ دور دور کے ہیں
جیسے ہیں بندے ہم حضور کے ہیں
لیکن نہ ہاتھ عشق سے اصلا اٹھائے
تلوار پیچھے نہ تینچے اور شمشیر
کس بزم میں کس گھر میں گذریم نہیں رکھتے
دل ہم نہیں رکھتے ہیں جگر ہم نہیں رکھتے

عارف علی شاہ اخلاص بہ عارف از ولایت خراسان و از عالم دولت محمد شاہ بادشاہ
ایران بود کلام تیش تک مادہ فصاحت و سخن شیرینش عطاوت افزا سے کلام بلاغت شیرین
ماشغافہ سرو می و ترانہ ہائے درواگیر گھنٹے و زنگھون شباب بر دنیا لے و دل پشت
پازدہ اختیار سیاحت فرمود و در ہندوستان آمد بہ حیدر آباد رخت آقامت کشود و
دست ارادت بدین سالک علی شاہ نعمت اللہی زد و مدتے بر ریاضت و مجاہدہ گذرانید میں بعد
سفر اطراف مالاک اختیار نمود و سیاحت پر قضا ہندوستان را پیاسے سیاحت پیو و دواز
جلہ مالاک ہند بارس و کانیور و خضر لکھو را بسیار خوش اقامت بدین سبب اکثر اوقات لکھو
تشریف میداشت چنانچہ گوید بہ ہندوستان ندیدم مٹھنی و لچپ چون لکھو اگرچہ طریق
سیرتا چنیا پٹن رفتہ در او اخیام حیات قصبہ سندیلہ را براے اقامت خود برگزید و بہ

بقام شیخ لاله که جایست پرفضا اقامت وزرید و این شعر خود بر زبان داشت که
 عشق است خاک سندیله اے خوشا خاک پاک سندیله در هم بعضی اوقات که از سیر اطراف
 بر میگشت با دماغ این نامه نگار هم رخت آفات می انداخت اما جایی متقل قیامش بان
 بود که مذکور شد مجمع غفر از برگزیدگان و سارفین دودام برگرداد بودی و هر کس محبتش را بنایت
 غنیمت انگاشته و جاهت و حسن ظاهری هم بنایت داشت و بخیان بصفت اخلاق و تواضع فی نظیر
 بود استعمال ملبوس نفیس و اطعمه لذیذ و سبک و شراب علانیه میخورد و مصارف معمولیات او کم از دوسه
 روپیه یوم نبود با اینهمه دست سوال پیش کسی دراز نکرد و در دوسه روپیه یکے امر او اکابر لب
 به سوال نکشود برین سبب اکثر او را به کیاگری مسوب میکردند در ایامیکه من نامه نگار مشغول
 الکتاب علوم بود و ساقی نامه ظهوری میخواندم روزی آنجناب تشریف شریف از ساقی داشتند
 و مرا مشغول درس ساقی نامه یانته بنایت محظوظ گشتند و ابایش خود خواندن آغاز فرمودند
 و باز من آن بطور حسن بیان که دند بگویم که از خوش بھگی و حسن بیانی و منی آنری چه لذت
 برد هشتم روزی در محبت شعر و سخن ذکر شد بیان در بیان آمد فرمودند که هیچ میدارستی
 در هندوستان طریق سدی علیه الرحمه که پیش گرفته و این جاده را که پیوده کفتم فرمودند
 که محی الدین اوزنگ زیب عالمگیر پادشاه هند بود در هنگامیکه خباب پدرم و دینیت حیات
 فرمودند آنجناب پرسیدند تشریف نداشتند بعد چند ماهی که آمدند اظهار شوق طافتم کردند
 بدیدن ایشان زخم با شفاعی و اخلاص پیش آمدند که هنوز لطف آن از دلم زخمه تا دیراز
 باقیه والد مقصود به ناسف و تحسّر مانده و گفتند که هر چند در تمامی بلاد هند و سراسر ان بر شتم آ
 باین اخلاق ستوده و اوصاف حمیده از امرا و اکابر دیگر را نیافتم من بعد از این در این ملک
 بهمان وجه خاص برخوردند که برین و دیگر حاضرین خدمت حالتی شکر طاری شد غزل

گل ریشک ز نیت آنخوش کن	بوش کن و بوش کن و بوش کن
سوسم گل تا نشوے هوشیار	هوش کن و هوش کن و هوش کن
ساعت از باد بهین تا بر است	نوش کن و نوش کن و نوش کن
گوشت میخاد و چون حشم نشین	جوش کن و جوش کن و جوش کن
گفته عارف ز سر صدق دل	گوش کن و گوش کن و گوش کن

باز فرمودند غزلی حافظ شیرازی را تا زده نصیب کرده ام بر نغز از ان بشنوید

در گلستانیکہ از جنت بخوبی عار دشت	صد بہار تازہ در خار سر دیوار دشت
ہر طرف جاری ہزاران چشمہ کوثر بار دشت	بکلی برگ گل خوشترنگ و زخار دشت
اندازان برگ و فوا خوش نالہا سے زار دشت	
خوہم تا در حقیقت دانم این اختراست	در میان عین شادی گریہ شرار صیت
رو برو دلدار و دیگر شکوہ از دلدار صیت	گفتش درین وصل این نالہا زار صیت
اگفت مارا جلوہ مشوق در اینکار دشت	
گر نگرد از بندہ پروانیت جا اعتراض	خنجر سان با نانشہ دانیت جا اعتراض
بر بساطم رو سہ نایت جا اعتراض	یار اگر نہ نشست با نایت جا اعتراض
بادشاہ کامران بود از گدایان عار دشت	
ہر چہ میداری ہی وہ ہم ناکامی مکن	جام را از کف منہ خوف بد انجامی مکن
ہوش کن ایدل و رین سودا و رنج مکن	گر مرید راہ عشقی منکر بد نامی مکن
فیض صفای خانہ رہن خانہ خار دشت	

اور سال یکہزار و دو صد دشتا و دشت ہجری و رکض و ولایت حیات فرمود حسب وصیت نفس اورا
در سند یاد آور دند و بقام شیخ فاروقین کردند و ریخا از کلام معجز نظام آن فرزند اسے قلم و بر سنے

بقلم سے آید

اگر دستم رسیدی گردش دور خدائی را	زین بر کندھے تاریشہ بنیاد جدائی را
بگو عشقا زنی عاز ناگر سالک عشقی	برو از سر بدر کن کبر و جاہ و خود نمائی را
ولہ عمریت انتظار تو دارم بیابیا	یارم بیابیا و نگارم بیابیا
مردم در انتظار و بد پریش نہ آمدی	از بہر فاقہ ہزارم بیابیا
جانم ز اشتیاق تو برب رسیدہ است	ای جان جان دمی بکنارم بیابیا
ولہ منم و ولی کہ ہر دم بدوست دارم او	کہ دے و نیم بسل بہ کہہ دا گذارم اورا
ہمہ روز بیتی قاری ہمیشہ گدہ وزاری	بچہ کار آید این دل کہ نگاہ دارم اورا
نہ بسینہ یک آہے کہ روان کہم بولیش	نہ غمی بدیدہ نامن رتقے نگارم اورا
بیان جان ولی را کہ جو جان پیرویدم	ہزار داغ حسرت تو سے پیارم اورا
شود آفرمان کہ نیم بغل گرفتہ تنگش	بفشرہ ہر قد دل بوض فشارم اورا

<p>ولہ شہزادہ کی لالہ رنجی گلبدن نیست ساتی اگر انیت و شراب کمن نیست برای بر خیز که گل رخان زیبا رفتند ای مرد خند چند نشینی غامض</p>	<p>ولہ بانا نہ ہر خلوت و ہر انجمن نیست کیش من و دین من و ایمان من نیست شہزادہ قدان سرور عنایت بنتاب کہ ہر بان ہانا رفتند</p>
<p>نقشبندی نظیر حسن مختص بہ اوج از روسا کا کوری است پدرش شی احمدین در سرکار اگر زری متعدد عددہ مای جلیکہ بود رتبه عالی و درجہ ستالی و شہت عجیب نازک کعب و خوش خیال است و علم تازی و فارسی و سنگا ہے کامل دارد و در رنگینی طبع و تحریر و قیاس و نظم و نثر و نگار گویم کہ در نفس و کمال گوے افوق از اقران و امثال پروردہ و پیشہ و کالکت عدالت و محبت و دوستی</p>	<p>نقشبندی نظیر حسن مختص بہ اوج از روسا کا کوری است پدرش شی احمدین در سرکار اگر زری متعدد عددہ مای جلیکہ بود رتبه عالی و درجہ ستالی و شہت عجیب نازک کعب و خوش خیال است و علم تازی و فارسی و سنگا ہے کامل دارد و در رنگینی طبع و تحریر و قیاس و نظم و نثر و نگار گویم کہ در نفس و کمال گوے افوق از اقران و امثال پروردہ و پیشہ و کالکت عدالت و محبت و دوستی</p>
<p>ولہ زنت مگر نشد و ہر جو حاصل ہنوز جاوہ نفس ہاری است بایند تاب نالم از ناوک کہ چلویم ز ہر ہری گذشت دل کہ یاد مشہد دیدہ جانان دارد پیش رویم فلک آئینہ غور شد گذشت بایم از جاوہ نور دی جو در آید بستوہ رنج فراق جان کسل ز وصال ناپید ولہ عشق ابروین جو تھے دست و دشمن ہو کر معجزے سے نہ نہائی مجھے زنجیر کبھی ولہ سوز تیرے آنکھ کچھ نہ ہو سکا تھو میری ساقی کی سہن اسکو مار سن</p>	<p>ولہ با ہمہ پروردہ کما شہدہ ہام مل ہور شاخ میدارد زنجیر در شش مل ہنوز شارم از بیکان کی جای او بود و دل خاش شیر تیر بہ شیر بان دارد تا بیا و رخ زیبا سے تو حیران دارد عربہ با سر ہر خار غیلاں دارد باز بختی چه سود ہر چه ہو زبان بود ہو گئے مجھے جدا سب میری گردن ہو کر کی نہ سانی نے جون من میری بھری روٹی عاشق کی طرح شمع کادل گذارے قصہ عشق زلف ہی زلف صفت دراز ہے</p>
<p>ولہ حکیم عابد علی المختص بہ کوترا از تلامذہ مظفر علوان اسیر است و طبع و زہر آباد از مخزن این سواد است در اردو و فارسی ہر دو سخن بیگوید کلامش لطیف است و زبانش فصیح از دست مے عشق تو اے جانان کشیدن آرزو دارم کجا کی قبلہ جانہا کی اے کعبہ ایسان ولہ یار و صدوق لن تر اینسا</p>	<p>ولہ بزرگ عقل برسان میدان آرزو دارم بجواب خم ابرو غمیدن آرزو دارم خوش بود عالم ہوانسا</p>

ولہ سوز دم گر اثرے دہشتی	ولہ سوز دم گر اثرے دہشتی
ولہ در غم بجز بار پردہ نشین	ولہ در غم بجز بار پردہ نشین
ولہ حریفوں کا ہجوم ہے یارب	ولہ حریفوں کا ہجوم ہے یارب
ولہ سبزہ خط نے روئے رنگین پر	ولہ سبزہ خط نے روئے رنگین پر
ولہ تاج کا ظلم سوچ تو ظالم	ولہ تاج کا ظلم سوچ تو ظالم
ولہ چین اکہم بھی نہ پایا عشق میں	ولہ چین اکہم بھی نہ پایا عشق میں
ولہ گھائل خدنگ کے نہ تفنگ و سناکے ہن	ولہ گھائل خدنگ کے نہ تفنگ و سناکے ہن

منم و یار و بد گ سینا
 بجز از من خرم و آشتی
 بجز از روئے کارم افتادہ است
 یہ جنازہ ہے کس پر امان کا
 حاشیہ لکھد یا گلستان کا
 دل نہ لو ہے کا ہے نہ بھڑکا
 درد دل اٹھا جو درد سر گیا
 گشتے ہم آگے نگاہان کیں

تیسویں درخان مہاراجہ جے گویاں سنگھ صاحب بہادر اہل خاص بہ شاقب از
 سکنا تے کھنڈہ و قبضہ بہدریں پر گئے گھلام پور است بدیش در عہد سلطنت سلاطین اودہ ملازم
 دفتر سلطانی بود بدین سبب از بد تے استقامت کھنڈہ اختیار فرمود و بعد از ترلع سلطنت
 از غایت خلوص و عقیدت ترک وطن کردہ رفاقت حضرت سلطان عالم بادشاہ اودہ بر خود لازم نمود
 و در سرشتہ بخشی سلاطینی جابانت و از وفور عاطفت بادشاہی بخطاب و خلعت مغز گر ویدہ
 باقران و اشال علم افتخار بر انراشت بسخن طرازی پایہ اش بلند است و در معنی شناسی
 خاطرش نزاکت پسند تاج ازکارش ملاوت افزای کام و زبان و ریختہ ہاے خامہ بجز بر بارش
 راجہ بزم شام بخوران بر سنے از ان درین نامہ جانیفت

ولہ تاج کوئے عاشقان نظارہ خسار او	ولہ تاج کوئے عاشقان نظارہ خسار او
ولہ تے دایم نادانی عزیز ہر دل و جانے	ولہ تے دایم نادانی عزیز ہر دل و جانے
عجب عیار و خاموشی بجام حسن مدہوشی	عجب عیار و خاموشی بجام حسن مدہوشی
جہ محبوب است مرغوبی عجب غولی خوش بگو	جہ محبوب است مرغوبی عجب غولی خوش بگو
ز مژگان ناوک اندازی ز غفرہ سحر روزار	ز مژگان ناوک اندازی ز غفرہ سحر روزار
ولہ اجڑ تو بوجہاں ہیج کسے نیست کس	ولہ اجڑ تو بوجہاں ہیج کسے نیست کس

حلقہ محراب طاعت ابرو خمدار او
 بچو مردم گشت در شتم ہزاران جاسن
 بخوبی ماہ کمانی ہلک کھنڈہ سلطانے
 جفاکوشی تم جوشی عدوی عہد و پمانے
 فروغ چشم یعقوبی جو یوسف پاکہ آتانی
 زابر و ترک گجاری بکف شمشیر برانی
 باشد غم عشق تو بدل ہم نفس ما

راجہ جلال بہادر اہل خاص بہ گلشن از روسا ہر ہمہ و از زمینداران و چودہریان آن
 قصبہ بود من بعد توجہ حضرت خاتمان قدر قدرت محمد علی شاہ بادشاہ بتقریب خدمت بادشاہی و

دستخط احکامات شاهی فرقی غرت برافراخت و ریاستی در لکھنؤ پیدا کرد و سخن بایہ اس بلند بود
دکلاش خاطر پند از خواب حیدر علی آتش تلمذ میکرد بر نئے از کلاش بقلم سیرہ سے آید از دست

بہار آئی شکوہ بھولا کھلا ہر تختہ ہر ایک چین کا	لیکن تماشای یاسمن کے لیکن تماشای سترن کا
ولہ وہ چنچکر نیام سے تلوار رہ گئے	سر کو جھکا کے ہنس گنہگار رہ گئے
شوق جال یارین دم ہو گیا فنا	دیدے ہمارے طالب دیدار رہ گئے
جیسے کھڑے ہوئے نہ ہے ہم کی طرح	کوئے صنم میں صورت مینار رہ گئے
گاشن نہ مضطرب ہو شب بھر بھرا خیر	دن وعدہ وصال کے دو چار رہ گئے
خوشاں روز کہ آن خوشید باشد عیشین من	شب تاغم بہ یار آید جمال جہین من

منشی کرد حارتی لال مختار صاحب بہ آسہ از سلطان قصبہ ہڈ بہ واقع ملک او وہ بودہ است
با این نامہ نگار واسطہ نیامکت و بختی دار و عجب مر و با خدا و شفقہ مزاج است با وجود ایام شباب
متوسع و پرہیزگار و بنیات خوش افعال و نیک کردار بعد از انصرام کار ہائے سرکار دولت
انگاشیہ اوقات خود را بیا و الکی گذرانند و مدام بکتاب اشتغال علمی اشتغال واد و زبان فارسی و
اردو و بجا کھا سخن گوید و از دریامی ذخائر خاطر در ہائے معنی جوید و علم تاریخ گوی بنیابت
طبیعت اور ساست و غور مض و وقایع علوم و طبعش عقدہ کشا اردو

خط سبست بود سبزہ چہ سبزہ سبزہ یکان	دو زخار تو چون صفحہ صفحہ صفحہ قرآن
ز سوک دو گویت سوزم نہ شد چش	چہ چش بخش سنبل چہ سنبل سنبل بجان
ولہ صنم خولف و کمر اشکت و ببت و کشاد	در آئینہ تماشا شکست و ببت و کشاد
بنای ملت و زنا عشق و باب ستم	صنم ز دست و بد لہما شکست و کشاد

در تقریب اول کتھا الی این نامہ نگار تارینما گفت کہ دو ما از ان قلم سے آید نظم

راچہ و حنیت سے عالی رفت و ذمی مرتب	رفت کیون برامی اوج قدر او کو اہ
چون ثریا در سخا ہر دم کف او و زشار	در علو چون مہر تابان است و کیون بارگاہ
ہست فرزند ہنیش نیز عالی ہستے	و اما از چشم بہ دار و کف خط خود آ لہ
کتھا چون گشت آن مہر پرمکنت	با عروس نیک اختر با ہزاران عروجاہ
بہر سال طوی و کجسم سہر بر ترے	گفت آسہ باشد مبارک این فرمان مہر ماہ
ولہ نوگل گاشن اقبال جو در گاہ پر شاہ	کتھا گشت و ماز و گل راحت چیدیم

<p>از نور طرب و جوش نشاط و عشرت از سر وصل کا ایک زدہ ہاتھ گلہانگ</p>	<p>سال این طوی آس از دل خود پریدیم اقصال گل و گلبل بہ گلستان دیدم</p>
<p>عشقی ظہور حسن التخلّص پہلوور از آشد تلامذہ تدبیر الدولہ نشی مظفر علیخان اسیر است سخن را بر ذات او ناز است و منی را با او صد نیاز ہفتش غالب سخن راجان و ہفتش شائقان این فن را روان ہما مشق سخن کرد و در محرکہ شعرا کا زمانہ باجا آور دما باین حد کمال رسید و کلاش مطبوع طبع خاص و عام گردید بر نئے از کلاش بقلم سیر وہ سے آید از روست</p>	<p>خط اُس حسین کے صفیہ دی لہیس کا عشر عشر بھی تو نہ یوسف کا حسن تھا روشن کسی کمال کو ہونی نہیں ظہور وہ بے خطا ہے بھر سے بن تو با چہ زمین وہ گرمی ہے فرقت سے کچھ میں پڑی ہے وہ پار کا ب اور اہل سر پہ کھڑی ہے بھون فیکر اُس بند رو کے جو پڑی ہے یہ آرزو کو ہر نکلنے کی تنہا جج ہے کہیں وہ ان بھی عزیز ہوئی عہت نکل ایسی ذرا پریشان سے نہیں مانی اُس چشم سید میں نہیں دنیا اس سر وہ مہر زار کر دیکھا در دولت پہ تو بولے</p>
<p>آمر و حال کینور و شہد و شہت عیسوی کہ عامہ سوخ نگار بہ ترمیم مضامین و حالات این کتاب سرگرم نگار است تقریباً تالیفی حسین فرزند کم نور خلیف بہادر تباریچ ہفتم می پروردی روز آدہ بنابر ایشان قصیدہ مع تاریخ بہ نسبت این تقریب بزرگاشتند چون مضامین رنگین خیالات بہ نسبت بہ دور در لکھنؤ کرا پرادرین موقع نگار بردہ اند اندہا بہت لاطفہ شائقین سخن و دل سالکان این کتاب پیش حوالہ قسم کردہ شد۔</p>	<p>بیشک لکھا ہوا ہے کسی خوشنویس کا بحر خم بین انین فرق جی بس تیس کا جب تک نہ در میان بین قدم ہوئیں کا تو بہ تو بہ نہ خدا بین نہ پیہر کہو یہ بگ بہت دکن آگیتی میں گڑی ہے اسے نزع دو غلے میں میری جان پڑی ہے مجرم تو الگ موت بھی سکتے ہیں کھڑی ہے کوئی در دل پر کوئی پہلو میں کھڑی ہے دلت سے دعا باب اجابت پہ پڑی ہے معلوم نہیں بنت غیب کس پہ پڑی ہے برجھی ہے کچھ ہے اُس آہو کے پڑی ہے دیوار یہ کھلے کے سہارے کھڑی ہے</p>
<p>کتاب راحت سے بھی میں نوا تھا بیدار</p>	<p>کسی سجدین ہون نے اذان دی ایک بار</p>

آئی جب محی علی خیر عمل کی نوبت
 آتفا تا جو پڑی آنکھ فلک کی جانب
 اسطرن رنغ ضرورت میں ہوا میں محروفت
 سبع سيارہ روانہ ہوئے بے شش و پنج
 ليکے تسبیح شریا کی براسے اوراد
 بزم انجم میں ہوا جب یہ تلاطم برپا
 تا کسی غیر کے منہ پر نہ بیٹے گرد گاہ
 بعد ازین صبح کی تقدیر کا تار اچکا
 سر ہر غفل چمکنے لگے مرغان چمن
 صدق اللہ تعالیٰ کی صدا یہ کہیں بلند
 دست گستاخ سے ناکادہ جنگا بڑھ کر
 خاک پر لٹ گیا یک نگہ شل یکم
 رنگ وہ لال بھبھو کا وہ شفق کا غارہ
 سنگی وقت سے از بہر ادای و جب
 بعد اٹھ کیا سورہ و الفجر شروع
 و اجمہ دل کو ہوا پھیر کے حلقہ ہی سلام
 دفعۃً بعد ملاقات کے یہ لفظ کس
 الغرض ساتھ میرا آنکے میں سایہ کی طرح
 ہو چنے جب شل صبا باغ کے دیوان پر
 نخل وہ نخل کہ رضوان سے دیکھے ہوں بھی
 چار جانب کو چمن پنج میں اک قصر بلند
 جو سے فرہاد سے بھی بڑھ کے مصفا کثر
 باغبان ازلی کی جو صنعت دیکھی
 کن داود سے گلزار کی سرسبزی پر
 اک صبا اہل تماشا سے یہ گردش گزار

لیکے انگریزی سردست ہوا میں شیار
 صبح صادق کے نظر آئے سراپا آثار
 اسطرن جرج نے انجم کا بڑا اسیا یا باز
 بند کر کے دکا لون کو چلے دکا نداز
 اوٹھ گیا مسجد مغرب میں شیب بیدار
 لیلی شب نے بھی بالون کچھا رخسار
 کھیرے دہن غفت میں مذمت کا غبار
 مطلع فجر بنا مطلع نور الا نور
 شل قرآن کے کھلے دفتر حیر غبار
 ارض سے تا فلک صورت روحیہ حصار
 چہرہ صبح سے کھو نکھٹ کو شایا اکبار
 جلوہ طور کے بالکل نظر آئے آثار
 جس پہ لالہ ہو نہ اور تصدق گلزار
 سر جادہ پر وضو کر کے ہوا میں طیار
 دی صد آ کے کسی شخص نے دیر کیا بار
 بے دعا مانگے میں باہر نکل آیا ناچار
 کہ اسبی طرح ٹپٹے ہوئے چلے گلزار
 کچھ چلا تھا کہ نظر باغ کی آلی دیوار
 اذن دریا کی لیکر ہوئے داخل کیا
 پھول ہاں شاخے چمکنے لگی فردوس چاکر
 رختیہ وہ کہ سینوں کے ہوں جیسے رخسار
 جان شیرین مفتوح ہو جاکے نثار
 اپنا گلستانہ نکالی بھی ہوا باغ و بہار
 پھو لکر بڑھتے تھے مرغان چمن یہ تیار
 کہ نئے تھاٹھ سے گلزار میں آئی ہر بار

اہل گلزار نے پہنے ہیں خاک کے طے
 برین ہر نخل کے موزوں ہر قبا اطلس
 رشک طوبی ہر بندہ سی سے ہر شاخ نہال
 صاف نخل رخ محبوب ہے ہر ایک روش
 نہ نخل کا جو نہری نے بچھا یا ہر فرش
 زعفرانی گل صدر برگ نے پہنی ہر گلاہ
 لب جان کش یہ سون بھی ملے ہر مٹی
 ہر گل سرخ کی یکرنگ گلابی پوشاک
 شادمانی سے خرامان ہے ہر ایک نخل قدم
 آمد باد بہاری سے جو مکا گلشن
 صاف ہر برگ سے پیدا ہر جلاصل کی صدا
 لب ہر گل سے ہو پیدا ہر ترانے کی صدا
 محو نظارہ قدرت ہر گلستان سارا
 باغ میں غنچہ کودک کے ہنسانے کے لیے
 گل کو سوناز سے جھولے میں جھولائی ہوا
 سرخ دم ہر کوئی گلشن میں کوئی ہر سرسبز
 مے شبنم سے چھلکتے ہیں جو ساغر گل کے
 دست بستہ باد با پنے روش پر ہوا
 حمہ بودین مدہوش ہیں مرغان چمن
 کہیں طاؤس ہیں قصان تو کہیں لکبک دان
 بی کہان بی کہان کہ کہ کہ پیا بدست
 کیوں نہ لبز شکر منہ ہو شکر خورے کا
 واہ کیا ایک قلم کاتب قدرت نے لکھا
 غنچہ کروار لبوں تک نہیں آتا ہر سخن
 باغبان نے ہر کیا باغ کا یہ نظم و نسق

جامہ کمنہ ہر ایک شاخ نے ڈالا ہر آثار
 عشق بچان کی عجب میل نے بخشی ہر بہار
 برگ مانند زبان ہیں ہمہ تن شکر گزار
 صورت آئینہ بالکل نہ کدورت نہ غبار
 خیرت گلشن فردوس ہے صحن گلزار
 از خوانی سر لالہ یہ بندھی ہر دستار
 سادگی سے ہر عجب حسن پہ نرسن کا سنگار
 جعد سنبل نے دیکھا یا ہے قیامت کا کھکا
 رخ شمشاد سے پیدا ہیں خوشی کے آثار
 چاندنی نے گل خورشید کیے بڑھ کے شاد
 جیسے ہوتی ہر حسینو کے چھرون میں جھنکا
 غنچے مضراب سے پہلو میں بجاتے ہیں سنار
 وجد شمشاد کو اور خوش ہیں ہر سنگار
 روز کرتی ہر نسیم سحری بوس و کسار
 صبح دم کے کھلاتی ہے پانداز ہزار
 مجمع گل میں ہر کیفیت اردو بازار
 بھولکر غنچے یہ کہتے ہیں کہ سانی کے شاد
 بڑھکے چڑی سے ہزاروں جالی ہر قفا
 نغمہ تازہ سے ہر شاخ پہ کھولے منتھار
 کہیں قمری کی ہر کو کو کہیں کوئل کی ہر چار
 لوٹ جاتا ہر کسی گل کی ہوا میں ہر بار
 ہر گل تر سے کیا کرتا ہے یہ بوس و کنار
 وصلی سادہ گلشن کو بچھا گلزار
 لال ہر حمد الہی میں زبان گفتار
 بے اجازت کے ہو اوجھی ہو آنا دشتوار

برجیان ہاتھ میں وقت حفاظت کے لیے
ساتھ قدغن کے جوانان جن کو ہر یہ حکم
سبب نظم گلستان کا جو و حجامین نے
اصل یہ ہے کہ مجھے جان کے طفل کتب
پٹ والی سے چھپائے کہیں چھپتا خوب
تب قسم کھا کے کہا میں نے کہ اس طفل صغیر
گول گول آنے کہا پتہ یہ مجھے کی طرح
اندون آنے میں پور کی شاید ہوت
بلکہ خط بھیجا ہر شخص کو بیان نام بنام
یہ بھی تحقیق سنا ہر کہ اب وجہ اونسے
شل لفظ کے رہا ملک اودھ زیر قلم
بادشہ حصن حصین اور وہ تھے شہر نیاہ
شل موشیہ کیا نام جان میں روشن
غربا پروردی ہمت ذی بل انوال
او کو دراصل بنایا تھا حد پارس
تقم کا تب قدرت سے ہمارا ج ہوئے
چھوٹا منہ اور بڑی بات ہر تعریف ادنی
غسلک ہو نہ چکے تھے در فقر رہنور
بان باعلان جوانان جن سے کمد و
دیکھو تعمیل میں تاخیر نہونے پاسے
یہی دفعہ ہے کہ پوشاک بے ہن حضور
اپنے عہد سے پتہ فرینے سے ہو سب حاضر
ہاتھ میں سر کے ایک ایک عصا سین
برجیان چاندی کی ہر ایک صنوبر کو ملین
وردیان بنر گر ٹول کے سر پر صاف

خارین باغ کے جنگل پہ تو کھائیں چہار
آنے پائے نگ گلستان میں خزان مردار
دی صد امجھ کو یہ غنچے نے چمک کر کیا
آپ نے خوب تجاہل سے کیا استفسار
آپ کو علم نہوتا تو میں کرتا اظہار
مجھ کو معلوم ہو ہوتا تو نہ کرتا زسکار
کوئی راجہ بن کہیں صاحب اغراض و کار
ہر بولانے کے لیے حد سے زیادہ ہمار
سنج کاغذ تکلف سے چھپے ہن شعار
عمر بھر نظم اودھ کے رہے بالکل مختار
سلطنت پر رہے حاوی وہ بیان پر کار
شل قبضہ رہے تھی میں سپہ کے سردار
رونق صد حکومت رہے تا آخر کار
شل گل ہو گئے زردار ہزار دن نادار
چھو گیا جو وہ زمیں ہوا بے تکرار
جتنے راجہ تھے اودھ میں سب زبان
خبر خوشی نہیں شاعر کو مجال گفتار
قصر گلشن سے کسی نے یہ صدا دی کیا
کمرین باندہ کے سب لوگ ابھی ہون تیار
کہیں لیجا کنگی تشریف ہماری سرکار
جنا سامان سواری ہر ابھی ہوتیار
آشکارا ہوئے گلشن میں شہانا آثار
گر بیان سب سطراعت پہ مہر لٹو وار
انرض سب وہ بنائے گئے بر جی پردار
خاہد دار ہزار دن کے مگر ایک ہزار

مہربان تلخ گل سرخ کی آئین و دو چار
 اور نیم محری چہرے ایک زرتار رہ
 حسب ارشاد میلے ہے سواری تیار
 کہ نگہ رو بردہ ہوتی ہیں بہ آہ سرکار
 کو نہد کر برقی کی صورت نکل آئین یکبار
 شکل ہوئے نہ ہی چشم کو تاب دیدار
 کہ وہ دونوں ہوئیں اس تخت روان پر
 بل کی طرح بڑے باہ و جلال سرکار
 ہو گئی آنکھ سے اوجھل ہ سواری و چار
 میں نے اُس وقت یہ غنچے سے کیا استفسار
 دل کو اوجھن ہے بہت صورت بنبل ہزار
 آنکھ کے ساتھ نہ حضرت پہ کھلا یہ اسرار
 انہیں یک شاہد گل دوسری بھی فصل بہار
 جکے ادراک پہ تھی آپکے میرے تکرار
 کیا تجھے بجل ہے اس بات میں یہ گراظہار
 داکا سلمہ اللہ لوجہ الماخبار
 وہ تو میرے ہیں بڑے دوست بر لبغفار
 تیرے احسان سے بسکدوش نہو گار نہار
 کچھ نہامت کے سوا ہاتھ نہ آتا زہن سار
 تو نے اب یاد دلایا تو ہوا ہن ہشیار

در شبنم کے بناکوش میں جھالے ڈالے
 دوڑ کر لائی صبا تخت روان ہاتھوں ہاتھ
 ایک مہری نے یہ کی عرض محل میں جا کر
 آئی آواز یہ ڈیوڑھی کا اٹھا جب پردہ
 پردہ قاف سے ثابت یہ ہوا دو پر بیان
 مثل شبنم کے اوڑھے اپنے حواس جسم
 نیم دا چشم کو زگر کی طبع یہ تو کھلا
 ہوئی ایکبار یہ گلبانگ سے پیدا آواز
 سائبش حسن سے خیرہ جو ہوئی اپنی نگاہ
 بعد ساعت میرے جب جمع ہو ہوئیں حواس
 سچ تبا مجھ کو جھلا دینا کہ کوئی طلسم
 سکر اگر میری حیرت پہ یہ غنچے نے کہا
 نہ یہ پر بیان ہیں نہ انسان ہیں نہ حوران جانا
 اس نجل سے اسی گھر یہ گئی ہیں حسان
 میں نے جن جھلا کے کہا صاف بنا او ظالم
 بت کہا آپکے شاگرد وہ راجہ صاحب
 میں یہ بولا کہ اسی پر یہ تجھے تھا اغماض
 خوب موقع پر مجھے یاد دلایا تو نے
 بات رہ جائیگی اور وقت نہیں رہنے کا
 فکر تھی مجھ کو بھی تاریخ وغیرہ کی کمال

ساتھی نامہ

جام جمشید کجاہست در و بادہ بیار
 برق چمکی وہ سر کوہ اوٹھا بر بہار
 کہ بعد نازے متا نہ ہوا کی رفتار
 عے ہوشوق ہو گلزار ہو بختا ہو ستار

ساقیا مہر خوشی ز لب خسم بردار
 می گساری کا میری جان بھی ہے موقع
 بھر بھرتی ہو کچھ اپنی بھی طبیعت اسدم
 چار جانب سے چلتے آتے ہیں کالے بادل

گوئیں کو لتی ہیں بول رہے ہیں طاووس
جمع میلہ ہر دختون پہ پڑے ہیں جھولے
سنج جوڑا ہر کسیکا تو کسیکا دھانی
ساتیا تجھکو سر پہ مٹان گی ہر قسم
وقت جاتا ہر ذرا گھر سے کل او ظالم
کنے بنتے سے بڑی دیر میں گاتر تریف
ایک جماعت کی جماعت کیا جھکے سلام
شکے اس کان اس کان اوڑیا او سے
ہو کے مجبور کہا ہے کہ اسے بندہ نواز
پرورش خم کے خانے میں ہو جسے پائی
شکے یہ بات دیا پریشان نے یہ جواب
سر اکراہ سے یہ سچی ہے مقولہ اوسکا
تشنہ کاموں کو جو سوکھی یہ سنائی اُسے
ایک مدت سے تنہا ہی ہے ساقی
شکے یہ بات شکل وہ سچا کجخت
چہرہ کا شیشہ صفت کھولے منہ کا ڈورا
وہ پلا آج کہ چم نے بھی نہ لکھی ہو کبھی
شیشہ دل میں سے یوں وہ پری دور کے
مبتدہ فیض تاک نشہ میں جکے ہو پوچھو
اکھڑو شون کی طرح سے سب کا غذیر
دیکھ کر اہل بصیرت کو تعجب ہو جائے
ایسے زیبا ہوں قصید کے سوا اور پائیں

بھی بوندین بن بری بھی پڑتی ہر کھوار
چنگ لے لیکے حسین چہچہ گانے ہیں گار
اُس پہ طرہ ہر انگ باغ جوانی کی بہار
دیکھ اب دیر نہ کر سب ہے دھارو طیار
جان بلب دیر سے ہیں جام کی گورت ہزار
لٹ پٹی سر پہ دھڑکنے گلابی و ستار
اور کہا اکی تھوڑی ہو عنایت و رکار
خالی شیشے کی طرح خاک زلی مانس ڈکار
کھولے شل دکان قفل زبان گفتار
آج دکھلائے اُس لال بری کا دیدار
یکدم اُسکو ہے صحبت سے بھٹکے انکار
ایڑی چوٹی میں بن داروئے سنگل اتوار
دل قباب کو مطلق نہ رہا صبر و قرار
دل مضطر ہو اسی ناوک مرگان شکار
جمل کیوجہ سے مجھول کیا کچھ اقرار
اے حب ازلی نیک بطون نیک شہار
بھول سے بھی ہوں سوار رنگ میں جسک خیار
جسطح صاف اتر جاتا ہو صابون تار
میں ممدوح میں تالطم کروں چند شہار
تازہ گھماے مضامین لگا دوں انبار
باغ فردوس و مروج کو نظر آئے بہار
کہ بدل شام اودھ میں چہچہ ہون شہار

خطاب بہ سرو

ازوہر خیز بیا ای خرد خوش کردار
تو ہواں کلبہ ازان میں چراغ روشن

علم نظم ز سر نچہ مدحت بہر دار
دست و پاویدہ دولی سب ہیں سر کد

تیری تجویز پہ چوہے ہیں جہان کے سب کام
روح کی طرح سے جس تن میں نہیں فضل ترا
جہلا کو تیری تکلم سے کیا آگاہی
بحرِ ہمتی میں ہیں ہر قسم کے جوہر لیکن
تیری توقیر کوئی دل سے ہمارے بوجھے
خوب آگاہ ہے تو غر و شرف سے اپنے
اپنا اس کام کے لائق نہ زبان ہے نہ دہن
راجہ صاحب ہے لقب نام ہے درگاہِ رشاد
بارک اللہ وہ ہیں اپنے گھر کے چراغ
مطلع لطف و کرم مقطع حلق اعظم
وہ رئیس ابن رئیس اور لقی ابن لقیق
روسا میں جو کیا غور نہیں مثل او کا
انکے گوہر سے کھلے معنی سہلابہ
اُنے ہوت کے لوگوں کو بھلا کیا نسبت
وضع دار ایسے کہ واللہ نہ دیکھے نہ سنے
صاف اجاب ہے یکسر صفت آئینہ
ایسی اللہ بخشی ہے انھیں عقل سلیم
حق تو یہ ہے کہ اگر آج ارسطو ہوتا
کچھ تعلی کی نظر سے نہیں آیا یہ کلام
یہ ہیں سب امرِ خدا وادارہ کیا ہے
کوئی مشتوق نہیں اور سحرِ شغل کتاب
کوئی چرچہ ہی نہیں علم کے چرچے کے سوا
یوترون کے ہیں امیر اور سخا ابن سخا
فارسی و عربی و ناگری اور انگریزی
نظم میں بھی وہ ہیں نہایت کامل

کہ تیری جیت ہے جیت تیری ہمارے ہمار
وہ حقیقت میں ہو مانند محمد تیرہ و تار
عقلا کا ہے تیری ذات مقدس بہ مدار
پر تیرے سانے بے آب ہیں درِ شہوار
تیرے کلموں کے تصدیق تیرے فقر و گنگ تیار
جنکی توصیف میں لکھنے ہیں مجھے چند اشار
بعد تائید کچھ امداد ہے تیری درکار
زبدہ خلق خدا خاصہ رب غفار
جاہ و اقبال کے پیدا ہیں جبین سے آثار
نیکو نیک صفت نیک بطون نیک شمار
انکی تہذیب پہ تہذیب کو خود ہے اقرار
شرفا میں بھی شریف ایسے کہاں ہوتا تھا
صاف صورت سے ہیں آئینہ کرم کے آثار
سچ ہے انکو تو بنایا ہے خدا نے اوتار
بات جو منہ سے کہی فرق نہ آیا زہار
دل شفاف میں گنجشک نہ کہورت نہ غبار
مشورہ ہوتا ہے ہر شخص کو اُنسے درکار
مثل سرمہ قدم انکوں میں لگاتا ہر بار
دیکھ لین دیدہ لطف سے جبین ہونگار
حاسد و کین کو تیکو یہ حد ہے بیکار
وہی شاہد وہی شہود وہی ہر دہار
دیکھ جس سمت کتابوں کے لگے ہیں انبار
گو ہر باب کو ہے صدر ریاست و قار
کون سا علم ہے جبین وہ نہیں ہیں شمار
انکی تصنیف ہے خود شہرہ ہر شہر دیا

رحمت خاص سے اللہ نے سب کچھ ہو دیا
 قدر دانی ہے کہتے ہیں کہ ہر حالت میں
 کشت اسید جہان مثل خان ہو سر سبز
 صبح سے شام تک نقش کف پاکی طرح
 حق ہو جو داد و بخشش کی ہو اس عالم میں
 ہر بخونے ہی تھکے کہا آخر کار
 کام جو ہمت عالی سے کیا خوب کیا
 وہ اولو الغرم کہ بالکل نہیں پروا اسکی
 اپنے جنگ بہادر کی جو یہ شادی کی
 نہ میری مدح سرا کی کو تسلی سمجھو
 ایک شمع اسی شادی کا بیان کرتا ہوں
 سیکڑوں قسم کے سلوا لے ہزاروں جوڑے
 مختصر یہ ہو کہ اتنی ہوئی کپڑے کی خرید
 دوستوں کو بھی غنایت سے نہ رکھا محروم
 لوگ کہتے ہیں یہ آ آ کے کہ راجہ صاحب
 میہانوں کے لیے عمدہ نہایت کھانے
 ماسوا اسکے یہ بھی مہتمون برتا کر
 کہنے بان صاحب انصاف ہی کہتے ہیں
 بارگاہ اسی مرتب ہوئی نوشہ کے لیے
 جاندنی ماہ نور نے بجھائی لا کر
 لب شفاف نہایت بھر پور روشن
 جب شب قدر کے مانند بجلی پھیلی
 سر مند بہ جو شاہ ہوا جلوہ فرور
 اہل مجلس کو کیا از سر آداب سلام
 پہلے حجرے کے لیے چننے سے آئی نہ ہر

اس محل پر طبیعت میں نہیں کچھ بندار
 دل سے شاد و کج نامہ شعر کے ٹھہار
 رشیمہ فیض سے ہو دست کرم ابر بہار
 آستانے پر پڑے رہتے ہیں ساکن و چار
 سنے حاتم تو چڑھ آئے ابھی لڑنے سے بخار
 انکی تعریف لکھے کیا قلم بے مقدار
 اس زمانے میں یہ باتیں ہیں نہایت خوار
 ایک کے خج ہوں سو یا کہ انھیں کچھ چار
 کیا کمون نوح میں قاصر ہے زبان گفتار
 اسکی تعریف سے خالی نہیں کوئی اخبار
 در زبون کار ہا دیوڑھی پہ مہینوں بازار
 مثل اوراق شجر ہو گئے گھر میں انبار
 کمپنی میں نہ نام کو باقی ایک تار
 بلکہ مانند اعزاء کے کیا اٹکا و تار
 کیا نئے رنگ سے تھبہ کو بنایا گلزار
 اور کئی قسم کے ہمراہ عربوں کے اجار
 کہ عوض آب کے دوشرب نارنج و انار
 ایسے دیکھے ہیں کسی بھی کہیں خوش گو
 جسکے اطراف میں محل کی قناتوں کا حصا
 اس پتہ فالین کلف کے بچے بوٹے خار
 لائینوں کی الگ گود قناتوں کے قطار
 روز روشن کو کیا چننے اسے شب بہ شمار
 مہر کے صاف نظر آئے جبین سے آثار
 ہو کے مسرور بدل سب کے کہا بر خور دار
 ماہ و خوشیہ دم فہل سینے مٹھل دار

مٹھلین لیکے ہوا ایک مین ایک لیا
کہ انہی رہے تاحشر یہ قائم سرکار

یاون میں ملک تریا کے بڑے گھنگرو
ایک مصرعہ یہ چڑھا اُسے غزل سے پہلے

غزل

سارے پردار کی آنکھ کا ہوتا را دوٹھا
فخر ہے اپنے گھرانے کا ہمارا دوٹھا
دل رہا ہر یہ دلا رام دل آرا دوٹھا
کشور حسن کا تیا ہے اجارا دوٹھا
اُسکے تلونے بھی کمتر ہے ہمارا دوٹھا
اس طرف بھی نظر مہر حسن آرا دوٹھا
شکر یارب کہ دولن چاند ہوتا را دوٹھا
جلد ہو صاحب اولاد یہ سارا دوٹھا
نیچی نظروں سے یہ کرتا ہر اشارہ دوٹھا
ایک ساعت بھی کسی طرح نہ گدیرے بکا
دیکھنے کو نہ ہی حرص کو جرات نہ ہار
جمع ہر قسم کے آگے ہوئے و کا مدار
بھڑا ایسی کہ گزریک نظر کا دشوار
چاندنی چوک کہون یا اسے مینا بازار
آج جی کھولنے کلا سے میرے جی کا بھا
تعلقہ حج کو یک آن مین کر کے فے اندار
ایک گردش مین پڑیچ کو چکر دو چار
چاندنی رات کو مٹاب جو چھوٹی یکبار
صبح کے صاف نظر آئے فلک سے آثار
طنہ زن شل شر کا ہٹان برتھے انار
دُم و باکر ہوئے رویوش شکر و مدار
قرۃ العین کی شادی مین جو تھے کار نگار

ماہ مارہ ہر دولن راج دولارا دوٹھا
چوگر مور لگا کھنے سر نوشتہ پر
ان محفل کے کچھین کیون نہ دل کی جانب
جسکے یون حضرت یوسف سے بیجا کسا
سالیان پہنچیں بولیں یہ بلا مین لیکر
عرض کی زہرہ کھڑے کی بلا مین لیکر
رونا دیکے ہی مادرِ نوشہ نے کس
میرے اندہ یہ ایسی ہو مبارک شادی
پھر ہی رنگ سے زہرہ یہ غزل گائے طور
خوب دور ز رہا ناچ کا بہم جلبہ
بعد اسکے بھی کئی روز رہا رقص و سماع
اس درغیض سے تانفع اوٹھا مین تم بھی
صحن دروازہ سے بھی انجمن خاص ملک
و بد مذہب سے یہ کہتا تھا فلک
ہم کے گولے نے یہ پٹھ پھوڑ کے گردن کیا
پھوڑوں کو دل کے پھوڑے تو بھی کھلا دو
کاٹ کر سیف پٹے باز کے ہر زرخنی نے
ماہ کے منہ پر خجالت سے ہوائی جھوٹی
شل رنگس کے ہوئے دیدہ اختر بنے نور
رہی گلکاری پہ بڑے بڑے رنگ گشن
طنین کے شل تریا سے جو باندھے کچھے
بہ شادی کے دیئے سکھو موشائے دال

بعد انعام کے جتنے کی جب آلی نوبت
بول بالا ہو ہمارا کی جو کچھ مرصی
پر یہ عرض کہ ہر آج جھکے کادون
مین بھی سنتا تھا تیرے رسل ناگاہ
آپ کس نگر میں ہیں باب اجابت ہو کھلا
حق مہر وچ میں ہوتو دعا کی میں نے
جبے ملک نجم سے افشاں ہے جہن انلاک
مہر و مہ پھرتے ہیں جب تک صفت سوداگر
جب تک سدرہ پہ جبریل امین کا ہر قیام
یہ بھی قائم رہیں دنیا میں بعد جاہ و جلال
جاہ و اقبال میں انکے تودے برکت یارب
اور جو کچھ تیری درگاہ غنی سے مانگے
اور زندہ صدویں سال میں سب فرزند
دوست خندان رہیں مانند گل ترہم
از سر ہدیہ قیصر کی ہر تاریخ ظہور
بیاب ہو جنگ بہادر کو مبارک یارب
باغ عالم میں خدا انکو کرے بار آور
باب وادع سوانام ہو روشن اسکا
یہ دعا ہر کراسی سال میں بافضل عظیم
کر قرم کلک دعا سے ہی تاریخ ظہور

دست بستہ سر آداب سے بولے کیا
ہم نکھار ہیں کینے میں نہیں کچھ تکرار
کہ مینوں ہی امید یہ کھایا ہر اودھار
ہاتھ غیب سے گھبرا کے پکارا ایک بار
کھولے بہر خدا جلد لبان اظہار
یا آئی بے تکریم رسول مختار
جب تک شمس و قمر کا ہے سرخ ہوا
جب تک چرخ کا نار و سچ بھرا ہے بازار
جب تک و ہر میں جاری، محیط و خار
فضل خالق کا رہے اور سر رہی سرکار
اور ہو جائیں زہرِ سرخ کے گھر میں ابتلا
ہاتھ اٹھاتے ہی سر دست بے تکرار
بیجا یوں کو ہو ترقی عزت ہر بار
دشمن جاہ رہیں صورت زنگس یار
کہ یہ شوکت رہے قائم یہ ہمیشہ یار
اور رہے زندہ بعد جاہ وہ اقبال آثار
نخل اقبال سے دائم یہ رہے برخوردار
مثل نور شید یہ ہو شہرہ ہر شہر و دیار
وے آئی ہے فرزند سعادت آثار
راج رانی ہو دولہن دو لٹا کھنڈا و آ

مہر تخلص این نامہ نگار دین خاکہای مخوران معنی شناس است ہر خند کہ خود را در زمرہ
سخن برداران شعر دان و بعضی شناسان نسبت کردن سرمایہ پرشخوار باب سخن بر اسے
خود ترشید وادن است اما چون سخن را باسن و مرا با سخن و اسکا معنوی و دیانت چار و ناچار
بر رخ از خند پارہ پاس خود را کہ پیش جو ہر یان باز از فضل و کمال کیم آندی و بقدری نیم نظیر
خوش است پیش شاکدان سے گتہ

قصیده در مدح جناب والد مخفور لعلی راجه و هجیت رامی

سایه انگن شد ز هر سو ابرم و اید بار
تا صید باد بهاری نامه آورد از طرب
از شکوفه تاج بر سر بنیر پیراهن بسر
قابل دیدست حسن نوع و دسان چمن
چشم ز کس در چمن حیران ز صنع ایزدی
گل کشاید گوش خود را در چمن هر صبح و شام
رند و صوفی هر دو غافل شد بد و رجایم
صنعت صانع بچشم جلوه از هر سو نمود
نوع و سان گلستان که محو آتش شدند
از شمیم نکبت گلهای مطهر شد چمن
محض رندان نور شد ز نور آفتاب
توبه را شکست را به سجده را بر خاک زد
ساتیار حمی بجالم کن درین عهد نشاط
بر نشینم در گلستان با صنم ساغر زخم
گاه از جوش طرب تنگش را غوش آدم
مست سازد باوده از وجه حسن صبح
اندر آن حالت که خاطر را بود جوش و خروش
از رنگ گل خامه و از دیده تمکیل دوات
بهر نظم خود نمک برگرم از حسن طبع
بزرگوارم بدست آن مجسمه مواج کرم
نامدار و خاتم مهر سلیمانی بدست
یاخته جسم و سرش از دست خیاط ازل
راجعه و هجیت رامی کان بود در باغ غله
روح دشمن صافی میگوید که قربانت شوم

ریشک عمان و عدل شد دامن باد بهار
شد مضمونش مطردشت و باغ و کو بهار
شد خلع نخل هر گلشن ز تشریف بهار
جبهه انور روز روز عید و تشریف بهار
نکبت گل شد بخت و جوی او بهوش نثار
تشیب می یابد از راز خفی کردگار
نخیر چشم ساتی بکیش نباشد بهوش یار
در چمن هر برگ گل آورد و یاد کردگار
شانه میسازد زلف خویش سبیل بار بار
نامه تا بکشد باد و صبح از مشک تبار
خانه های زهد و تقوی کلبه شهای تا
جبه و دستار را از دست کرده تار تار
باوه زنگین عطا فرما بجام زر زنگار
زلف را زنجیر سازم و در گلو ز نار و دار
گاه دست خود بدوشش انگنم ستانه دار
رو برو آئینه باشد از رخ شفاف یار
دل شود مضطر به تحریر نظم سحر کار
صفحه از برگ سمن مضمون نگارم از بهار
چاشنی بخش بمن نطق لب شکر نثار
کز کف جودش بدست آرم گهر با شمار
آسمان جاه و دولت کامران و کامگار
جامه مهر و مروت افسر عز و وقار
شد دماغ عالم ارکان ز بولش مشکبار
رویت ماه نو عید است تیغ آبدار

تو تیا ہی چشم نصرت کرد یاے لشکرش
 جند اہمیت آتھن آتھد از ہمیش بچاہ
 ہمت مروانہ رستم را دہد تعلیم جنگ
 جند انگیتی شک و تار طبع او
 مسد زرین جہمت راز و آتش رونقی
 گوہر مدح و ثنا آردہ ام در سلک نظم
 نعمت تحسین سراپد زہرہ از جہنم سوم
 شکہ باشم تا کند تحسین کسے بر طبع من
 با خموشی ساز جہر انیک بگو حرف دعا
 تا کہ یارب باشد از او و دشمن بی بہان
 رونق دلوان جہش و انما از داد باد
 ولہ نگار تابی تو خوش مارانہ ہرگز بوستان آمد
 اسید بخت میدارم کہ گرد و مہربان یارم
 ہزاران عہد بستی باعث ناز بکشے
 اگر از زلف مشک آکین گرہ در باغ بکشا
 ولہ فصل بہار آمد و او در کنار نیست
 ز اہد مرا بہ تیغ ملاست کمں فگار
 بر بستر فراق چیدہ صبح و شام
 ولہ شباب رفت و بدل عشق و لہران با
 خزان چہ کرد بگلشن بیاتما شاکن
 نہ گل بشاخ باند نہ غنڈیلب باغ
 ہزار کاخ بہ سیلاب رفت صد دفتر
 ہزار در و کشیدی تو جہر در رہ عشق
 ولہ دایم بخت خوبے رخسار من اند
 بنشین بہ گلستان و وزن بادہ گلگون

خاک نقش پای او گلگونہ روی بہار
 تیر تیرش کور سازد دیدہ اسفند یار
 می شمارد سام را مصمصام فضل نے سوار
 حلم یک بار گران باشد بفرق کو بہار
 قصر جو دود او را از دست او نکش نکار
 لب کشاید خامہ ام بر جوش غمان بار بار
 آفرین بر خاک گوید نظم آبدار
 این بود فیض ثنا سے آن امیر نامدار
 از ادب امی خامہ ام بر گیر راہ اختصار
 تا کہ از ظلم و ستم گرد و دل عالم فگار
 حرف جو را از دفتر اقبال باشد بکنار
 نہ چشم خواب براید نہ جانم را توان آمد
 در آید از درم جانان اسید کامران آمد
 کنون چشم دفا از تو چسان ای مہربان آمد
 سوط بوستان گرد ہوا غنڈ نشان آمد
 در واکہ خاطر ہمہ شکیب و قرار نیست
 این خاطر خون زودہ در اختیار نیست
 حاشا کہ بی تو خاطر او را قرار نیست
 گذشت عہد گل و شوق گلستان باقی
 کہ نیست از گل و بلبل کی نشان باقی
 بماند شکوہ ز صیاد و باغخان باقی
 مگر بماند سخن از سخوران باقی
 ہنوز ہست نہ امہر مہ رخسان باقی
 این جنس گران از رہ بازار من اند
 کین عہد گل و موسم گلزار من اند

ولم	چشم بگون قد و زون رخ زیبا داری	چشم بد و عجب حسن و لا را داری
ولم	نقد دل بر دهم مهر و قمار دل با	مان کنون از من بیدل چه تنه داری
ولم	وقت عیش و طرب و گردش جام است مهرور	بزم بی باده اگر هست حرام است مهرور
ولم	تا توانی بطرب و کوش ویده داد نشاط	مهر بان یار دمی کنده بجام است مهرور
ولم	نخل سر سبز و هوا خورم و گل خنده زبان	در چین جلوه کن لطف تمام است مهرور
ولم	ویده شاق است بهر دید و دیدار ترا	گوش میخوابد شنیدن نغمه گفتار ترا
ولم	حسن روی گل خان و زنگه گوشتان	سید به یاد می بهر کس صفت کار ترا
ولم	بنیم است از جوهر گردون لیس و اتم عشق	نکر آزادی نباشد یک گرفتار ترا
ولم	مهر سیر تا سر غرق بحر عصبان بوده است	یکه بر لطف تو باشد این گنگار ترا
ولم	هزار شکر که آن ماه مهربان گردید	فلک بکام و معین گردش جهان گردید
ولم	چنان بدوش من افتاد بار کوه فراق	که تیر قامت ماصورت کمان گردید
ولم	که ترا نامهربان که مهربان گویم ترا	در محبت هر چه آید ز زبان گویم ترا
ولم	قصه درد و فراق شرح کردن شکل است	لیک خواهم شمه زان دستان گویم ترا
ولم	عالمی گوید ترا جان یک جهان گوید هیچ	بهتر آنم که عجز جادوان گویم ترا
ولم	وای ناهمی که میدی به لطف بسته ام	با همه نامهربانی مهربان گویم ترا
ولم	مهر بر رو سخن بستی دو صد رنگ طلسم	بای آن دارد کنون جادو بیان گویم ترا

تذکر ملاقات نگارنده این سکر فنامه با درگاه شاد و شریک غلظ غلظت آباد و پینه
 بر ملا که گفته گان این اوراق و شائقان اخبار بلاد و آفاق نفقه نماند که نگارنده این شکر فنامه
 یاری داشت مهربان دوستی محبت اطلاق و احسان موصوم به راه درگاه شاد و دارت
 ریاست و دولت مهاراجه رام زان ناظم صوبه بهار و غلظ آباد که اگر شمه از مجاهد و اوصافش
 بزنگارم کتابی ترتیب شود و اگر بر می از مهر و شگفتاش برگذارم و فرستد و حیف که درین سال
 میر خدای بجاالت عیش شبانخت زندگانی ازین جهان فانی بعالم جادوئی بربست و در اع
 اجل را بیک اجابت گفت چگونگی که این حادثه پراکنده با من چه ساخت و خاطر مراحبان و رنگنا
 تشنگی و پژمردگی انداخته ستیزه گر فلک از جفا و جور تو و او و نفاق پیشه سپهر از کینات و او

مرگوش رسانیدی از جفا حرفی به که رفت تا ابد حرف عاقبت بریاده از اتفاقات آنکه
پیش ازین بسه ماه از غایت تقاضای شوق خاطرهای طریق نوبت دیدن جانین بمقام برس
رسیده بود گو یا کارکنان قضا و قدر همان دیدار دید آخری قرار داده بودند صدف
در چشم زون صحبت یار آفرشته در روی گل سپیدیدیم بهار آفرشته چنانچه چند ابیات
شعری منسجم حالات ملاقات یکدیگر و هم در تاریخ وفات آن مرحوم از شایع افکار خود
درین شکرگانه میگذاردیم

دل امر و ز کلفت آشنا نیست
ز دل طوفان حسرتها زنده جوش
ایمان شادمانی و وفا ننگست
چگر خون میشود از شدت غم
ندانی کین غم از بهر که باشد
بگویم باعث این غم مرا کینست
که در شهر عظیم آباد مشهور
مرا بوده شقیقه کو جو آنی
سخنی و باذل و عالی تبار
رئیس بمشال این زمانه
محبت و در دلش چون کیف باطل
بکار و دستان چشش مکر بود
سه میگذشت کان و الانزادی
بمن اظهار کرده شوق دیدار
بیاتام که صحبت گزینم
مرا هم شوق دیدارش بغیر
نمانده طاقت صبر و قرار
به دوست خوش خور و شغف بود
چو افزون گشت شوق هر دو مضطر

ز جور این ملک حسرت فرا نیست
سخن از غم شود بر لب فراموش
جهان بر عین غشست سخت ننگست
به کج دل بود ما و اے ماتم
نمک بر زخمها در دو که باشد
بمالم اینهمه شور از پی صحبت
که بوده است از جفا و طلق معمر
طایک سیرت و شیرین بیانی
بصدر جاه و دولت ذوی وقار
بمالم در نکو نامی یگانه
مروت کاملش چون رنگ با گل
به نیکی در همه عالم شمر بود
فرشته صورت و فرخ نهاد
چیس نبود استبداد و اصرار
گل از گلشن دیدار چینم
تنباهلوه باک خویش نبود
نقاد از شوق در دلها شرار
تلافی صبر از دست بر بود
بنارس جائی طبع شد مقرر

درین گفت و شنودن در میان
بنام پاک سبے گو پال مشور
مخاطب با مہاراجہ بہادر
بہ شیوہ پردھان ہم مشور آفاق
ز سلطان اودھ اغراز مایافت
ندیدم اینچنین مرد و فاوار
ز لطف خاص و از مہر فراوان
گرفتہ با خود آن یار نکو را
نہ جان آبر و بل جان جانش
فروغ دو دو مان عز و اقبال
کل شکستہ باغ نکو سوائے
سور خاطر و لہا کے تاشاد
مخاطب از خطاب رآمی بودہ
عنان بگستہ آمد از رہ شوق
مرا از تار برتے کرد آگاہ
چو بشنیدم نوید آمد او
ہاندم غم رفتن ساز کرم
ز فرط شادمانی جوش در دل
کز تم چند مردم را بہ ہمراہ
بگردون بخارے بر نشستم
رسیدم اندران مصر نو آیین
ز لطف یکد دل شاد گشتیم
ندام جد فرحت تا کجب بود
ز چشم از دیدن شان سیرے شد
ز جوش عیش و فرط شادمانے

سفیقی بود یکتا سے زمانہ
ز خوبیا بصد اوصاف مہمور
ز دریا سے محبت بے بہادر
مفرز از صفات مہر و اخلاق
بہالم اختر تانیدہ اش تافت
نکو را کے ذکو حال و نکو کار
ز کلکتہ خود آمد اوشتا بان
متاع مہر و جان آبرو را
چرخ خانمان عز و شان
جوان بخت و جوان دولت جوان
بہار بوستان تازہ روئے
کہ نامش بود از در گاہ پر شاد
ز رای پاک عز و شان فرو دہ
بسوئے خطہ کاشی بصد ذوق
کہ ایک آدم با غم و لخواہ
مرا از شادی آمد رنگ بر رو
درے از عیش بر خود باز کرم
پی فائز شدن ہر گام عاجل
ز اہل خدمت و جمع ہوا خواہ
نیم آسایک از رہ گذر شتم
و لم شد تازہ زان گلزار رنگین
بقصر خوشد لے آباد گشتیم
کہ از خندہ لبم بر لب نیا سود
نہ مرقام ز بالا زیرے شد
ہمین خواندیم این ابیات جامی

چرخش روزی و فرود روزگاری
برافروز چه آشنای
چو شب شد ساز عیش و سرگردند
طلب کردند خوبان جفا ساز
همه غارتگر کالاسی ایمان
همه نسرین بدن گلگون قبا یان
همه آشوب خاطر با یاران
همه شوخ و همه طرار و عیار
چو ساز عیش و عشرت ساز کردند
نواهای نو از سر کشیدند
غرض تا نصف شب لطفی عجب بود
سر روز و چار شب بودیم با هم
جدا هرگز نیکه گز نه گشتیم
چو وقت رحمت یاران در آمد
تغیبت حسرت بد گما بود پیدا
تا خبر یکدیگر پیمان نمودیم
که تا بنیان این مهر و محبت
بدین مضمون وثقت گشت تخریر
و داغ یکدیگر کردیم زان پس
شده همراهِ حسرت های دوری
رسیدم در مکان در عرض شش ماه
هنوز انجبال را بگذشت سه ماه
ز دنیا قطع کرده مهر و الفت
درینا و درینا و درینا
درینا کا پنجان شمع منور

که یاری بر خور و از وصل یار
رنجانی یابید از در وجه الی
دل اجاب را سرور کردند
همه عشوه همه غمزه همه ناز
همه بر هم زن نقد دل و جان
همه جان پرور و زینک اویان
همه بیدادگر بیداد سامان
جفا جو و جفا ساز و جفا کار
سر و سخی آغ ز کردند
تو گوئی جان بقا بها و میدند
سلام عیش و گفتار طرب بود
بر دایه یکدیگر شادان و خرم
با یوان طرب بنیم نشینیم
ز لب شور و زول افغان بر آمد
جلو زد و در دو خاطر ناشکیبا
ز میان الفتی نو بر فرو دیم
بود قائم بدینا تا قیامت
بدلما زور الفت کرد و تا شری
نبوده غیر حسرت در میان کس
نمانده در ولم نقد صبور
بصد حسرت بصد فسون صد باس
که آنوالا نژاد و آسان حباه
خرامیده ز عالم سوی جنت
که افتاد آن نهال تازه از پا
خوشه از گزند باد صرصر

درینا کا پنجان طامس ملنا ز
 درینا کا پنجان خورشید تابان
 درینا بکسل بنجیدہ گفتار
 درینا کا پنجان رخسار جو اسنے
 کد ام آن دل کہ زین غم خون نگوید
 کہ باشد در جهان بے ماتم او
 دل عالم ازین ماتم چو خون است
 یکی ز انہا منم زار از غم او
 گئی یاد آیدم مہر و وفایش
 گئی لطفش کہ بیرون از بیان بود
 ملی این نو بہار زندگانے
 درین گلشن بے گلہا شگفتند
 بیک پہلو جان را نیست آرام
 ہمہ فانی است او ضاع زمانہ
 ہمہ بود جہان نابود باشد
 دلائل کن حدیث درد ناچند
 بتاریخ و فاش منکر نبسا
 ز روی حسرت و صبر و غم و رنج

ز گلزار جہان نمود پرواز
 بیکدم گشت زیر ابرہنسان
 بدام مرگ گردیدہ گرفتار
 ز دنیا رفت در اندک زمانی
 اکدامی جان کہ آن محزون نگروید
 کہ باشد خالی از درد غم او
 چلویم حال خویشان را کہ چو نرست
 گر بیان چاک چاک از ماتم او
 گئی خوش و خوش و فرح لقایش
 گئی خلقتش کہ بر عالم عیان بود
 نباشد امین از باد خسروانی
 کہ آخر از خزان پامال گشتند
 بود ظاہر گئے صبح و گئے شام
 نماند در جہان کس جہاد و انہ
 اگر باشد خدا موجود باشد
 دہن را از سخن گفتن فرو بند
 کہ باشد سال ہجری زان ہویدا
 بہمنان حسد و تاراج بر رخ

اشارے چند از مثنوی مہر باباں کہ ارقم در قصہ عشق خیدر و بلکہ تصنیف کردہ منتخباً بہ جہت
 تفریح طبع شائقین درین شکر فامہ بیکدم ارد

قدرت کردگار تھے حنامہ
 کیا چلے کوئی کام اسکے بغیر
 اسکی تعریف جو لکھوں کم ہے
 بے سرفہ بے سربہود و
 کیا تکلف ہے صبح ہو یا شام

سب کا مطلب نگار ہے فامہ
 ہے ازل سے یہ کاتب شہر و خیر
 اسکی مٹھی میں سارا عالم ہے
 بسو چشم کام کو ہو جو و
 جب کو مستعد بہ شکل غلام

اسکا برتر ہے آفتاب سے نام
اس مدارج پیشووع و خضوع
و م اطاعت ازل سے بھرتا ہے
جبک کے چلنا یہ اسکی خلقت ہے
پھر نہ کیوں مرتبہ ہو اسکا بلند
اسکا سکھ ازل سے جاری ہے
بے کلف ہو ہو وہ ہو
و نقصان ہو یار کا نہ سود
یہ ہے دیوان صدر لم یزلی
دقت و دو جہان کھلایک دست
لکھنیا سب موافق بخویر
و اہ کیا انصرام آئے کیا
یکہ تاز زمانہ بے غل و غش
صورت باد پاروان ہر دم
خانہ زین پہ پیر ہو کہ جوان
کات سر نوشت روز ازل
حق نگر حق پسند حق آگاہ
یہ شایلی یہ قد یہ جسم حقیر
جنگے سر آسان سے اوچے ہیں
خضر دارا و رشک جم ہے یہ
یہ ہی فرمانرواے ہفت اقلیم
زیب عالم ہے جقد ر خلقت
جزو گل ہیں اسی کے حلقہ گوش
لوگ لیتے ہیں اسکو ہاتھوں ہاتھ
ہی یہ نیر دے بچہ سلطان

روح محفوظ ہے اسی کا مقام
کس سے ہو گا ہو اجا اس وقوع
سجدہ ہر ہر قدم پہ کرتا ہے
ساک جادہ طریقت ہے
عاجزی دل سے ہے خدا کو پسند
و اہ کیا اس پہ فضل باری ہے
جو کچھ اسکی زبان سے نکلا
و دستخط اسکے ہر جگہ موجود
کنہ عشق آگہ خفی و حبلی
تا ابد ز ابتدا سے روز الست
غیر تو کیا کہانہ یاس عزیز
دل سے مالک کا کام آئے کیا
کچھ عجب و شگ کی ہی اسکی روش
کہین پوئی کسی جگہ پر قدم
پھر دے چاہے جیٹن کو غلام
خاق فرمان پذیر عزو جل
کاتب لا الہ الا اللہ
ہی انہیں دست و پایہ عالمگیر
سب وہ اسکے قدم کے نیچے ہیں
صاحب السیف و اقلیم ہے یہ
سب سے اس بات کو کیا تسلیم
دارے بین ہیں اسکے لفظ صفت
مقرر اس بات کے بین سب ذی ہوش
شل در لاکھ آبرو کے ساتھ
دست بستہ جان کے خرد و کلان

خشک و تر جو جان کے اندر ہے
 انے ایسا ہی مرتبہ پایا
 رونق بزم شش جہات ہو یہ
 بے زبان منظر کلام حق
 کچھ عجب صنعت خدا ہو یہ
 پیچیدہ ست زبان و محرم راز
 اس سے آگاہ ہے ہر ایک بشر
 صورتِ خضر رہنا ہے یہ
 رات و دن صبح و شام گرم سفر
 بارک اللہ بے خیال سود
 ہمہ تن مالک سیاہ و سفید
 اسکی تعریف میں زبان ہو لال
 اے زہے لوح و کاغذ سادہ
 عرض کرتا ہے اے کرم و رحیم
 لغز پا ہونہ تازمان قیام
 دیمان آیا جو یہ دم تالیف
 صنقون سے ہو یہ بھی اک صنعت
 کچھ اگر ہو خدا کا فضل شریک
 مترود ہوا جو میں ناگاہ
 ہن جو لفظ قلم میں تین حرف
 قاف پہلے ہے در میان میں لام
 قاف ہو ابتدا سے قدرت حق
 سر قرآن ہے اور ول یعقوب
 مختصر یہ ہے از رہ انصاف
 بعد اسکے ہے حرف اوسط لام

کب قلم و سے اسکے باہر ہے
 وَالْقَلَمِ اسکی شان میں آیا
 مرکز کائنات کائنات ہے یہ
 کاتب نص و آیت و مطلق
 لائق مدحت و ثنا ہے یہ
 مثل عینی ہر ایک کا و مساز
 سارا عالم ہے اسکا دست نگر
 کس زبان سے لکھوں کہ کیا ہو یہ
 دل کا ہمارا ہاتھ کا رہبر
 ہادی راہ منزل مقصود
 کاشف قفل باب گنج اسید
 ایک شمع لکھوں یہ کیا ہے مجال
 یہ مٹنے ہے اور وہ سجادہ
 تا ابد میں رہوں اسی پہ مقیم
 پے آل بنے علیہ سلام
 کچھ حروف قلم کی لکھ تو صیف
 ظاہر اس میں ہے بڑی وقت
 یہ بھی شکل نہیں ترے نزدیک
 خامہ خود بول اٹھا کہ بسم اللہ
 اُنے پیدا ہیں مدعاے شکر
 میم پر ہو گیا یہ لفظ تمام
 افسر قبلہ بھی بر ب فسق
 فوت روح خلق و فرح قلوب
 کہ یہ قادر ہے قاف سے تا قاف
 قائم اس لام سے ہوا سلام

اے اوصاف میں جسے ہو کلام
اور آفرین ہر جو اے یس
ساج مہ طہرہ سر معراج
سر مریم ہے روح سر مدین
جبکہ تمہید ہو چکی یہ تمام
سر الطاف و پائے احسان سے
سب کی تائید کام سے تیرا
کچھ تو میرے بھی بابائیں کلیف
نظم تازہ کا کچھ ارادہ ہے
کیجئے ایک ثنوی تالیف
بعد پھر آؤں برس مطلب
اس گلستان کا باغبان تو ہے
تجھ سے سر سبز ہے ریاض کلام
رونق گلشن سخن تو ہے
کر توجہ کچھ ایسی مشفق من
مجھ پہ کیا حصر ہے بر ب صمد
لا عروس بہار کی فی الفور
ہرچین میں ہوں قسم قسم کے بھول
کہیں نسرین کسی جگہ پہ گلاب
ہوں نئے رنگ کے گل مضمون
نخل ناور ہوں عمدہ گل بوٹے
جب یہ ہو جاوین سر سبز طیار
باندہ گلہ شہ شنائے احد
بے سراشتباہ و بے تشلیک
وہ رہیگا ازل سے نابہ ابد

ایسے لا علم کو ہے میرا سلام
اسین بھی فکر کی بعقل سلیم
جملہ مروجہ کا اعتدال مزاج
سے مکرر یہی محمد میں
تب کہا میں نے اے بلند مقام
کر قدم رنجہ تو قسداں سے
ربح مسکون میں نام ہے تیرا
کہ بہت یہ مقدمہ ہے خفیف
نکر اس بات میں زیادہ ہے
جس میں پہلے خدا کی ہو تعریف
کہ سر دست ایک ہی ہو طلب
باعث نظم بوستان تو ہے
ابتدا سے ہی ہے تیرا کام
رنگ افزا ہے ہر چین تو ہر
ہو یہ سر سبز داستان کمن
ککو ہو بونجی نہیں ہے تجھ سے مدد
تا ہوں اسین بھی سب دامن کے
ناظرین جانیں چار باغ کو بھول
گل خورشید جس سے ہو آب آب
جکو عنوان ہو دیکھ کر مفتون
دیکھنے کو زمانہ آٹوٹے
تب سر دست اے خجستہ شعار
کہ وہ ہے لم بلد و لم یولد
کوئی اسکا نہیں کہیم و شریک
اس پہ یقی سند ہے ہر سند

کاشن و ہر اُس سے تازہ ہے
 حُسنِ مَشوق کو ہے ناز اُس سے
 محل پہ مہبل کو کر دیا مفتون
 دیکھو جس جاوہِ جلوہ آرا ہے
 بے سرو پا کا دستگیر ہے وہ
 دیر و گئے کا مدعا ہے وہی
 نگہِ لطف سے ہر آنسہ
 گر نسیمِ کرم کو آئے جوش
 حمد اُسکی ہے رونقِ ہر فن
 حمد کرتے ہیں اُسکی ہفتِ فلک
 بہرِ جو دو بہاے دُترِ یتیم
 سامعِ عذرِ عذر خواہ ہے وہ
 حشر کے روز جب پھلک کا صور
 مدتوں کے گڑے ہوئے مَر دے
 زورِ بازو و جرأتِ رفتار
 جامہٴ جسم پر کفنِ ادبِ جلا
 گرد سے بال بھی نہیں میلے
 اے تو اناز ہے تیری قدرت
 ایک دم میں جلا دیا فی الفور
 اس گھڑی تک زِ خلقتِ آدم
 ہر یہ نیزنگِ صنعتِ ازلی
 طفل ہوئے ہیں جو عیان توام
 مفراس پر تمام عالم ہے
 یونِ فلک پر ہیں نجمِ بامِ کین
 جو ہیں ثابت اُنھیں نہیں گردش

رو سے خوبان پر اُس سے غارہ ہے
 دل عاشق کو ہے نیاز اُس سے
 کیا یلی پہ قیس کو مجنون
 اُسکی قدرت کا سب تماشا ہے
 رازق و راحم و قدیر ہے وہ
 دین و دنیا کی ابتدا ہے وہی
 فلس ماہی ہو شکلِ آئینہ
 شجرِ خار وار ہو گل پوش
 ہو یہی پہلے زردبان سخن
 انجم و مہر و ماہ و حور و ملک
 آبر و بخش کو شردِ نسیم
 و حدہ لا شریک لہ ہے وہ
 ہونگے زندہ تمام اہل قبور
 یونِ اُنھیں گے کہ جسطرح زندے
 چشمِ بنا و طاقتِ گفتار
 خاکِ نیک کا کہیں نہیں و عبا
 جسطرح مان کے پٹ سے نکلے
 بان سراپا ہے عقل کو حیرت
 جسمِ تازہ عطا کیا فی الفور
 روزِ منتی ہن صورتِ تین پیہم
 ایک شکل ایک سے نہیں ملتی
 وہ بھی کیا ان نہیں خدا کی قسم
 تیری تعریف جو کھے کم ہے
 زیبِ خاتم ہوں جسطرح سے کین
 جو ہیں گردندہ وہ ہیں صرف رؤف

اپنی اپنی جگہ ہیں سب ممتاز
 سب رہ گئے یونہی قیامت تک
 نور بار جہان ہے مشعل ماہ
 کیا خدا نے دیا ہے صنعت نور
 صاف روشن ہو اُس سے صحن فلک
 کچھ عجیب صنعت خدا ہے یہ
 شام سے تا بہ صبح جلوہ کنان
 ہے یہی آفتاب کی صورت
 شرق سے غرب تک روان ہر روز
 کیا کرے انکشاف اسکا بشر
 ہر مبصر کے عقل و ہوش ہیں گم
 بانشوع و خضوع وقت سحر
 کہیں کرتی ہے ناختہ کو کو
 شغل حق سزا ہے قمری کا
 ذکر اسیکا ادب کی ہے بسیج
 عشق گلشن نہ الفت گل ہے
 ملتس ہیں نہال ہو کے درخت
 کہ گریبان سے لیکے تادامن
 تو نے سر نہر کر دیا ہمسکو
 برگ ناطق ہوں گر بشکل زبان
 کب ہے چارہ سوائے خاموشی
 گل گلشن بھی تجھ ہیں مفتون
 خبر اپنی نہ ہے بدن کا ہوش
 کہ بھرے کان میں ہوا تیری
 اشک آنکھوں میں ہو سحر شبنم

ایک کو ایک سے نہیں ہے نیاز
 تا قیام زمان و ستف فلک
 روشنی بخش چشم و نور نگاہ
 جس سے ہوتا ہے چشم دل کو نور
 تازمین اس کے نور کی ہے چمک
 لائق دید ماجرا سے یہ
 ہر جگہ ہے جہان تلک ہی جہان
 صاف روشن ہے پر تو قدرت
 جو کہ اول میں تھا وہی جو ہنوز
 چمکے رخ پر پھٹھر سکے نہ نظر
 کیا کہیں جہز سکوت ہم اور تم
 مرغ تبیج خوان و رخون پر
 اور کوئی لاکھ لاکھ لاہو
 اور کہیں عند لب نغمہ سدا
 لب ہر مرغ پر بہ کن فصیح
 دل سے شیدا اسی پہ بلبل ہے
 تو نے ہمو عطا کیا وہ رخت
 ہی جناب خضر کا پیرا ہن
 جو نہ دینا تھا وہ دیا ہمسکو
 حمد تیری نہ ہو کے نیروان
 عجب کو چاہیے نہ حق پوشی
 پر ہیں چاک صورت مجنون
 اور اگر ہیں تو ہیں سراپا کوش
 بلبلین جب کریں شنائ تیری
 میں ہوں یک قطرہ تو ہی بحر کرم

چشم گل میں ہو آبر و میری
تیری رحمت سے کامیاب ہوں
نہ کبھی باغ سے ہوں آوارہ
اور یہ ہے مدعاے بلبل زار
تو ہے فریاد رس غریبوں کا
ہوں میں بیمار بڑھ کے نرس سے
وقت شکل ہو دادرس تو ہے
کوئی سنا نہیں عزیب کی آہ
تو ہے غفاریں ہوں سینہ فگار
حامی گل میری حمایت کر
قرص روئین کی طرح نالان ہوں
ہمچو بھی وقت دستگیری کا
حسن پر فصل گل شباب بہار
یہ سبق ہے زبان زد سوسن
پھر بھلا موسم بہار کسان
موسم گل بہت غنیمت ہے
سیکھو اسکو مغنم جانو
گل کے دن تم کمان بہار کمان
الغرض جملہ ساکنان چمن
میں فقط ایک مشت پر نالان
غم سے ہوں دل گرفتہ غنیمت
کوئی سنا نہیں فغان میری
روز رتہا ہے تاک میں صیاد
باغ جو بن پہ اور یہ جوش بہار
دل میں صیاد کی طرف سے باک

پر اعانت کرے جو تو میری
بادہ ساغر گلاب رہوں
رہوں نرس کی آنکھ کا تارا
اے کشائندہ ویر ہر کار
حکمت آموز ہے طبعیوں کا
عرض تیرے سوا کروں کس سے
ناکسان جہان کا کس تو ہے
جز تیرے کوئی اے میرے اند
لا و بالی ہے تیری ہی سرکار
مرحم زخم دل عنایت کر
شکل بلبل بہت پریشان ہوں
دغدغہ دل کو ہے اسیری کا
زلف سنبھل کا سر سیر ہے نکھار
آؤ زندہ ہے باغ پر جو بن
پھر یہ گلشن میں آ بشار کمان
چارون یہ چمن میں صحبت ہے
میرا کہنا بہ گوش دل مانو
آج دل کے کمال وار مان
صرت غنیمت ہیں بے لال وچمن
میرے رونے پر گل بھی ہیں خدان
ایسے موسم میں نور و الفت
کہ دور پہ دو جہان میری
جان کب تک بجائے یہ ناشاد
سو طرے عروس گل کا سنگار
آشیائے کی باغبان کو تاک

شکل تصویر میں ہوں سکتے ہیں
 مثل گل بوستان کی پیدائش
 آنکھ کھولتی ہی شکل گل دیکھوں
 باغبان کو عبث بنا دیتا ہے
 جو اسے فکر خانہ بر باد ہی
 دویمین و سیارہین دشمن
 انکے ہاتھوں سے دے امان مجھ کو
 تو نے گلزار کی خلیل پہ نار
 سارے انگارے بن گئے ادا لے
 تو نے جو وقت کی کلیم کی عون
 غرق سے ایک کوئی کہ مفسد
 استخوانوں کا بھی پتہ نہ لگا
 دفعتاً غرق جب ہوا وہ غول
 ایک تختہ پہ جب ہوا شہاد
 کوئی افسد شریک حال نہ تھا
 کون دیتا یہ آبرو ادا کو
 یہ بھی ادنیٰ ہے تیرا لطف و کرم
 جان دی کر کے ہمیری تیری
 تو ہی قادر تو ہی توانا ہے
 یونہی کنٹون کو تو نے شاد کیا
 ہر محیط جہان عطا تیری
 ہو تمام اس پہ بھی نہ تیری ثنا

کیا میری جان ہے دوغلے میں
 روزیلاو سے ہر یہ خواہش
 مر بھی جاؤں تو بوستان میں ہوں
 مفت صیاد کو رقابت ہے
 غرض اُسکی نفس کی آبادی
 دشمن خانہ ایک ایک رہن
 جلد خلاق دو جہان مجھ کو
 غلت خاص کو کیا اظہار
 برف سے سرد ہو گئے شعلے
 نیل میں غرق ہو گیا فرعون
 طعمہ ماہیان ہوا لشکر
 قہر سے تیرے تابہ تخت ٹرے
 تب گیا دعویٰ خدائی بھول
 رحمت خاص سے ہوئی امداد
 غیر غرقہ کوئی آل نہ تھا
 امن دیتا اگر نہ تو ادا کو
 کیا تعمیر اُسے باغ ارم
 تو بہ تو بہ برابر تیری
 سارے عالم نے جھکو مانا ہو
 نامرادوں کو با مراد کیا
 کیا کوئی کر سکے ثنا تیری
 ارض کا غد مداد ہو دریا

د فرخنده بوستان اوده

یزدان بی نیاز را فردان ستایش و خداوند بی نیاز را هزاران هزار نیایش کنایه
را قوت گذارش و خامه احرام را نیز دینے نگارش بخشید آندیشه های باطل از فراز خاطر د
رنگ سخن

بدارم و بجد

دماغ از روح عطر بیز را چین معنی رشک بلکه عطار الله الله سخن را چه پایۀ فراتر داده
و بارگاه عظمش را از کجایا تا بکجا برافراخته شامی که از شایم سخن بوی نشیده چون دیده است
که نور می ندارد و گوشتی که ترانه معنی نشینده چون شبهه است که آبی نیار و سخن چشمه آبی است
که گلشن دل را طراوتی و نصارتی بخشد و سخن جان بخش نسیمی است که غنچه دلها را گل گل بگفتن آرد
نلوب هکنار است و مشتاقش دما از بادۀ سرور سرشار
بن عروس

نه سرمانده نه خرد مال و نه اسب نه شوکت ماند و نه مال و کسب نه تاسف بهر مال بی بقا چند
اگر خواهی بقا دل در سخن بند که معمار بقا مال و بدن نیست بقا در هیچ چیزی جز سخن نیست
ازینجاست که این شوریده زبان شولیده بیان که به ورکارش او بن راجه و هلیت است
بن راجه پر دم و همن زبان ز روزگار است و سر نهاد که جز بصفت شایه دن سخن

بدگیرے مالوف نگرود وغیر از لبنان یعنی بدگیرے دل نہد با ستواری این را سے
صواب اوقات خود را بہ مجاہدست سخن و موافقت این فن بہر نحو صرف کردم وغیر از این
برای دیگر قدم نزد م تا آنکہ تالیف تصنیف تاریخی مبسوط شملہ واقعات سلاطین ہند
اتفاق افتاد و باین شکل خطیر شہنشاہ خاطر دست بہم داد ہنوز دل ازین کار و پازین ہنجا
بزرگرفتہ بودم کہ سوداے دیگر بہرم افتاد و خواہش خاطر م بگذارش سوانح بزرگان و وقایع
نیاکان شورے شفنی دریافت ہر چند کہ از مدتی این آرزو در دلم بودی و آتش این
تمنا کا لای صبرم بسختی اما از بد نفسی ابناے زمانہ و ناتوان بینی این طائفہ فرومایہ کہ
اظہار منفار و معالی نیاکان و تبیان مدارج و مناصب ایشان را سرمایہ خود نمائی
شمارند و بخود ستائی منسوب سازند خود را باز میداشتند و پادریں وادی خطرناک
نیمگذاشتند درین ہنگام کہ این شوق نشاط افزا را روز بازارے و ہواے این تمنا را در
و ماغم گذارے بود ہمان اندیشہ ہا زنجیر پامی بیام و ہمین وسوسہ ہا سرمہ زبان گفتارم بود
ناگاہ از گورنٹ سرکار انگلشیہ ہا رسال حسب و نسب و کارنامہ ہاے نیاکان و فانی مد
وامر والاے شاہنشاهی تباکید تعمیل این فرمان نقش پذیر نقاد گشت شاہد آرزو و مرغ نمود
عروس منا بکنار آمد تا بہ تصمیم ارادہ پیشین و تعمیل فرمان این دولت آید قرن کمہمت
چست بستم و از نامہ ہاے پاشا نے و اقوال بزرگان گرامی مختصرے و محلی بلکہ بکے از ہزار
داند کے از بسیار بزبان اردو نوشتہ پیشکش بارگاہ این دولت ابد مدت کردم و من
بجست نشاط خاطر و دوستان و یادگار یہاے نام نامی نیاکان بقالب فارسی در کشیدہ
داخل این شکرنامہ نمودم قطعہ

اسید کہ این نامہ گراے کردو	مطبوع جہان بدوستکاے کردو
از سمیت قبول ارباب خسرو	نامے ماند چنانکہ نامے کردو

آغاز ذکر نیاکان

از دیر گاہ بزرگان این دو دمان و نیاکان این خاندان بسز من خواہد ضلع گونڈہ
توطن داشتہ داد کامرانی و فراغبالی میدادند و گرامی النفاس بشانغل دولت و امارت
سیگند را نیدند ہنگامیکہ حضرت نصیر الدین محمد ہایون سر بر آراے جہانبانی و دوساو

پیرای دولت و کامرانی شدند راے پور پنچد جد و از دهم این نامه نگار را بسبب واقع
عبرت افزا رتن پانڈے ہواے ترک وطن و رہبر سجد تا باستواری این عزم بالجزم با یک
حشم و خدم و بر رگنہ سیلک آمد و قطعہ زمینی گرفتہ رخت اتقامت انداخت و شارستانے
کہ مانا بہارستانے بود بنام نامی و اسم سامی خود اساس نہادہ بہ لورنیا موسوم فرمود
پیش راے کھم چند در عهد عدلت مہد حضرت خدیو گہان جلال الدین محمد اکبر شاہ
بہ داروئی ڈیوڑ سیلک بادشاہے بلند پایکی یافت و از والاہتی تقریب جگے فرمودہ بود
بدل و ایشار بر مردم کشود و طوائف انام و خواص و عوام را از زرباشے مالا مال نمود و از ان
جملہ نہ من طلاے ناب بہ طائفہ براہمہ بخشید و خطاب نو منیا مانڈے برگرفت پس از وفات
این والا تبار پیش راے غریب و اس بہد حضرت تورالدین جہانگیر شاہ بہ تالیع
چار دانگ ہندوستان کارروائی خلایق آمد این گمانہ روزگار بسیارے ریاست بہ
نچوڑیوان کہ از توابع رگنہ سیلک است فراہم آورد و بسا کاخماے دلکش و شین ہاے
دلفریب بنا نہاد و شگفت آنکہ هنوز با وجود انقضای دوران و امتداد زمان بیت

از نقش و نگار در دیوار شکستہ آثار پدید است صنادید محکم را

فرزندش راے پرمانند کہ در ہوشمندی و کاردانی پایہ فرازدشت بہین تقریب خدمت
حضرت صاحبقران ثانی شاہ جہان بادشاہ غازی جاگیری بہ رگنہ متھرا برگرفت و
غشورش بر تختہ سی یافت کہ در ان شبہ حضرت صاحبقران ثانی و راے مغزی ایہ تصور کردہ
بودند بصورتیکہ آنحضرت کاغذی و درست گرفتہ بایشان می دہند و مضمون عطاسی جاگیر
بر گوشہ آن کمر بست الحق این نمودگی از عطیات ربانی و مواہب سبحانی بود کہ باو متعلق
گیتی بنا ہے جم اقتدارے بایشان کرامت و ار رانی فرمود و اغلب کہ در جہاد پیشین و مخالف
باستانی از پنجو فراین شگرت و مناشیر بدیع نشانی نباشد پس از وفات راہی پرمانند
پوشش بستن و اس فرزندش راے بلکہ سین و خلش راہی ڈالچند کی پس از دیگری
بمناسب و جاگیر کارروای دولت ماند چون فوت بہ راہی ملھن لال رسید از گردشماہی
این سپہر دوار و بوتلمکونے زمانہ ناہنجار نما و رشاہ قمران ایران کہ بادشاہ خدارے
و قہاری و در جان شکری و دل ازارے سفاکی و بیباکی بود چنانچہ اہل ایران و رشان
لفظہ اندع زشتیہ اعمال ماصورت نادر گرفت و بقل و غارت ہندوستان متوجہ گردید و بعد

جنگ پانی پت منظر و منظر مستقر الخلافت دہلی رسیدہ قتل عظیم کردی ہزار کس از صغیر و کبیر
 بر نادر پیر طعمہ تیغ بیدایش گردیدند دران وقت از سکنائے دہلی آنانکہ درین طوفان
 جانان جان سلامت بروہ بودند ولی دو نیم و خاطر سے ہزار امید و بیم داشتند را سے
 کھن لال نیز خایف و مغلوب ہر اس بودہ غمیت ترک دہلی مصمم ساختہ بود متعارن انحال
 میان ابو النصر محمد الدین احمد شاہ ہندوستان و نواب وزیر المملک منصور علیخان
 بہا و در صفہ رجبک باغوامی عماد المملک غازی الدین خان فرزند جنگ صحبت ہمزہ
 گردید معاملہ طوالت کشید ہنگامہ زود و نور و گرم و صدای گیر و دار بلند گشت درین آشوب
 بسیاری جانہا بیا و دو خانہا تباہ رفتند آبی بنو و کہ این آتش جہان سوز را بر نشانہ و سیلا پیے
 بنو و کہ نا سے این فتنہ را از پا در آرد از انجا کہ دانش و فرہنگ را پایہ فراتر نہادہ و متاع ہوش
 و خور عظمتی دیگر اودہ اند بنایران نواب وزیر المملک از عقل خدا واد ہمان مصلحت دید
 کہ بساط جنگ در نور دیدہ و ازین صحبت ناسازگار کنارہ برگزیدہ ملک اودہ و مقرر
 حکومت خود و عطف عنان فرماید و لو اے حکومت بالاستقلال دران سرزمین جنت آیین
 برافراز و بدین غمیت درست از میدان جنگ برخاستہ دخلت از بادشاہ گرفتہ
 رایات عالیات بطرف ملک اودہ برافراشت را سے کھن لال کہ از بیشتر مورد اشتقاق
 نواب وزیر المملک بود و از مذہب تہارادہ ترک دہلی در ول داشت سعادت ہمہر سے
 اختیار نمود و بہ شاشت خاطر و شگفتگی باطن بہ اودہ آمدہ زحمت اقامت کشو و تاحیات
 بتقریب نواب وزیر المملک بکمال عزت بسر برد و او سے سپرداشت رآمی کنور سین - را سے
 یم چند - رآمی سیوک رام - از - را سے یم چند - رآمی جیسکہ را سے قدم بجاہم شہو و گذاشت
 و از رآمی سیوک رام - راجہ کور دھن لال - راجہ رام دھن - راجہ برم دھن - راجہ نارائن
 بوجہ آمدند کہ ذکر این والا پایگان بر جا سے خود خواہ آمد را سے کنور سین در عہد
 وزیر المملک نواب شجاع الدولہ بہا و را سد جنگ بہ چکلہ داری سندیلہ و لچ آباد
 بلند پاکلی یافت و در قصبہ رحیم آباد زحمت اقامت انداختہ با مملکت اشتغال و زریہ
 چند می غارتے مختصر در قصبہ سندیلہ تعمیر کردہ توطن گزید از انوقت استقامت مستقل
 بدین قصبہ بنامور آمد را سے جیسکہ را سے خلیف را سے تم چند ہر شازدہ ساگی از طوم
 عقلی و قلبی بہرہ یافتہ در عہد وزیر المملک نواب آصف الدولہ محمد علی علی خان بہا و

وزیر جنگ بواسطه باقی نویسی ممالک محروسه بهره اندوز بقا خرگروید و برین عهد ریاست
 بسیار فرما هم آورد و منازل لطیف و قصور و لغریب و ایوانات و دربانوشین های دلگشا و
 باغات نزهت افزا و در لکهنو و سندیله تعمیر ساخت و در ریاست علاجات یک به مراد آباد و دوم
 به باڑی و سوم به سندیله بهمرساییده و آره حکومت فرماخ ترگو داندید بهدین اشنا نواب زیر الممالک
 را روزگار بسر آمد و زمانه غدار باد و اجل بجام حیاتش ریخت نواب وزیر علیخان حبیب
 فردوس آرمگاه و ساد و وزارت برآراست و بتقاضای نشه جوانی و غرور برنالی که
 عقل آمل اندیش و نگاه ژررت بین نداشت با ارکان دولت به ستیزه و آویزه رو آورده
 چمانه را بشورش انداخت کار پردازان سلطنت و اعیان مملکت هم زبان و همدستان
 شده با اتصال و لقیش کمر بستند و نواب گورنر جنرل کشور هند را بجهت تنظیم و تسبیح این آشوب
 طلبه شدند و تینکه بیت الوزارت لکهنو مخیم سر اوقات اقبال نواب گورنر بهادر گردید منتظران این
 دولت محضری بغزل نواب وزیر علیخان نوشته بهمر اصاغ و اکابر مرزین ساختند به چون
 پیش را به جیسکه رامی آوردند ایشان از غایت خیرگالی و قی شناسی از دستخط ابا
 نمودند و گفته که انصاف انمینی چگونہ پند که کسے بغزل ولی نعمت کمر بند و امید نیکی از دنیا
 و بقعی بدار و بالجمله نواب مغزی الیه در همان هفته از امر حکومت معزول شده بدست حکام
 انگریزی اسیر گردید و نواب وزیر الممالک یمن الدوله ناظم الممالک سعادت علیخان بهاور
 بهار و جنگ برادر خود نواب اصفت الدوله بهاور از بنارس با دولت و اقبال
 لکهنو سعادت نزول فرموده تنگن و ساد فرمادند ہی شد همان روز را به موصوف از دوسه
 اندازی اهل غرض و شعبه پرداز می ارباب حسد مغلوب بهراس گردیده بطرف بنارس
 گریخت و باولی لزران و خاطری ترند غربت و کربت اختیار نمود و آنجا که امر تقدیر بران رفته
 بود که او به خارج دولت و اقبال و مساعده و اجلال صعود نماید و چمانه از مایه فواض و کاش
 تر که ربای نعمت گرد و بنا بران روزیکه این قرزانه خدیو بجلوس سیت مانوس بارعام داد و از
 جلدارکان دولت ایشان را حاضر نیامده از مقر بان دولت می پرسد که را به جیسکه رامی
 کجاست مہاراجه کیت رامی و نواب افضل حسین خان و سمر و از الدوله که بجا لفت و مهمت
 کمر بسته بودند بمضامین روح و مضمونی فصیح و بلیغ بیخانی و بی آزر می ایشان معروض میدارند مگر این نمیدانند

چنانچه را که ایزد بر سر و زرد
 هراکولوف ترند ریشش به سوزد

نازم برگران مایگی خود و الا پائی دانش این فرزانه خدیو که هر چند منافقان بخیریب راسه
 موصوف زبان و در زبان گشته و قبا و قبا با نذر بان جبارت میکشاند سبب مزید حسن ظن نواب
 وزارت آساید کرد و در همان دربار عام بزبان اقدس میفرمایند که مرا از کردارهای گذشته
 او اصلاحی و تعرضی نیست فرمان اثرش بطلب او صادر گردید تا بحیثیت خاطر رسیده مشرف
 بسلامت و شغل بکار این دولت شود چون این کلمه از زبان اقدس برآمد بے آزارمان
 زبان گفتگو برتند و حاسدان بکنج خمول نشستند هنگامه شورش مخالفان برخواستند و زمانه از
 خصامت برآورد تا نوید طلب فرمانروا سعه در رسید غنچه آرزو بشکفت شام غم
 سحر بر دید آب زلفه بجو آمد چشم در رسید نور س یافت با خاطر س فراغ و دلس
 باغ باغ بقدری آستان در رسید و بجو درگاه سر بلندی یافت و بنوازش خسروان س
 کام دل برگرفت از آنجا که نواب وزیر الممالک ازین جماعت موجوده که هر یک رکن
 و پایه های اعظم این دولت صولت قرین بودند غبار س بخاطر داشتند تا بران تفصل حسن
 را بفار تملک نکست فرمودند و سمرقرا لدوله بها و را چندان در کار و بار مملکت
 تنگ گرفتند که او در جزو مدت بعارض مبتلا گردیده نقد حیات بخازن حقیقی سپرد و مهار
 ملکیت رامی که باقی ماند او را از خدمت معزول و جائه ادش بالتام ضبط فرمودند و راس
 چیسکه رامی را که بدیانت و امانت و محرمیت درگاه امتیاز تمام داشت و متواتر عیار
 خدمات او شده بودند بشرف اعتبار مخصوص ساخته منصب جلیله دیوانی اغراز و امتیاز
 بخشیدند و بمرحمت سر دپاسه خاصه تاقش برآراسته موئن و متشار گردانیدند این معالیه
 شناس روزگار چون عاطفت خسروانی بجای خود چنین دید از کار وانی و خیرگالی که بحیث
 رضیه او بود تمثیل مهات کمال تعق و ثمرش بکشی پیش گرفت و از غایت حسن خدمات نواب
 وزیر الممالک را شیفه خود ساخت مقارن انحال ملک اوده و انتزید در میان نواب
 وزیر الممالک و سرکار انگریزی از دست راسه موصوف انقسام یافت علامه مراد آباد بوجه
 توسل سرکار نواب وزیر و ریاست باثری بسبب نقصان کثیر از خود بگذاشت و ریاست
 سروین بڑا گاون را که تا امر وزیر تحت حکومت است باشتال دیگر دیات فرانسه بخشید و
 استمراری این ریاست بدست خط و مهر نواب وزیر الممالک بدست آورد و ناکار و دوازده هزار
 روپیه بنام راجه گوهرن لالی برادر خود حاصل ساخت و دیگر ریاست با که بهم رسانید

دوازده دولت و اسباب شوکت و شمت هر قدر که فراهم نمود تا چند گویند شب کوتاه و قصه بسیار است چه را سه موصوف علاوه دیگر صفات طبع نیز موزون داشت بیاری شعرای نامی و فصحا می گردیدند در خدمتش بلکه ملازمت اختیار داشتند با کتب بنام نامه او نوشته اند از دست کداین نارین پیکر ز میهر ناز می آید که یوسف در رهش از دیده فرشتان ناز می آید

از آنجا که در پایان عمر را سه مغزی الیه از حاکم بصارت عاری شده بود بنابر آن را حجب و ماکرشن کایتیه کینه را که در دفر دیوانی تعلیل و جوی مامور و آثار رشد و کاروانی از جبین او واضح و واضح بود به پیشستی خود برگزیده تا بعد وفات ایشان او بعد از جلیله دیوانی رسید با حاکم چون هنگام وفات رای موصوف فراز آمد فرد متروک خود از نقد و جنس به تعدا و هفت کرد و روپیه نوشته بدست فیض الله خان خدنگار پیش بندگان جناب فرستاد و محروم شد که اکنون آفتاب عمر این خانه زاد لب بام است اندیشه با دارم که پس از سن عزیزان و اعتقادیم بمطالعات سحر و محاسبات این دولت ابد پایدار در خوارستان بمانند و بعتاب سلطانی که نمونه قهر بانی است که قنار آید امید دارم که در حیات این خانه زاد بضبط اثاث الهیت فرمان رود و گویند که چون این عرض داشت بحضور نواب وزیر الحاکم میرسد از فرط عاطفت و شفقت تاسف میفرمایند و ناصیه عرض داشت را بکم معافی جا داد و وعده پرورش و ثامنین می سازند تا آنکه را سه مدوح بعد ادراک نوید بخشش و بخشایش داعی اجل را بیک اجابت گفت بندگان حضرت را از وقوع این واقعه حیرت افزا توزع خاطر دست داد از غایت قدر شناسی و دشمنی خوب صندل از کار خائجات با و شایسته رحمت فرموده و عاطفت ضرر دانی بر سایر مخلصان و بندگان ظاهر فرمودند این واقعه پیرانده و تبارخ بست و بجم رجب سنه ۱۱۸۵ هجری بر روی روز آمد بلیت

رینا خواجهی است کش عدم نمیرست	صید اجل است گرجان و پرست
-------------------------------	--------------------------

این دانش پژوه خروپناه به مزاج شناسی و کاروانی و معامله نمی پایه فراتر داشت و در غیر گالی و بی غواهی این دولت رقم بکتائی می کاشت نواب سعادت علیخان که کشای بادنش و فرهنگ و فرمانروای باهوش و خرد بود و همین آثار رشد و کاروانی در دیوانه بدراج طبع برگزیده و منتهمای شفقت خسروانی اختصاص بخشید هر چند که قاعده ستمکاران دولت بضبط جا بدوش ساعی بود اما بنظر حقوق خدمات و مزین نفقات همه بگذشت و بمنزله رحم و کرم معاف

و مرفوع القلم فرمود الحق چندان مورد نوازش و عنایات ولی نعمت بود که اکثر تجلعت های گران بها
سر بلندی می یافت و تجالفت بوقلمون مخصوص مرحمت گردید از تفضلات و نوازشات شمردانی
ندگوار است که در سالی شش تنگدالی مرشد زاده بنفقت گردید از غایت کثرت نوازی و غرت بخشی
رای موصوف را بر اسم نوید برادرانه محفوف عاطفت ساختند او سپاس گذاران این محبت
کبری گردیده بسامان خود پرداخت و بضرورت اشتراک این جشن هوای فریدار سے
هواداری که در یک بازارهای بیت الحکومت تکلف تمام تیار ساخته بودند در سر نهاد
مردمان فرستاد تا بقیتی ملی کرده با تنگ آوردن بودند که درین اثنا مردم مرشد زاده
پرسند و بجز و تعدی آنرا خرید کرده بدو لخانه سے برند اینی بر خاطر ایشان پس گران آمد
غایت ملال درست بهم داد چون بر تفضلات بندگان حضرت و حسن خدمات خود نماز با داشتند
پس بجهت اظهار ملال خود را شریک محفل بشت مشاکی ساختند نواب وزیر المملک چون
سبب غیر حاضری ایشان از مقربان دولت بشیخ و بسط دریافت فرمود از غایت قدر دانی
هوادرندگوار مرشد زاده منتشر کرده بلا تمیت بایشان کرامت نمود رای موصوف گرانبار
این مرحمت عظمی گردیده بسجود قدسی آستان جبین اخلاص منور کرد و بدینای ترقی عموم دولت
زبان برکشاد الحق هر کسی را که آقا سے نعمت و خصوص فرمانروا سے وقت انجمن مرحمت و شفقت
فرماید اگر هزار جان داشته باشد فدای راه او سازد و بر جای خود است ازینجا است که رای
موصوف خود را در کارهای ولی نعمت همه تن محو کرده بود و میسای انجمن خیر پروری و خیر گاه
اساس دولتش هنوز بر جاست و با وجود وزیدن صرصر بیات تا حال مع ریاست در میان
دولتش روشن و فروزان است امید که از فضال ایزد بهیال و میسای حسن اعمال این محبت
فضال بنای این دولت و نام نامی آن والا محبت استوار و پایدار باشد **بیت**

بیه سیلغتم و با که بر داختم کجا بود و استب کجا تا ختم

چون رای مقفور فرزند می نداشت بنا بران تمامی اموال متروک او چه از نقد و جیس و چه
از ریاست و املاک همه بفرزندان را سے سیلوک راهم که برادران عم زاد او بودند
رسید و امر ریاست به راجه گور و دهن لال قرار گرفت و خلعت ملکی از حضور مرید و مرتبت
گشت در ۱۲ هجری خلعت چکمه داری سندیل و لیج آباد و بانگرت و دیگر گائون و دیوان و
کا کوری و لکنو خاص با علم و تقاره مرحمت شد و بعد سلطان ابو انظر منظر الدین

غازی الدین حیدر با و شاه اوده از خطاب راجگی نسلاً بعد نسل و نظامت سرکار
خیر آباد مع جنتی مرصع و سپردشیر و نالکی و پالکی و فیل سواری خاص و علم و نقاره محفوظ طاعت
با و شاه به مشمول نوازش نامتناهی گشت و راجه پرم و همن جد این نامه نگاری به چکله دار
محمدی مغر و سبا به گردید و راجه نار این و همن به چکله داری سیتا پور و کپیری گڈه و طرف
شمالی و راسه گلاب رآمی به چکله داری لبوان و باڑی سراتیاز برافراشت و دست
مدیر ریاست سروین بڑاگان و نظامت خیر آباد و محمدی و باڑی و لبوان و سندیل و ملایج
و میرگان و و بانگر و موہان و کاکوری و کبشو خاص و میواڑه و فتح پور و جہانگیر آباد و کپیری
و غیره و روق افزای این دودمان و حیرت بخش دیدہ نظار گیان بود شوکت و شہمت این
خانہ ان تابجای رسید کہ ہنگام سواری دوازده دوازده نقارہ ہی پیشاپیش میزدند
و از کثرت سپاہ و فوج بہر سو کہ میگذشتند گذر مور و شوار بود و با فضال این و متعال بہر طرف
کہ رومی آوردند فتح و نصرت دست بستہ باستقبال میشتافت و در ملک اوده جای
نماند کہ دران سرزمین رخس این دالایا بگاہان بجولان نیامد و راجہ وزیر مدار سے
بنود کہ غاشیہ طاعت بدوش و حلقہ اطاعت بگوش نکشید چنانچہ در سواح این نامداران میسر شد
سز کسار شمالی تالب گنگ بہر رخاخش چون موم شد سنگ بہر عمد سلطنت
ابو المنصور ناصر الدین سکندر جاہ با و شاه عادل قیصر زمان سلطان عالم
محمد و اج علیشاہ با و شاه اوده کنور جمعیت رآمی خلف راجہ گور و ہمن لال
بہ چکله داری سانڈی و پالی مغر و سبا به گردید و در ایام حکومت با سرکشان آن فوج
جنگما کرد و کارنامہ ہا بجا آورد و راجہ چندین راجہ نار این و ہمن و ہمن عمد
دولت بہ چکله داری میواڑه سراتیاز برافراشت اکنون عندلیب خامہ از ترانہ سخی
اؤ کار گفتار دیگر زبان بکلام خوشی کشیدہ با طہار بدائع سواح جد امجد و پدر و االات در
بد قیسان تہذیب سرت کہ راجہ پرم و ہمن جد راقم این سطور یکے از مقربان بساط فیض
مناط بادشاہان اوده بود ہمین تقرب و شایستگی خدمات سرآستان ریاست خانہ ان را شاہ
تر گردانید و جمیع کارخانجات این دودمان را آب و رنگ و دیگر بخشید و در ایام حکومت بسی جا
شمیر نمایان زد و بجلہ وی ہجو خدمات متواتر بجلال تفقدات بادشاہی مخصوص گشت از جملہ
کارنامہ ہای او کی نیست کہ حضرت قدر قدرت سلیمان جاہ نصیر الدین حیدر با و شاه اوده

بکام پاشک امرت لال ناظم که اوبایکے از راجہ ہای کلان جنگ داشت نامزد فرمودند
 این بگانه روزگار بامردان جان سپار و سواران خنجر گذار و آتواب از در ومان پابریکاب
 گذاشت و یکوچہاسے طولانی خود را بر غنیمت برسانید ناظم مذکور از جرأتی کہ نہ داشت باوجود رسیدن
 راجہ موصوف پاشی استقامت از جادادہ قرار برقرار داد و بولایید انجیل مردمان این
 والا تبار نیز طریق یونانی سپردند تا آنکہ این نامور باتنے چند در میدان جرأت قدم
 ہمت افشردہ و خود را جمع ساختہ حملہ بر جمیعت غنیم نمود و دست بروی دلیرانہ و حلقشما
 مردانہ کردہ علم نصرت و فیروزی برافراشت و ازین جرأت و پردلی جانی را بشکفت زار
 حیرت انداخت بظہور این خدمت شایستہ و انکار بایستہ مورد انواع مراحم بادشاہی گشت
 و ناظم مفرد بقتاب سلطانی در آمدہ بہ ادا می خنجرار رو بہ جرمانہ مجبور گردید روایت است
 کہ در ابتدا می نظامت مشہور خان راجہ نان پارہ سر از اطاعت پیچید و بادامی خراج
 تن باغاض سپرد و ہر چند بار سال پندنامہ ہائیکہ غفلت از گوش ہوش او بر آوردند و بواسط
 کاروانان لالی آبدار نصائح بدامن حالش ریختند از اینجا کہ کثرت سپاہ و فوج و استحکامی
 جاہاسے دشوار گذار و فراوانی زر و اسباب و دود غرور و استکبار در دماغش رایندہ
 پردہ بر چشم ہوش و خرد او بر انداختہ بود بنا بران پذیرا سے مواظط و پلندہ روگیرا سے
 سخنان دلاویز نگشت بظہور این بی اعتدالیہا این والا جناب از غایت غضب بر تفتہ
 با انواع جرار و سپاہ صف شکن و مبارزان جان فروش و بہادران نیرو آزا و تو بچانہ ہا
 آتش نکلن بطرف مسکن راجہ مذکور کوس نہضت توخت و بعد طی منازل و قطع مراحل بدان
 دیار پیوستہ خیام برافراخت و قلعہ راجہ مسطور را کہ ماسن و بلجایش بود و بامردان جان
 بنا مویش دہ از پیشتر دران قیام داشت از چار سو محاصرہ کردہ تقسیم مورچال و حرتیب فوج
 پردخت و تیفیق محصورین اتہام بلغ بکار برد و ہنوز آتش جدال و قتال باشتعال در نیامدہ
 بود کہ راجہ مذکور از غایت ہراس نقد ہوش و دواس از دست دادہ و صورت حاکم
 بہ آئینہ حال نیدہ تبصرع و زاری در آمد و بواسط وکلای معتبر سلسلہ خیبان اطاعت فرمانبرد
 و آمادہ ادا می باج و خراج گردید این والا جناب عنذرات اورا سبب قبول جادادہ خاطر
 بر ہم خوردہ اورا دومی شفی و جمیعت بخشید روز دوم راجہ مذکور زر خراج ہمراہ گرفتہ بلازست
 دوزر گذاریدہ شد و ہای محفوز لالت نمود این والا ہما و خلعت گران از زقا شش برآمدہ

تخصت او و خود با فتح و ظفر همدش کامیابی و هم آن خوش کامرانی مراجعت فرمود و بمجنین
 بسا کارنامه با از و بر روی عالم مانده که ذکرش بسبب الطاب کلام گذشت ازان و الا
 مستثنی الصفات دو پسر بود آمدند یکی راجه مجلس راسی که بفضل کوناگون و صفات
 بوظنون انصاف داشت و در نزاکت طبع و حدت فهم و دور بینی و هوشمندی رقم مکتبائی
 می نگاشت و دوم راجه و نهیت راسی که پدر و الا قدر راقم اینخود است از اوصاف
 فضایلش چه بر طرازم چون واسطه فرزندی در میان است عجب نیست که ناتوان بنیان
 شنبه چشم و هرزه در ایان کم آرم حمل بر مبالغه و تمجید سازند اما شکر هزار شکر که او صفات
 محتاج بنین و تفصیل نیست مروت و شیرینی و سخاوت و در یادلی و کم خشی و بسیار مهربانی
 و کبر و لی و کبرنگی و یوسف جمالی و شیرین مقالی و بان شمت و شوکت عجز نمادی و بان همه
 اظهار عجز و انیمه محامد او روشن تر از آفتاب نصف النهار و عالمگیر تر از نیمه عیار
 است و در عهد حضرت سلطان عالم ابو المنصور ناصر الدین سکندر رجا و با و شاه اقبال
 قیصر زمان محمد و اجد علی شاه با و شاه او و دشمن و ساد و ریاست موروثی گردید
 و بحصول خلعت گران بها سر برافراخت و دست بذل و کرم بر روی عالم کشاد و از رعایت
 و عنایت و شفقت و ماطفت ملازمان و منتبان و لواحقان و هر که غیر ازان بخدش رجوع
 آورد کسی را محروم گذاشت از عادات خاصه او بود که اگر حاجتمندی دست سوال کشادی
 و یا از وی بیاچه احوال کسی حرف احتیاج خواندی او را کامردادی خواهش ساختی و در انگشتان
 اصانات و اظهار مراعات چنانکه سحیه نامرضیه اهل این روزگار است هرگز راضی نه شد
 بلکه در کتمان اسرار و اخفا سے این راز بنایت کوشیدی خدا شاهد است که اکثر اوقات
 این خاکسار را در هنگام انجاء مرام مستندان از خدمت خود دور فرموده اند تا انشای راز
 نکر و دورده از کارش نیفتد ملازمان و کتبران خود را بنایت غرت فرمودی و اگر صده هزار
 خطا از وی ظهور آید نظر بران نه انداختی و همه را در گذر آیندی و با هر که یکبار رعایت
 فرمودی مدت العمر همان رعایت مرعی داشتی خط شکسته و تعلیق هر دو خوب نوشته و در
 تحریر کاتب بذل فصاحت کردی از رعایت عجز و انکسار ملازمان و فرزندان خود را نیز از
 الفاظ عظیمی محروم داشتی روزی در خدمت فیضد رحمت حاضر بودم به یک از ملازمان تحریر
 فرموده پیشم انداختند بدینش کلمات در خورشان مکتوب ایبه نیافته بکمال جسارت نسبت

همچو الفاظ چیزی معروف داشتیم ششم شده فرمودند که این تحریرشان من چه زبان یافت از پای
 قدر من چه کاست **س** دل بدست آور که حج اکبر است و از هزاران کعبه یکدل بهتر است
 سکوت کردم و سخت محبوب شدم و عهد نمودم که اگر خدا مرا هم توفیق دهد همین سلسلک پیش
 گیرم بالجمله از که ام که ام اوصاف او بنگارم هنگامیکه سپاه کینه خواه انگیزی از آقای نعمت
 خود برگشت و بجان سگرمی خداوندان و خونیازی ولی نعمتان کمر بست این والا جناب آماده
 جان نشاری گردیده خدمات شایسته بجا آورده و گروه باغیان که هر طرف بغارت و تاراج
 میگشتند بسرکردگی فیروز شاه شاهزاده دهل در سندیله رسیده امکنه و منازل این والا نهاد
 را محاصره کردند و روزه داشتند اندرون ریختند از اثاث البیت و نقد و جنس هر چه
 یافتند دست خوش تاراج کردند پرکاهی نگذاشتند بعد چندی که بهادران فرنگ این قصبه
 بختک آوردند و بدلداری بیدلان و غنچاری مصیبت زدگان کمر بستند هر شاه و حاکم را
 خیر آباد که سرگروه باغیان کمر بست سرشت بود جمعیت پنجاه هزار سوار و توپخانه بی شمار متوجه
 شد در آنوقت در کپ انگیزی زیاده از پنج و شش صد پیاده و سوار بنود تباران اضطراب
 بخاطر این بهادران راه یافت درین وقت غیر این والا نهاد تمامی امکنه و منازل خود
 که در خوبی و فراخی و استواری ضرب المثل است بدست صاحبان والا شان پرتو انیان
 مع فوج غفر موج داخل گردیده مورچه های محکم بستند و اتوآپ خرد و بزرگ بر جا نامناسب تمام
 کرده جنگ انداختند تا سه چهار روز این گروه کمر بست پرتو به لوازم محاصره پرداخت و از
 توپ و تفنگ گلوله چون تلرگ می بارید اما با وجود مساعی جمله ازین حصن حصین نشسته
 نه انداختند و قتل تنفسی دست نیافتند ازین طرف نهر بران بیشه شجاعت و ننگان دریا
 جلالت تفنگی که زودند خطا کردند انو به کثیر جمعی غنچه از صفوف اعدا بر خاک هلاک افتاد و از
 گشته پشته باشد روز چهارم چند کپنی گوره های ولایتی چون برق و باد تبارک و تحبیه این طالع
 مخدول از لکسند و رسید و ازین طرف محصورین تنیما آخته خود را بیرون انداختند از دو سو
 بسوی شورش و پورش رو آورده جماعه اعدا را بشکوه زد و کشت در کشیدند طرفه رختی
 بنظور آمد ناگزیر بدسگالان با وجود جمعیت کثیر تاب جنگ این بهادران نیاورده راه فرار
 وادبار پیش گرفتند بهر سو که چشمی افتاد از گشته پشته با بنظر می آمد و بهر طرف که نگاه میکرد
 خون روان و سرها چون گوی غلطان بود بالا فرسید فتح و فیروزی بر پرچم ریایات سرکار

ابداً قرار وزید و زمانه ماده کامرانی در جام کشید نشاط چهره برافروخت مسرت غازه بر روی
 تیغ ورنیام آسود خنجر از کشاکش نجات دید زمانه ساز عشرت ساز کرده به سرو و بیغی آغاز
 کرده به - ابواب محمت بادشاهی چون دلهای از باب همت گشاده گردید و هنگامه
 بخشش و بخشایش از چهار سو بلند می گرفت کار پردازان دولت و پیرایه بندگان کارخانه
 سلطنت خیر اندیشان و رگاه و جانفروشان بارگاه را بجلدوی جان نثار یارینار و دولت
 در گرفتند و بنماصب و جاگیر خلعت و خطاب با عزاز افزائی در آمدند درین روز مسرت
 اند و این دالاجاب را نیز بجلدوی خدمات علاوه ریاست قدیم ریاست سروا بعلت
 بغاوت راجه و صورت هر ه نصیبتی در آمده بودند لکن بعد نسل محمت و عنایت فرمودند و خلعت
 گران بها قاشمش بر آراسته بارگاه قدر دانی برافروختند و عشق شناسی را پای به برتر نهادند
 آرزو و شگفت و نهال تنایار و در گردید شادمانی هنگامه بر آراست کامرانی دست بباغ فردا

دوران به بهار رنگ و بوداد	گلده است بدست آرزو داد
پیر خاست هدای کوس شادی	نشست خردش نامراد است

چون سخن تابه اینجا رسید و از نشاط و انبساط نغمه با وز غمزه با بلند کرده شد اکنون از
 غمهای جگر سوز و درد دلهای محنت اندوز برخی سخن میراند و رنگ بر جرات می افشاند
 بر پوشندگان دورین و دواش اندوزان عبرت گزین مخفی و محتجب نیست که این بهر
 و این دهر نیز رنگ ساز جز آنکه دلهای نامداران بخندنگ بلا بد و زو شکاری ندارد و غیر
 ازان که بنخبر جفا جگرهای دلاوران بنگارند کاری نیار و در هر ساعتی طلسمی حسرت افزا
 بر انگیزد و در هر آنی نقشی بهوش ربابزگار و گلچین درین عین شگفته که از صدمه سموم طلش از
 پا درینقتاد و بوستانی از پیرایه بهار خلعتی رنگین در بر نبرد که از صدمه خزان بیدادش عریان
 نگردد نهالی در جهان ز رست که به تیشه تهرش از یاد دنیا شمع روشن نگردد که در ساعتی
 از با و جفاش خاموش نشد

این گردش چنین بیج در بیج	هست اول و آخرش همه بیج
هر سنبل و گل که روید از خاک	گرد و بجز و رخا و خاکشاک
هر سروسی که باغبان کشت	آخر همه بایزم است و انگشت
از بیج زمین ز رست برگه	کافت نرسید از تگرگه

ظرف است محیط این جسریده سند و قه این رواق گردان	خاک سیه است آب دیده عرق است بخون زار مردان
از آنجا که در شکفت کارهای زمانه غدار و ظلم سازی این دارنا پدیدار دراز نفسی کردن سر رشته مدعا از دست دادن است بنابراین با خقار و اجمال این دستان و راز متوجه اظهار مقاصد و مطالب که پیش نهاد خاطر است می گردد که از سال یک هزار و هشت صد و شصت و هفت عیسوی یعنی گذشته بود که ناگرفت و بای هیضه در ملک اوده شیوع یافت شهرها و خانه ها ویران نمود و رفته رفته شهرنیل را هم فرد گرفت و تا بغایت اشتداد پذیرفت که جوق جوق مردم درین بلای بے درمان مبتلا گردیده راهی ملک عدم شدند از شدت اموات و کثرت حادثات در هر خانه ماتمی و شیوع می بود و درین طوفان جهان آشوب ساخته پیرانده و حادثه غم اندوز از کمن بطون بمرصه شود آمد نظم	
انگیخت مشعر زمانه ناگاه غمی بهم برآمد نغمه غم که محیط عمر کا هی	نقش حجب از ظلم خانه تاریک شے زهر آور آمد نغمه غم که جهان جهان سیک
یغنه والا جناب - بلال رکاب - برکت تاب - تلایک آفتاب - مسند آرای دیوان امارت - نورافرازی ایوان ایالت - تهر در خنده سیر و ولت - شمع فرو زنده ایوان ثروت - دره فائز و دولت و اقبال - نقطه دایره فضل و کمال شکوفه بوستان دانشوری لونه گارستان سخن پردری - نخلبند بهارستان فضل کمال - چمن آرای بوستان حشمت و اجلال - بانی مبنای سخاوت و کرم - مخزن آیین لطف اعم - عقد کشته کار و فرو بستگان موسیقی بخش و لهای شکستگان مقبول قلوب عالم و عالمیان - محبوب طبائع جهان و جهانیان مرویدان شجاعت و بیالت - شسوار عرصه جرات و جلالت - یک تار مهر که مروانگی شرف دیوان فرزانه - خرد اندوز دانش پناه - حق گزین - معارف آگاه - سر پای فرنگ و سلاطین راجه و نهیت رامی تبارنج سوم ماه اکت بدین عارضه جان ربا قبله گشتند از باب خدمت و اعزاز و اقارب و ملازمان و منتبان و درگرواب تر و دافتادند و نقد حواس از دست دادند از شومی طالع و ناسازگاری بخت این پیچیدگی و کجی فرمان آنوالا جناب جهت حصول ملازمت و عرض بعضی حالات ریاست بحضور جناب مستطاب مطاع القاب صاحب چف کشتن	

بهاور بگشت بود و روز که هوش ماند بنظر اضطرابم خبرم نکرد و چون مرض شدت یگامید
حاضرین خدمت سرعان فرستاده ازین ماجرای هوش ربایکم دادند از اتفاقات پیشتر
از دور و ز تو خوش خاطر داشتم و بستی که بایست نبود نمیدانستم که این وحشت از کجا است
و این دارستی و بیا بیه از چه راه است و این چند ابیات بر زبان داشتم نظم

کز بهر گز و ریشه ام بلا خاست

این درد اندام از کجا خاست

در بنفش و لم چه اضطراب است

جوش جگر من از چه باب است

تا گاه مردمان میرسند و ازین ماجرا و وحشت افزا خبرم می دهند شنیدن همان بود
و از جا رفتم همان از غایت اضطراب دست بدان بینایی زدم و خود را بدست دیوانگی
سپردم مانند سوار بی باکی با سحر و دی و مختصری مردمان که خلق خاطرشان کم از من نبود
ره پیر سنبله گردیدم و در راه به هیچ جا نه آرمیدم و چیزی آب و آتش نگردم مگر آن سرین
بر دو قادری حلالان و ملازمان که با وجود مسافت بیت کردی مرا در دو پس پندیدند
رسایند و قتی که به نواح شهر درآمد آنچه دیدم هیچ دشمن نه بنید و هیچ کافر نشنود از شهرت
در یای غم و الم و جوشش تیر و لغز و درد و اندوه بر چرخ بخت میرفت یک بهاتم بدر چون
میج گریان در دیده دیگری بغم سپرد و تلخکده ماتم شسته یک بهاد مادر مهربان خاک
بر سر و سر بر خاک و دیگر به باقم برادر دست بر سینه و گریان چاک یک بهاد واقع
یاران و مساز خان جگر بسته و دیگر بر اساطیر خورشید طلعان برق اضطراب بر خرمن
دل زده از یک طرقت حوشان پری رخسار به هم زدن طره با سئیکین و بناخن زدن
چهره های رنگین نشتر اضطراب بر دل های عشاق شکسته و دیگر طرف شتاقان فریادش
بغم شیرین لبان عشوه فروش دست از حیات شسته بالجمله بمشاهده انجیل کثیر احتلال با
مد پاره و چشم نمناک بر بالین آن مسافر منزل عدم درآمد با چشم نیم باز بویوم دیدند و آب
در دیده گردانیدند مرا از شدت گریه سخن در زبان گریه شد قریب بود که نفس در گلوئی کن
اما از تسکین و به حاضرین خدمت خود را بر جا آوردم و آماده خدمتگذاری نمودم روز دوم
صاحب دوشی کشته با در فرمان فرمای ضلع هر دو کی بیادات این والا جناب تشریف شریف
از رانی داشتند و داغ غمخواران دادند آن روز طبیعت بحال خود بود و روز سوم از شام مزاج برشت
بعضی از اعتدال افتاد اضطراب طارعه و حالت نزع ساری شد و روز چهارشنبه

دو گھڑی روز برآمده بود که طائر روح پر فتوح بعر بجاہ و شبت سالکی از نفس غصری پرواز
نموده آشیانہ جنت آرام گرفت جہانے بدر و غم بر نشست کہ فیاض روزگار رخت
از نیم جان بر لب عالمی بظلمت کدہ ماتم در آمد کہ حاتم زمانہ سرا پرده بر روی خود فرو بست
کار فریبگان و رنگنا سے غم شدند کہ عقدہ کشای دشوار بیا سے روزگار بعالم قدس فرامید
حاجتمندان جامہ و ریشل زدند کہ حاجت روای روزگار با از دائرہ ہستی بیرون کشید طائف
اندو ہے و ہر گرو ہے شیونے بطرز خاص داشت و ہنگامہ ماتم سے آراست ہر گاہ حال جانیا
چنین باشد اندازہ در دما کی این در و مند صورتی و منوی کہ تواند انکاشت بخداوند و لجال
کہ عالم در چشم تیرہ و تار بود و طرفہ اندو ہے بدل راہ داشت سرشت استقلال از دست افتاد
بود حالت بدیو آنکے انجامیدہ نفس نفس حاتم متغیر گردیدہ و سبدم اضطراب جمعی افزود از غایت
حزن و مال نالہ و شیونی آغاز نہاد مہر چہ از دست بر آمد بگریبان کردم بکطرف حال من و
دیگر طرف دیگر فرزندان و عزیزان و ملازمان و مختبان کہ جو کردہ عاطفت و شفقتی او بود
چون سبل بر خاک می طپیدند و سر با بدیوار سے زدند

غم سوخت درون بکان بکان را	ماتم کدہ شد جہان جہان را
آغوب قیامت از جہان خاست	شیون ز زمین و آسمان خاست

این واقعہ شہر ریز تباریچ ہفتم ماہ اگست ۱۸۶۶ء مطابق ۱۲۷۴ قمری روز چہار شنبہ چہار
گھڑی روز برآمده بظہور آمد برادر مثنی گرو چاری لال تخلص بہ آسمند متوطن قصبہ
ہڈہہ چین تاریخنا یافتہ تاسیخ

راجہ دہنیت رامی چون رفت از جہان	در غم بگریست ہر کس ہا سے ہا سے
مصرعہ تازیچ فصلی گفت آسمند	شد ز دنیا راجہ دہنیت را سے و آسمند

ولہ تاریخ موش

راجہ دہنیت رامی عالی مرتبت	بود در حلق و مرآت مصطف
مثل او در بہت وجود و سخا	ما در گیتی کجا زاید خلف
نامی و دیشان رئیس ابن رئیس	کم کے بودہ است شلش و سلف
پایہ علمش گران از بسکہ بود	کوہ دریا سنگ اخف آمد خف
بود دریا دل چو نیسان کرم	چون صدف میداشت گوہر با کرم

کرد و رحلت آه در ماه اگست
 نیک نیت قصد عقبه چون نمود
 شوکت و شان و شکوه و تمکنت
 گرم شد شور و فغان در چارسو
 خاک بر سر عالمی کرد از غمش
 شد ز حیرت هوش از سر ناگهان
 حسرت و رنج و الم کرده بهجوم
 رفت تا بچرخ کبود این تیر آه
 بهر تارنج و فات ادا شد
 عیسوی و سمیت و فصلی مگر
 چون حروف سر و پا بکجی کنی
 دال در دازد احسن بهجری شود

ناگهان سوی جان شدوی شرف
 برود از خیر العلل با خود تحف
 شد ز رنج فرقتش یکسر تلف
 ناکه و شیون بپاشد هر طرف
 در نشان از چشم ترش صد دین
 گوش کردم من چو این شور و غف
 روح بر لب آمد و دل شد زلف
 سینه صد چاک دارم چون بدن
 چون عنان خامه آوردم به کف
 شدند هجری باینجا موقوف
 و ناکه و دلقین شک بر طرف
 تیر فکرم بگذرد سوی بدت

دیگر بر اهدم شیور و بان مہاراجہ جلیو مال شکہ بہا و تخلص بہ ثاقب وارد
 کلکتہ ملازم آستانہ دولت حضرت سلطان عالم بادشاہ اودہ و دیوان شانہ اودہ بہنہ پانچاگاہ
 صاحب عالم و عالمیان خبر فریدون قد رفرام محمد بہر علی بہادر خلف آن سلطان
 والا جاہ چنین گوہر مضمون سفتہ تارنج

راجہ و ہیت رانی عالی مرتبہ والا
 بحر بہت پاک طینت صاحب مجد و علا
 قصبہ سندیلہ بودہ گرچہ منزل گاہ بود
 حیف از ناسازی دوز زبان کج بود
 صبح روز چار شنبہ ہفت ماہ اگست
 انجمن اعظم امیر کامگار و نامور
 از سین عمر او پنجاہ و ہستم میگشت
 ہست الحق نیست در مثل اینہا بی ثبات
 داستان خلق و شفاقتش چنان آرم بیاد

آسمان غرو میکن آفتاب اقتدار
 منظر خلق و کرم نفس و نگین افتخار
 لیک جاہ و عظمتش معروف ہر شہر دیار
 حیف از کج بازے و جوہر ہفتہ کار
 در ربیع آخرین تارنج پنجم در شمار
 شد نہان در طرقتہ العینی خچم روزگار
 کہ جہان عطف عنان کردہ بود الاقرار
 جای بستن دل نباشد منزل نامایدار
 خود فراموش کردہ ام خود را ز جوش منظر آوار

<p>اود زیارفت شد کیر وان از پسته نیلیمی زختی بر کرد آسمان چنبره چون شب دیو کور آمد زور روشن نظر سربدوار گلستان زد کشت از خوش غم چون به کلکته رسید انواقه در گوش من تا باز دل ز سینه سینه از پهلو گذشت رو نای موج دامان گشت چمن آستین زندگی موت چون شد لازم دلم از غم خلق غیر تسلیم و رضا دیگر نباشد چاره جمع شد هر گاه خاطر ناقب انکه خواستم از زمین بچکانه کان همه باشد دان چار اشک آمد پی تاریخ بجز پشیم بی سر و پا شد تاریخ سیاهی این همه دیگر از روی غم و رنج و غنا بین و بکا</p>	<p>طاقت بهوش و آتش جوش و آتش جوش و قرار رنجبه بر سر زمین در آتش کرد و بخار لیقلم فصل خزان شد موسم باد بهار در دل هر گل شکسته خار صحرای من نمیدانم چه حالت وقت بر منی انکشا هوش رفت از سر خواستی از جا خود کرده قرار بسکه گشت از زمین قوت هر دو چشم انگبار هستاین و مقور از روز زلال بر روی کار چار ناچار از شکلیا کی توان گفتن و بکا تا کنم تحریر تاریخش برای یادگار صاف با التفیق و التوضیح برستم نگار به نسبت گشت کافی قطره رحمت دو بار حرم عقل و هشام و عظمت ذریه و قار سال فصلی و سنین بنگله آمد آشکار</p>
<p>نوشته ام و در یاد دل کرم گستر سخا بانی هوای گلشن فرو و بس طبعش را پسند آمد چون سمت سبقت آمد دل پسند خاطر محزون زخم زد و کلک اے مقصود سال انتقال او</p>	<p>وحید العصر و نهیت رامی را به جعفر ثانی دو اسبه ره سپر گردید زین منزله فانی بمیدان زد و گرد رخس نکر جولان جهان دایم بدر و از انتقال حاتم ثانی</p>
<p>را چه و نهیت رامی کان حلیم بود روح در تن از وصال او حزن نکته و ر بهر نشان سال فوت سال غم مقصود میگوید کنون حرف حرف ماده و رنگ دیگر ناخمان نکته و روانند راز</p>	<p>امیر او بود و کرم در سر اند دل با تم بهج و سبب پیکر اند گرد غمخانه چو حلقه بر در اند نشنوند آنها که صاحب جوهر اند صورت مجموعه غم ابر اند نظم و نطق جمله با هم خوشتر اند</p>

چهارم عدد ۳۱۱

۱۲۱۱

قطره رحمت ۹۲۲

مکر ۱۹۲۲

بہتر انج از صام تیر مرگ فیض و دولت خلق و خوبی بسر اند
 ہر چند در آغاز ظہور این سانچہ عم اندوز زندگی محال میداشتند و صبر و استقلال را دور
 میگفتند اما اندر دوستان و تصور بے ثباتی جہان گذران مراکنج مستقیم شکیبائی آورد
 و رضا تسلیم اثر پذیر گشت و دل از کشاکش غم نے الجملہ بر آسود و خاطر غمزہ قدرے
 تسکین یافت

ہر آنکہ زانو بناچار بایست نوشید ز جام دہرے گل من طہا فان
 حاجہ حسین مردے در مرتبہ وفات حضرت جنت آشنائی نصیر الدین ہایون شاہ
 از بی ثباتی حیات نا پایدار چہ خوب گفت

اے دل صد اے مرگ ترا ہم شنیدنی است
 چون گل نفس ذائقہ الموت حکم شد
 این نام زندگے کہ نہ اند مر ترا
 غزہ مشو باین گل و بستان زندگے
 از گوش خوشین شنوے کان فلان نامہ
 صبح اہل ز مطلع عمرت و سید نے است
 میدان یقین کہ شربت مرگت چشیدنی است
 نام ترا بطرت مانت کشید نے است
 باد خزان درین گل و بستان وزیدنی است
 در گوش دیگران خبرت ہم رسیدنی است

چون از سر گذشت نیاکان یعنی پروانہ آمد بر سے از خود نیز گوید و ولی خائے میکند کاین
 پیچیدہ و پیچیدہ در سہ کنہار و ششصد و چهل و شش عیسوی مطابق ماہ حیت کینہار و نہتہ
 بکر یا یعنی طلیسان ہستہ بردوش گرفت و از عالم بقا باطل فنا آمد و عمر و پنج سالگی کتب
 درین شست و دو سال از شناسائے حروف و کتب ابتدائے تعلیم برگزشتہ بود کہ ناگاہ
 راجہ کور و ہن لال برادر جد راقم این سطور را بمردود و یک سالگی روزگار سرآمد مقارن
 اینحال پسرش کنور جمعیت را می نیز در زلفات ساندھی و بالی طومار حیات در نور وید
 طرفہ آشوبہ پذیر گشت و سرگ اندوہ بر روی روز آمد و می وین کہ یکے از
 خدنگد ایران و قمریان خدش بود و درین روز ما بام سرگ نیابت اشتغال داشت خاک
 بیوفائی بر سر خود ریختہ بکفران نعمتی مکرست و مصاحبان و اہلکاران و افسران فوج را از خود
 ساخته خواست کہ بر کار خانجات کنور موصوف متصرف گردد و بامر حکومت اشتغال گیرد و سرولیم
 افسر فوج باز شایستہ کہ حکم سلطانی بخدمت کنور موصوف متعین بود و شرائط و فوائد را سے و
 اخلاص بجا آورد و آن نا سپاس حق شناس را ازین ارادہ نا صواب بازداشت

خونہ کینہار

بجکت علی چشم نامی جمیت اورا متفرق ساخت و بر تمامی کارخانجات بندوبست خود نمود و
خدمتگذاران و مصاحبان را که از ایشان اندیشه داشت بخواست خود آورد آن فرومایه چون
در اینجا کار خود روانی ندید بر جراح استیصال به دارالخلافات لکهنو شتافت و زری کیشربان
دارکان سلطنت ریخت تا خلعت نظامت پوشید و بادای خراجیکه بدمه کنور موصوف بقصد او
کیشرباقی بود تکفل گردید و با کرد و فر و شوکت و خشم نفاذ نوازان بمقام حکومت شتافت و بر
تمامی کارخانجات کنور موصوف متصرف گردیده بامر حکومت اشتغال گرفت اما بمصداق اینکجه

نه هر که چهره برافروخت و لبری داد نه هر که آینه سازد سکنه بی داند

در جزو مدت متخل این بار عظیم نگردیده و تبوهات گوناگون و اندیشه های بولگون در اندام
از نفوذ و جواهر نمینه و اسباب نفیسه هر قدر که توانست بر داشت و با ناست یاران و دوستان
در تیره شب راه فرار داد و بار پیش گرفت و بیاداش کاظمی در چند روز به تباه حالتی گرفتار
آمده برانی دیگران عبرت نامه گذاشت چون اینچنین ماسع جاه و جلال رسید و الله مغفور بدرگاه
مخاک بارگاه طلب گشت و بعلت بقایای دگر کنور موصوف بعضی باز پرس و آمد هر چند
غدر با فرمود و احوال تصرف اسرار و کارخانجات و خانه خرابی مرخص داشت اما پورسات
قبول جانیافت تا آنکه چار و ناچار انگشت قبول بر چشم گذاشت و وزیر مالک و نائب علی قلی خان
وزیر اعظم که این دو دمان مخالفتی و خصومتی داشت فرصت وقت غیبت شمره آماده مخالفت
گردید چند هزار سیاده و سوار جت و حول زر مقرر فرمود تا بنی ازان به کنگر بر سر آمدند و ماندند
باقی به سندیله آمد و بنی بدعت کمر بستند کی سال شورش و بورش ایشان روز افزون بود و وزیر
جهت ادای زر مقبوله فراهم میگردد و روزانه اکل و شرب ایشان تصرف میرسد و در وقت
این حیران زده در دگر بخوف این ناپاسان اندرون و شاق اقامت داشت بیرون یا
نیکداشت بدینصورت اویب و آواز گار همه بیکار و من از نوشت و خواند محروم تا به قته رفته
این آشوب افزایش گرفت و این آتش بدعت بلند تر شد و از بنی و تعدی های ایشان حالت
تنگی انجامید و الفحیات تلخ آمد ناچار غم ترک وطن و اراده رفتن به ملک انگریزی که بلزان
نامنی و بلجای نبود بدلهای نصیم یافت اما چون سواران و سیادگان تمامی منازل و امکنه را محاصره
داشتند بنابران تحبس رفت که اگر جای محفوظ بدست افتد آهنگ بیرون رفتن با سانی در دست
گردد و هر چند که بنشینان و دوستان و کجواران قدیم و جدید ایامی و انجبا می رفت اما چون

وقت نازک بود و زمانه حالتی دیگر داشت همه باتن با عاض سپردند و خاک یوفانی بر سر ریختند و هر که نظر میرفت و در طرف که چشم می افتاد دوستی بنظر نمی آمد و چاره سگالی بسته بودند و ابواب اندیشه و قوهای کشاده

دشمنان دست کین بر آوردند	دوستی مهربان نمی یابم
یک جهان آدمی بهین بهنم	مردمی در میان نمی یابم
هم بدشمن درون گریزم زانکه	یارم از دوستان نمی یابم

درین کشاکش تردد تیره شب را سحر بر دید و به نیم افشاش غنچه مراد بخندید که گفته اند مردی از غیب بدون آید و کاری بکند چو دهری محمد امیر که یک از روسای سندیل و طلیح آباد است و استاد و آموزگار سخن نیز من است مردانه کمر همت بست و به غنچوار سب و در دست نشست امکنه خود را خالی کرده و سوار بر آیه متدد و بگرد اگر در منزل خود میماند و تا نیم شب از دریچه مغربی به عیال و اطفال برآمده بار آهه کا پور بطرف منزل ایشان گام برداشتیم باز کار وقت از سواران و پیادگان کس خبر نیافت بادله لوزان و خاطر بزم مرده منزل ایشان رسیدیم و نفسی راست کرده سوار شدیم در اشنا سب راه یکرور به تهور منزل شاکر گنگا بخش تعلقدار بنیار رسیدیم فرزندان خود را با استقبال فرستاد و شرائط خدمت بجا آورده جمعی از جانفروشان همراه داد از انجا به سمیر گنج در آمدیم و در آنجا سه سگه تعلقدار انجا خدسته غریب نمود و با طاعت و فرمان برداری و دلداری و غنچوار سب ساخت و هنگام خست او نیز گروهی از جانبازان همراه داد تا به قلم روز به کا پور رسیدیم و از رنج راه بر آسودیم و این طرف به سندیل پس از رفتیم طرفه شورشی پدید آمد و عجب ظالم میان فوج افتاد همه ما ازین لشکر فکاکا پیران سر رشته تدبیر از دست داده و از منزل چاره سازی دور افتاده بودند ناچار بچوش و خروش در آمده اسپان تا خندناقه باد و آیندند که خبر از جاسه بیارند تا بریزند و بکیند چند سب بی از زمان و ناسپاسان این دیار نیز بایشان پیوستند و حقوق نعمت گذاشته به یوفانی کمر بستند اما دشته نیافتند و کار سب نداشتند و برج و غم برشته اینقدر البته از جاسه معلوم کردند که فریوه بر آمدن ایشان چو دهری محمد امیر اند تا پیاده ها فرستاده طلبید اشند ایشان با برادر خود مسلح شده مردانه در آمدند و آنچه پرسیدند همه گفتند هیچ نه منفقد و مکر بان بستند که اگر سخنی بر زبان رانند و یا حرفی دیگر زنند خوش

بریزند جمعی را بکشند تا هر چه بنظر آید ناسپاسان چون معامه چنین دیدند سکوت ساختند صبر کردند و
 بگذشتند شگفت تر آنکه در آن حالت که اینکار شایسته از ایشان بنظر آمد مسلماً و اسلحه ملازمیت و یا
 رعایت یابست از ماندن داشتند اما بهمت مردانه شان آماده این خدمت نمودند که تا انقضای روزگار
 بار این منت برگردان این دو دمان خواهد بود سیزده ماه به کاپور اتفاق قیام افتاد و در آنجا
 ریاست گهاتم پور و اکبر پور بر سر بر که از دیر باز ششیت نمایان کافش و سرخام می یافت بالذات با شطاش
 اشتغال دست داد و این اثنا نوازش پادشاهی ظل محبت انداخت نوید ستیگری جانسه تازه بقالب افزوده
 و مید بر مسافت افسر قوچان سلطانی جمعیت نامه در رسید با باطنیان ب وطن فالونه رسیدیم روزی که
 خواهم رسید اعیان سندیله بجلوس تمام باستقبال بر آمدند تا بچانه آمدیم و بر آسودیم و دیدیم
 بی از زمان جفا جو دست تصرف بر اثاث البیت و راز کرده اند و هر قدر که باقی مانده بر هم و
 خراب نموده اند از همه صبر کردیم و سپاس آن نمودیم که باز رو به وطن دیدیم مقدار
 انجبال غنان سلطنت اوده با متزع بدست سرکار انگیزی در آمدن شطاسه دیگر صورت پیدا
 گرفت گویند سرکار انگلیز نظر ترجم انداخت از ریاست قدیمه چند دیات عطا فرمود
 و حکم عطای زر محاصل کل ریاست بطریق نقد در داد و وزیر که بر اسای اینکار مقرر بود و ملسم
 سلطنت انگیزه در شمسکست مجلس فرماندهی این طائفه بر پنج خود و دینیه بنگاه سر گذراند
 گشت آشوبی شگرف دید آمد بنگو اران سرکار انگیزی به کفران نعمتی مکرر بکنند همه با از افسر
 پیاده یکل و یک راسه گردیده بقتل خداوندان و کشتن بیگناهان آماده بوفالای شسته
 در لکھنؤ خبر را بر حبس قدر فرزند یازده ساله واجد علی شاه را بر روی برداشته به آزاری
 و نحو خوار می داشتند و این آشوب عزم زیاده از ده سال نمود و تبرک نوشخواند ساخته بودم تا از
 بدعت باغیان اتفاق فرار از وطن اقتاد و در یکی از مواضع علاقه بادی و دینیم
 صورت تمام دست داد و در آن جامی ویرانه که بادشیان سرکاری و اتفاق بود و کجا
 صحت میسر میکردید که کجی بطرف سخن و یا بجانب علوم تو بجه رود و الله مغفور به خیر اندیشی
 سرکار انگیزه مشتغل بودند فرصتی نداشتند که نظر توجه بدیم گمارند و آموزگار مصاحف خود گرفتار از
 باغیان عیال و اطفال را از جای بجای می برد و کجا جمعی بنظر داشت که تعلیم متوجه گردند تا آنکه هنگام این
 فرار آمد ابواب متوحات بر روی پلان فرنگ کشاده گردید به سندیله آمدیم و زمانه را
 بکام دیدیم تا به زشت و خواند تو بجه رفت جناب والد نامه ارم به جتو که آموزگاری

آقاوند بعد فکر بسیار چودھری محمد امیر را که ز کجیل شان بطور بالاکدشت برای اینکار
برگزیدند از آنجا که بزرگان ایشان بمناسبت تحلیل و خدمات رفیع از شایان ملی اقتدار داشتن
بالخصوص بعد ایشان بخطاب سردار قانی و مقتصد روپیه ناکار علاءہ دیہات مغزو ممتاز بوده
در اقران و اشال بوزت بسر میکرد و درین عهد انگریزی و جہانکار ضبط دیہات از دست
رفته بودند و قدر دانی بنظر درونی آمد کہ شناسای جوہر شجاعت و پذیرای خدمت ایشان
کرد و درین تخطا سال قدر دانی جناب والدہ نامدارم عیار شناس نقد اخلاص گردیدہ خدمت
آموزگار سے این نامہ نگار بایشان رجوع فرمودند تا برکت تعلیم در عرصہ سہ سال از علوم
ضروری مفروض شد و ببرکت آن باین ریاست و دولت رسیدیم سپاس ایشان از
زبان و خامہ بر نیاید چه حق آموزگاری از ہمہ حقوق فراتر است حقوقیکہ مبادا آن یہ دولت
و نعمت مینہ نشود و منتی کہ گردن از بار آن سبک نگردد ہمین است بوکہ خدمات شایستہ از من
بطور آئند بالکلہ بمر شانزہ سالگی از تحصیل علوم فرائض بمر ساندیم متعارن اینحال فرمان گونہ
انگشتہ برای تعلیم انگریزی در رسید و بعد چندی تا کہ مزید گریوید تا والدہ مغفور آموزگار سے
در علم انگریزی بمر ساندیم لازم داشتند و تعلیم بہت گماشتند این بچہ بیروہ و سہ سال در تکمیل
و تحصیل این علم پرداخت متعارن اینحال والدہ مغفور در سنہ یکہزار و دو صد و ہشتاد و یک ہجری سے
مطابق سنہ یکہزار و دو صد و ہفتاد و یک فصل کار ریاست بدستم سپردند در اوقت کمتر فرصتی بہت
سیداد ہر گاہ از کار ا مفروض سے شدم ہر قدر کہ می توانستم بخواندم تارنتہ رفتہ ہشتانی باین
علم بمر ساندیم و بقدر ضرورت اخذ مطالب کردم ہنوز کام دل بزرگتر نہ بودم کہ ناگاہ واقعہ والدہ مغفور
بر روی روز آمد غمی والی کہ سراپا سے خاطر م را فرو گرفت و غالب گفت بگنج در اوقت عمر
این بچہ ان زیادہ از بہت و سہ سال بخود وصیت آن مغفور و فرمان فرمانروا سے عدم مراد
سند ریاست موروثی تنگ ساخت تا آنکہ بزرید عاطفت بادشاہ سے بدر بار لارڈ لارنس گورنر
جنرل کشور ہند بخلعت گران بہا مغزو و مخترع و در سال یکہزار و ہشت صد و ہفتاد و ہفت عیسوی
بدر بار قبضری از حصول سند خیر خواہ سے محفوظ و عطف شایستہ ای شدم انقض زبانی خامہ
را کدام نیرد است کہ پاس جلالیل بادشاہ سے و خراہل تفہات شایستہ سے یکے از ہزار
واند کے از بسیار رگذار مع شکر نعمتہا سے او چند انکہ نعمتہا سے اوست بخداوند زمین توان
و خدیو کون و مکان این شہنشاہ عدو ہند کشور کثارتا ابدالہ ہر ملک ستان و جاگیر و شیمان

<p>اکی تا بود تطل آ لہی شمنشہ راجیات جادوان باد</p>	<p>خطاب مستطاب بادشاہی بہارستان جایش بخزان باد</p>
<p>امروز کہ سال یکہزار و شہتصد و ہشتاد و شہت عیسوی است عمر بسی و دو سال رسیدہ امید خاطر آنت کہ بقیۃ النفاس در مریضیات اکی بگذرند و گزین کار با از من بطور آئند و خدمت بزرگان و حقوق و دوستان از من رو آید و از افعال قیمیہ و اعمال ذمیہ بر کران ہاشم</p>	
<p>ایا رب این آرزو من چہ خوش است</p>	<p>تو برین آرزو مرا برسان</p>
<p>اکنون اندیشہ خاطر بدان مے کشد و بیج خاطر بران مے آرد کہ از بہادران دانش ہنر و فرزندان سعادت پیدا کہ بہترین نعمتہا و خوشترین دولتہا از جناب ایزد تعالی تقدس شانہ بن ارزانی و کرامت شدہ برخی سخن رانم و مختصر بے برگذارم کہ سرمایہ نشاط خاطر دوستان و اسباب انبساط دلہا مے نیر اندیشان کرد و چنانچہ بندہ از ان برسیگوید و سخن را آسے میدہد برا درم بجات برابر کنور کا شاپر شاد و خوش خلقی چہ پنج از من کوچک است محامد و اوصاف او بقالب گفت و در بکجہ و بقلام راست نیامد جامع صناعت انسانی و مجموعہ دانش و فرزانی است نعمتش نفس خود را بر شستہ کھانے من بستہ و نقد اوقات عزیز خود را در سیراہ اخلاص من چن کرده و ذہنی شناسے و سخن فہمی پایہ فرا تر دارد و در نظم و نشر آرد و وفاسی رقم یکسانی مے نگار و جدت ہم را حسابی نتوان کرد کہ تا کجا است و نزاکت طبع را نتوان سنجید کہ چندان است</p>	
<p>صد سالہ رہ میان من و اوست در کمال و ریشم باغبان نشو و قدرا و بلند</p>	<p>در عمر اگر از دو دوسہ سالے فرو ن ترم گر از درخت گل گذرم شلخ عرعرم</p>
<p>بر خے از کلام متانت بار او بقلم سپردہ مے آید غزل</p>	
<p>نہ بجلے سے کید نہ بھی میر گھر میں قدم رکھا تمناے تھانے بتلا سے رنج و غم رکھا نہ اُس تیغ مرہ سے دیدہ و دانستہ کٹھنور و یا خلاق عالم نے وہی جو جیکے شایان تھا جہ سے کچھ غرض باقی نہ بچانے سے کچھ طلب بجلا گیا آبلے پڑتے زمین گرم مہر آسے</p>	<p>ہمیشہ تھے اس شوق کو دید کے دم رکھا ہمیشہ صورت مرد میر اکھون میں دم رکھا ہمیشہ صورت اب و سب سب ہمیں دم رکھا جبین میں جبین مرہ میں اسی ابرو میں دم رکھا جست نہ کہیں کا بھی نہ خالق کی قسم رکھا صبا آسا زمین پر چوک کے چنے قدم رکھا</p>

غزل کا حجم کے شہرہ جو گوش چرخ تک پہنچا
 ولہ تیغ برہنہ دوش پنجہ کمر میں ہے
 ابرو کیے نیچے سے مجھے سبجے دو نیم
 بھر دیکھو چراغ لحد میں میرے ضرور
 یوں آٹے میں ڈوب کے کاٹنے نے دی صدا
 پر کار بن گیا ہوں میں راہ تلاش میں
 صبا دیکھو نٹول رہا ہر خدا سے ڈر
 ہرگز بنائیگی مژہ یار کی خلش
 اُس جبین پہ حجم تو دل سے تنار ہے
 دشمن ہو جو وہ رلف گہ گیر ہاری
 تنکے کے طرح برشتہ الفت کو نہ توڑو

عطارد وہیں شکر نملان میں تلم رکھا
 کیا جانیں آج کیا دل بیدار کریں ہے
 تلوار کیوں حضور حامل کمر میں ہے
 روشن بجا کچا جو تھاری سپر میں ہے
 یارب بجا کو میری کشتی بھوز میں ہے
 باہر ہی ایک پائون تو اک پائون کھڑے
 گل کیا کوئی کلی بھی نہیں بال و پر میں
 بیٹھ چھی یہ بھاس جا کر جگر میں ہے
 شنتے ہیں ہم کہ حجم بھی اسکی نظر میں ہے
 بن کج بگڑ جاتی ہے تقدیر ہاری
 ثابت کر دے پہلے کوئی تقصیر ہاری

تاریخ وفات جناب مستطاب راجہ دھنپت راجہ

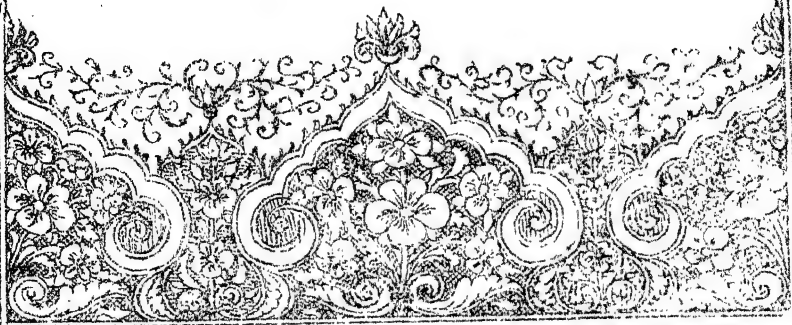
ہاے کیا آسمان نے دُعا یا ستم
 جلی باو خندان گلستان میں
 ختم دور سپہر عیش ہوا
 گل لگا کیونکر نہ گریبان چاک
 کھائے لالہ نہ کیوں جگر بردار
 معدن جو دراجہ دھنپت رہے
 حلقہ غم میں ہمس کو بٹھلایا
 لے گئے مجھے صبر و ضبط و قرار
 خاک اوڑائی صبا نے صحرای میں
 روزِ روشن ہوا شب تاریک
 دل او منڈ آئے مثل بحر سخا
 آیا کاوش پہ خنجر الماس

بزمِ عشرت کو کر دیا برہم
 کھو یا لطف بہارِ داسے ستم
 ہوئی آغزِ گمزدش عالم
 کرے بلبل نہ کیوں نغان ہر دم
 نو سنبھل کا حال کیوں برہم
 چل بسے ہاے سوے باغِ ارم
 سر سے اٹھایا غل کر م
 دے گئے ہکودر و درخ و الم
 پھوٹ کر رولی باغ میں خنیم
 بزمِ شادی ہوئی صفا ماتم
 آنکھیں بن بھیجیں صاف ابر کرم
 چھپے سینہ میں نوکِ نشرِ عنم

<p> حب و دامان نے جو حے دست جنوں پائی ہر دل نے درد کی لذت ابر میں آیا جو دوسخا پشت اقبال میں کچی آ کی بیٹھی سو پر وہ میں عروس جیا کہا دل نے یہ دیکھ کر احوال گلہ روز رنج طول ہے طول تجم بکے لیے فنا ہے ضرور نہ سلیمان سا بادشاہ رہا ہوش میں آؤ اتنا غم نکرو رنج بے سود سے ہی کیا حاصل شب ہجران سے لوسیا ہی وام کسی غمکش کا صفحہ دل ریش از سر دور و رنج و غم فریاد </p>	<p> لیے دشت نے جوش دل کے قدم کھائی اس غم کی ہر بشر نے قسم ہوئے خاموش شمع مہر و کرم قد دولت میں پڑ گئے سو جسم اٹھی دنیا سے آج رسم کرم بدل ریش و دیدہ پر غم نہیں آسان ہے شکوہ شب غم نہ سکندر رہا جہان میں نہ جم نہ بنا اُسکا خیل اور وہ چشم نہ کرو غم تحقیر خدا کی قسم غم بیفائدہ ہے کیوں ہر دم الفت آہ سے بنا وقت سلم لے لو خاطر سے میری دیکے قسم لکھ دو تاریخ فوت اوٹھا کے قلم </p>
<p> کنور جو الایر شاہ از ناہر دو برادران خود تراست از تحصیل علم فارسی انفراسے گرفتہ با کتاب علم انگریزی اشتغالے دارد نشان سعادت از جبین او ظاہر و انوار رشادت از چہرہ او باہر رخ سائے کہ نکوست از بہار شمس پید است بچہ کوکہ در اندک روز گاری سرمایہ دانش ہوشمندی و دوست نایہ سعادت و ارجمندی گرد و از ہمہ فرزندانم کنور جنک بہادر کلان تراست ازین عرش سال دواز دہم میگردد آثار نیک از پنے تابند و امید ہائے فراخ از در میگیند گر انبار امیدم کہ بدولت و ریاست موروثی برسد و از حشمت و اقبال روز افزون بہرہ ور گردد و دیگر فرزندان ہنوز از مہد رضاعت برخاستہ اما امید خاطر است کہ کفایت ایزد جان و بہرکت ارواح بزرگان ہمہ رہبر و ہنجار سعادت مستقیم منزل رشادت شوند بالجملہ سپاس این مواہبت کبرے و این عطیات عظمی ندانم کہ چگونہ برگذارم و چنان از عہدہ نیاہش و شتائش بدر آہم سمیت </p>	<p> کنور جو الایر شاہ از ناہر دو برادران خود تراست از تحصیل علم فارسی انفراسے گرفتہ با کتاب علم انگریزی اشتغالے دارد نشان سعادت از جبین او ظاہر و انوار رشادت از چہرہ او باہر رخ سائے کہ نکوست از بہار شمس پید است بچہ کوکہ در اندک روز گاری سرمایہ دانش ہوشمندی و دوست نایہ سعادت و ارجمندی گرد و از ہمہ فرزندانم کنور جنک بہادر کلان تراست ازین عرش سال دواز دہم میگردد آثار نیک از پنے تابند و امید ہائے فراخ از در میگیند گر انبار امیدم کہ بدولت و ریاست موروثی برسد و از حشمت و اقبال روز افزون بہرہ ور گردد و دیگر فرزندان ہنوز از مہد رضاعت برخاستہ اما امید خاطر است کہ کفایت ایزد جان و بہرکت ارواح بزرگان ہمہ رہبر و ہنجار سعادت مستقیم منزل رشادت شوند بالجملہ سپاس این مواہبت کبرے و این عطیات عظمی ندانم کہ چگونہ برگذارم و چنان از عہدہ نیاہش و شتائش بدر آہم سمیت </p>
<p>از دست و زبانی کہ بر آید</p>	<p>از کز عمدہ شکرش بدو آید</p>

او تامل غشانه وجل جلاله بدام فضل و کرم خورش شالمال این دو دمان دتوفیق خیر و بهمت بلند
هر یک رارهنما دار مع این دعا از من و از جمله جهان آیین باد-

بسم الله الرحمن الرحيم

دومشتم بوستان اودم

و در ذکر سندیله و برگزیدگان این خطه

باز کشایم در داو ر

سحر زبان را بقلم در کشم

ایش صف مورچه را زیر قند

وقت شد اکنون که بجا دو گر

در قلم از سحر زبان در کشم

ای سمن از غالیه بندیم بند

بر خاطر ارباب عقل و هوش و بر ضمیر اصحاب انصاف کوش ظاهر و پیداست که حب وطن و تعلق
مسکن بر دلهاست عوام الناس تهری عجیب و در خطه غریب وارد و جذب این نسخه الفت در
تأثیرش از تنفاطیس و کبر باست که گفته اند **حب وطن از خاک سلیمان خوشتر** و خار
وطن از بنبل و ریحان خوشتر پس خواهش دلم بدان سر کشید و بسج خاطر مبران رسید که چون
از ادکار و گفتار دیگر و اپروا ختم و چینی تازه از انواع گلهای سخن برآید اتم چه خوش باشد
که بر نخی از حقائق وطن نیز سخن برانم و از برگزیدگان و محارفين این بقعه سطرهای چند برگذارم
تا اهل سخن بدانند که خاک این بوم بچه پایه مردم خیز است و سر زمین این دیار بچه پای خوشتر
از دیگر **سنگدشت** عمد گل را از فیض سرسبز شنوید و بلبل آهسته تر میگوید این آسانه را به
و ذکر آبادی سندیله قصبه غرب رویه که مشرق رویه صدر هر دوئی است مقامی لطیفه

و شادمانی است بس غریب در تمامی قصبات اوده بخوبی و کثرت آبادی و نزہت و لغزارت
 بیشل خوابگاه اولیا کرام و زاد بوم بزرگان بلند مقام است حضرت سید محمد و ملا الدین
 همین جا آسوده اند هنوز در گاه آنجناب مرجع خلافت امید گاه جهانیان است برای کیش بند و
 نیز چند مکانے تبرک بوده اند مخصوص مکان شیلا دیبی جائیت بس مقدس بسیارے آثار غریب
 نمایان جوق جوق هند و ان بزیارت و طواف آن شتابند و نذر بابت گوهر مقصود و ربانیا
 امر و لا تقایدا نام بقالی از همت خداداد سرمایه بضاعت خود صرف کرده الالبی کلان و وسیع بعض مدت
 ده سال با تمام نماینده مال اتماش که کھزار دود و دود و پنج هجری است حسب استدعای اوراق این
 سطور تا بخش انا کرده و بقیه خود بر سنگ مرمر نوشتند است تا بر عمارت زمانه نگاشت آن تختہ را چنان کرد
 در آئین اکبری مسطور است کہ بعد مدت چند حضرت جلال الدین اکبر بادشاہ زمینداری و حکومت
 اینجا به راجهوتان چندیل مرجع بود و خراجش از بسبت و شش لک و شش صد و شصت و شصت
 دام کہ نقد خشت و پنجره و شش صد و چهار روپے باشند زیادہ بنود اما در عهد دولت سلاطین
 اوده ہفت لک و دہ هزار و یکصد و سیزدہ روپے بہ تشخیص و تحصیل رسید اکنون در عهد دولت
 انگلیشیہ کہ چند پرگنات جدا گشتہ دیگر اصلاح پوئندہ قریب چہار لک روپے مع مال و سواے
 جمع این تحصیل باقی ماند گویم کہ جائیت براز لطافت و آب و هوا و مقامی است غم روا و شرف
 بہر بوستانی زمین است و ہر جانب گلستانی نزہت آگین از اشجار میوہ دار و درختان پرب
 برگ و بار خاطر فر دکان طراوت گیر و از کثرت قواکہ و آثار نہ اقی زندگانی لطف پذیر شرکریل
 چنان از سوا و آن در گذشتہ کہ از غایت نزدیکی سیر گاہے عظیم دفع گاہے لطیف است عمارتہای
 امر اور و سافیات خوب و نہایت مرغوب بلکہ نزہت بخش دیدہ نظر گیان و حیرت افزای
 چشم تماشا نمایان است مخصوص عمارت این نامہ نگار در تمامی عمارتہای سندیلہ بخوبی و خوش سلوکی
 و فراخی و استواری بر عہد بالا تر است در ہنگامہ عذر صاحبان انگلش در ہمین عمارت قرار گرفتند تا
 بخاک کردہ فتح یافتند هنوز بسبب ترمیم علی الاصل رونقش بہاست بلکہ در افزایش دیگر عمارت و ہر
 شخصت علی الحقدار لکرائی و در ہمیں این قصہ لطیف و غریب بود مخصوص عمارت کوٹھی بنایت
 خوب ساخته بودند در ہنگامہ عذر باغیان آتش زدہ بخاک برابر کردند هنوز ہم عمارتی وسیع و کلان
 و عمارت رؤسا اینجا بہرست کہ در کیش بسبب طیب کلام گنداشت

و کرامہا ارجہا مال و مال بزرگان باصل کمال و مخوران مار خیال و شناسندگان ایز و مال

ذکر خاندان ریاست این شکرنامه

خاندان این نامه نگار با اعتبار قدمت ریاست معروف دیار و بهصار است محتاج تبدل
و موقوف بطول مقال نیست بزرگان این دودمان از حضور سلطانین دلی و شاهان اوده اغراض
یا نقد و باطرات ممالک علی حکومت برافراختند و تا عهد ناصرالدین سکنه رجاء عادل زمان حضرت
سلطان ناصرالدین و احمد علی شاه اوده مور و مراحم باوستانی بود و به نظامت اکثر ممالک
کوس حکومت فریختند و با ریاست و سکنای این دیار و متوطنان اقطار و انصار رعایت
بی پایان و عافیت با سبب نمایان کردند و با وجود فراخی داره حکومت و درازی فرمانش
دلی را نیاوردند و جمیع خاطر را بر هم نبردند انسان عظمت و شوکت ایشان اگر حواله خاندان
یا بنیان تهر بر سرده آید پیش نا توان بینان شبیه چشم و حاسدان کم آرم محمول بخود ستائی یا نهان
طرازی گردد اما بقضای لوازم سوانح نگار سے و مناسب آئین و قانع گذاری واری بیان ریاست
خامه در نور دیده ام و یکی از هزار و اندک از بسیار فضل چهارم داخل نموده بزرگانی که دیده
نماشا بر کارگاه شوکت و نیت این دودمان باز کرده و یا با سبب خواص و عوام کارنامه با سبب اینان
بگوش زره اندر خواهند بنجد که نگارنده این شکر نامه با طهار این گفتار بجهت مایه طریق اختصار
و اجمال پیوده و آنچه بود عشرت غیر آن نوشته از بنجا باصل به عاگراش است که قبضه سند یکه درین
موقع مقصود از ذکر است مع پرگشتات و تعلقات متنا و رحمت فرمان این دودمان بود در ایام
نذر خزان که گذشت بعضی حسن خدمات و جان نثارها علاوه ریاست موردی علاقه مردین بزرگان
تعلقه سر و از سر کار دولتداران گاه به به برای دوام محبت و شفقت گردید اکنون ریاست قدیم و جدید
و بخش گردیده نصف بفرزندان را به فتح چند تعلق گرفت و نصف ریاست قدیم و جدید مع ریاست
شده در تحت فرمان این نامه نگار است از فضل و مراحم شانهشاهی چه برگذارم که علاوه دیگر
عافیت و رحمت با مخصوص خود است بالاتر از همه دیند چون ریاست این نامه نگار سبب ترفضا
موردی نهایت گران بود سرکار دولتداران از غایت ملاحظاتی شاهانه بحسب استعای این نامه نگار
در انتظام خود گرفت و از خزانه عامه خود زرهای قرضه امان داد و بیایق فرمود و با نظامت
و نظم و نیت بایسته بارجمن این ریاست را آب و رنگی دیگر کشیده اندام که سپاس این حرمت شانهشاهی
چگونه بطرازم چو دهری شمت علی صاحب تعلقه لکرائی در نفس این قصه عجایب ملک شفقت
دوخته خصال بود در سخاوت و رحمت به طریقه دشت تا جبات بزرگونی کارهای گردید بخشش سالانه

چکله داری این قصبه نمود و لهای مردم بارت آورو گویم که جسم خرد نیکی بود و لهاسه مردم بزنجیر
لبوی خود کشیدی و صغیر و کبیر و برنا و پیر را محو اخلاق خود نمودی ایشان و پدرم را به و عظمت
در اکثر عادات مخصوص بسخاوت و دهرت و علم و استقلال بایکدگر متشابه بودند و باجم مجتبی کمال داشتند
محماد این مستغنی الصفات درین اوراق مختصر نتوانم نوشت در هنگامه غدر همراه لشکر انگریزی بوده
جنگ با کرد و خدات شایسته بجای آورد و کله و می آن ملا و ریاست موردنی علاقه حدم در جا

چند سال است که ودیعت حیات فرمود امر و چودهری حصلت حسین بانین اوست بصفتی
متصف و بجاهد و محاسن ممدوح و عقل و فراست پایه برتر دارد و بهوشندی و دانشوری رقم کیمائی می گذارد
کارهای ریاست خود را اصلاح و رونقی داده و ابواب جمعیت و فراغت بر روی خود گشاده و فیض حل
تلقه در حلال پور که حاشی نه که شعر اگشت رئیس با مروت بود و بعلم و فنون لیاقتی وسیع داشت
و از دفر آگهی بر همه کارها تسلط می نمود و در جزو دتیه ریاستی وسیع جمع نمود و بعد بخد و
حسن خدمات دیانت جدید در انعام یافت بیال گذشت جهان گذران را پدر و ساخت نشی
فضل حسین فرزندش امر و زبانشین اوست مردم به نیکی یاد میکنند و آثار با سه نیک می یابند
حافظ محمد شوکت علی خلف چودهری مسند علی از افاضل روزگار و ناموران این دیار است بسخاوت
و کرم معروف و بسافر نوازی و وصنداری مشهور با ملازمان و موصولان خود طریقی رعایت و نیکوئی پیش
و با هر که یکبار رعایت نموده همه عمر عایش نگذاشته و آتش درین دیار و جوار بس غنیمت است
چودهری نصرت علی خلف چودهری عظمت علی مرحوم بکلیه نعم و فراست آراسته و بکسوت دانش و نوکا
بیراسته بنایت نیم و شیرین گفتار و نهایت علم و پر بهر کار از دانش فطری مداخل موردنی خود را وسیع

داده و از اخلاق جلی بند بر دلها نهاده امر و ز در انجمن هند تعلقه اران استثنای سکر طری است
نشی قیام الزمان رئیس فوش لیاقت و وسیع اخلاق است ملاقات او شکیب از دل می رباید و از کف

و لا و ز صید دلها میکند در علم تاریخ و تحقیق احوال متقدمین و متماخرین یگانه روزگار است اوقات
غریز با شغال علمی میکند راند با کسے کاره ندارد صاحب ریاست و جمعیت است چودهری مبارک
از معرزان و برگزیدگان این قصبه بود افسانه اقتدارش بهمه چودهرانی زبان زد سکنا و این دیار است
بالآخر بوجه و اسباب کارش روبرو تنزل نهاد بعد چندی ودیعت حیات نمود پیش محمد دائم المعروف
به کلو چودهری را با سواران سلطانی منازعت رد و او چند کس را از ان میان کشته راه غار پیش گرفت
بفرمان سلطانی خانانش بیخا رفت و ملاکش بجاک برابر شد بعد چندی او هم دقات یافت پیش و قمار محمد

بقید حیات است ریاستش از کثرت قرضداری تلف شد آنچه باقی است بدست مرئوسان است بکمال
 پریشانی و نگرانی میگذرانند اما بغایت پیش مزاج و شریف طبع بوده است مالش تا نصف خیر و عین
 نشی غریب الدین احمد اکثر اسسٹنٹ کمشنر از مغزنان این دیار است در راستی گفتار و دینی
 و صفای معاملات و حسن معاشرت و مروت و اخلاق بے نظیر و بیعیل است مدتاً ملازمت سرکار
 انگریزی نمود تا بدرجہ اکثر اسسٹنٹ درجہ اول اعزاز یافت در هنگامه غدر بجله وی حسن خدمت
 سپیع اٹوا بجایگه حاصل کرد اکنون نشین گرفته خانه نشین است بغایت نیکنام و ممدوح و خاص و عوام
 نشی سمس الدین احمد اکثر اسسٹنٹ کمشنر برادر خردوشی فضل رسول تعلقدار است بغایت متورع
 و پرستگار و نهایت متدین و دانشدار علوم و فنون لیاقتی خوب دارد و بے نیکی و حسن معاشرت
 خط نیکبانی سنے گار و چند روز است که از ضلع کھیری به نواب گنج تبدیل شد هر جا که ماند نیکنام
 ماند میر محمد حسن دینی کلکچر چند سال است که ودیت حیات نمود بغایت سیر چشم و در یاد دل بود
 ایام حیات را بے نیکی و بر سر بود و ازین دار دنیا پدیدار بهین سرمایہ نیکنامی با خود برد و ذائق
 سخن هم خوب داشت شعر اردو بغایت خوب گفتنی و دوا و سخن دادی صاحب دیوان است نوبت
 انطباع کلامش زبیده شیخ مومن علیخان صدر الصدور از سکنتاران این دیار و متوطنان این
 گلشن همیشه بهار بود تا عرصه دراز ملازمت سرکار انگریزی کرد بالاخر بدرجہ صدر الصدوری
 رسید و بقدر ریاستی پیدا نمود چند سال است که در گزشت مولوی لطیف علی برادر حقیقی
 اوست او هم بسرکار انگریزی بعهده هاسے جلیله مامور بود اکنون خانه نشین است مرد با خدا
 و قانع و متوکل و بغایت نیکنام است پید محمد می حسن تحصیلدار امروزی نشین گرفته خانه نشین است
 پدرش در عهد سلطنت اودو حاکم عدالت بود از ناموران این دیار است و بے نیکی ممدوح
 منار و کبار مولوی جعفر علیخان میرنشی زریڈنی گوایار بود افسانه نیکوئی او چند آن بسیط است
 که خامه سوانح نگار بضبط آن مغز و زبان بیان با ظهار آن معترف بجهت و تصور بغایت مردی
 و همان نواز بود با اغراض اقارب و دوست و احباب رعایتهاے بے پایان کرد و طریق توفیق
 و انکار با ابناءے روزگار سپرد و در آخر ایام حیات ترک روزگار کرده بوطن آمد و بهین جا وفات
 یافت نشی باسط علی بلیاقت و خوش وضعی بدور و نزدیک مشهور معروف است و از ویز باز
 ملازم سرکار انگریزی است تا بدرجہ تحصیلداری رسید امروزی هم بسرکار دولتمدار تعلقدار و بغایت
 دین و صلف معامله و در انشا پردازی برگزیده روزگار مولوی محمد حافظ واجب علی

مبین پورا و امر و زور ریاست این نامه نگار کار و ریاست و ریاست و دیانت قدم با قدم پیر و دوست
از نایت کار آگهی و هوشمندی تشبیهات این ریاست به آن خوی نموده که هر موصیایم بیاس گز
اوست بجلدوی بچی کار گذارید یا جناب علی القاب لفتنت گورن

اودوم در یاد داشت خود بکلمات تحسین و آفرین او را یاد میفرمایند مولوی ضامن حسین آگ-
از روسای شیخ نزاده بامی لکھنؤ است اما از بدنی به سست بلوغت اقامت ریخته پدرش است
مؤمن علی اتالیق شاهزادگان اودوم بود خانه و وزیران را کجایار که حرفه از صفات او به نگار
زبان را کجایر و که سختی از فضائل او برگزیده و علم فضل گوی تفوق از اقران و اشال بر بوده و در
اخلاق پندیده و محاسن برگزیده علم کلماتی برافراشته در تقریر و جواهر آید از ورج زبان می پرور
و در تحریر هزار طلسم جبر بر می انگیزد گویم که دام اخلاقی مرغ و لعل را صید کرده و رایحه روح پرور را
مشام خلایق را معطر نموده اول و بر ریاست این نامه نگار و نشی فضل رسولی قلقدار کار فرما بود من بعد
بقصبه بگرام تبدیل شد نظام علاقیات تعلقات ارباب انجاء هم خوب کرد و دکن آمد و دست آورد و تا غلام
کار گذاری و کار آگهی او بدو روز و یک رسید معارف انجاء از دولت جسد را آباد طلب شد تا
بزرگ روزگار بدست و شرافت و از قدر دانی حکام آمد دولت ناظم فوجهای گردید امید که در چند روز
بقدر دانی و پایه شناسی حکام با احتشام آمد دولت با عظمت بنیتهای ترقی که انچه لائق شان اوست
فایز گرد و نشی یوسف علی از روسا این قصه بود و ملازمت سرکار انگیزه کرد تا بعد منصفی

شده که یاران اکثر کلاش بد روی بر دند و از نام خود با بیشتر کردند درین موقع گفتار حضرت غالب
چه قدر حسب حال است

غالب دین زمانه هر کس که دا	مضمون غیر و لفظ خودش بر زبان است
آری نه چک بود و نه تک زهر که	نی دستخط نه مهر نه نام و نشان اوست
مضمون شعرون بود نه زمانه	یعنی بدست هر که بقفا و زبان اوست

نشی کاظم علی فرزند اوست بدوش پدر سخن میگردد اما بر سر نشی عالم علی طرز خاص
اختیار کرده و نظم و نثر هر دو بنایت خوب میگوید و سخن بلوغ می سراید ظن غالب آنست که در چند
از ناموران این دیار گرد و نشی عابد علی از سخنوران نازک خیال و مضمی سدا یان

عديم امثال بود بهمنها سے بلخ و صبح گفته و در بار سے منى بسلك تحریر منته اکثر اوقات این نامه نگار
 شائق سخن یافته لالی آید از کلام خود آویزه گوشم فرمود چگویم که آن نوزادگان طبع و قوا را بجه پایه یافتیم
 چند سال است که داعی اجل را بلیک اجابت گفت چو وهری مجید امیر از در باب شایسته این خطه
 ولید یروین دیار جنت نظر است با نوع صفات موصوف و با صفات خوبها موصوف و قار ابا
 ذآتش چنان نسبت که رنگ را با گل و قوت را بوجودش آنانی خصوصیت که نشر را با گل هفتش با سخن
 کار با سے یاران و دوستان شاعری و تمیض و دام با نصرا مسمات خویشان و عزیزان عاجل کار سے
 کند تا استفاد و دیگران نه بنده قد سے نهند تا مفاد و دوستان نگریند اجدادش از خطاب و دیگر
 انز انبا یا قنند و باقران و امثال علم افتخار بر افراختند از انجمله ایشان میر حیات علی
 حیات گنج آباد کرد و از اطلاق و بافات بسا چیز یادگار گذاشت حیث که بعد از انتراع سلطنت
 اوده بسبب ضعیفی نا کار و ساش که قریب هفت صد و پیه بود سنگ پریشانی بر آگینه حال ایشان
 افتاد و حالت ایشان به تنزل و نکل رونما و تا از قدر دانی و پایه شناسی پدرم کم ملازمت ایشان
 بیان جان بتند و بخدمت آموزگاری این نامه نگار مامور گشت که ذکرش بفصل چهارم بقلم در آید
 میر علی حسین برادر کلان ایشان است در انشا پر داری و سنگا به کمال و اودام و در با حسین فرزند
 اود سنی به محمد حسن سلسله ملازمت ریاست بهوپال بدست آورده و فرزند و علی او احمد حسن
 سیاه نویس علقجات کورت بود بسبب علالت استعفا داده و بطن آمد بنایت نوش لیاقت بهت
 و کین پیش اطف حسن ابله سر شیه کلکدی صدر هر دوئی است بلم انگریزی نیاتمه دانی و از سعادت
 و رشادت بهره کافی دارد مولوی مظفر علی از بری مجرب سندیلک در هوش و خرد گوی تفوق از
 به حضرتان ر بوده و در اخلاق و جسم و تواضع به نظیر بوده است از تدا بر وسیع و فکر با سه
 بلخ ریاسته از دیات و عمارات پیدا ساخته و از صفاتی ماملت و حسن معاشرت بند بر و لهما نهاده
 امروز عمده انیری سکرری میویشی سندیلک هم با ایشان مرجع است به قاضی و حیدر المیرین
 قاضی این قصبه بصفت حسنہ القضاة داشت در ویش صفت بود در عرس پیر و نور و غیره مدعی
 و مجالس حال و حال ترتیب داده و خوشی و امانان با طرات و جوانب کرده چند روز به بلخ میگذشتند
 امرا و اکابر بنجوش میر قنند اسال جهان گذران را پر و نمود با بار امیر شایه و از طالع نامت شایه
 بود از غفوان شباب بر یا منت و عبادت شاقه اشغال و زریه و از تصفیه باطن و تزکیه نفس
 اکتاب کمالات نمود بسا فسانه سے فضل و کمالاتش زبان زد خلایق است در ایام عت

جهان فانی را بگذشت و به عالم جاودانی شتافت اکنون سجداده اش از سجاده ثقیان لایق خالی است
 بابا بایرام واسم هم از فرقه نانک شایان بود فضل و کمالات او از اخلاطه تحریر بیرون و خسرو
 عسوات او از انحصار تقیر افزون مدتی است که جهان گذران را بدرود نمود و امروز بابا
 روپ نرائن سجاده نشین است و در اخلاق متدوده و علم مجلس بے نظیر است و از نکات
 درویشی نیز ناواقف نیست سید و صبی علی شاه سجاده نشین در گاه مخدوم سید علای الدین است
 صفات ایشان از خامه بر نیاید و او صافش بر زبان در گنجید با وجود ایام شباب عجب نفس کشی کرده
 و بر ریاضت شاقه تکمیل نفس و تصفیه باطن نموده و مسلمان هر دو باور جمع دارند حافظ کرم احمد
 عجب بزرگ صفات است مدتی ملازمت سرکار انگیزی کرد اکنون پیش گرفته خانه نشین است بیاد
 آنی میگذرانند و همین شغل لطیف ایام حیات بسر میبرد و صفاتش از ان فراتر است که بقلب
 گفت در گنجید -

بسم الله الرحمن الرحيم

تمت احوال حضرت سلطان عالم محمد واجد علی شاه بادشاه اوده

دود از خود و شراره ز آذر بر آورم
دود از نهاد چرخ مستگر بر آورم

خواهم که بخونانه ز دل سپر آورم
آتش ز غم ز آه بین خمیه بگو د

نگارندگان این نامه را آنگهی که چون من نگارنده این شکرگفت نامه در سال یکهزار و هشتصد و هشتاد و هفت عیسوی از ترتیب و تکمیل این کتاب انفرادی یا قلم خواهم که بر نغمه از حالات شبانه روزی و بود ماند آنحضرت حواله خائمه سوانح نگار ساخته پیش شائقان سخن و دل وادگان این فن هدیه مرغوب بیاورم و از سر انجام این کار فرخنده فرجام این بوستان همیشه بهار آب و رنگی تازه بفرمایم از آنجا که فلک ناتوان بین را مدام بر غم نامرادان خورشید است و دودام تک پاش و لیسای ریشان و دختر زن رگ جانهای ایشان می باشد بنابران در عین جوش بهار صحرایان همچو بلای ناگهان در رسید و بساط نشاط و انبساط در نور دیدنی و واقعه برانده حضرت قدرقدرت بادشاه عجاوه حضرت واجد علی شاه بر روی روز آورده بین و زبان

در جنبش آید و دلهای منجمد و کبر و بر ناو سپرد در جنت و رحمت خدای

کار می که خدا کند فلک را چه مجال

من در چه خیالیم و فلک در چه خیال ؟

بوقع این واقعہ حسرت افزا بطور این سانچہ بجزرت استماخو استم کہ قلم و کاغذ از دست با کلمہ و زبان را
 حرت خاموشی و دل را از سوانحات روزگار کلمہ فراموشی بیا موزم اما اقتضا سے مادہ سوانح نگاری
 و جوش سودای و قانع گذاری کشان کشان مرا باز بہ بچمن گفتگو در آور و بجای آنکہ چون غنیمت
 خوش نو اند کہ عشرتہای زندگانی این سہر را راسے سلطنت و جہانبانی زمرہ ہائے نوبو
 آغاز کنم بجائے رسیدم کہ چون سوگواران طلقہ ماتم وصف نشینان ثبوتان غم با طہار و واقعہ حلت
 پر حسرت این بادشاہ سکندر حشمت نال ہائے جاہل زاد خسر و شہائے حسرت فراموشی سے
 سرخسہ خون است ز دل تابہ زبان ہای دارم سخن با تو و گفتن نتوان ہای

ذکر انتقال بادشاہ حمزہ و اجد علی شاہ ازین جہان فناء عالم بقا و خاتمہ
 سلطنت

آن کیست کہ دل نہادہ فارغ بشت	انداشت کہ مصلحت و تاخیر سے ہست
گوئیخ مزین کہ خمیہ سے باید کند	اگر رخت منہ کہ بارمی باید بست

بدانکہ حضرت بادشاہ بعد از انتراع سلطنت و مغولی از دولت مملکت سی و دو سال بہ کلک ہو
 مقام شہا برج بہ کشادہ پیشانی اوقات زندگانی بسر آورد و این لحنی غمناک سے حسرت اندوز
 بابہ پاشی صبر و توکل آئینہ مردانہ وار بگوار اسے تمام توشجان میفرمودند و از بیکہ ادور و ابط
 و اتحاد دولت انگلیشیہ تحمیر غماز لطیف بود گا ہے لب بہ شکایت و حکایت آشنا ساختہ بہ مقام
 ارادت و خفیہ دولت برطانیہ تہنات و شندہ

یار آن بود کہ صبر کند بر جفای یا	نرک رضای خویش کند در رضای یار
اگر بر وجود عاشق صادق نہند تیغ	بند خطائے خویش نہ بند خطای یار

والحی از جانب سرکار بہ قرار دولت برطانیہ نیز دوام در شہد مبانی رعایت اہتمام بلین بکار
 معرفت و در حفظ مراتب آداب شہری و قیقہ از وقایع نامرعی محلی گشت بدین سبب بود و ماند
 حضرت درین مقام دار سلطنت کلکتہ از بادشاہان عظام و فرمانروایان بلند مقام کو سے تفوق
 رہ بود و آئینہ جمیعت و کیوں کی خاطر بہ آنحضرت حاصل آمد کہ درین حالت ملت مدخل ہمت و آلات
 خود را تاسر بہ تحفظ شکوہ بادشاہی و پاس مراتب شاہنشاهی بندہ دل فرمودند و از تعمیر ابوانات
 رفیع تصور و نظریہ و آرایش زیبایش ہر گونہ و بہرسانی مواد شوکت و نبوبان غایت توجہ ساختند

کہ سیا جان نہت ایلیم زبان اعتراف کشودند کہ انچہ این باوشاہ عجلت دستگاہ را در حالت معزولی
 شوکتے بظنمتی حاصل آمدہ بادشاہان عظام و فرما نروایان بلند مقام را در حالت اقتدار ہم مثل
 نیست و در حقیقت این دولت شانی و آئی دیگر داشت ازین جااست کہ یک لک روپیہ ماہوار
 کہ براسے میوہ خوری آنحضرت از سرکار برطانیہ بسرکار آنحضرت میرید کفایت بہ خرج دہہ بدوزہ
 نکردے و از زر و جواہر خاصہ انھمہ مصارف شتی اوقاف مردم از خوان نعمت این باوشاہ
 سلیمان جاہ زلہ ربودے و عنوت و کیمات از بدل و انبار آنحضرت دامن دامن گلہای مراد
 چیدے باوجودیکہ از وقت انتزاع سلطنت ہیج واسطہ از ملک و مال با آنحضرت نماندہ بود
 لیکن بیاس شکوہ شاہی و تقاضا سے ہمت بادشاہتے بسیاری بندگان قدیم و جدید را در ہر صغیر
 آنحضرت جات بدستور قدیم بر عمدہ ہائے مختلف شل و زکارت و دیوانی و بخشی الملکی و سفارت و دار و ملکی
 و شتی الملوکی و عرض یگی و بھمنین بر بسیارے کار ہاستعین داشتہ بودند و اوقات شریف خود را گاہی
 بشاغل علی و گاہی بتفرج حدائق و باغات میگذاشتند و بیش از بیش بہ صحبت نازنینان گلخانہ و بزمیان
 نادرہ گفتار کہ در نیالت غریب الوطنی ہم علاوہ محلات سائبہ قریب سہ صد و غل حرم سرا سے
 خلافت کردہ بودند و الحق دل دادہ این صحبت رنگین و جان بانستہ ہو اسے این جہنسان و لہشتین
 بودند شب را بر روز و روز را بہ شب می آوردند و اصلا پر و اسے انجام کار نکردہ ساعتی متوجہ اصلاح
 احوال بہ ذات مقدس یا بر اسے اولاد عزیز نمی شدند چنانچہ نتیجہ آن انچہ بطور آمد و در مطور آئیدہ
 مکتوف ضمیمہ شایقان اخبار خواہد گردید از ہر حال تغافل و بھتری کہ زیادہ از عہد سلطنت بکار بردند
 ہر یک از متوسلان این دولت و مقربان خدمت از غایت کامیابی و حصول فوائد ہرگونہ یا بر
 گنج قارون و دولت بھر میزد و از بام تا شام و از شب تا بہ سحر ہر گسے بکمال راحت و کامرانی
 ایام زندگانی بسر مے آورد چنانچہ بسا زش بے مقربان خدمت کہ ہنوز باوجود خرابی سلطنت
 دامن دولت نگذاشتہ و بہان طرز سابق مصروف حرام مکی و کفران نعمتی و قیامت ہرگونہ بودند
 نالاش و رنخواہان بہ تہ او کثیر بر آنحضرت دار عدالتا سے دولت انگاشیہ گردید تا آنحضرت را
 ازین تردد بازہ کمال پریشانی و حیرانی رو نمود و لازم بر قدر دانی و عزت شناسی سرکار
 انگاشیہ کہ بوفور مراحم و التفات اینہمہ طوائفان بے تمیزی را باندک توجہ بر طرف فرمود ایکٹ
 بریت ذات مقدس از مالکات دیوانی و فوجہاری جاری ساختہ ابواب این قفسہ مسدود نمود
 و بر اسے انتظام آئیدہ محبت نامہ بنام آنحضرت فرستادہ ہدایت توجہ فرمود حضرت بادشاہ شکر

این نعمت و عنایت بجا آود بعضی حکمرانان کج رفتار فرین کردار را از بساط خدمت دور فرمودند و غشی امیر علی خان را کہ یکے از معززین و برگزیدگان مملکت بنگالہ بود و بسا حسن خدمات از و ملاحظہ فرمودہ بودند بخطاب وزیر السلطان محال طلب سافۃ بوزارت و مدار المہاسے برگزیدہ حقوق این مرد خدا در عہد مدار المہامی خود انجہ کرد و ہر قدر کہ خیر اندیشے با بکار برد می توان گفت کہ حق خود را ادا کرد و بعد چندے مغری الیہ را پمانہ عمر بکمر نرشد منقسم الدولہ مورد عنایت شد و بجایش جایانت بالجلالہ درین وقت مغزلی و خانہ نشینی ہم زیادہ از وہ ہزار کس بہ ظل عاقلیت این بادشاہ مجاہد نہ گانی کردے و از بذل و ایشار و از فوائد ہر گونه عالمی متمتع بودی از انجا این چرخ بوفار آزر دن دلہا سے بیدلان شعار سیست قدیم و بر ہمنون اسباب جمیع عادتی است متیقن تا بر زخمہا سے دلفکاران مکی نہ افشا نہ قرارے نکر و و تا دل آزر و گان را آزارے بر آزارے نہ سازد آراے نہ پذیرے

نیش غریب نہ از پے کین است مقتضای طبیعتش این است

بدین اسباب خواست کہ چنین صحنہ شریف و ہمیشہ لطیف کہ از لطافت بر لطافت خود نظر خویش بود و در ہم دبر ہم گردد و چنین گشتی تازہ و چینی شگفتہ کہ از فردا سنہ لالہ و گل در پیرہن می نگذارد و دست بر و زنان پامال شود و فضا عوارض چند بر مزاج آنحضرت متولی ساخت تا از شدت ہجر امراض عناصر لطین از اعتدال افتاد مدتی صاحب فراش بودند حکمای عاقل و الہامی موافق کہ در حضور بی باریاب و از شرف ملازمت کامیاب بودند بہداد پرداختند و تدابیر وسیع و حکما بلین انجہ کہ در خورشان عجم والا جا ہے بلند پایگا ہے مے تواند بود بکار بردند و ہر کس از ٹکھارا ان شاہے وزلر بایان خوان بادشاہے بدعا ہے سحری و اوراد نیم شب صحت و سلامتی ان بادشاہ کہ ادعاہ از خواب ایوہ میخواست از انجا کہ جائے آنحضرت لایزالہ و ابدہ حیات بیابان رسیدہ و دہد نباران تدبیرے رہ بجایے فرو تا نبار کج بہت و یکم سہ سال کینہزار بہت شد و شاد و ہفت عیسوی مطابق سوم او محرم سال کینہزار و سہ صد و گنج مجری نہ ساعت از شب گذشتہ بود کہ این بادشاہ قدسی صفات ملکی و ربات رخت زندگانی ازین جہان فانی الجاہل جاودانی کشید چہ گویم کہ بطور این واقعہ جانگزا و حادثہ حسرت اتنا بندگان شاہے و متوسلان بادشاہی اچہ حالت رہ داد و چہ مایہ خزن و ملال دلہا سے صغیر و کبیر و بر ناویں را فرو گرفت اندازہ شناسان غمہا سے روزگار خود اندازہ حالت این غم و اندوہ مے تواند کرد و مقدا ہنچہ آلام

می تواند سنجید همین قدر گفتیم کافی است که بر جنب این واقعه با ناله هنگام قیامت وقتی نه اشت و
 آشوب رنجیز با کم حقیقت بود و پرا نباشد که انجین باد شاه بلند با گاه که ذات و لایش
 قائم مقام سلاطین نامدار و نام نامیش یادگار بادشاهان بلند آتد ار بود و فقا پایا از دایره هستی
 بزدن کشید و بسا بر نه پایا بادیه طلب و بسا گشتی تنگستان بحر امید را از فیض و کرم خود محروم

گرد اینده

وقت است که در بیچ و خم نوحه سرانی	سوز و فیس نوحه گران تلخ فوای
وقت است که در سینه زدن اهل جهان	سینه خانی شود و درنگ هوای
ای صبح جو این شد دگر از بهر چه کردی	ای خاک جو این شد دگر آسوده چرا
خون گود و فروریز اگر صاحب مهری	بر خیز و بخون غلط گران اهل وفای

با جمله چون اینجور وحشت اثر انتشار یافت نواب محمدره غلجی خاص محل صاحب و ملکه اوده و آینه محل
 و دیگر عملا متقدس جامه داران و اشک ریزان در سلطان خانه آمده جمیع و ضعیف آغاز کردند
 و از ناله و کاء نعره با سجا نواز و لاسه در و سندان شرمه شرمه کردند همان ساعت صاحب
 ایجنٹ بهادر شریف شریف ارزانی داشته بعد تحقیق و تصدیق و اکثر بذریعہ میلکراف بحضور پیر نور
 نواب گورنر جنرل کشور هند لارڈ و فورن صاحب بهادر خبر دادند و نواب علی القاب بحضور ملایا
 حضرت قیصر هند کون و کشوریه دام سلطنتها اطلاع فرموده و بعد رسیدن جواب از انجا اجازت
 تجیز و تکفین به صاحب ایجنٹ بهادر صادر کردند چنانچه بعد بست و چهار گنجینه که درین انتظار گذشت
 کار برداران سلطانی و مقر بان خاقانی و فرزندان نامدار و شاهزادگان کامکار نقش آنحضرت
 بجلوس تمام بکرو فرشا با نه و ترک بادشاهانه برداشتن اعیان و برگزیدگان کلمه و حکام فودی لایق
 و افواج ظفر امواج انگشتی بکلم گورنمنت پیشاپیش میرفت بالاخر در امام باره سبطین آباد که ازین
 حلقه ثبا برج تعمیر ساخته آنحضرت است هزاران هزار آفوس چون گنج خاک مدفون ساختند

نظم

آه آفوس آسمان را سرت پیدا شد	ارے ارے کار چون بظلم آمد دشت
خاک پیراهن شده خاکی و برباع عمر	هم زمین بگریست هم از آسمان فریاد شد
آن تن نازک که بروی بود پیراهن کرد	در یک خاک جفا آفوس استعدا شد

حالت غم و اندوه و بیان این هنگامه پرستوه که آنچه در آن هنگام وحشت انجام رود و از خامه بر می

جائیکہ تراسررت ملاجرمن احوال ایک کاروان افسادہ باشندانہ درونامی چھو بیست زرگان کرمی قلندر	شد کرہ از گریہ چون گرداب در باد گلو
گر خدا آسان سازد سخت کاری شکل است	گرد خارش بگیو پاک کن ہے حورین
مہربانی کن کہ معانے عجبے رنزل است	ای انس گور سازش بحسن جنتی باش
خاطر اور از رنجانی کو نیز نازک دل است	
انفرض بعد این واقعہ عجرت افزا نواب علی القاب گورنر جنرل کشور ہند بعض تحفظ جائداد نظام خانہ شاہی باطلاس کونسل ایکٹ جدید جاری فرمودہ ہیں	

ایکٹ انتظام جائداد شاہ اودھ مرحوم

عالیجناب نواب گورنر جنرل بہادر باطلاس کونسل کو کامل اختیار ہو گا کہ ہیر چٹھی مرحوم شاہ اودھ جس قسم کی جائداد چھوڑ گئے ہوں اسکا انتظام کریں اور اُس جائداد پر جو دعویٰ وغیرہ ہوں انکا تصفیہ کر دیں اور ہیر چٹھی شاہ مرحوم کے خاندان اور لواحقین کے درمیان اُس جائداد کے باقی ماندہ حصے کو یا اُسکی آمدنی کو جس طریقے پر مناسب معلوم ہو تقسیم کر دیں ہیر چٹھی مرحوم شاہ اودھ جو جائداد چھوڑ گئے ہیں اُسکے انتظام تقسیم میں عالیجناب نواب گورنر جنرل بہادر رعیت کونسل کے کارروائی کرنیکے اُسپر کسی عدالت میں سوال نہیں کیا جائیگا۔ عالیجناب گورنر جنرل بہادر کے ایجنٹ جو ہیر چٹھی شاہ اودھ کے سرکار میں مقرر ہیں اور وہ تمام آدمی جو ماتحت انکے کام کرتے ہیں بذریعہ اس قانون کے اُن تمام کاموں کے جوابدہی سے جو انھوں نے شاہ اودھ مرحوم کی جائداد کے انتظام کے متعلق ۲۰ ستمبر ۱۸۵۷ء تک کیے ہیں بری کر دیے گئے صاحب ایجنٹ یا انکے ماتحت افسروں یا صاحب سکرٹری اسٹنٹ کے برخلاف اُن کاموں کی نسبت کسی عدالت میں کوئی مقدمہ دائر نہیں کیا جائیگا ہیر چٹھی مرحوم شاہ اودھ اگر کوئی وصیت نامہ چھوڑ بھی گئے ہوں تو بھی یہ قانون نفاذ پذیر ہو گا اور باوجود کسی قسم کی کارروائی کے جو کسی دیوانی عدالت میں انتظام جائداد یا اس کے قرض جائداد کے لیے کی گئی ہو یا کیجاوے گی اور اگر کسی شخص نے بحیثیت کسی قسم کی دستاویز میں کیا کسی ذریعہ سے ہیر چٹھی شاہ مرحوم اودھ کی جائداد کا کوئی حصہ پیاسے یا پھل سے کوئی نفع لیا ہے اُس شخص کے لیے ضرور ہے کہ ایسے افسر کو جو عالیجناب رنر جنرل بہادر کی طرف سے مقرر کیے جا دیئے صاحب سمجھا دیوے بعد ابراے این قانون صاحب ایجنٹ بہادر متوجہ انتظام کار خانات بادشاہی گردیدہ اول تقسیم تنخواہ محلات و شاہزادگان نمودن من بعد ملازمان شاہی مثل علماء و فضلا و شعرا و خوشنویسان و مصولان و طبیبان

و ارباب نعمه و ارباب نشاط و چو بداران و چو اسپان و داروغگان و مکنانداران و قاضیان و اران
 و سواران رساله باڈی کارڈ و دیگر علم را انتخاب بر طریقی و انعام و نوا و راه داده موقوف و خصصت
 فرمودند و بعضی اشخاص را که حق خدمت برین دو دمان داشتند و مدت ملازمت شان از سبست
 سال زائد بود و فراخو حالت و مواجب شان بیش داده اجازت قیام بموطن المذکره شان عطا
 فرمودند و اسباب تمامی ایوانات و کوکبیا و دیگر سامان جلوس که از کزور با متجاوز بود و ملحق
 و خریداری آن علاوه مصارف کثیره نهایت توجه سلطانی بکار رفته بود و بیلام نموده و تمامی محلات
 و شاپن از گکان را حکم بر خاشکی از املاک شاهی دادند و درومی و ساعتی اینهمه احکامات رنگ
 نظامیه فرستند ازین محلات عبرت خیز تماشا گیان اوضاع روزگار را بر غنی تازه حاصل آمد و
 بنام نواب محمد رفیع محاسن محل صاحب و نواب ملک و او و آخر محل صاحب هم حکم شد که
 ایوانات خود را تشریف برند هر چند که ایشان نذر آورده اند که تا چهل اجازت قیام بایوان شاهی عطا
 شود و بنظر مصلحت منظور نگردد و غرض که در اندک زمانه گردون گردان نیرنگ دیگر ظاهر نمود و زمانه
 نیز رنگ ساز صورت محال را بطریقی بچشم نظر گیان جلوه داد و من بعد در میان اولاد آنحضرت انواع
 نزاع و مباحث واقع شد یکی میخواست که من سر دفتر خاندان شوم و دیگر میخواست که من کلاه این
 مفاخرت بر سر زخم یک خود را بچشم القاب میگفت و دیگری حالت مزج خود را بر بملکان ظاهر میکرد
 غرض که علاوه دیگر خرابیا این دولت تازه از دیگر کثرت و دولت بابد به پیش بود و بالاخر گورنمنت
 عالیله از غایت دور اندیشی و مصلحت بینی استقامت امر افسرے بر کس نکرد و علی قدر مراتب موجب
 همه شاپن از گکان و دختران حسب تفصیل شموله این کتاب مقرر فرمود چون درین کتاب ذکر
 نعمه و اولاد آنحضرت بقلم نیامده و اینمینی باعث انتظار و موجب فکرانے شائقان اخبار بود
 بنابر این نموده است تا بهیچ ترتیب داده شد که تعداد اولاد و نام نامی محلات آنحضرت که از بطن ایشان
 ولادت نموده دختران و دختران واقع شده کشف ضمیر ناظرین این کتاب گردد و هم مقدار موجب
 خانه ان شایسته که آنچه تا حالت تحریر بذریعہ اخبارات با دراک رسیده مبرهن را سنے ناظرین
 این کتاب شود امید که اگر در تعداد و موجب این خاندان خطائے رفقه یا امرے ترک
 شده باشد این نامه نگار را معاف دارند و این بار بر گردن نامه نگاران اخبار گذارند -

فہرست اولاد حضرت سلطان عالم محمد واجد علی شاہ بادشاہ اودو

نمبر شمار	اسماء شاہزادگان حضرت سلطان عالم فردوس مکان	اسماء محلات مقدسہ کراڑ بطن اوشان ولادت واقع شدہ	تہذیب و تہذیب	کیفیت
۱	خسرو مرتبت داراشوکت نوشیروان تہذیب مزاج علی حیدر بہادر۔	محمد ریحتمی نواب خاص محل	در عہد حضرت سلطان عالم وفات یافتند۔	بشریح صدر
۲	ابوالکرم نفقہ جہاہ خاقان حشم صاحب عالم مرزا محمد جاوید علی بہادر۔	ایضاً	بشریح صدر	
۳	قمر قدر صاحب عالم مرزا محمد عابد علی بہادر۔	سماء		
۴	صاحب عالم آسمان جہاہ مرزا کاظم علی بہادر۔	نواب رشک عالم صاحبہ	الکاف	
۵	صاحب عالم مرزا خوش نخت بہادر	نواب اختر محل صاحبہ	بشریح صدر	
۶	جنرل فریدون قدر مرزا محمد تہریر علی بہادر	نواب مشوق محل صاحبہ	ایضاً	
۷	صاحب عالم مرزا احمد مرزا حجابہ علی بہادر	ایضاً	لا	
۸	صاحب عالم مرزا جلیل بہادر۔	نواب حضرت محل صاحبہ		
۹	صاحب عالم قمر حسن مرزا بہادر	نواب محمدی بیگم صاحبہ۔		

۱۰	صاحب عالم مرزا محمد عابد علی	نواب فخر محل صاحبیه -	
	به ساور -		
۱۱	صاحب عالم قمر حسن مرزا بهادر	نواب واجد محل صاحبیه -	
۱۲	صاحب عالم مرزا محمد جوگی بهادر	نواب جهان پناه محل صاحبیه	عام
۱۳	صاحب عالم مرزا محمد جلال بهادر	نواب صدر محل صاحبیه	عام
۱۴	صاحب عالم قمر حسین مرزا	نواب اکیل محل صاحبیه	عام
	بابر بهادر -		
۱۵	صاحب عالم بلند جبه	نواب عیش محل صاحبیه	عام
	مرزا محمد عسکری بهادر -		
۱۶	صاحب عالم مرزا کام بخش بهادر	نواب الفت محل صاحبیه	عام
۱۷	صاحب عالم روشن گهر	نواب حور محل صاحبیه	
	مرزا قائم علی بهادر -		
۱۸	صاحب عالم مرزا مسعود علی باور	نواب شاه نواز محل صاحبیه	عام
۱۹	صاحب عالم جهان پرور	نواب دل افروز محل صاحبیه	
	مرزا کاظم علی بهادر -		
۲۰	صاحب عالم مرزا ابوتراب بهادر	نواب نونال محل صاحبیه -	
۲۱	صاحب عالم مبارک مرزا علی	نواب هایون محل صاحبیه	
	به ساور -		
۲۲	صاحب عالم اقبال جبه	نواب تابان محل صاحبیه	
	مرزا محمد نادر بی بهادر -		
۲۳	صاحب عالم سیف الملول	نواب سها محل صاحبیه -	
	مرزا خادم حسین بهادر -		
۲۴	صاحب عالم تاج الملوک	نواب محبت محل صاحبیه	عام
	مرزا کاظم حسین بهادر		

۲۵	صاحب عالم سلطان مرزا	نواب بے نظیر محل صاحبہ	۷۱
	محمد رضا علی بہادر		
۲۶	صاحب عالم مرزا حسین علی	نواب تابان محل صاحبہ	۷۱
	بہادر -		
۲۷	صاحب عالم جاہ مرزا محمد اکبر	نواب شاہزادہ محل صاحبہ	
	بہادر -		
۲۸	صاحب عالم تایون جاہ	نواب پیار محل صاحبہ	۷۱
	مرزا محمد صفر بہادر -		
۲۹	صاحب عالم محمد علی مرزا بہادر -	نواب عالم افروز محل صاحبہ	
۳۰	صاحب عالم عوالی مرتبت مرزا	نواب دل نامہ محل صاحبہ	۷۱
	محمد ابراہیم علی بہادر -		
۳۱	صاحب عالم دلاور جاہ	نواب نیگا محل صاحبہ	۷۱
	مرزا محمد علی نقی بہادر -		
۳۲	صاحب عالم خورشید مرزا	نواب ولایتی محل صاحبہ -	۷۱
	محمد کاظم حسین بہادر -		
۳۳	صاحب عالم کامیاب مرزا	نواب دلاویز محل صاحبہ	۷۱
	محمد باقر حسین بہادر -		
۳۴	صاحب عالم دارا جاہ	نواب مبارک محل صاحبہ	۷۱
	مرزا ابوالعلی بہادر -		
۳۵	صاحب عالم بلند اختر مرزا	نواب شباب محل صاحبہ	
	محمد مختار بہادر -		
۳۶	صاحب عالم مرزا اختر جاہ	نواب صفر محل صاحبہ	۷۱
	بہادر -		
۳۷	کسری بخت مرزا اعجاز حسین بہادر	۷۱	بعد پچیدہ سال ۷۱
۳۸	مرزا محمد اکرم بہادر -	۷۱	بعد پچیدہ سال ۷۱ بشرح صدر -

نمبر شمار	اسماے شاہزادہ سیکہ حضرت سلطان عالم فردوس برکان	اسماے محلات مقدس کراز بلطن اوشان دلائے واقع شدہ	نقد و خواہ	کیفیت
۱	چہر آرا نواب کبریٰ بیگم صاحبہ	نواب سلمان محل صاحبہ	ماصہ	
۲	مہر آرا نواب صفرا بیگم صاحبہ	نواب عزت محل صاحبہ	ماصہ	
۳	نواب جهان آرا بیگم صاحبہ	نواب حر محل صاحبہ	ماصہ	
۴	سیر آرا نواب زینت بیگم صاحبہ	نواب خاتون محل صاحبہ	ماصہ	
۵	نعت آرا نواب سپر بانو بیگم صاحبہ	نواب بیگم صاحبہ	ماصہ	
۶	نیکمن آرا نواب ضیہ بانو بیگم صاحبہ	نواب شیدا محل صاحبہ	ماصہ	
۷	وہیم آرا نواب بنت السلطان بیگم صاحبہ	ملکہ سر دہی صاحبہ	ماصہ	
۸	نیت الملک نواب صفرا بیگم صاحبہ	نواب معشوق محل صاحبہ	ماصہ	
۹	تاج آرا نواب حبیبہ سلطان بیگم صاحبہ	نواب سلطان محل صاحبہ	ماصہ	
۱۰	مرتبہ آرا نواب سکینہ بیگم صاحبہ	نواب سلطان محل صاحبہ	ماصہ	
۱۱	حکم آرا نواب سپر بانو بیگم صاحبہ	نواب جهان پناہ محل صاحبہ	ماصہ	
۱۲	نزاکت آرا نواب عظیم بیگم صاحبہ	نواب سرفراز محل صاحبہ	ماصہ	
۱۳	محفل آرا نواب صہوبہ بیگم صاحبہ	نواب منور محل صاحبہ	ماصہ	
۱۴	محل آرا نواب کنیز صادقہ صاحبہ	نواب صدر محل صاحبہ	ماصہ	
۱۵	نزلت آرا نواب ضیہ بیگم صاحبہ	نواب محبوب محل صاحبہ	ماصہ	

۱۴	عفت آرا نواب بیگم	نواب نجم محل صاحب	صاحب
	صاحب -		
۱۵	حسن آرا نواب فاطمہ بیگم	نواب عیش محل صاحب	صاحب
	صاحب -		
۱۶	بار آرا نواب کنیز حسین بیگم	نواب عمدہ محل صاحب	صاحب
	صاحب -		
۱۷	یزم آرا نواب کنیز بیگم	نواب بوٹہ محل صاحب	صاحب
	صاحب -		
۲۰	ملک آرا نواب عابد بیگم	نواب منصور محل صاحب	صاحب
	صاحب		
۲۱	رزق آرا نواب خدیجہ بیگم	نواب منصور محل صاحب	صاحب
	صاحب -		
۲۲	شرقا آرا نواب فاطمہ بیگم	نواب حسن محل صاحب	صاحب
۲۳	مروت آرا نواب	ملکہ نسیم زن صاحبہ -	صاحب
	مدعی بیگم صاحبہ		
۲۴	شکوہ آرا نواب بیگم	نواب اعلیٰ محل صاحب	صاحب
	صاحب -		
۲۵	گوہر آرا نواب بیگم	نواب حسن محل صاحب	صاحب
	صاحب -		
۲۶	سیا آرا نواب کنیز حفیہ بیگم	نواب حضرت محل صاحب	صاحب
	بیگم صاحبہ -		
۲۷	بد آرا نواب بیگم	نواب خوشحال محل صاحب	صاحب
۲۸	سر آرا نواب بیگم	نواب مبارک محل صاحب	صاحب
	صاحبہ -		
۲۹	سلطان آرا نواب بیگم		صاحب

۳۰	باوستانه آرا نواب باوی	نواب باوستانه کل صابحه	اص
۳۱	نواب تاجه از یکشاو	نواب مرغوب محل صابحه	اص
۳۲	نواب زکیم باو نوب صابحه	نواب بارگاه محل صابحه	اص

خاتمه کتاب

الحمد لله که این گنج نامه کار آگهی و این مجموعه خرد و دری و دانائی پیرایه انجام گرفت و این فهرست جراید هوشمندی و این کلمات کلمات دانشوری جلوه اتمام پوشید تیره شبها بر وز و دراز روزها شب گزاید که این عروس بهر هفت کرده سخن و این شاهد دلربائی معانی جلوه فروشش دیده مشتاقان گردید یکجا جگر خون و بسا زهره آب شد که این درج لالی آید از و این نقد دولت ابد پایداری است افتاد کار روزی دل دادگان مقصود گشت کس از زور این گام روانی آمد و ویرین تنها را هنگام پیدائی نونال مراد برگ و بار رسید و بوستان مقصود بفضل بهار است

الحمد لله هر آن چیز که خاطر بخوشد	آمد آخر ز پس پرده تقدیر بید
اللهم این چه دلربائی است شوخ و سنگ که هزاران هزار تنج و دلال و دلهام عاشق بومی خود نیکند و این چه پیری نزاوی است پر از انسون و شیرنگ که با لولم کرشمه و ناز جا دو سه مد هوشی بگوشت نشاق می دهد - فی فی نسخه اعجاز عیسوی است که گوشه نشینان عدم را زنده جاوید ساخت یا چشمه آب حیوان است که شنه لبان و آفتاب را حیات بداد	که کرم یکایک همه را نشان شد از گفت من نام شان زنده باز سراسر همه زنده کرم بنام
بنا نهادن گردن گشتان همه مرده از روزگار و دراز چو عیسی من این مردگان اتمام	

تاوان که حرف از خرف نشانه چنان داند که بهای جواهر و سنگ یکی است اما داناشناس که جواهر را چه قدر است و سنگ را چه وزن - کوه تراشیدن و رنگ صحرا بشمار آوردن آسان است الا گوهر آید از سخن از دریای ذخایر خاطر بدست آوردن و فز قدر دانان ساختن کاری است محال - آخر با گشت شمردن و ذره را بحساب گرفتن سهل است فلأما الماس ریزه های معانی از کان دل بر کندن و بازار آوردن امر است اشکال سخن گفتن و بکربان سخن است نه هر کس سخن گفتن است به بدین و لفریبی سخنهای بکوبه بختی توان زاون از راه فکر و احراز که درین فطرسال قدر دانی سکه سخن بی رواج است و نقد بی اعتبار اگر گوهر سخن بصدف فروشد نستانند و اگر جواهری را به خوف باره مایع کنند

نگین. آن نکته چنان و عیب جوان را روز بازار سے است و این طائفه حرف چین را
 اقتداری جرم عیب بسوی نه بلند جز خطا حرفی نگزیند چنانچه آفتاب را بی نور گفتن کار این چشمه
 چنان است و دیده پر نور را گور دانستن شمار این نابینایان است **نکته**

عیب پسندند بر خشم هنر
 باد شوند از بحیر اغی رسند

بے هنر خد ز خود بخیر -
 دود شوند از بد مایه رسند

چیزی است آنچه می سرایم و چرا بر این سخن نمی آیم که دل دادند ادای جانان از وطن
 رقیبان نه هراسد و کبک از خوف صیاد ترک نعمه نجی نسا زد پس ازین غمنا بگذر و آنچه از
 تماخ ناسره سخن در کیمه داری نذر ارباب هوش کن تا تخمین دهندت آفرین کنندت غیوب
 تا بد این عفو پوشانند و فاعلم ترا هنر انکار نند گویم که رخصت این محبوب از غازه عیوب
 بیلاست و دامن این گلشن سخن از خارهای نفس محروما ما گویم که ذاتی بے عیب نباشد
 و کاری از خطا خالی نبود و مرا خود بسن سرائی غروری در سر نیست و در مضمون نگاری لافی
 دگر آنست نه و لے دارم آشفته و خاطرے دارم بر آتش شوق پرشته اگر تخمین کنند از جا
 نمیروم و اگر بد گویند آرزو ده نمی شوم نه شاعرم و نه در مضمون نگاری راتمه دار نه سخن
 سر اام نه و سنی پروری و طیفه خوار از رحمت رحمان طراز از دولت و راستن دارم نقش
 جمیعت در نگین ابواب نعت کشاده و اسباب سنی آماده پس تفرج خاطر و تفرج طبع که ناگزیر
 این اسباب است تقاضی شد تا دیگران را اگر در سر استان تشنه فریب لذات انگند زیانم
 را بدین ذائقه و یام را بدین مرحله آشنا کرد اگر دیگران را از جمیعت ماده غفلت افزد و مرا
 سرمایه عبرت اگر کنی را فساد و خواب ربود مرا بیداری افزود پس بنای این قصر عالی
 بر نهادم و این جنتان را از انواع گلهای ریاضین ترتیب دادم تا تفرج گاه باشد نظم و
 سرگشته لطیف گردد اگر دلداده زلف و کمر و آشفته روی و راست ازین بوستان رنگین
 فتنه رنگین برگرد اگر خواب آلوده بستر غفلت است هم ازین افسانه دلربا سرمایه بیداری
 نپذیرد و نظمین که درین آینه پُر خیال و روی سخن را بنمودم جمال و کس چه شناسد که چه خون
 کرده ام و کین گهر از حق بر آورده ام و ساخته ام این همه لعل و گهر از خوی پشانی و خون
 جگر و فکر بے داد جگر گاهیم و عمر بے رفت به گمراهیم و بگویم بهر گریه هنگامه و با و کسندم
 ز چنین نامه و ادعای تقدس شانه این گلده سحر ریاض سنی را از دست برد و گلچینان و رمان

دار و پیش ار باب خرو و ہوش و بنظر اصحاب انصاف نوش مقبول سازو۔ **نظم**

چون نگرند از رہ بنیش دران
چون ہمہ عیب است چہ گویند باز
و نہ چنان نیست کہ گر گے کنند
بے ہزاران جملہ بکین من اند
در نظر عیب شناسان ہوش
نمانند باد خان اترش

ہست امیدم ز سخن پروران
عیب یکے نیست کہ جویند باز
خروہ نگیرند و ز گے کنند
عیب شناسان بکین من اند
تو بکرم عیب من عیب ہوش
و ان قبولی بخش اند رسرش

تقریباً منسلووم از متابع فکر سیاوہن دکاشاعر بلند خیال نشی کنو خدی
 متخلص بہ نہال خلف اصغر راجہ جیالال بہادر گلشن میں گنہگار
 نواب عاشور علی خان صاحب بہادر

پہلے ہے حمد خالق اکبر
 لکھنوی ہے اُنکے نعمت احمد پاک
 پھر لکھنوی کچھ طرف فزا مضمون
 قلمزم فکر ہے روانی پر
 کیا خوشی کا یہ اند فون فل ہے
 پھر بار آئی کیا گلستان میں
 میکشون پر کرم ہر سانی کا
 طرفہ نیرنگیان بہ باغ میں ہیں
 جگہ سے خوب میکشون کے ہیں
 جھوٹا آیا ابرستنا نہ
 تاک میں ہے کہ رہی ہیں ب
 بادہ خواروں ہی کا نہیں کچھ ذکر
 پہنے ہیں میکشون کا یہ خبار
 کون بدستون سے ہر خالی
 سبز ہر سمت لکھاتا ہے
 کہیں سوس کہیں ہے نافرمان
 چشم نرگس کا یہ اشارہ ہے
 لیا لکھنوں سے دم جو بلبلی نے
 نہیں سوس کو اس میں تاب تھا
 لالہ دیا سن شگفتہ ہیں

جنے پیدا کیے ہیں مس و قمر
 شان میں جکے آیا ہے لولاک
 شاد ہو جس سے خاطر محزون
 طبع ہے جوش خوش بانی پر
 نعمت خوان عشق گل میں بلبلی ہے
 جشن شادی ہے بزم یاران میں
 منتقم آج دم ہے سانی کا
 روشن پر نگاہیں چن دین
 غول ہر سو پر روشن کے ہیں
 میکشون کو بتا دیا نہ
 بھول برساوے باغ میں یارب
 شیخ و زاہد کو بھی ہر می کی فکر
 کیا رہن شراب عمامہ
 ہے صبا کی بھی چال متوالی
 سر و خوش قاصدی دکھاتا ہے
 ہے نقشہ کہیں کہیں ریحان
 لالہ و گل کا سن پیارا ہے
 تازہ پانہ دکھایا نیل نے
 کہ ہے اُسکی زبان ناطقہ لال
 گل ہیں خندان چمن شگفتہ ہیں

سرور و قیضا لب جو ہیں
 باغبان ہر طرف پکار آ یا
 بہر گلشت نازنین آئے
 باغ جنت کی چل رہی ہر نسیم
 گل و بلبل کا دور دور ہر آج
 تنگ ہے باغ کثرت گل سے
 مین ہوں اس باغ کا ترغواہ
 خوب بلبل اور اے گل پھر سے
 گل جو توڑے کسی ہائے سے
 رقص طاووس دلفواز ہوا
 تہنوع کا ہے شور یاروں میں
 گل ہر اک رنگ و بو میں اعلیٰ
 سے سکندر جو آج طالع باغ
 گل کی صورت بہ حسن و زیبائی
 دلیں ہر اک کے ہر خوشی کی آگ
 شادمان ہیں خوشی سے لوگ تمام
 اس خوشی کا سبب یہی ہے دلا
 باعث انبساط جان اودہ
 راجہ نیک بخت نیک خصال
 ہیں رئیس سواد سندیلہ
 اہل جاہ و حشم تعلقدار
 ہیں سخاوت میں حاتم ثانی
 منظم لطف و خوبے اخلاق
 شاعر نامی و مجتہب نساہ
 مہر پور نور آسمان سخن

قمریان ست تور لوگو ہیں
 کہ پہلو موسم بہار آیا
 دید گل کے لیے حسین آئے
 ہے ہر اک نہر کوثر و قینم
 اس گلستان کا رنگ دیکھ آج
 چپقلس ہے بھوم بلبل سے
 یہ دعا ہے زبان پر شام و بگاہ
 سر صبا پر صلیب ارے
 دست گلچین قلم ہوشانے سے
 کبک ست خسرو ام ناز ہوا
 چھوٹکا ہے گل ہزاروں میں
 واہ گلشن کا بول بالا ہے
 ہر شجر کا ہے آسمان پر دماغ
 پھرتے ہیں ہر طرف تماشا کی
 و مبدع شوق کی نئی ہے رنگ
 کیا ہے گلشن میں آج جلسہ عام
 کہ چھپی یہ کتاب روح افزا
 طبع تارخچہ بوستان اودہ
 ورکا پر شا و صاحب اقبال
 گل باغ مراد سندیلہ
 آفتاب پھر غرور و ستار
 رسم مہر و وفا کے ہیں بانی
 مصدر جود و اتحاد وفاق
 نظم اور رنر میں بڑے اوشاہ
 ثمر انخل بوستان سخن

موجود رمز نکتہ دانی ہیں
 یہ انھوں نے کتاب چھپوائی
 چھپتے ہی چھپتے ہو گئی مشہور
 جو نہو حال دہر سے آگاہ
 ہے لقب اس ریاض انضر کا
 اس سے ظاہر ہے اقتدار اودہ
 شرا تھے جو اہل علم و کمال
 ہیں تصادر عمدہ و نایاب
 ایسی چھاپی گئی کتاب یہ صاف
 دیکھ لی جسے خوبی تحریر
 غلطی کا نہیں ہے نام اسمین
 اسکا کاغذ بہت ہی خوش اسلوب
 فارسی میں ہے نشر کیا نادر
 جا بجا نظم ہے نہایت خوب
 ذکر عمدہ ہے اور صحیح ہے بات
 صحت اسمین زیرِ خطیر ہوا
 اسکے شائق شوق سے آئین
 نظر لطف و احتساب کریں
 چشم بد دور ہر عجب یہ کتاب
 دم صفت کا کمان تک اسکے بھردن
 رہیں یارب یہ ہر دم جب تک
 رہیں جب تک ہم گل و بلبل
 جلسہ علم و فن رہے جب تک
 رہے جنگ دلون پہ عشق کا رور
 رہے تا گرم حسن کا بازار

حاکم کشور سانی ہیں
 بے بدل لاجواب چھپوائی
 ہوئے اجاب شاد اور مسرور
 وہ پڑھے اس کتاب کو واللہ
 جام جم آئینہ سکندر کا
 مال شاہان باد تار اودہ
 اسمین انکا بھی کچھ لکھا ہر حال
 گل کی صورت شگفتہ و شاداب
 کہ ہے مانند آئینہ شفاف
 ہوا حیرت سے صورت تصویر
 حسن صحت ہے لاکلام اسمین
 صاف طبعون کو دل سے ہر مرغوب
 ہے زبان جسکے وصف میں قاصر
 عاشقان سخن کو ہے محبوب
 اچھے مضمون ہیں بچے ہیں حالات
 کار نامہ یہ بے نظیر ہوا
 نقد دل سے خرید فرمایں
 پیر سے اسکی دلو شاد کریں
 نہیں روئے زمین پہ جکا جواب
 ہاں و ماہر اب اسکو ختم کر دن
 رہے جنگ زمین پہ دور فلک
 رہے جنگ کہ دور ساغر و گل
 شغل شعر و سخن رہے جنگ
 رہیں عشاق مست نالہ و شور
 رہے دن وونی اس چمن کی بہار

<p>ہو رواج اس کتاب کا ایسا گھر کرے دل میں آرزو کی طرح بس یہ مطلوب خاص و عام ہے رہے مشورہ نشر ذکر لطیف روک لے اب قلم کو اپنے نال</p>	<p>کہ رہے اسکا ہر جگہ حیر چا گل میں مگن بنائے بو کی طرح اسکا دائم جہان میں نام رہے رہے خوش اسکا صاحب تالیف مخفی خوب ہے کہ قول مقال</p>
---	--

قطعہ تاریخ طبع سرآمد اہل کمال فخر شعرا می ماضی و حال و ستاد مسلم البوت
حکیم سید ضامن علی صاحب جلال لکھنؤسی

<p>چون ہمارا جہ بصد جو بی و حسن سال طبعش چہ برآوردہ جلال</p>	<p>حال شاہان اودھ کردہ رقم وہ چہ بہستان اودھ رشک اودھ</p>
--	---

ایضاً

<p>تالیف شد این عجیب رنگین تاریخ سال طبعش چنین رقم کرد جلال</p>	<p>بگفت چو گل در چمنستان اودھ شاداب بے گلشن پستان اودھ</p>
---	--

قطعہ تاریخ طبع راو شاعر نازک خیال حکیم سید محمد مہدی مخلص بہ کمال
خلف الصدق حضرت جلال

<p>وہ چہ تاریخی رقم شد لا جواب و شمال راجہ نامی کہ کشکشیت در ہندستان از بانش شوکت این ملک ظاہر میشود لا جواب ست ای کمال میں صریح تاریخ طبع</p>	<p>آشکار از نقطہ نقطہ شوکت و شان اودھ خامہ اش بخیر کردہ حال شاہان اودھ اللہ اللہ بود و گیتی چہ سامان اودھ دلکش حسن بہار افزائی بہستان اودھ</p>
--	--

ایضاً

<p>مالاٹ خروان اودھ چون رقم نمود</p>	<p>بک راجہ کہ ملک سخن راست شہر یار</p>
--------------------------------------	--

یعنی عطار و فلک اوج داوری خوشتر ز کار نامہ مانی پدید کرد ز گین ترا ز کتاب گلستان عبارت طبع کمال گفت چه خرم سینین طبع	مهر سہر برتری و جاہ و اقتدار ارتنگ و لطف ز ملک سیدگار نقشی عجب بصفیہ گیتی شد اشکار آورد بوستان اودہ و دکشا بہار
---	--

قطعه تاریخ از شاعر نازک خیال کنور خدی بہا تخلص بہماں خلف بر حیا

چو راہ در گاہر شاہ اہل دانش صاحب ہجوم طالبانش شد جہانی قدر دانش شد پس تریم طبعش شد کہ رو عالمی غش شد مکر طبع شد حسن بجا مگشتہ نور انگن جہانی را بجان شد و در صفیہ غش شد بہ خوش نیکوت	رقم فرمود تاریخ اودہ را بادل حسد ز وصف بر کمالتش شد یقین و لہر عالم بیانش طرفہ و دلکش شد کہ ذوق او نہ کرد کم زمین تا آسمان روشن تو گوئی نیز اعظم نہالین سال طبع اوست - تاریخ و لادیزم
--	---

قطعه تاریخ طبع شاعر شیرین تنال شی میکو لال صبا تخلص بہ عشرت لکھنوی
خواجہ عزیز الدین صاحب عزیز لکھنوی

تنتی و بادل عزیب پرور تو ہم عالم نہانہ سہر قدر و فرشتہ سیرت ریشہ اہل دیار و ت چاہدانی در گاہر شاہ نامہ و کر اسے پہر کردہ دل نمود عشرت برای صحت درو بہجت	نرفیض و دریاہ ولی اوست ہر کہ در مہین و منون ندید چشم کسی بدنیسان شید گوشت ہم بدینگون نوشت حالات بادشاہان بہ نشر یقین و نظم و وزن نفیس تاریخ بوستان اودہ شدہ این نادر گوشت
--	--

سنہ ۱۹۸۸ ہجری

نامہ الطبع

بہار ہزار شکر کہ دین از این سرت آفران کتاب خواند انتساب حاوی حالات سلاطین
کرد و قار و امر اسے والا تبار و شعر اسے نامدار مع تصاویر مستند و معتمد تصنیف لطیف
و تالیف نظیف کنور در گاہر شاہ صاحب بہادر تعلقات سروین بڑا گانوں و عطیہ دار علاؤ اللہ

و آنری مجتهد و رئیس اعظم سنی ضلع هر دوئی ملک او و دو مطبع و دبیر احمدی با تمام خاکسار احمدی
و بخط خوش خط شیخ الهی بخش صاحب ملازم سرکار فیض آثار مصنف این کتاب الاجاب و به تصحیح
جانب مولانا همیان جان صاحب لکهنوی سابق ملازم منشی نو کشور صاحب بسا
اگست ۱۲۸۵ هجری مطابق ماه محرم ۱۲۸۵ هجری از حلیه طبع آراسته و پیراسته گردیده امید
از شائقان شعر و سخن و طالبان علم و فن خاصه مدرکان حالات شاہان زمن علی
الخصوص ملک او و ده که بلجاد بادا اے کمالان ہند و کن است بہت قدر
خریدہ از سر سبزی و تازگی مضامین این دو حصہ مراد قلب و دماغ
را فرج و شاد فرمایند و مصنف کتاب مستطاب را بدعا
و دولت و اقبال باد

گر نیاید بگویش بخت کس نہ پر رسولان بلاغ باشد و بس

قیمت فی جلد

برای تیر و ضمیر

پر تنویر ناظرین کتاب ہذا مخفی مباد کہ

این کتاب لاجواب و تالیف فوائد انتساب مؤلف

صدر نشین ایوان یاست و رونق افزای گلزار امارت جناب راجہ

کنور درگا پرشاد صاحب بہادر تعلقہ دار سرورین و آدریری مجسٹریٹ و ریس

اعظم سندیلہ دام قبالہ حب فرمائش جناب صاحب ممدوح الاوصاف

بعہ حفظ حق تالیف با دخال حبس گورنمنٹ باہتمام خاکسار در مطبع دبیر احمدی

مطبوع گردید آئندہ اجازت صاحبان مطابع نامدار و تاجران باوقار گذارش

اینکہ بلا اجازت مصنف ممدوح العنوان قصد طبع نفرمایند

و ہر قدر نسخہا کہ مطلوب باشند با رسال قیمت

فی جلدہ دور و بیہ عفا

از راقم طلب نمایند

الملة

احقر العباد احمد علی خان

مالک مطبع

دبیر احمدی

دبیر احمدی

